

قهیرانی دەر ووشیکاری

چاپ و بکام

2005

وه گهرانی:

ههزار جوان و نوسی

قەيرانى دەروونشيكارى

ئەريك فروم

وهرگيرانى: ههزار جوانپروى

چاپى يەكەم

لەبلاوکراوەکانی خانەى چاپ و پەخشی ڕێنما

زنجیره (٤٠)

ناسنامەى کتیب

ناوی کتیب: قەیرانی دەر و ونشیکاری

نوسینی: ئەمریک فرۆم

وەرگیرانی: هەزار جوانپرسی

شوێنی چاپ : چاپەمەنى گەنج

نەخشەسازى: فواد کەولۆسى

سالى چاپ : ٢٠٠٥

نۆبەتى چاپ: چاپى يەكەم

تیراژ: ١٠٠٠ دانە

- پیشہ کی ۷
- قہیرانی دہروونشیکاری ۱۰
- مروقی مودیلی فروید ویاساورنسا کومہ لایہ تہہ کانی ۶۲
- مارکس و ناسینی مروق ۹۱
- بہرنامہ ریژنی ہومانستی ۱۱۴
- گریٹی ئودیپ: ۱۳۱
- گرنگی تیوری مافہ کانی دایک لہ روژگاری ئیمہ دا ۱۴۸
- تیوری مافی دایک وپہ یوہندی ئہو لہ گہل دہرونناسی کومہ لایہ تی. ۱۵۷
- شیواز ورولی دہرونناسی کومہ لایہ تی شیکردنہ وہیی ،
- چاوخشاندنیک بہ دہروونشیکاری و ماتریالیزمی میژوویی ۱۹۷
- دہرون شیکاری لہ خزمہ تی ناسینی ہہ لئس وکھوت وپہ یوہندی ئہو
- لہ گہل دہرونناسی کومہ لایہ تی ۲۳۹
- دوایین ووتہ ۲۷۸

پيشەكى

ئەم كىتپە زەنجىرە وتارىك لە خۇدەگرىت كە لە نىوان سالەكانى
۱۹۲۲-۱۹۶۲ نوسراوہ وناواخنى ھاوبەشيان پەيوەندى بەرانبەرى
نىوان ھۆكارەكانى كۆمەلناسى و دەروونناسىيە . من بۇ ئەوہ بىريارم دا
ئەم وتارانە كە سەرەتا بە زمانى ئەلمانى بەلاو كرابوونەوہ، دوبارە بلاو
بكەمەوہ كە ھىشتاش بىنج و بناغەى دواين بەرھەم لەم بوارانەدا بە
باشترىن شىوہ دەخريئە روو . لە لايەكى ترەوہ ھىشتاش گفست و
گۆيەكى زۆر لەم بارەيەوہ، بە تايبەت سەبارەت بە بۇچوونەكانى
ماركس و فرۇيد لە ئارادايە و بە داخەوہ ئەم گفست و گۆيانە ئاماتۆرى و
پرلە ھەلە دىئە بەر چاو . من زۆر دەستم وەرنەدايە ناوہپۇكى ئەم
وتارانە ، بەلام ئەگەر لەم كاتەدا بىمنوسىبا، بە گويرەى تيورى لىبيدوى
فرۇيد نەمدەنوسىن، بە ھەر حال ئەم كارە تا ئەو شوينەى گرىدراوى
پرسى گشتى بىت، كاريگەرييەكى ئەوتوى لە سەر ناوہپۇكى بابەتەكەدا
نيمە . لە ھەمبەر ئەم فيكرە كە گۆرانكارىيەكى ناوہپۇكى لەم وتارانەدا
ئەنجام بدەم ، خۇراگرىم كرد . بەلام ئەو گۆرانكارىيانەى كە بە درىژايى
ئەم سالانە لە شىوازى بىركردنەوہ و تيورىيەكانمدا روويان داوہ وەك
تيببىنى لە خوارەوہى لاپەرەكەدا باسەم كردون . تەنھا گۆرانكارىيەك كە
ئەنجام دراوہ كورتكردنەوہى وتارەكانە لەو شوينانەدا كە زۆر بە تىرو

تەسەلى باس كراون و يا خود لەو شوینانەدا كە ھەندىك خالى نا
 پىۋىست و كەم بايەخ ھاتوۋە كە لەم سەردەمەدا گىرنگى خۇيانيان لە
 دەست داۋە. سەرەپاي ئەمەش بىرگەكانى ئەم كىتەبە نە تەنھا لە لايەنى
 شىۋازى نوسىنەۋە ھەندىك لىك جىاۋازن، بەلكولە ھەندىك شوینىشدا
 دۇپات بوۋنەۋەى تىدايە.

وتارى يەكەم "قەيرانى دەروونشىكارى" تايبەت بەم كۆمەلە وتارە
 نوسراۋە (ھەر ۋەھا وتارى ھەشتەم لە بن ناۋى گىرنگى مافى دايك لەم
 سەردەمەدا). ئەم وتارە كە سەبارەت بە تىۋرى چارەسەرى
 دەروونشىكارىيە، ھۆكارە كۆمەلە تىيەكانى پىگەيشتن و فراۋانبوۋنى
 دەروونشىكارى لىك دەداتەۋە. و ھەرۋەھا وتارى دوۋەمىش لىك
 دانەۋەيەكە سەبارەت بە "مىۋقى مودىلى فرۇيد".

بىرگەكانى ئەم كىتەبە بە گۆيىرى ناۋەپۇك لە يەك جىاۋازن، چوۋنكە
 لە ھەل و مەرجى جۇراۋجۇردا نوسراۋن. ھەر بەم بۆنەيەۋە لە ھەندىك
 نەمۇنەدا دەستىۋەردانى بىرگەكان بەر چاۋ دەكەۋىت، ھەلبەت
 دەمانتۋانى بابەتە تىكرارىيەكان بە لاۋە بنىن، بەلام لەو ھالەتەدا
 وتارەكە تىك دەچۈۋ، بە تايبەت كە بابەتە دۇپاتكرارەكان يەكچەش نىن
 و ئەو بۇچوۋنانە كە سەبارەت بە شىتەكى تايبەت باس كراۋە زىياتر
 شىۋقە دەكەن، لەم روۋەۋە لە پوانگەى شىۋقەكردىن بابەتەكانەۋە
 تەۋاكەرى يەكدىن.

وتارەكەى "قەيرانى دەروونشىكارى" كۆكرارەۋى ئەو
 ئەندىشەگەلەيە كە بە شىۋەى كىتەبىكى تىرو تەسەلتە بن ناۋى
 "دەروونشىكارى مىۋىى" لە داھاتوۋدا بەلاۋ دەكرىتەۋە. ھەندىك لە

بەشەكانى ئەم كىتەبە لە لايەن رىكخراوى نەتەوھىي تەندروستى دەروونى، گرىندراوى وەزارەتى تەندروستى ئەمريكاوھ پەسەند كراون.
لە كۆتاييدا سىياسى جەنابى جوْزف كوْيين دەكەم كە لە ھەلەبرى دەست نوسەكاندا يارمەتى دام. وھەر وھەا سىياسى دوكتوْر جرۆم برامز دەكەم بە بۆنەى ئەو يارمەتییە پر بایەخەى كە لە دەروونناسى نەفسدا پيشكەشى كردم.

ئەريك فرۆم

۱- قەيرانى دەروونشيكارى

لەم سەردەمەدا دەروونشيكارى توشى قەيران ھاتوۋە. ئامازدى روالەتى ئەم قەيرانە كەمبۇنەۋەي ژمارەي خويندكاران و ھەر ۋەھا دابەزىنى رىژەي چوونى نەخۇشەكانە بۆلای دەروونشيكار بە مەبەستى چارەسەرى. لە ھەمبەر دەروونشيكارەكان ھەندىك رەبەر سەريان ھەلدەۋە كە لافى ئەۋە لىدەدەن دەتوانن بە خەرجىكى كەمتر ولە ماۋەيەكى كورتتردا نەخۇشىنەكان چارەسەر بكن. دەروونشيكار كە تا ۱۰ سال لەمەۋبەر تەنھا كەسى متمانەپىكراۋ بۆ چارەسەرى تىكچوونە دەروونىيەكانى چىنى مامناۋەندى شارنشىن لە قەلەم دەدرا، ھەنوۋە لە ھەمبەر رەبەرەكانىيان ھەلوۋىستى بەرگرى كردنىيان ۋەرگرتوۋە و پۇستى قۇرخكراۋى خۇيانىيان لە دەست داۋە.

بە مەبەستى تىگەيشتن لەم قەيرانە دەبى سەرەتا چاۋىك بە مېژۋىيى چارەسەرى دەروونشيكاردا بخشىنەۋە. نىزىكەي نىۋ سەدە لەمەۋبەر دەروونشيكارى سەرى ھەلدەۋە و لە لايەنى ئابۋورىيەۋە بازارپىكى تازەي كەردەۋە. تا ئەۋ كاتە تەنھا بۆ چارەسەرى شىتەكان ياخود نەخۇشىنە توندەكانى دەروونى سەردانى دەروونناس دەكرا. چارەسەر كردنى نەخۇشەكانى دىكەي دەروونى لە لايەن پىاۋە ئايىنىيەكان وياخود دوكتۇرى بىنەمالەۋە ئەنجام دەدرا، و لە زۆربەي نمونەكاندا نەخۇش ناچار بوو ئازارو نارەھەتى خۇي لە بىدەنگى و گۆشەگىرىدا تەھەمول بكات.

فرۆید لە سەرەتای کاری خۆیدا سەرقالی هەندیک نەخۆش دەبوو هەرچەند کە گیرۆدەی هەندیک نارهەتی وەک نیگەرانی، دلەراوکی و هیستری بوون، بەلام ناوی نەخۆشیان لێنەدەنرا و بە نەخۆشی پسیکۆز Psychotic لە قەلەم نەدەدران. وردە وردە چوارچیۆی دەروونشیکاری پەرەى سەند و سەبارەت بەو کەسانەش کە بە نەخۆش لە قەلەم نەدەدران بە کار هات. نەخۆشەکان لە نەبوونی هەستی خۆشحالی و چیژ وەرگرتن لە ژيان، لە زەواجی سەرنەکەوتوو، لە نیگەرانی گشتی، لە هەست بە ئازار و تەنیاى، لە نەبوونی توانای ئەنجامدانی کار و... هتد گازەندەیان دەکرد. بە پێچەوانەى رابردوو ئەم نارهەتییانە "نەخۆشی" لە قەلەم دەدران و "یارمەتی دەریکی" نوێ کە هەمان دەروونشیکارە، دەبواىە "گرفتەکانی ژيان" ی ئەوان چارەسەریکات. لە حالیکدا تا ئەوکاتە بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەنە یارمەتی پسیپۆرانه پێویست نەبوو.

ئەم پەرەسەندن وکامل بوونە بەشەویک دروست نەبوو، بەلام بوو بە ھۆکاریکی گرنگ لە ژيانى چینی مامناوەندی شارنشین، بە تايبەت لە ئەمریکادا. تا چەند ساڵ لەمەوبەر بۆخەلکی چینی ناوەراست، سەردانی دەروون شیکار وەک سەردانی کلێسا یاں شوینیکی پیروژ کاریکی ئاسایی لە قەلەم دەدرا .

تیگەیشتن لە ھۆکارەکانی گەشەوبرەوی دەروون شیکاری دژوار نییە. ئەم سەدەىە (سەدەى نیگەرانیەکان) تەنیاى و گۆشەگیرییەکی زیاتری لە گەل خۆی هیناوہ . ھەلۆشەنەوہى ئایین ، ھیچ وپوچی و بیھودەیی سیاسەت، دەرکەوتنی "مروڤی ریکخراوہی لە

خۇ بېگانە" (Alienated organization man) چىنى مامناۋەندى شارنشىنى لە ھەلۋىست و ھەستى ئاسايش لە جىھانى بىۋاتتا و بىۋ ناۋەپۈكدا، بىۋ بەش كىردۈ. ھەر چەند كە ژمارەيەكى كەم ھەلۋىست و ئاراستەيەكى تازەيان لە سورىيالىزم، سىياسەتى رادىكال و زەنى بودىزىمدا دۇزىۋەتەۋە، بەلام، بە شىۋەيەكى گىشتى تاكى لىبرالى رىيالىست بە دۋاى فەلسەفەيەكىدا دىگەرپىت كە لە ئايدۇلۇژىيائى ئەۋدا گۇرپانكارى بىنەرەتى دروست نەكات، واتە لە ھاۋپى و ھاۋچەشەنەكانى خۇى "جىاۋاز" نەبىت.

دەروونشيكارى ئەم خواستەى دابىن كىرد. تەننەت ئەگەر نەخۇشيش چارەسەر نەدەۋو، گىت و گۇ لە گەل كەسىكدا كە بىسەرپىكى بە سەبر ۋو و كەم تا زۇر بە ھەستى ھاۋخەمى گۈپى لە كىشە وقسەكانى نەخۇش دىگرت، دىۋوۋە ھۇى ھىۋرۋوۋنەۋە و سوۋكۋونى بارى رۇخى ئەۋ كەسە. و ئەۋ پارەيە كە بە دەروونشيكار دەدرا زەرەپىكى ئەۋتۇ نەۋو، ورنەگە بە زىيانش لە قەلەم نەدرا، چۈنكە دانى پارە، خۇى ھۇكارپىكى جىدىۋوون، رىزدار ۋوون و ھىۋادارى بە چارەسەرى ۋو. دىسان سەردانى دەروونشيكار خۇى جۇرە پىرسىتىپك ۋو، چۈنكە لە لايەنى ئابورىيەۋە راقى دەرژمىردرا.

دەروونشيكارى ئەلترناتىۋىكى بۇ ئابىن، سىياسەت و فەلسەفە خستە روو. فرويد بە گوتەى خۇى تىكراى نەينىەكانى ژيانى دۇزىۋەۋە. نەست، گرىپى ئۇدىپ، دۋپات كىردنەۋەى ئەزمۋونى سەردەمى مىندالى لە ھەنۋوكەدا، ئەگەر لەم شتەنە تىپىكات ئىدى ھىچ شتىك لە پوانگەى ئەۋەۋە گومانۋى نىيە. و ئەم كەسە دىۋە ئەندامى گروپى (باتنى)

که دەررونشیکار پیاوی ئایینی ئەو و کەمتر هەست بە تەنیا یی و سەرلێشیواوی دەکات .

ئەم کارە بە تایبەت سەبارەت بەو کەسانە یی که نەخۆشییەکی دیاریکراویان نەبوو، بە لکو ئازاری گشتییان هەبوو راست بوو. ئەوان بە مەبەستی دۆزینەوێ ریگایەکی راست و دیاریکراو دەبوا یە لە چەمکی مروقی لە خو بیگانه تیگەن و بۆیان دەرکەوتبا که ژیان لە سەر تەوهری "بوون" لە باتی ژیان لە سەر تەوهری "هەبوون" و "بەکارهێنان" چە تایبەتمەندییەکی باشی هەیه ؟ بۆچوونیکی وەها پێویستی بە رەخنە یەکی توند و بنەرەتی لە کۆمەلگا هەبوو که لە پێوهر و بنەما دیار و شارەوێکانی بگێریت، و بۆ دەستەبەر بوونی ئەم پرسە پێویستە ئەوێندە بویر بین که پە یوێندییە هیۆرکەرەو و پارێزگاری کەرەکان تیک بدەین و خو مان بخەینە نیۆ ریزی کەمینه وە. لە لایەکی ترەو پێویست بوو ریژە یەکی زۆرتر دەررونشیکارمان هەبیت که لە نیۆ توۆری دەررونی و روۆخی ژیبانی پیشە یی ریکخراوێ قالبی و سیرنتیک^(۱) دا سنووردا نەبن.

^(۱) cybematics لە ماشین و ئازە لانددا". ئەم وشە یە بە واتای سیستەمی کاریگەری بەرانبەر لە یە کدی یان گەرانه وە بۆ کارە کۆنە کانه . بە پە یوێندی بە شە جوړا و جوړەکانی ماشینی ش سیرنتیک دەلێن . لە تیکرای ئەو بوارانەدا که کاریگەری بەرانبەری کار و دیسپلین بوونی هەیه ، بە کار دیت . بە تایبەت لە بواریەکانی هونەری ، پزشکی، دەررونناسی و.... ئەم وشە یە لە لایەن نوربەرت وینەرەو Norbert winer بەم شیۆه یە پیناسە کراو "توێژینەوێ سیستەمەکانی فەرماندەر و پە یوێندی لە نیۆ ماشین و ئازە لانددا".

بە زۆرى دەتوانىن "رېكەوتنىكى رېزدارانە" لە نىوان نەخۆش و دەروونشيكاردا ببينىن، لە راستیدا ئەم دوانە هېچكامەيان نايانەوئیت ببەنە ھۆى ئەزموونىكى بنەرەتى تازەى ناسەقامگير، ھەر دوانيان لە چاكبوونەودىيەكى كەميش رازين وناوشيارانە سپاسى يەكدى دەكەن، چوونكە "رېكەوتنى" نەينى وناوشيارانەى خۇيان ئاشكرا ناكەن . تا كاتىك نەخۆش سەردان دەكات، قسە دەكات وپارە دەدات و دەروونشيكار گوئى لى دەگرئت وشرۆفە وليكدانەو دەكات ،ياساكانى "يارى" جى بە جى كراوہ ئەم يارىيە بۆ ھەر دوو لايەن گونجاو و چيژ بەخشە، بەلام پيشتەر سەردانى دەروون شيكار دەبوو ھۆى دوركەوتنەو لە راستى حاشاھەلنەگرو ترسناكى ژيان : بريار دان وقەبوول كەردنى مەترسى . كاتىك كە برياردانىكى دژوار – يان تەنانەت ئازارويى – حاشا ھەلنەگر بوو ئەو كەسەى كە بەسەردان كەردنى دەرون شيكار راھاتبوو ململانىيەكى راستە قينەى دەروونى بۆ "نيروتىك" كە پيويستى بە ليكدانەودىيەكى زياترەيە دەگواستەو ، ئەم ليكدانەودىيە ئەوئەندە دريژەى كيژشا تائەو بارودۆخەى كە بۆ بريار دان پيويست بوو لە ناوچوو . نەخۆش و دەروون شيكار دژايەتى يەكديان نە دەكرد، ئەوانەى كە رېكەوتنىكى نەينى وناوشيارانەدا بەشدار بوون ، دژايەتى يەكديان نە دەكرد . تەنانەت بەلگەيەكيشيان نەدەھيئايەو ، چونكە نابى هېچ شتىك ژيانى ئارامى ئەوان تىك بدات . ديسان چوونكە مشتەرى دەروون شيكارەكان رۆژ بە رۆژ زياتر دەبوون ، لەم روەو زۆربەى دەرون شيكارەكان كەمتەرخەم بوون ولافى ئەويان ليذا كە چوونكە "بەھاي بازارى" يان زۆرە ، دەبى "بەھاي كارى" شيان

زیاتر بیهیت . پشتیوانی کردنی "یه‌کییتی ناونه‌ته‌وه‌یی دەر وون شیکاری"^(۱) فیکریکی وه‌های له زۆربه‌ی دەر وون شیکاره‌کاندا دروست کردبو که دوای ئەوه‌ی خویندنه‌که‌یان ته‌واو کرد، له‌ بواره‌که‌ی خۆیاندا گه‌یشتونه‌ته‌ "راستی" . له‌ جیهانی‌کدا که گه‌وره‌یی و هێزی ریک‌خراو گه‌ره‌نتی راستیه‌، ئەوانیش له‌ بۆ‌چوونه‌که‌ی خۆیاندا ته‌نها ئەم راستیه‌ گشتیه‌یان جی به‌ جی ده‌کرد.

ئایا ده‌بی له‌ وشتانه‌ی که له‌سه‌ره‌وه‌ باس‌مان کرد ده‌رئه‌نجامی‌کی وه‌ها ده‌ربخه‌ین که دەر وون شیکاری گۆ‌پرانکاری پێ‌ویست و بنه‌په‌تی سه‌باره‌ت به‌ خه‌لک دروست نه‌کردوه‌؟ وئایا دەر وون شیکاری خۆی ئامانج بووه‌ نه‌ک ئامرازیک بۆ‌گه‌یشتن به‌ ئامانجی بالا ؟ قه‌ت وانیه‌ . ئەم بۆ‌چوونه‌ ته‌نها بۆ‌ ئەو دەر وونشیکار و نه‌خۆشانه راسته‌ که له‌ دەر وون شیکاری خراپ که‌لک و ده‌ده‌گرن نه‌ک له‌ کاره‌ سه‌ره‌که‌وتوه‌ جیدییه‌کانی که‌سانی دیکه‌دا . له‌ راستیدا نکۆلی کردنی سه‌ره‌که‌وتنی چاره‌سه‌ری دەر وون شیکارانه زیاتر ئاماژه‌ به‌ گرفت و کێشه‌ی هه‌ندیک نوسه‌ری (مۆدی رۆژ) له‌ تیگه‌یشتن له‌و زانیارییه‌ ئالۆز و پێشکه‌وتوانه‌ ده‌کات که دەر وون شیکاری پێیه‌وه‌ خه‌ریک ده‌بی‌ت ، نه‌ک ئاماژه‌ به‌گرفتی خودی دەر وون شیکاری بکات . ره‌خنه‌ی که‌سانی‌ک که له‌م بواره‌دا خاوه‌ن ئەزموون نین ناتوانن ئەو شاهیدانه‌ بێ‌ کاریگه‌ر بکات . که دەر وون شیکار له‌ چاره‌سه‌رکردنی که‌سانی گیرۆده‌ی جوړه‌ ئازاری‌کی دەر وونی له‌ به‌ر ده‌ستیان دایه‌ . گه‌لی‌ک نه‌خۆش دوای چاره‌ سه‌ری

^(۱) . International Sychoanalytic Association

ھەستى خۇشحاللى وئاسودەيى وچىژيان بەدەست ھىناو ھە جگە لە دەروون شىكارى ھىچ شىۋازىكى دىكە ناتوانى گۇرپانكارى ۋە ھا پىك بەينىت . ھەلبەت ھەندىكىش چارەسەر نەكران وياخود گۇرپانكارىيەكى كەمىيان تىدا دروست بوو، بەلام ئىرە شوينى لىكدانە ۋە ئامارەكانى سەرگەوتنى چارەسەرى دەروون شىكارى نىيە .

جىگەي سەر سوپمان نىيە كە گەلىك كەس كەوتونەتە يەر كارىگەرى ئەوپرۇپاگەندەيە كە بەلنى چارەسەرى خىراتر ۋە ھەرزان تر دەدات . دەروونشىكارى سووك كىردن و ھىور كىردنە ۋە چارەسەر كىردنى داماوئىيەكانى مۇقى لە رىگەي يارمەتى پسپۇرەنە ۋە ھەموار كىردوۋە . بە گۇرپىنى شىۋاز بە "كارامەيى" زىاتر و "خىرايى" و "چالاكى گروپى" و بەرۋان بوونى پىويستى بە "چارەسەرى"، ئەو كەسانەي كە داھاتەكەيان بەشى كۆبۇنە ۋە رايۇنكارى درىژخايەنى نەدەكرد، بە ناچارى ئەو شىۋازە چارەسەرىيە نوئىيەيان قەبۇل كىرد . و لە ئەنجامدا گەلىك لە نەخۇشەكانى دەروونشىكارەكانىيان بەرەو لاي خۇيان پاكىشا .

تا ئىرە من تەنھا ئامارەيەكى كورتم بە ئاشكراترىن و بەرچاوترىن ھۆكارەكانى قەيرانى دەروونشىكارى كىرد: خىراپ بەكار ھىنانى دەروونشىكارى لە لايەن رىژەيەكى زۇر لە دەروونشىكاران و نەخۇشەكان . ھۆكارەكانى قەيران ، لانى كەم لەم ئاستەدا، لە سەداسەد گرىدراوى ھەلبۇزاردنى وردترى دەروونشىكار ونەخۇشە .

پیویسته ئەم پرسیاره بخزیته روو: خراپ کهک وەرگرتن چۆن بهر یوه دهچیت؟ ههولمداوه ولامیکی زۆر سنووردار بۆ ئەم پرسیاره بخه مه روو، ولامی تیرو تهسهل تهنها کاتیک ئاماده دهییت که هوکاره رواله تیهکان، به هوئی قوولبوونی قهیران له دەر وونشیکاریدا لیک بدهینهوه.

هوکارهکانی ئەم قهیرانه قووله کامانه؟

له پوانگهی منهوه هوکاری سههرکی گۆپینی دەر وونشیکاری له تیورییهکی رادیکالهوه بۆ تیورییهکی ریفورمخواز^(۱). دەر وونشیکاری له بنه پرتدا تیورییهکی رادیکال و رزگارکەر بوو. بهلام ورده ورده ئەم تایبهتمهندییهی له دهست دا و تووشی وهستان هات و نهیتوانی تیورییهکهی خۆی له ولامی پیگهی گۆپدرای مروت دواي شهپری جیهانی یهکهه فراواتر بکات، بهلکو به پیچهوانهوه ههنگهپایهوه بۆ سازشکردن و ملکهچ بوون و گهپان به دواي ریز و حورمهتدا.

داهینهترین و رادیکالترین دهستکهوتی تیوری فرۆید، بونیادنانی "زانستی دره عهقل"^(۲) یان به دهرپڕینیکی دیکه تیوری نهست بوو. به شیوهیهک که خودی فرۆیدیش دهیرانی که ئەم دۆزینهوه دریزه پێدهری کاری کپرنیک و دارقین ومارکس بوو. ئەوان ئەساسهکانی وههمی مروتیان سهبارت به پیگهی زهوی له گهردوون وههروهها پیگهی خودی مروت له سروشت وکۆمهلگادا تیکهه کردو فرۆید دوايین

(۱). Conformist

(۲). Science of Isrational

سەنگەرى واتە-ئاگاھى مەۋقىى ەك "دۆزراۋەى كۆتايى"^(۱) لە ئەزموونى دەروونىدا داگىر كىرد. فرۆيد نىشانى دا كە زۆربەى ئەو شتانه كە ئىمە ەك زانست و زانىبارى خۇمان لە قەلەمىيان دەدەين راستەقىنە نىن و زۆربەى راستىيەكان لە ەستى ئىمەدا نىن. ئىدەيالىزمى فەلسەفى و دەرووناسى نەرىتى روبرەوى پرسىيارو رەخنە بويەۋە ەنگاۋىكى دىكە لە زانست بۇ ئەۋەى "بەراستى راستىيە" ھاۋىژرا. (فىزىكى تىورىكىش ەنگاۋىكى جىدى لە ھىرش بۇ سەر دۇنياسىيەكى دىكە، واتە چىيەتى مادە، ەلگىرت).

فرۆيد نە تەنھا ەبوونى پرۆسەكانى ئاگاھى بە گىشتى خستە روو (بەر لە ئەۋىش كەسانى دىكە ئەم بابەتەيان خستبوۋە روو) بەلكو بە شىۋەيەكى كىردارى شىۋازى كارەكەيانى لە دىارە بابەتى و بەر چاۋەكاندا نىشان دا: ئامازەكانى خەمۇكى دەروونى^(۲)، خەۋن ۋەخەيالەكان ، كارە بچوكەكانى رۆژانە.

تىورى نەست يەكىك لە ەنگاۋە جىدى و قورسانە بوو كە بۇ مەۋقئاسى ئىمە، و تواناى جياكىردنەۋەى پۋالەتەكان (ناراست) لە راستىيەكان لە ەلەس و كەۋتى مەۋقئدا ەلگىراۋە. ئەم تىورىيە لە راستگۈيىدا رەھەندىكى تازەى دروستكىرد و بۇ بىركىردنەۋەى رەخنەگرانە بونىادىكى تازەى دامەزراند. بەر لە فرۆيد ئاگا بوون لە

(۱). Ultimate Datum

(۲). Neurotic symptom

مه بهستی وشیارانهی مروژ به مه بهستی دادوهری له راستگویی ئه ودا بهس بوو، به لام دواي ئه و ئه م ئاگاهیییه نه ته نها بهس نه بوو ، به لکو لاوهکی وکه م بایه خیش بوو. راستی له پشستی نهسته وه خوئی حه شار داوه، ئه م راستیییه هه مان مه بهستی سه ره کی تاکه. به دهر وونشیکاری ئه و که سه (یان به به کار هیئانی دهر وونشیکاری له لیكدانه وهی هه لئس وکه وته کانیدا) پابه ندی ریزو حورمه ته باوه که ی ئه و که سه بو بورژوازی ، له گه ل دووروویی ودرۆزنی ئه و تووشی هه ژان دهکات^(۱) . ئیدی ئه وه بهس نه بوو که کاری که سیك به گویره ی مه بهستی باشی ئه و هه لئسه نگیندریئت. ئه م مه بهسته باشانه ته نانه ت ئه گهر خاوه نی په یوه ندی گهرم و گوپی زهینی و کاملیش بن، پیویستیان به

(۱) به گشتی بیروباوه ریکی وه ها هیه که شوپش وئازادی له په یوه ندی جنسی دهر نه نجامی تیوری فرۆیده. ئه م بوچوونه له پوانگهی منه وه جیی پرسیاره، به تاییه ت که به شیک له م ئازادی په یوه ندی جنسییه دهر نه نجامی کو مه لگای پیشه سازی هه نووکه یی ئیمه به هه مان شیوه که "ئاللدۆس ها کسلی" به شیوه یه کی رازی که رانه له کتیبی "دونیای دلیری نوئ" دا ئامازهی پیکردوه . به لام به هه ر حال لایه نیکی دیکه ی کاریگه ری فرۆید بوونی هیه که به زۆری له بهر چاو نه گیراوه . یه کیک له توخمه سه ره کییه کانی ناره زایه تی دهر برینی گه نجه رادیکاله کان ره خنه گرتن له لاسایی کردنه وه ی ساخته وه له خه له تی نه ری بورژوازییه، که له کردار، بیرکردنه وه وزمانی ئه م کو مه لگایه دا ده بینریئت. ده توانین ئه و راستگویییه ی که فرۆید خستیه روو، یه کیک له هوکاره سه ره کییه کانی ناره زایه تی گه نجان به لاسایی کردنه وه ی ساخته بزانی.

ليكدانه‌وه‌و هه‌لسه‌نگاندن هه‌يه. به‌ شيوه‌يه‌ك كه‌ ده‌بى ئه‌م پرسيا‌ره سه‌باره‌ت به‌ هه‌موو كه‌سي‌ك بخريته‌ روو: "له‌ سه‌ره‌وه‌ى ئه‌وه‌وه‌ چى هه‌يه؟" يان ئه‌گه‌ر باشت‌ر بلي‌ن "روه‌كه‌ى ديكه‌ى تو‌ كامه‌يه؟" له‌ راستيدا‌ فرۆيد ئه‌م ده‌رفه‌ته‌ى به‌ رۆحى رىالي‌زمى نو‌ى‌وه ئاماده‌ كرد تا بتوانين پيرسين "ئيوه‌ كي‌ن و من كي‌م؟"^(١)

به‌لام سيمسته‌مى تيوريكى فرۆيد دوولايه‌نه‌ بوونيكى قوولى تيدا‌يه. ئه‌و فرۆيده‌ى كه‌ بو‌ تيگه‌يشتن له‌ "ويژدانى ناوشيا‌رى درۆينه‌" و خو‌ فريو دانى مرو‌ف ريگايه‌كى تازهى كرده‌وه، بيرمه‌نديكى راديكال بوو (هه‌ر چه‌ند شو‌رشيگير نه‌بوو) كه‌ چوار چيوه‌ى كۆمه‌لگاي سه‌رده‌مى خو‌ى تپيه‌رانسد. فرۆيد تا راده‌يه‌ك له‌ كتيبى "داها‌تووى بيركردنه‌وه‌يه‌ك" دا ره‌خنه‌ى له‌ كۆمه‌لگا گرتووه. به‌لام له‌ لايه‌كى تره‌وه به‌ قوولى پا‌به‌ندى پيش داوه‌رييه‌كان و فه‌لسه‌فه‌ى سه‌رده‌م وچيني مي‌ژرووى خو‌ى بوو. ويژدانى نا وشيا‌رى فرۆيد شوي‌نى ئاره‌زو جنسييه سه‌ركوتكراوه‌كان و ئه‌و راستييه‌يه كه‌ ده‌بى بنج وبنه‌واكه‌ى له‌ گو‌رانكارييه‌ لبيدو‌ييه‌كاني سه‌رده‌مى مندالى دا بدو‌زينه‌وه‌و ره‌خنه‌كاني له‌ كۆمه‌لگا ته‌نها له‌ چوارچيوه‌ى سه‌ركوتكردنى ئاره‌زو جنسييه‌كاندا سنو‌ردار ده‌بيته‌وه. فرۆيد له‌ دو‌زينه‌وه‌ گه‌وره‌كاني

(١) —مه‌به‌ستى ماركس له‌ "ئايدولوژيا" هه‌مان ده‌سته‌واژه‌ى "لوژيكي بوونه". له‌ چه‌مكى فرۆيدا، هه‌ر چه‌ند كه‌ ماركس هه‌ولى تاقيكردنه‌وه‌و ليكدانه‌وه‌ى ميكانيزمى سه‌ركوتكردنى نه‌داوه. سه‌يرى كتيبى ئه‌و په‌رى زه‌نجيره‌كاني بيركردنه‌وه‌ى ئه‌م نوسه‌ره بكه‌ن.

خویدا بیرمه‌ندیکی بو‌یرو توندروو بوو. به‌لام ئەم بیرکردنه‌وه بی‌قه‌یدو مهرجه‌ی ئەو، که کۆمه‌لگا شیوه‌ی کۆتایی پیشکه‌وتنی مرو‌قه و ئیدی هیچ‌کام له‌ روخساره‌کانی ناتوانی کامل ببیت، له‌ به‌رده‌م دۆزینه‌وه‌کانی ئەودا ئاسته‌نگی دروست ده‌کرد.

به‌ بۆنه‌ی ئەم در‌ایه‌تییه‌ سروشتیه‌ له‌ خودی فرۆیدو تیورییه‌که‌یدا ئەم پرسیاره‌ دیت‌ه‌ ئاراوه‌ که: شو‌ین که‌وتووکانی ده‌بی که‌سایه‌تی ویاخود تیورییه‌کانی هه‌لبژێرن و ته‌واوی بکه‌ن؟ ئایا ده‌بی شو‌ینی ئەو فرۆیده‌ بکه‌ون که‌ در‌یژه‌ پیده‌ری کاره‌کانی کوپرنیک، دارقین ومارکسه‌، ویاخود فرۆیدی‌ک که‌ ئەندیشه‌ و هه‌ستی ئەو له‌ چوارچیوه‌ی باب‌ه‌ته‌ ئەزموونیه‌کان وئایدولۆژی بورژوازی‌دا سنوردار ماوه‌ته‌وه‌؟ ئایا ده‌بی تیوری ویزدانی ناوشیاری ئەو، که‌ گریدراوی ئاره‌زۆ جنسییه‌کانه‌، په‌ره‌ی پێبده‌ن و بیکه‌نه‌ تیورییه‌کی گشت گیر که‌ تیکرای ئەزموونه‌ ده‌روونیه‌ سه‌رکو‌تکراوه‌کان له‌ خو‌ بگری‌ت؟ یان ده‌بی تیوری ئازادی جنسی ئەو له‌ ریگه‌ی په‌ره‌پیدانی هه‌سته‌وه‌ تا ئازادی گشتی، په‌ره‌ پی‌ بده‌ین وگشت گیری بکه‌ن؟ و به‌ کورتی ئەم پرسیاره‌ هه‌مه‌کییه‌ دیت‌ه‌ ئاراوه‌ که: ئایا شو‌ین که‌وتوه‌کانی فرۆید ده‌بی بیرکردنه‌وه‌ شو‌پرشگه‌رانه‌ و به‌ هیزه‌کانی ئەو، کامل بکه‌ین، یان له‌سه‌ر ئەو تیوریانه‌ پێدا گری بکه‌ن که‌ به‌دلی کۆمه‌لگای به‌کار هی‌نه‌ره‌؟

شو‌ین که‌وتنی هه‌ردو لایه‌نه‌که‌ی فرۆید مومکین بوو، به‌لام بپروامه‌ندانی راسته‌قینه‌ی ئەو، فرۆیدی ریفورمخوا‌زیان له‌ فرۆیدی توندروو پی‌ باشتربوو. ئەوان نه‌یان‌توانی ده‌ستکه‌وته‌کانی خو‌یان له‌ تیوری دایژراو، له‌ سنورداری کات رزگار بکه‌ن و له‌ چوارچیوه‌یه‌کی

رادىكالى فرادىنىڭ جىڭگىرى بىكەن . ئەم شۇيىن كەوتىۋاتقان شەيدى
 دەرگەۋىتى رادىكالىزىمىك بوون كە دەروون شىكارى بەر لە شەرى
 جىھانى يەكەم خاۋەندارىيە تى دەكرد . واتە سەردەمىك كە ئاشىكارىدى
 دو پوۋىيى جىنسى كارىكى بوۋىرانە و شۇر شىگەرەنە لەقەلەم دەدرا .
 بالادەستى و بالابوونى شۇيىن كەوتىۋاتى رىفورمىخاۋ تارادەيەك
 كارلىكراۋى تايىبەتمەندىيەكانى كەسايە تى فرۆيد بوو . فرۆيد نە تەنھا
 بىرمەندودەرمان ناس بوو ، بەلكو كەسىكى رىفورم
خاۋەندارىيە Reformer بوو كە بە ئەركى سەر شانى خۇى بۇ بونىادنانى
 بىزوتنەۋەيەكى چاكسازى ئەخلاقى عاقلانە لە مۇقۇدا پىراى ھەبوو)
 (۱) فرۆيد بىرمەندىك بوو بەلام سەرەپراى ھەزو خۇشەۋىستى بۇ تىورى ،
 قەت لە "جولانەۋە" و سىياسەتى گرىندراۋى ئەو تىورىيە چاۋپۇشى
 نەدەكرد . زۆربەى ئەو كەسانەى كە لە لايەنى ئەۋەدە سەرۋكايەتى
 بىزوتنەۋەيان بە دەست ھىنا نەياندەتۋانى پەخنى توند تەھەمول بىكەن
 ، فرۆيد خويشى لەم پرسە ئاگادار بوو ، بەلام تايىبەتمەندىيەكى دىارو
 بەرچاۋى ئەۋان دەبوۋە ھۇى ھەلبىزاردىيان بۇ ئەم پۇستە : ۋەفا دارى
 بى قەيدومەرج بە كەسايە تى فرۆيد ۋە جولانەۋە ، لە راستىدا زۆربەى
 ھەرە زۆرى ئەۋاننىش ۋەك ھەر بىزوتنەۋەيەكى سىياسى دىكە خاۋەن
 تايىبەتمەندىيەكى بروكراتىزىمانە بوون . بۇئەۋەى بىزوتنەۋە ، ھەم تىورى

(۱) لە سالى ۱۹۱۰ دافرۆيد ھىشتا يىرى لەۋە دەكرەۋە كە لايەنگەرەكانى بۇ ناۋ "ئەنجومەنى
 ناۋنەتەۋەيى براىى ۋەخلاق" رابكىشىت ، ئەو ئەنجومەنى كە دەباۋىە لە داھاتودا بىيئە
 رىكخراى خەباتكارانى دەروونشىكار . بەلام دواتر ئەم بىركردنەۋەى بە لاۋە نا و
 ۋىستى "يەكىيىتى ناۋنەتەۋەيى دەروونشىكاران" دابەرزىنىت .

وهه م کرداری دەرمان ناسی کونترول دهکرد ، له م روه وه ئه وجۆره هه لېژاردنه ی ریبه ره کان کاریگه ریه کی بهرچاوی له په ره سه ندن و فراوانبوونی دهر ون شیکاری هه بوو .

هه‌ندیکی دیکه له لایه‌نگرانی فرۆید پشتیان تێ کرد : وهک (یونگ) Jung که سه‌ره‌ پای هۆکاره‌کانی دیکه‌ رۆمانتیسیتیکی محافزه‌کار بوو ، (ئادله‌ر) ، (هه‌رچه‌ند که‌ که‌سیکی هۆشمه‌ندوبه‌ توانا بوو) عه‌قل‌گه‌رایه‌کی⁽¹⁾ روه‌کی بوو . (رانک) سه‌ره‌ پای ئه‌وه‌ی تیورییه‌ سه‌ره‌تاییه‌ کانی فرۆیدی کامل کرد به‌لام دواتر تا راده‌یه‌ک له‌ ئه‌نجامی دوگم بوونی فرۆید ، زیاتر به‌ بۆنه‌ی ئیره‌یی ره‌که‌به‌ره‌کانی ، پاشه‌ کشه‌ی کرد . (فرنجی) Ferenczi یه‌کیک له‌ خۆشه‌ویسته‌ترین ولیهاتوترین شوین که‌وتوه‌کانی فرۆید ، که‌ نه‌ بیرى له‌ سه‌روکایه‌تی ده‌کرده‌وه‌ ونه‌ ده‌ وێرا له‌ فرۆید دور بکه‌ویته‌وه‌ ، له‌ سه‌له‌کانی کۆتایی ته‌مه‌نیدا تووشی هه‌ندیک لادان بوو وبه‌ توندوتیژییه‌وه‌ ده‌رکرا ، وه‌هه‌ر چه‌نده‌ ویان چوونکه‌ - تیوری جنسی فرۆیدی تا ده‌رئه‌نجامی کۆتایی په‌ره‌ پێدا بوو ، نمونه‌ی سرنج راکێش ، ترس له‌ بورکراتیزمی ده‌رون شیکاری (به‌تایبه‌ت له‌ خودی فرۆید) له‌ گواسته‌نه‌وه‌ بۆ هه‌لویستی پادیکال بوو ، که‌ سه‌ه‌نته‌ر وناوه‌ندی سیسته‌مه‌که‌ی فرۆید بوو . سه‌ره‌که‌وتوه‌کان له‌ قوتابخانه‌ی فرۆیددا به‌ تونده‌ی کۆترولیان به‌ده‌سته‌وه‌گرت ، هه‌رچه‌نده‌ له‌ نیوان خۆياندا هه‌سته‌ی ئیره‌یی ورکه‌ به‌رایه‌تی بوونی هه‌بوو . به‌رچاوترین سه‌مه‌بۆلی ئه‌م دژایه‌تیه‌ ناوخۆییه‌

⁽¹⁾ Superficial Rationalist

لە نېوان ئەندامەكانى گروپە كەدا ، لە كتيبى ئيرنست جونز بە ناوى (بيوگرافى قوتابخانە) بە دى دەكرىت ، لەم كتيبەدا نوسەر دوکەس لە رەكەبەرە سەرەككەكانى خۆى (فرنجى ورائك) بە توندى دەخاتە بەر شالاوى رەخنە وپاشەكەشە كردنيانى بە ھۆكارى نەبوونى ھاوسەنگى دەروونى ئەوان زانیوہ.^(۱)

زۆربەى دەروون شىكارانى "ئەرزەدۆكس"^(۲) لە سەر كوتترولى بروكراتىزمى شىكردنەوہى پيڊاگرى دەكەن وملكەچى ياساكانى بوون ويان لانى كەم بە زمان وەفادار بوونى خويانيان دەرپرپوہ . بەلام ھەندىكىش لە ناو ريڭخراوہكەدا مانەوہ وگەليك ھاوكارى بنەپەتى و بەبەھايان لە تيورى دەرمانناسى دەروون شىكارى دا ئەنجامدا . لەوكەسانە دەتوانين رادو، ئەلكساندر، فريدا فرۆم رايشمەن، بالنيت ، سييتنر، ئەريكسۆن و... ناو ببەين . زۆربەى ھەرەزورى دەروون شىكارەكانى نيو ريڭخراوہكە تەنھا چاوەرپوانى ديتنى ئەوشتەيان دەكرد كە چاوہ پوان بوون بیدۆزنەوہ . يەكيك لە سەرسورپھينەرترين نمونەكان ئەمەيە كە لە زۆربەى نوسراوہكانى دەرون شىكارە

^(۱) بەراوردى بکەن لە گەل نامەكەى Michael Blint يۆ سەرنوسەرى Internatinal Journal Of Psycho -Anslysis لە سالى ۱۹۵۸دا ھەرەھا باسەكەى من سەبارەت بە ھەئس وکەوتى مەوۆ لە ھەمبەر فرنجى لە كتيبى Sigmund Freud,s Mission Pogma of Christ .

^(۲) ئەرزەدۆكس بە كەسانىك دەلین كە گيرۆدەى دوگمەن و سەبارەت بەنەريت وبيروبوچوونە كلاسيكەكان دەمارگرتن ولە گەل فيكرو ئەندىشەى تازە وھەموو جۆرە داھيتانىك دژايەتى دەكەن .و.

ئەرزەدۆکسەکاندا ئەم راستیە کە بەرلە خزانە رووی گریزی ئودیپی منداڵان چە کوپوچە کچ، گریذراوی دایک بوون، لە بەر چاوانە گیراوە. هەندیک لە دهر و ن شیکارە بیرمەند و بویرەکان وەک فرنجی لە لیكۆلینە وەکانی دهر و ناسی کەوتەیی خۆیدا ئەم پەیه و ندییهی بۆدەرکەوتو و بهیانی کردو و، بەلام لە نوسراوەکانی خۆیدا سەبارەت بە تیوری، فرمولەکانی فرۆیدی دوپات کردو و تەو و لە لیكۆلینە وە کەوتەییەکانی خۆی کەلکی وەر نەگرتو و^(۱). نمونەییەکی دیکە ی کارێگە ی ئیفلیج کەری کونترۆلی بوروکراتیزمی هاوئاھەنگی دهر و ن شیکارە ئەرزەدۆکسەکان ئەمەییە کە لەو پرۆایەدان ژنان پیاوانی خەسینراوان، هەرچەندە کە زانیارییە کەوتەیی و زیندە وەرناسی و مرقۆ ناسییەکان پێچەوانە ی ئەم لافەیان سەلماندو و. ئەم پرسە بۆ و ت و ویز سەبارەت بە توندوتیژی^(۲) راستە. چونکە فرۆید بایەخیکی ئەوتۆی بە توندوتیژی مرقۆ نەدەدا، کار بە دەستانی بزوتنە وە ی دهر و ن شیکاریش پشت گوئیان خست. بەلام دوا ی دۆزینە وە ی "خوغدە ی (غەریزە) مەرگ" لە لایەن فرۆیدە وە پرس ی ویرانگەری بایەخی پیدرا. لە لایەکی ترە وە هەندیک لەوانە لە قبوولی چەمکی خوغدە (غەریزە) ی مەرگ توشی هەلە بوون (چونکە بە پرۆای من، ئەوان ئەو ندە بە تیوری

(۱) John Bowlby. لە و م تارە کە ی خۆیدا بە ناوی " چییە تی پەیه و ندی دایک و منداڵ " شرۆفەییەکی تیرو تەسەل سەبارەت بە تیوری دهر و ن شیکاری دەخاتە رو و هەروەها نامازە ی بە نا کۆکییەکانی لیكۆلینە وە کەوتەیی و تیورییەکانی نیوان دهر و ن شیکارانی کردو و.

Aggression^(۲).

خوغدەى ميكانيكى پابەند بوون كە نەيانتوانى لە قوولايى ئەم تيوريە تازەيە تىبگەن). بەلام ئەم كۆمەلە ھەوليان دا بە روون وئاشكرا لە قەلەمدانى "خوغدەى ويړانگەرى" لە ئاراستەى پيچەوانە ودرى خوغدەى جنسى لە گەل كەسانى ديكەدا ھاوئاهەنگ ببن، لەم رووھوھ دولايەنە بوونى رابردويان لە نيوان خوغدەى جنسى و پاراستنى زاتيان بە لاوھ نساو ولە ھەمان حالدا چەمكى كوونى خوغدەيان (غەريزە) پاراست.^(۱)

^(۱) باشترين نمونەى ئەم شيوازە بۆچوونە لە نامەى (مايكل بالينت)بۆ سەرنوسەرى International Journal Of Psycho- Analysis بەر چاو دەكەويت.

جەنابى سەرنوسەر:

بەرگى سېھەمى بيوگرافى فرۆيد لە نويسىنى دوكتور جۆنز كە بەم دواييانە بەلاو كراوھتەوھ لە پوانگەى منەوھ كاريكى ناشيانەيە وجوانىي تيدا نييە. لەم بەرگەدا دوكتور جۆنز بە توندى پەخنەى لە فرنجى گرتووه ، وبە تايبەت لە سالتەكانى دوايى ژيانيدا بەوھ تاوانبارى كردووه كە گيرۆدەى نەخۆشى "ھەمووان بە دوزمن بين" Paranoia و پەشبينى و خواستى قەتل و مروۋ كوشتن بووھ . جۆنز بە كەلك وەرگرتن لە پوانگەى خۆى نوسراوھ زانستىيەكانى فرنجى ليك دەداتەوھ و بە كەسيكى لە قەلەم دەدات كە بەشداری بزوتنەوھى دەروونشيكارى بووھ .

بئى گومان دەتوانين بلين كە سالتەكانى كۆتايى ژيانى فرنجى ھەنديك ئامارەى ھەزى Genital Theorie لە وىدا پەيدا بوون بە ھاوكارى رانك كتيبيكيان نوسى بە ناوى Developmental Aims. ئەم كتيبە زۆر توند تيز بوو وديسان لەم سالانەدا فرنجى ھەنديك فيكرى تازەى خستە روو كە لەو كاتەدا زۆر خەيالى ،شۆرشيكرانە ، زيئەرەوانە وبئى بنەما بوون. ديسان لە ھەنديك نمونەدا خۆى فيكرەكانى كيشايەوھ ويا خود گۆرڤنكارى تيدا دروست كرد. وديسان ھەمووان دەزانن كە خودى فرۆيديش بە چاويكى رەخنەگرانە سەيرى ئەو فيكرانەى دەكرد.

تيكراى ئەم شتانە زەمىنەيەكى نالەبارى خولقاندوھ كە ناتوانين سەبارەت بە بۆچوونەكانى فرنجى ھەلسەنگاندنيكى گونجاو ئەنجام بدەين. من بۆ نويسىنى ئەم بيوگرافىيە تيكراى

نامه‌کافی فرۆیدو فرنجیم له بهر ده‌ستدایه ، ئه‌گهر له هه‌مبهر بۆچوونه‌کافی دوکتۆر جۆنز سه‌بارت به بارودۆخی دهرورونی فرنجی په‌رچه‌کردارم نیشان نه‌دایه ، به‌م جۆره لێک نه‌درايه وه من که جینگری ئه‌ده‌بی و یه‌کیک له قوتابی و هاوپی نزیکه‌کافی فرنجیم ، له گه‌ل ئه‌م بۆچوونانه‌دا هاویرام. به‌ دلنیا ییه‌وه ئه‌م کاره ده‌بیته هۆی ئه‌وه‌ی که لایه‌نگرانی دهروروشیکاری به‌م جۆره بیر بکه‌نه‌وه که نوسینه‌کافی کۆتایی ژبانی ئه‌و -واته ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی که به‌ بۆچوونی دوکتۆر جۆنز بارودۆخی دهرورونی فرنجی تیک چوو بوو- جینگای سرنجدان وبایه‌خ نین. له پوانگه‌ی منه‌وه پیچه‌وانه‌ی ئه‌م بیرکردنه‌وه‌یه راسته . دوا یین نوسراوه‌کافی فرنجی نه‌ته‌نها ۱۵-۲۵ سال له پیش کاملبوونی ته‌کنیکی دهروروشیکاری یه‌وه بووه ، به‌ لکو هیشتا گه‌لێک نه‌دی شه و فیکری تیدایه که ده‌توانین بلین پرسه لیل و نادیاره‌کافی هه‌نووک و ته‌نانه‌ت داها تووش روون ده‌کاته‌وه.

له‌م رووه‌وه پێویسته بلیم من له رۆژانی نه‌خۆشبوونی فرنجیدا به‌رده‌وام سه‌ردانم ده‌کرد-له‌ هه‌فته‌یه‌که‌دا جارێک یان دوو جار- ئه‌و تووشی که‌م خۆن ییه‌کی کوشنده ببوو که به‌ خیرایی سیسته‌می ده‌ماری تیکدا. له ئه‌نجامدا فرنجی تووشی Ataxie ببوو ، به‌ شێوه‌یه‌که که له چهند هه‌فته‌ی کۆتاییدا توانای جمو جۆلی نه‌ما بوو و ته‌نانه‌ت ده‌بوا یه‌ په‌رسته‌ر که‌ی خواردنیشی پێدایه . و ئیفل یج بوونی سیسته‌می هه‌ناسه‌دان بووه هۆی مه‌رگی. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی جه‌سته‌ی رۆژ به‌رۆژ لاوا تر ده‌بوو ، به‌ لām له لایه‌ن زه‌ینی و فیکری یه‌وه ته‌ندروست بوو ، چهن دین جار سه‌بارت به‌ ناکوکیه فیکری یه‌کافی نیوان خۆی و فرۆید و هه‌ر وه‌ها به‌رنامه‌ جۆراوجۆره‌کافی سه‌بارت به‌ پێداچوونه‌وه‌ و په‌ر پێدانی دوا یین نامیلکه‌ی به‌ ناوی Congress له گه‌ل مندا به‌ تیرو ته‌سه‌لی قسه‌ی ده‌کرد-هه‌لبه‌ت ئه‌گهر دوباره‌ بتوانی قه‌لēm به‌ ده‌سته‌وه بگرێته‌وه و بنوسی ت- من رۆژی یه‌کشه‌مه به‌ر له‌ مردنی سه‌ردانم کرد، ته‌نانه‌ت ئه‌و رۆژه‌ش سه‌ره‌رای لاوازی و ئیفل یجبوونی جه‌سته‌یی ، زه‌ین و فیکری ته‌ندروست و ئاسایی بوو.

به‌ لām فرنجیش، تا راده‌یه‌که گیرۆ ده‌ی خه‌موکی دهرورونی بوو ، که ده‌توانین به‌ پێویستی له‌ راده‌ به‌ ده‌ری به‌ خۆشه‌ویسته‌بوون و ده‌ستخۆشی لێکردن ئاماژه بکه‌ین. دیسان په‌نگه دوکتۆر جۆنز وه‌ک دوکتۆرێک له‌ کاتی پشکنیندا ئاماژه‌ی هه‌ندیک نه‌خۆشی دیکه‌شی به‌ دی‌کردبیت. به‌ هه‌رحال به‌ به‌روای من جیاوازی و ناکوکی سه‌ره‌کی من و دوکتۆر جۆنز له‌ به‌یان کردنی راست ییه‌کاندا نییه ، به‌ لکو له‌ شروقه‌ کردن و لێکدان ه‌وه‌ی ئه‌و

راستىيانەدایە . ھەرچەند كە ڤەنگە ناكۆكىيەكانى ئىيمە سەرچاۋەيەكىترى ھەيىت يان نا ، بەلام پىشنىار دەكەم كە ھەر كامەمان ھۆكارى نژايەتى كەردنەكەمان تۆمار بەكەين وديارى كەردنى راستىيەكان بۇ جىلەكانى داھاتوو بەيلىنەو.

مايكل بالينت

بۆچوۋنى دوكتور ئىرنست جۇنر

بە دۇنياسىيەو مەن خۇم بە ھاۋبەشى بارودۇخى ئازارۋى دوكتور بالينت دەزانم . و لە ۋەفادارى و وردىنى بۆچۈنەكانى ھىچ گومانىكم نىيە . بەلام ئەو سەرنجى نەداۋەتە ئەم بابەتە لە ليكۆلىنەو ھەكانى خۇى، ئامازەكانى نەخۇشىيەكى كوشندە دەخاتە روو، چۈنكە يەككە لە تاييەتمەندىيەكانى توۋشېۋانى " ھەموۋان بە دوژمن بىن " ئەمەيە كە ھاۋرېيان ۋەكەسانى نىزىكى خۇى لە رىڭاى خۇ بە رووناكېين و ھوشيار لەقەلەم دانەو بە لارندا دەبات .

لە دوكتور بالينت چاۋەروانى ئەو ناكەم كە لەمەبەستى خىزى، مەن گومان بكات . ئەۋەى كە سەبارتە بە روژانى دۋايى تەمەنى فرنجى نوسىومە لە سەر بىنەماى ئەو شتانە بوۋە كە بە چاۋى خۇم بىنىومە . ھەروەھا كە دوكتور بالينت دۋپاتى كەردەتەو كە بەھاي دۋايىن نوسىنەكانى فرنجى زىدەرەوانەيە . ھاۋا بوۋنى مەن لە گەل ئەۋدا تەنھا لە سەر بىنەماى بۆچۈنەكانى فرۆيد، ئاى تىن گتۇن Eitington و ئەو كەسانەيە كە لە سالەكانى ۱۹۳۳ دەمەناسىن(ئىرنست جۇنر)

نامەكەى بالينت پىۋىستى بە ليكدانەو نىيە . ئەو كەسىكى شەرىف ۋەۋشەندە كە قوتابى و ھاۋرېي نىزىكى فرنجىيەو بە ئەركى سەرشانى خۇى دەزانىت كە راستىيەكان، بەو شىۋەيە كە بىنىۋىيەتى بخاتە روو و بۆچۈنەكانى دوكتور جۇنر سەبارتە بە تەندروستى دەروۋنى مامۇستاكەى راست بكاتەو(نەخۇشى پارانوئىدۇسكىزوفرنىيا). ئەو دۋپاتى دەكاتەو كە فرنجى تا دۋايىن روژەكانى ژيانى خاۋەنى زەينىيەتتىكى روۋن ۋەشيار بوۋە . ئەمە دەپرىنىكى روۋن ۋېئ پەردەيە كە ئامازە بە راست بوۋنى لافەكەى جۇنر دەكات . بەلام دەبى بزانىن كە بالينت راست كەردنەو وگۆپىنى بۆچۈنەكانى خۇى چۇن بەيان دەكات ؟ ئەو بەم شىۋەيە دەست پى دەكات كە نوسىنەكانى سەردەمى كۆتايى ژيانى فرنجى زۆر جىڭاى مشت و مە ، و شوپشگەرەنە ، خەيالى ، زىدەرەوانە ۋېئ بىنەمايە . دواتر ئەلى كە ئەم راستكەردنەو ۋەيە تەنھا بەم بۆنەيەو ۋەيە كە جىڭرى ئەدەبى فرنجىيەو دىسان

رەنگە ئەو بۆچوونانەى سەرەو بەم شىۋەيە پاساۋ بىرئىت كە دەبىتتە ھۆى نەزۇك بوونى ئەندىشە دەروونشيكارىيە راستەقىنەكانى فرۆيد. بەلام ئەمە ئەنجام وەرگرتنىكى بىھۆيە. ئەو دەروونشيكارانەى بە ناچارى بەو رىگايەدا نە رۆيشتن بەلكوۋ لە بۆچوون وشىۋازى تىگەيشتىنى خۇياندا بە تەواۋەتى ئازاد بوون. نالەبارتىن ھەلومەرجىك كە رووبەروى بوونەو: دەرکردىيان بوۋ لە رىكخراۋەكە. لە راستىدا تەنھا رىژەيەكى كەم توانىيان ھەندىك ھەنگاۋى بویرانە ھەلبىگرن، جگە لەوھى بروكراتىزمەكەيان لە لايەن دەروونشيكارىيەو

دەيەۋىت لە كەم بايەخ لە قەلەمدانى نوسىنەكانى سالانى كۆتايى ژيانى فرنجى لە لايەن خەلكەۋە پىشگىرى بىكات. دواتر باس لە ئامازەكانى خەمۇكى دەروونى دىكات وەلنى رەنگە دۇكتۇر جۇنژ ھەندىك ئامازەى نەخۇشى دىكەى بىنىۋە بەلام بەيانى نەكردوۋە. ودواتر بە خستەنەستۆى داۋەرى بۇ جىلەكانى داھاتوۋ ناكۆكى نىۋان گوتەكانى خۇى ئاشكرا دىكات. ئەم ئامازەكردنە بە سەرچاۋەى بىناۋ ئىدى چەمك وواتايەك بە دەستەۋە نادات. ئەگەر بالىنت، كە دەروونئاسە، لە تەندروستى فرنجى بە گومان نەبوۋ، چۇن لەو بىروايە دايە كە پەنگە ھەندىك سەرچاۋەى دىكە لە گەل بۆچوونەكانى ئەودا ناكۆك بن، بوونىيان ھەبىت، بە تايبەت كە جۇنژ ھىچ بەلگەيەكى بۇ ئەم سەرچاۋانە نەھىناۋەتەۋە. ئەگەر سەرچاۋەگەلىكى ۋەھا بوونىيان ھەبوۋ، دەبوايە بە لانى كەم بە بى نوسىنى ناۋەكەى ئامازەى پىبىكرىدایە.

ئەگەرئەم نامە ئالۆزە لە لايەن كەسىكى كەم بايەخ، نە بالىنتەۋە بنوسرابا، يان ئەگەر لە سىستەمىكى دىكاتتۇرىدا بە مەبەستى ئالۆز نەبوونى كۆمەلگا ومەترسى بۇ ئازادى و خىيانەت، بنوسرابا پاساۋ دەدرا. بەلام بە سىرنجدان بەۋەى كە نوسەرى ئەم نامەيە دەروونشيكارەۋ لە بىرىتائىيا دادەنىشىت تەنھا ئەم دەرئەنجامەمان بۇ دەرەكەۋىت كە ئەم نامەيە ئامازە بەو گوشارە توندە دىكات كە تەنھا پەخنەيەكى ئارامو ھىدى لە رىبەرى(رىكخراۋ) بە پەۋا دەزانىت.

قەبۇل نەكرا ، رووبەروى ئازارىكى دىكە نەبۇنەو. ھۆكارى ئاستەنگ نانەو لە بەردەم چالاكىيە بویرانەكان چى بوو؟

يەكك لە ھۆكارانەى كە ھەمووان دەيزانن ئەمە بوو كە فرۆیدسیستەمىكى خولقاند كە بوو بابەتى گالتەى زۆربەى ھەرەزۆرى ئاكادىمىستە پسپۆرەكان. چوونكە ئەو سىستەمە لە دژى "تابۇكان" و بىركردنەو نەرىتییەكانى ئەو سەردەمە كارى دەكرد و ئاسایشى دەروونشيكارى رووبەروى ھەرەشەى دوزمنكارانە دەكردەو، لەم روووە دەروونشيكار ناچار بوو پشت بەو رىكخراوہ بىستىت كە پشتیوانى لیدەكرد و بەم جۆرە لە ھەستى تەنیاىى رزگارى دەبوو و بە فرمانبەرى تەواو لە رىكخراوہ كە ، پالپشتىكى بە دەست دەھینا. ھەرەھا بە متمانە و بپرواكردن بە رىكخراوہ كە ، بە شیۆەىەكى سروشتى "كارىزما پەرەستى" دروست و بەرفراوان دەبىت.

دەبى سرنج بدەینە ھۆكارىكى دىكەش: دەروونشيكارى لافى ئەوہى لیدەدا كە ولامىكى بۆ نەینى و مەتەلى زەینى مروؤ پىیە. و لە راستیدا لایەنىكى ئەم نەینىیەشى روون دەكردەو. ئەگەر بپروامان پىبىت. بەلام بە لە بەرچا و گرتنى فراوانى و بەرەلاوى ئەم پرسە گەلىك بابەت بوونى ھەىە كە ھىشتاش روون نەبوتەو. ئەگەر دەروونشيكار لە پىشیل كردن و پەرژو بەلاو بوونى زانىارىیەكانى خوۋى - چە لە لایەنى تیورىكەو و چە لە لایەنى دەرمانناسییەو - ئاگادار ببوايە تیدەگەىشت كە بۆ چى بە بۆنەى رەدكردنەو و یا خودگالتە كردن بە زانىارىیەكانى ، ھەرەشەى لیدەكرىت.

له‌م رووه‌وه ئایا ئاسایتر وعاقلا‌نه‌تر نه‌بوو ئه‌گه‌ر به‌ر به‌م چیرۆکه‌ ببه‌ستیت: تی‌ک‌پ‌رای راستیی‌ه‌کان له‌ لایه‌ن فرۆیده‌وه‌ بونیاد نراوه‌ وئ‌ه‌ویش به‌ ئه‌ندام‌بوونی له‌م ری‌ک‌خ‌راوه‌دا له‌م راستیی‌ه‌ دا به‌شداره‌؟ هه‌لبه‌ت ئه‌و ده‌یتوانی که‌م و کو‌پی و تی‌ست بوونی زانیارییه‌کانی خو‌ی قه‌بوول بکات، به‌لام ئه‌م دانی‌پ‌دانانه‌ نه‌ته‌نها پی‌ویستی به‌ سه‌ربه‌خو‌یی و بو‌یریی‌ه‌کی ته‌واو هه‌بوو، به‌ل‌کوو بیر‌کردنه‌وه‌یه‌کی عاقلانه‌شی پی‌ویست بوو. هه‌ر ده‌روونشیکاری‌ک ده‌ب‌وایه‌ له‌ هه‌مان حال‌دا تو‌ی‌ژه‌ره‌وه‌یه‌ک بی‌ت، ناب‌ی ته‌نها که‌سی‌کی پس‌پو‌ر بی‌ت که‌ ئامانجی ئه‌وه‌ بی‌ت به‌ به‌ کار هی‌نانی ئه‌م تیورییانه‌ ژیا‌نی به‌ سه‌ر ببات.

روون وئ‌اشکرایه‌ که‌ ئه‌م پرۆسه‌ی بروکراتیزم و بی‌گانه‌ بوونی ئه‌ندیشه‌یه‌، که‌ من له‌ باب‌ه‌تی جو‌لا‌نه‌وه‌ی ده‌روونشیکایدا با‌سم کرد، ده‌توانین له‌ می‌ژو‌وی گه‌لی‌ک له‌ بزوتنه‌وه‌ سیاس‌ی، فه‌لسه‌فی وئ‌ایییه‌کاندا بی‌بینین. به‌لام ئه‌م پرۆسه‌یه‌ له‌ می‌ژو‌وی زانستدا زو‌ر ده‌گمه‌نه‌، چوون‌که‌ له‌م حاله‌ته‌دا زو‌ربه‌ی بیر‌کردنه‌وه‌ زانستییه‌ دا‌هین‌ه‌رییه‌کان ده‌که‌ونه‌ قو‌لا‌یی تاریکییه‌وه‌ وجه‌وه‌ری بروکراتیزم و دو‌گماتیزم، گه‌شه‌ کردنه‌که‌ی له‌ ناو ده‌بات^(١). من تا راده‌یه‌ک چو‌نییه‌تی

(١) له‌ناو چوون و‌لادانی تیورییه‌کانی ما‌ک‌س له‌ لایه‌ن ستالینیزمه‌وه‌ وه‌روه‌ها و‌یرانبوونی کاتی زانستی ژنتیک له‌ لایه‌ن قو‌تا‌بخانه‌ی Lysenko سه‌باره‌ت به‌ تی‌ک‌ده‌ری بروکراتیزم له‌ زانستدا نمونه‌گه‌لی‌کی با‌شن.

بىز تەنھەۋە دەروونىشيكارىم شىۋقە كىرد، چۈنكى ھۆكۈرى بىنەپەرتى قەيرانى دەروونىشيكارىيە^(۱).

لە راقەكردنى كاريگەرىيە نىگەتقىقەكانى چىيەتى بروكراتىزىمى دەروونىشيكارى، تەنھا رووبەروى يەك ھۆكۈرى قەيرانى دەروونىشيكارى دەپىنەۋە. گىرنگىرىن ھۆكۈر، ئەۋ گۆپرانكارىيە كۆمەلەيتانەيەكە بە شىۋەيەكى روو لە زىياد بوون دواى شەپرى جىھانىيەكەم روويان داۋە. لە خالىكدا كە بورژوا-لىبرالىزم لە سەرەتاي ئەم چەرخەدا (چەرخى بىستەم) خاۋەن ھىزى تازەى سىياسى و ئابوورى بوو. خەلكى چىنى ناۋەپراست بە بۆنەى ئەۋ ھەپەشەيە كە رووبەروى خۇپراگرى و سەقامگىرى ھىزە سىياسى و ئابوورىيە نوئىكان دەبوۋە و زىياتر دەبوۋەنە محافىزەكار، سىبىرنىك، و دەرگەۋتنى "مىۋقى رىكخراۋەيى"^(۲) لە گەل لە ناۋ بىردىنى تاك، سەرەپەروى و دىكتاتورى لە زۆربەى ۋلاتانى جىھاندا،

(۱) دەپى لە بىرمان نەچىت كە بروكراتىزىمى دەروونىشيكارى لەم سالانەى دوايىدە لە بەراۋرد لە گەل رابىردودا لىبرالتر بوۋە. رەنگە ھۆكۈرى سەرەكى ئەم پىرسە لادانى ئەندامە سەرەكىيەكانى لە نەرىتەكانى "بىركىردنەۋەى دروست" بىت كە ماۋەيەكە بە سەرياندا سەپىنراۋە. ئەگەر ئەم گەپرانەۋە بۇ لىبرالىزم وىزگارى زانستى نەبوو، بىز تەنھەۋە كە ژمارەيەكى زۆر لە ئەندامە سودبەخش و كاريگەر و بەنرخەكانى خۇى لە دەست دەدا و ئىدى نەيدەتۋانى درىژە بە ھەبوۋنى خۇى بدات. ھۆكۈرىكى دىكەى گەپرانەۋە بۇ لىبرالىزم ئەۋ ھەپەشەيە كە لە لايەن دەروونىشيكارە سەربەخۇكان ۋە ھەۋەها رىكخراۋەكانى پەرۋەردە رووبەروى دەبوۋنەۋە. بەم خالەشەۋە كۈنترۈل كىردنى بروكراتىزىم بە تەۋاۋەتى لە ناۋ نەچۋە، لەم روۋەۋە زۆربەى دەروونىشيكارەكان يان "رىكخراۋى لەندەنيان" بە جى ھىشتۋە يان لىى دەرگراۋن و ياخود ۋەرنەگىراۋن. "فېدراسىۋنىكى نانەتەۋەيى دەروونىشيكارى" كە يەكبوۋنى تىۋورى دەروونىشيكارى تىدا نەبىت و تەنھا ئامانجى گۆپىنەۋە زانىارىيە زانستىيەكانە لەم سالانى دوايىدە دەمەزراۋە.

(۲) . Organization man

وھەرەشەى شەپرى ناوھكى ئەو ھۆكارانە بوون كە چىنى ناوھپراستى ناچار دەكرد ھەلۆيىستى بەرگرى كردن وەرېگرن. زۆربەى دەروونشيكارەكان ھاوبەشى نىگەرانى چىنى ناوھپراست بوون، ولە ھەلۆيىستى بەرگرى كردن ووشيار كردنەوھى ئەو توپژەدا بەشدار بوون.

لە ھەمبەر ئەم زۆرىنەيە، كەمىنەيەكى بچوك لە دەروونشيكارانى رادىكال- دەروونشيكارانى چەپ- بوونيان ھەبوو كە ھەوليان دەدا سىستەمى "فرۆيدى رادىكال" پەرەپېيىدەن، و دويانەويست ھاوناھەنگىيەك لە نيوان بۆچوونە دەروونشيكارانەكانى فرۆيد و بۆچوونە كۆمەلايەتى و دەروونناسىيەكانى دا پەيوەندى دروست بكەن. برنفلد وويلھلم رايىش لەو كەسانەن كە ھەوليان دەدا لە نيوان فرۆيدىزم وماركسىسزمدا سەنتەزىك دروست بكەن^(۱) نوسراوھەكانى منىش لە ھەمان بواردا بە نامىلكەى دەروونشيكارى و كۆمەلناسى و "بنەماكانى ئايىنى مەسىحيەت" دەست پىدەكات.^(۲) بەم دويايەنە لىنگ^(۳)، يەككە لە كەسە داھىنەر و بەناوبانگەكانى دەروونشيكارى ھاوچەرەخ، لە

(۱) دواتر رايىش لەو سەردەمەدا كە لە ئەمريكا دەرژيا بە تەواوھتى لە تيورىيەكانى ماركسىزم وازى ھىنا و تىكراى پەيوەندىيەكەى لە گەل سوسىيالىزم، كە وەھا بىرى دەكرەوھ لە بەراورد لە گەل سىياسەتە لىبرالەكانى رۆزولت و ئايزنھاور كەم بايەختەر، پچپاند.

(۲) ئەم بۆچوونانە لە بېرگەكانى ۷ و ۹ى ئەم كىتەبەدا باسى دەكەين.

(۳) R.D. Laing

پوانگەى ھومانىستى و سىياسى پادىكالىھە پرسەكانى دەروونشىكارى
لىكەدەداتەھە.

نابى گرنكى دزەكردنى دەروونشىكارى لە ئەدەبىيات ھونەرىشدا
لە بەر چاۋ نەگرىن. زۆر سرنچراكىشە كە دەرفەتە رادىكالىھەكانى تىورى
فرۆيد، كە دەروونشىكارە پسپۆرەكان پشت گوىى دەخەن، لە بوارە
جۆراۋجۆرەكاندا بزوتنەھە رادىكالىھەكانى بە لای خۆيدا پراكىشاۋە. ئەم
كارىگەرىيە لە نىۋ سور رىالىستەكاندا زۆر بەر چاۋە، ھەر چەند كە
تەنھا بە ئەوان سنووردار نامىنىتەھە.

لەم دە سالىھى داۋايىيەدا ھەندىك لە فەيلەسوفە سىياسىيە
رادىكالىھەكانىش خۇيانىيان بە دەروونشىكارىيەھە سەرقال كىردەھە^(۱). ژان
پۆل سارتىر لە لايەنى پەرىپىدانى ئەندىشەى گرىدراۋى دەروونشىكارى
لە چوارچىۋەى فەلسەفەى ئىگىزىستانىسالىزىم دا خاۋەن رۆلىكى گىرنگە.
جگە لە ئەھۋ "نورمان ئوبراۋن" بەناۋ بانگىرتىن كەسايەتى نىۋ ئەم
گروپە "ھېرىت ماركۆزە" يە كە لە گەل ئەندامەكانى دىكەى "رىكخراۋى
توۋىژنىن—ھەى كۆمەلەى—تەتى فرانكفۇرت" ۋەك "ماكس
ھوركھايىمىر" ۋ "تىودۆر ئادۆرنۆ" لە دەروونشىكارى دا بايەخىكى
زۆرىيان بە پەيوەندى نىۋان بىركىردنەھەى ماركس ۋ فرۆيددا. ھەر ۋەھا
كەسانى دىكەش بوونىيان ھەيە، بە تايبەت لە نىۋ ماركسىست ۋ سور
رىالىستەكاندا، كە لەم سالانەى داۋايىيەدا، بايەخىكى زۆرىيان بە

(۱) بۇ نمونە رۆژنامەى فەرەنسى L, Homme et la socete ژمارەيەكى تايبەتى لە بن
ناۋى Freud- marxisme etsociologie del, alientation بلاۋ كىردەھە.

دهروونشیکاری داوه وله م بارهیه وه گه لیک و تار و کتیبیان نویسه. به داخه وه ئه م نوسه رانه "فه یله سووفه کانی دهروونشیکارین" وزانیاریه کی ئه وتو یان له سه ر بنه ما کلینیکیه کان نییه. تیگه یشتن له تیورییه کانی فروید پیویستی به دهروونشیکار بوون نییه، به لکو شارهزا بوون له سه ر بنه ما کلینیکیه کان یان پیویسته، ئه گینا تیگه یشتن له تیورییه کانی فروید دژواره و ته نها قسه کانی به بی شارهزا بوون له سه ر بنه ما کلینیکیه کان نییه. سسته م هه لده بژژدریت.

ماركۆزە، كە لە فەيلەسۆفەكانى دىكە زياتر سەبارەت بە دەروونشيكارى شتى نوسىو، نموونەيەكى بەرچاوى ئەو لادانەيە كە "فەلسەفەى دەروونشيكارى" بە سەر تىورى دەروونشيكارىدا دەيسەپىنئىت. ئەو لافى ئەو لىدەدات كە بوارى كار كردنى تەنھا لە چوارچىوئەى تيوريدايە وبە تەواوئەى لەو ديسپلینە تەكنىكىيەى كە دەروونشيكارى گيرۆدەى بوو، خۆى دوور گرتوو. ئەم لافە قسەيەكى فريو دەرانیە وبەم واتايە دىت كە دەروونشيكارى لە سەرەتادا سىستەمىكى تيوريك بوو، و دواتر گيرۆدەى ديسپلینى تەكنىكى بوو، ھەلبەت راستى ئەمەيە كە دەروونشيكارى فرۆيد لە سەر بنەماى توئىزنىو، كلىنىكىسەكان بوو.

مەبەستى ماركۆزە لە "دېسېپلىنى تەكنىكى" چىيە؟ ھەندىك جار
ۋا ديارە كە بەم دەستەواژەيە ئامارە بە پرسەكانى چارەسەرى دەكات،
بەلام لە شوينىكى دىكەدا سەبارەت بە "ئامارە"^(۱) كلىنىكى
وئەزموونىيەكان بە كار دىت. ئەو زانستەى كە تيورى وپوچوونەكانى

^(b) Data

بە بئى گىرنگى دان بە دياردە كلىنيكىيەكان كە شوينى دەرکەوتن و كامىل بوونيانە تىگەيشتىيان دژوار بىت ناتوانى فەلسەفە و تيورى شروقه كردن لە يەك جيابكاتەو و جياوازييەكانيان ديارى بكات. " فەلسەفەيەكى دەروونشيكارى " كە نكۆلى لە بنەما ئەزمووونىيەكان بكات دەبىتە هوى گەلىك ھەلەى جىدى لە تىگەيشتنى تيوريدا. ديسان دوپاتى دەكەمەو كە مشت و مەر لە سەر پرسەكانى دەروونشيكارى پيوستى بە دەروونشيكار بوون ياخود چارەسەربوون لە ريگەى دەروونشيكارييەو نىيە. بەلام بو تىگەيشتن لە چەمكەكانى دەروونشيكارى دەبى بايەخ بەو بابەتە بدريت و بتوانين بە ئامارە ئەزموونىيەكانى تاك و كۆمەلگەو سەرقال بىين. ماركۆزە و كەسانى دىكە بو كەوتنە نيو ھەندىك بابەتى وەك " گەرانەو بو دواوہ"^(۱) خۆپەرەستى"^(۲) و "لادان"^(۳) پىداگرى دەكەن بەلام لە دونىاي ئىنتىزاعى روت دا ماونەتەو. ئەوان لە دروست كردنى دونىاي خەياليدا "ئازادن" چوونكە زانىارى ئەزموونيان نىيە تا بتوانن ئەوہى كە دايدەريژن، ھەلبەسەنگيئن. بە داخەو زۆربەى خوينەران زانىارييەكانى خويان لە ھەمان ريگاي لادانەو بە دەست دەھيئن، و لادانى فيكرى ليدەكەويتەو.

ليژەدا ناتوانين سەبارەت بە نوسراوہكانى ماركۆزە لە بوارى دەروونشيكارييدا، كە "خۆشەويستى و شارستانى"، "مروقى يەك ساحەتى" و "نامىلكەيەك دەربارى ئازادى" لە خو دەرگريت بە شيوہيەكى تير و تەسەل قسە بكەين، لەم رووہو تەنھا چەند تىبينىيەك

(۱). Regression

(۲). Narcisism

(۳). Perversion

ده‌خه‌مه‌روو. له‌هه‌موو گرن‌گتر ئه‌مه‌یه‌که‌ مار‌کو‌زه، که‌له‌هه‌موو بواری‌کدا خوین‌دنه‌وه‌ی قولی‌هه‌یه، له‌خستنه‌رووی فیکره‌کانی‌فرۆیددا تووشی‌هه‌له‌ی زه‌ق‌بووه. بۆ‌نموونه‌له‌باسی "بنه‌چه‌ی‌راستی"^(١) و "بنه‌چه‌ی‌چیژ"^(٢) ی‌فرۆید تی‌نه‌گه‌یشتوه (هه‌رچه‌ند که‌له‌نموونه‌یه‌کدا به‌دروستی‌به‌کاری‌هینا‌ون) و‌گری‌مانه‌ی‌کردوه‌که‌چه‌ندین "بنه‌چه‌ی‌راستی" بوونی‌هه‌یه‌که‌یه‌کی‌کیان‌به‌سه‌ر‌شارستانی‌روژئا‌وادا‌زاله: "بنه‌چه‌ی‌جی‌به‌جی‌کردن."^(٣) ره‌نگه‌مار‌کو‌زه‌ش‌له‌م‌تی‌گه‌یشتنه‌هه‌له‌گشتییه‌دا‌هاوبه‌ش‌بی‌ت‌که‌: مه‌به‌ست‌که‌"بنه‌چه‌ی‌چیژ"هه‌مان‌ره‌وتی‌چیژ‌خوازی^(٤) (واته‌ئهو‌بو‌چوونه‌یه‌که‌پی‌ی‌وايه‌چیژ‌وه‌ر‌گرتن‌له‌پیش‌هه‌موو‌شتی‌که‌وه‌یه.و.‌کو‌ردی) و‌ئاما‌نجی‌ژیان‌ته‌نها‌چیژ، و‌بنه‌چه‌ی‌راستی‌ئاما‌ژه‌به‌نه‌ریتی‌کو‌مه‌لایه‌تی‌ده‌کات، به‌م‌واتایه‌که‌هه‌ول‌دان‌و‌کو‌ششی‌مرو‌ژه‌پی‌ویسته‌بۆ‌ئه‌نجام‌دانی‌کار‌و‌جی‌به‌جی‌کردنی‌ئه‌ر‌که‌کانی‌بی‌ت. به‌لام‌مه‌به‌ستی‌فرۆید‌به‌هیچ‌شی‌وه‌یه‌که‌ئه‌مه‌نه‌بوو، له‌پروانگه‌ی‌فرۆیده‌وه‌بنه‌چه‌ی‌راستی‌نه‌رم‌کراوی‌که‌له‌بنه‌چه‌ی‌چیژ‌ود‌ژایه‌تی‌ناکات. بو‌چوون‌وتی‌گه‌یشتنی‌فرۆید‌له‌بنه‌چه‌ی‌راستی‌ئه‌مه‌یه‌که‌هه‌ر‌که‌سی‌ک‌توانای‌بینینی‌راستییه‌کانی‌هه‌یه‌و‌ده‌توانی‌له‌هه‌م‌به‌ر‌زیانه‌کانی‌سه‌ر‌چاوه‌گرتوو‌له‌به‌ره‌لای‌دام‌ر‌کان‌دنی‌غه‌ریزه‌کان‌دا‌خوی‌بپاریزی‌ت. ئه‌م‌بنه‌چه‌ی‌راستییه‌به‌ته‌واوه‌تی‌له‌گه‌ل‌نه‌ریته

-
- (١). Reality principle
(٢). Pleasure principle
(٣). Performance Principle
(٤). Hedonism

كۆمەلەيەتتەكاندا جياوازە: رەنگە كۆمەلگايەك ئارەزۇ جنسىيەكانى بە توندى سانسۇر وياخود كونتېرۇل بكات، لە حالىكدا بنەچەى راستى لە ريگاي سەركوتكردنى ئارەزۇكانەو مەروۇ لە زيانەكانى دەپارىزىت. رەنگە كۆمەلگايەكى دىكە بە تەواوۋەتى پىچەوانە بىت، لەم حالەتەدا ئىدى بنەچەى راستى بۇ سەركوتكردنى ئارەزۇ جنسىيەكان ھىچ خواستىكى نىيە. لەو چەمكە دا كە مەبەستى فرۆيدە "بنەچەى راستى" لە ھەر دوو نمونەكەى سەرەوۋەدا يەك شتە، ناكۆكى لە بونىادى كۆمەلگادا ئەو شتەيە كە مەن بە ناوى "خوى" (كاراكتەر) كۆمەلەيەتى "لە كەلتوورىك ويا خود چىنىك دا ناودىرى دەكەم. (بۇنمونە كۆمەلگاي شەپكەر كاراكتەرىكى كۆمەلەيەتى تايىبەتى ھەيە كە خواستى داگىر كەرى پەرە پىدەدات و خواست و ئارەزۇكانى مېھرەبانى وخوشەويستى سەركوت دەكات، لە كۆمەلگاي ئاشتى خواز وھاوكارىدا، پىچەوانەى ئەو حالەتە بوونى ھەيە. يان لەكۆمەلگاي تويۇرى ناوەرپراستى سەدەى ۱۹ خواستى چىژخوازى وبەكار ھىنان سەركوت دەكرا، لە حالىكدا كە خواستەكانى پىكەوۋەنانى سامانى "ئانال" (۲) كە سنووردارى لى دەكەوتەوۋە ھەستى چىژوەرگرتنى لە كۆكردنەوۋەدا دەدیتەوۋە، پەرەى پىدەدرا. ھەنووكە كاراكتەرى كۆمەلەيەتى ھەزى لە بە كار ھىنان و دژى كۆكردنەوۋەيە، و پاشەكەوت

(۱) وەرگىزىرى فارسى بۇ وشەى كاراكتەر "منش" ى داناوۋە بەلام منش بە زۆرى بە واتاى خوۋ دىت. لە سەر ئەم بىنايەش مەن (وەرگىزىرى كوردى) لەزۆرى شۆينەكانى ئەم كىتەبەدا لە باتى خوۋ ھەمان كاراكتەرى ئىنگلىزىم داناوۋە كە بە راستى نىزىكتر بوۋە. و.
(۲) سەبارەت بە ئارەزۇ جنسىيە ئانالى، دەمى و زاۋىكان لە بېرگەى نۆھەمدا لىنى دەدويىن.

کردن کاریکی خراب و دژنی خواستهکانی کۆمه‌لگا له قه‌له‌م دهرییت. له حالیکدا له ههر کۆمه‌لگایه‌کدا هی‌زی گشتی مرو‌ف ده‌بیته هی‌زی تایبته که کومه‌لگا به گوی‌ره‌ی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی به‌کاری ده‌هینیت. له‌م رووه‌وه‌یه‌وه‌ی که پ‌یویسته سه‌رکوت بک‌ریت زی‌اتر په‌یوه‌ندی به‌سیسته‌می خووی کۆمه‌ل‌ایه‌تییه‌وه‌یه‌یه‌ تا به "به‌چه‌راستی" یه‌ جو‌را و جو‌ره‌کان. به‌لام چه‌مکی کاراکته‌ر له‌ واتا دینامیکه‌دا که فرۆید به‌کاری هیناوه، به‌هیچ ش‌یوه‌یه‌ک له‌ نوس‌راوه‌کانی مارکۆزه‌دا نابین‌ریت، په‌نگه‌ هۆکاره‌که‌شی نه‌مه‌ بی‌ت، که‌ نه‌و چه‌مکه‌ نه‌زموونییه، نه‌وه‌ک فه‌لسه‌فی.

لادان له‌ به‌کار هینانی تیوری فرۆید له‌ لایه‌ن مارکۆزه‌وه‌ له‌ که‌لک وهرگرتن له‌ چه‌مکی سه‌رکوتکردنیشدا جی‌گای سرنج و بایه‌خه. نه‌و ده‌نوسی^١ ده‌سته‌واژه‌کانی سه‌رکوت و سه‌رکوتگه‌رانه‌ له‌ لیک‌دانه‌وه‌یه‌کی ئاماتۆرانه‌دا پ‌یناسه‌یه‌که‌ له‌ پرۆسه‌ ر‌ی‌گه‌ره‌کان و گوشار و سه‌رکوتکردنی وش‌یارانه‌ی ناو‌خو‌یی و ده‌ره‌کی. ^(١) به‌لام له‌ سیسته‌می فرۆیددا سه‌رکوتکردن له‌ چه‌مکی دینامیکی و شه‌دا به‌ واتای سه‌رکوتکراوی ناوش‌یارانه‌یه. به‌ به‌کاره‌ینانی "سه‌رکوتکردن" له‌ ههر دوو نمونه‌ی وش‌یارانه‌ و ناوش‌یارانه‌دا، ت‌یک‌رای تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی بۆ‌چوون و ت‌ی‌گه‌یشتنی فرۆید له‌ سه‌رکوتکردن و ناوش‌یاری‌دا له‌ ناو ده‌چ‌ی‌ت. له‌ راستیدا وش‌ه‌ی "سه‌رکوتکردن" دوو واتای هه‌یه: واتای یه‌که‌م هه‌مان واتای باو و به‌ره‌داره، واته‌ گوشار خسته‌نه‌سه‌ر، ئازاردان، یان

^(١) له‌ کت‌ی‌بی خو‌شه‌ویستی و شارستانی، له‌ نویسنی مارکۆزه.

دامرکاندن ولە ناو بردنە، واتای دوھەم: کە لە دەروونناسییدا لە لایەن فرۆیدەود بە کار ھاتووە (ھەرچەند کە ییشتیش لە دەروونناسییدا بە کار ھاتووە) واتە دوورکردنەوێ شتێک لە زەینی وشیار "ھەست". ئەم دوو واتایە ھیچ پەیوەندییەکیان پێکەووە نییە. مارکۆزە بە بەکار ھێنانی لێل و نادیارى وشەى سەرکووتکردن پێگەى سەرەکی و ناوەندى دەروونشیکارى تێک دەدات. ئەو یاری بە ھەر دوو واتای وشەکە دەکات، بە شیوەیەک کە ھەر دوو واتاکە، یەک واتا دەبەخشن ولە ئەنجامدا واتای دەروونناسانەى وشەکە لە ناو دەچیت - فورمولێکی باش دۆزراوەتەو، بە لێل بوونی واتا، چەمکی سیاسى و دەروونناسانەى وشەکە تێکەڵ دەبێت.

نموونەىەکی دیکەى شیوازی تیگەیشتنى مارکۆزە لە تیورییەکانى فرۆید چییەتى محافیزەکارانەى "جۆش و خرۆشى ژيان" و غەریزەى ژيانە. مارکۆزە لەو بڕوایە داىە کە فرۆید ھەمان چییەتى پاوانخوازنەى جۆش و خرۆشى ژيانى "بۆ غەریزەى مەرگ" یش بە کار ھێناوێ. بەلام لەو دەچیت نەزانى کە فرۆید دواى گومانەکانى لە کتیبى "بنەماکانى دەروونشیکارى" ئەنجامى پێچەوانەى بە دەست ھێناوێ، بەم شیوەیە کە جۆش و خرۆشى ژيان خاوەن چییەتیەکی محافیزەکارانە نییە.

جگە لەو وشانەى کە لە کتیبى "ئوروس و شارستانییەت" دا بە کار ھاتوون، مارکۆزە لەم کتیبە دا ئێدەئالى مرقى تازە لە کۆمەلگای سەرکووتنەکراو دا، بە رەنگدانەوێ ئارەزو جەنسییەکان بە تایبەت

بۆچوونە سادیستی وکوپرفیلیکەکان^(۱) دەزانئ. لە راستیدا "ئیدەئالی" مارکۆزە لە کۆمەلگای سەرکوتنەکراودا لە بەهەشتە منداڵانەییە دەچیت کە تیدا تیکرای کارەکان وەک یاریین وھیچ جوړە ناکوکی ورووداوئیکی ناخۆشی جیدی بوونی نییە. (ئەو قەت باسی لە ناکوکی نیوان ئیدەئال وریکخراوی پیشەیی ئوتوماتیک ی نەکردووە). ئەم ئیدەئالە گەرانهوێیە بۆ ریکخراوی لیبیدۆی منداڵی لە گەل ناپەزایەتی دەربیرین و هیژش کردنە سەر زالبوونی ئارەزوۆ جنسییە زاوزی کان بە سەر خواست و حەزەکانی پیشگەیشتنی بەر لە قۆناغی زاوزی. لەم کتیبەدا بە هەندیک وشە دواکەوتنی شەهوودی دەمی (بە دەم)^(۲)، پاشی (بەپاش)^(۳) و لە بەراورد لە گەل شەهوودی زاوزی یەک هاوسەری، و ئەم بنەمایە کە چیژنی جنسی تەنها کاتی کە ئامانج زاوزی بیت، ئاشکرا دەبیت. مارکۆزە بە هیژشی خۆی بۆ سەر زالبوونی شەهوودی زاوزی ئەم راستییە حاشا هەلنەگرە پشت گوێ دەخات کە دامرکاندنێ ئارەزوۆ شەهووتییەکان بە ئەندامی زاوزی هیچ پەيوەندییەکی بە منالبوونەو نییە، ژن و پیاو هەمیشە لە تیکەلاو بوون چیژیان وەرگرتوو بە بێ ئەوێ هەمیشە لەم تیکەلاو بوونە مەبەستی زاوزی یان هەبووبیت. شیوازەکانی بەرگرتن لە دووگیانی (حاملەبوون) لە میژوودا بوونیان هەبوو. لە لایەکی ترەو مارکۆزە دەیهویت ئەم خالە بەیان بکات کە بۆ ئەوێ لادانەکان وەک سادیزم وکوپرفیدا-

(۱). Coprophilic

(۲). Oral

(۳). Anal (کوم)

ئاتقانى زاونى لىبكهويتهوه، لەم رووهوه لە ريگاي ئاسايى
وسروشتييهوه "ئازادانه تره" لە نزيكبوونه جنسييهكان. ليكدانهوهى
شوپرشيگه رانهى ماركوژه ، تايبه تهندي نالوتىكى ونا شوپرشيگه رانهى
ئەو دەشاريتهوه. ئەويش وەك هەندىك لە نووسەر و هونەرمنەندە
پيشپەرەكان، لە "دوساد" و "مارينتى" يەوه تا هەنووكە. شەيدايى
گەرانهوه بۆ سەر دەمى منداڵى، لادانهكان، ويرانگەرى و نەفرت بوو.
ليكدانهوه و پراڤە كردنى گەندەلى لە ئەدەبيات و هونەرى كۆمەلگا و هەر
و هەمان شى كردنەوهى زانستى ئەو دياردانه گرنگە، بەلام بەشداری
نووسەر و هونەرمنەند لە قەبۆل كردنى گەندەلى كە خۆى خوازيارى
گوپين ولە ناو بردنيە بە كاريكى ناشوپرشيگه رانه لە قەلەم دەدریت.

خالى نزيك بەم پرسە كە ماركوژه لە "نارسيسوس"^(١) و
"ئورفيوس"^(٢) دەريدهخات، لە حالىكدا كە "پرومتوس"^(٣) كە (لە
پوانگەى ماركسەوه شەريفتين شەهيدى ميژووى فلسەفەيه) وەك
پالەوان و نمونەى سەرەتايى چا و ليدهكات. ئورفيك نارسيستىك
نیشان و هيمايه كە لە جيهانه كەى ديكە و مەرگ. ئورفيوس بە گويردى

^(١) Narcissus لە ميتولوژى يوناندا ئەو گەنجيه كە كاتيك وینهى خۆى لە ئاودا بينى
شەيداي خۆى بوو ، لە خوڤشەويستى خويدا لاواز بووهوه بوو بە گۆلى نيرگز.

^(٢) ORPHEUS لە ميتولوژى يوناندا كوپى ئاپۆلۆنيه كە گۆزانييژ بوو و سازى
ليدهدا، پلوتريگەى پيدا كە بە دواى تەرمى هاوسەرەكيدا بروت بە مەرجهى ئاو
نەداتەوه. بەلام لە دواين ساتدا لەم فەرمانە سەرپيچى كرد هاوسەرەكەى لى وون بوو.

^(٣) PROMETHOUS يەكێك لە پالەوانەكانى يونانى كۆنە

نەریته کلاسیکه کان پەییوهندی بە ھاو پرگەز بازییەو ھەیه. مارکۆزە دەلی "من وەك نارسیس خۆشەویستی وشەھەوتی ئاسایی رەد دەکەمەو ۋەمە بۆ ئەو نییە کە باپرەمەند و پاک داوین بێ، بە لکو مەبەستم ئەو ھەیه کە خۆشەویستی وشەھەوتی زیاتر و کاملت بە دەست بەینم". ئەویش وەك نارسیس لە ھەمبەر دیسپلینی سەرکوتکەری تیکەلای جنسی بە ئامانجی زاوزی ناپەزایەتی دەردەبرێت. ئەم ئارەزۆ شەھەوتیانە ی ئورفیک نارسیستیک رەتکردنەو ھەیه سیستەمەیه - سەرپێچی گەرە؟. دیسان ئەم سەرپێچیە بە واتای خۆ دورگرتن لە جیاپوونەو تایبەتیەکانیش لیک دەدرێتەو، کە ھەمان سەرپێچی کردن لەگەشە کردن، جیاپوونەو ھەیه کجارەکی لە دایک و خاک و ھەر و ھەا ئەزموونی چێژی جنسیە (ئاسایی نە سادیستیک). (جیگە ی سەر سوپرمانە کە لە کتیی مرقفی یەك ساحەتیدا سەرپێچی گەرە بە تەواوەتی و تاکە ی گۆر دراو، بە بئ ئەو ھە ی ھۆکارەکی بەیان بکریت، و اتا تازەکی لەو کتیبەدا خۆ دورگرتن لە بەکار ھێنانی ئەو چەمکانە ھە کە لە بەری نیوان ئیستا و داھاتوو پر دەکاتەو). روون و ئاشکرایە کە ئەم ئیدەئالە دژی بۆچوون و مەبەستی فرۆیدە لە گەشەکردن و کاملبوونی مرقفدا و گریدراوی تیگەیشتنی ئەو لە خەمۆکی دەروونی و پەڕیشانی دەروونی. ئەم ئیدەئالە رزگار بوونە لە دەسلاتی ئاروزو جنسیە زاوزی کان، ھەلبەت دژی ئەو ئازادییە کە رایش پێشنیاری کردو ھەنووکە مشت و مری لە سەر دەکریت.

ماركوزە نايەويىت سرنج بدات كە لە پوانگەي فرۆيدەو گۆرانكارى
 وكاملبوونى لىبيدۆ لە خو پەرەستى سەرتايىيەو بۆناستى چيژى
 جنسى دەمى (بە دەم) پاشى (بە پاش) و دواتر زاوژى گريڊراوى
 سەركوتى لە رادە بەدەر نىيە، بەلكو پرۆسەي بيولوژىكى پيگەيشتنە
 كە بەرتري وبالا بوونى چيژى جنسى زاوژى ليدەكەويىتەو. لە
 پوانگەي فرۆيدەو كەسى تەندروست كەسيكە كە گەيشتووتە ئاستى
 پيگەيشتنى زاوژى و لە نزيكى وتيىكەلاو بوون چيژ وەرەدەگريىت.
 تىكرائى سيستەمى كاملبوونى فرۆيد لە سەر گەيشتن بە تواناي
 تىكەلاوى جنسيە كە دواين گەشەي لىبيدويە. من دژى لادانى ماركوزە
 لە ئاستەكەي فرۆيد نيم بەلكو نەتەنھا دژايەتى ئەو ھەلەنە دەكەم كە لە
 خراب بە كار ھيئەتەي مەبەستى فرۆيددا ئەنجامى داو، بەلكو ئەو
 لافانەش رەد دەكەمەو كە دەلى بە پيداچوونەو ھەيەكى كەم ولاوھەي
 نوينەرايەتى فيكرەكانى فرۆيد دەكەم. لە راستيدا ماركوزە ھەندىك
 تيورى دادەريژيىت كە بە تەواوھەتى دژى ئەندىشە سەرھەيەكانى
 فرۆيدە، ئەم كارە بە بەكار ھيئەتەي ھەندىك رەستە لە نوسراو
 وگوتەكانى فرۆيد كە دواتر لا براون، و بە لەبەرچاؤ نەگرتنى تەواوھەتى
 پيگەيان مەبەستەكانى ئەو ئەنجامدراو. كەم تا زۆر ئەو بەلەيە كە بە
 سەر فرۆيددا ھيئاوويەتى بە سەر ماركسيشدا دەھيئيىت. ھەر چەندە ئەم
 رەخنەيەش ئاراستەي ماركس دەكات كە نەيتوانيوە راستى تەواو
 سەبارەت بە مرقى نوئ پەيدا بكات، بەلام بە گشتى خوئ وەك
 لايەنگرى ئامانجەكانى كۆمەلگاي سوسيالىستى ئەو نیشان دەدات.
 بەلام نايەويىت دان بەوھدا بنيىت كە مرقە تازە (مەدالگەراكەي) ئەو بە

تەواوەتی پێچەوانەى مەوقە بە ھەرمەند و بە تواناکەى مارکسە. ئەو مەوقەى کە دەتوانیت لە ھەموو شتێک ھەز بکات و عاشقى تیکرای شتەکانى دەرووبەرى بێت. مارکۆزە لە خوشەویست بوونى مارکس و فرۆید لە نیو جیلی گەنجى رادیکالدا بە مەبەستى سەرنجپراکێش نیشانەکانى بۆچوونە درە مارکس و فرۆیدیەکانى خۆى لە مەوقى تازە کەلک وەردەگریت.

چۆن ئەبێ بیرمەندیکی لیھاتووی وەک مارکۆزە بەم شیوەیە وینەییەکی بە لاریدا براو لە دەروونشیکارى بە دەستەو بەدات؟ لە پوانگەى مەنە و لایى ئەم پرسیارە گرێدراوى ئەو بایەخ و ھەزەییە کە - ئەو ورووناکبیرەکانى دیکە - بۆ دەروونشیکارى ھەیانە. لە پوانگەى ئەو ھەو دەروونشیکارى شیوازیکی ئەزموونى نییە بۆ پەردە ھەلمالین لە ئارەزو و خواستە ناوشیارەکانى تاک کە دەمامکى لۆژیکی بوونیان بە سەر خۆدا داداوە، و ھەر وەھا تیوریەکیش نییە کە سەرقالی ھەلس وکەوت و خوو بێت و وروژاندنى ناوشیاری جۆراوجۆر بۆ کارە بە روالەت لۆژیکییەکان نیشان بەدات. لە پوانگەى مارکۆزە دەروونشیکارى کۆمەلێک ئەندیشەى مەتاپسیکۆلۆژیکە^(۱) سەبارەت بە مەرگ، غەریزەى ژیان، پەرسە جنسییەکانى مەندال و.... یەکیک لە دەستکەوتە گرنگەکانى فرۆید ھینانى ھەندیک لە پەرسەکانە بۆ ناو چوارچێوەى تووژینەوہى ئەزموونى کە پێشتر لە فەلسەفەدا بە شیوەیەکی ئینتیزاعى لیک دەدراوە. مارکۆزە بە گەراندنەوہى ئەم پرسیارە بۆ ناو ئەندیشەى فەلسەفى ئەم دەستکەوتەى فرۆیدی بە با

دا.

(۱). Metapsychological

جگە لە گروپى توۋىژىنرەۋانى چەپ كە لە پىكخراۋەكەى فروۋىدا مانەۋە (كە پىشتر باسماڭ كىردن) باسى چوار كەس لە دەروونشيكارەكان دەكەم كە بە شىۋەيەكى سىستەماتىكتە بەشدارىيان كىردە و كاريگەرىيەكى زىاتريان لە سەر كەسانى دىكە دانائە (دژبەرانى ۋەك ئادىلر، رانك و يونگ بە لاۋە دەنىم).

"كارن ھۆرنای" يەكەم كەس بوو كە لە دەروونناسى ژنان كە لە لايەن فروۋىدە ۋە خرابوۋە روو پەخنى گرت و دواتر شىۋازىكى بونىادنا كە بە بەلاۋە نانى تيورى لىيىدۇ و پىداگىرى لە سەر ھۆكارە كەلتورىيەكان ھەندىك بۆچوون و پروانگەى سودبەخشى خستە روو. "ھارى سىتك سالىۋن" لە داننان بە گىرنگى كەلتورىدا لە گەل ھۆرنای دا كۆكە، و لە چەمكە دەروونشيكارىيەكەى خۆيدا، بە كەلك ۋە رىگىرتن لە تيورى "پەيۋەندى نىۋان كەسەكان" تيورى لىيىدۇ فروۋىد رەت دەكاتەۋە. لە ھالىكدا كە لە پروانگەى مەۋە تيورى ئەۋ سەبارەت بە مەۋە تا رادەيەك بەم راستىيەۋە كە مەۋە مۆدىلى ئەۋ، نوپنەرى مەۋە لە خۇبىگانەى ھەنوكەيى، سىنوردار دەبىتەۋە، دەستكەۋتى سەرەكى ئەۋ بۆچوونەكەيەتى سەبارەت بە جىھانى خەيال ۋە پەيۋەندى پىرۇسەكان لە نەخۇشە توندەكاندا بە تايبەت توۋشبوۋانى سىكىزۇفنىيا.^(۱)

^(۱) ھەر چەندە كە ھۆرنای و سالىۋن ۋەن لە گروپى فەرھەنگ گەرا و فروۋىديە تازەكان لە قەلەم دەرىن، بەلەم ئەم رىزبەندىيە راست نىيە. سەرەراى ئەۋەى كە ئىمە پىكەۋە ھاپىر ۋە ھاكىربوۋىن ۋە ھەندىك پروانگەى ھابەشمان ھەبوو — بە تايبەت ئەۋ پەۋتە پەخنىگىرە سەبارەت بە تيورى لىيىدۇ — بەلەم ناكۆكى نىۋان ئىمە لە خالە ھابەشەكانمان زىاترە، بە تايبەت لە پروانگەى "كەلتورىيەۋە" ھۆرنای و سالىۋن مۆدىلە كەلتورىيەكەيان بە ۋاتى مەۋە ناسى نەرىتى لە قەلەم دەرىت، بەلەم بۆچوونەكەى مەن پىشت بە توۋىژىنەۋەى ھىزە سىياسى، ئابورى و دەروونناسىيەكان دەبەستىت كە بىنەما و كۆلەكەى كۆمەلگان.

"ئەریک ئەریکسۆن" لە تیوری سەر دەمی مندالی و کاریگەری کۆمەلگا لە گەشەیی مندالدا خاوەن پۆلیکی گرنگە. ئەو بەم توێژینەوه لە سەر پرسەکانی ناسنامە و نوسینی بیوگرافی لوتر و گاندی لە پوانگەیهکی دەر وونشیکارانەوه، ئەم زانستەیی پەرەپێداوه. لە پوانگەیی منەوه ئەو دەیتوانی لە بواری دەر وونشیکاریدا پێشکەوتنی زیاتر بە دەست بهێنێت، بەلام لە قوناغی بە دوادا چوونی توندڕەوانەیی دەر ئەنجامی تیورییەکانی خۆیدا مایەوه.

"ملانی کلاین" و ریبازەکەیی بە خستنه رووی دژایەتی کردنی قوولی لە لایەن مرقۆقەوه لە ریگای پیشاندانی لە مندالدا، کارامەیی ولیها توێیەکی گەورەیی لە خۆی نیشانداوه. لە حالیکدا کە بەلگەکانی ئەو و زۆربەیی دەر وونشیکارەکان تەنانەت منیشی رازی نەکردووه، بەلام لانی کەم تیورییەکانی ئەو دژە ژەهریکە لە هەمبەر خواستی عەقلگەری کە لە بزوتنەوهی دەر وونشیکاریدا بە شیوێهکی بەر بلاو دەبینرا.

خواستی ملکەچ بوون بە داب و نەریت^(١) لە نیوان زۆربەیی دەر وونشیکارەکاندا واتای خۆی لە قوتابخانەیهکدا دەبینییهوه کە بە تێر و تەسەلی شروقهی دەکەم، چوونکە ئەم قوتابخانەیه کاریگەرترین و گەرنگترین هۆکارە لە بزوتنەوهی دەر وونشیکاریدا. قوتابخانەیی دەر وونناسی خو"من" Ego ئەو قوتابخانەیه^(٢) کە لە لایەن گروپیکی لە

(١). Conformist

(٢) دامەزرێنەری ئەم قوتابخانەیه ئەمانە بوون

R. W. H. Hartmann و E. Kris و R. M. Loewenstein و ئەمانەش نوێنەرەکانی بوون
R. R. Holt و B. Gill و G. Helein و D. rapaport و while-

دەروونشېكارەكانەو دەمەرزىنرا، ئەوان بە ھاوكارى يەكدى
سىستەمىكىيان دامەزراند كە تەواوكەرى تيورى كلاسېك بوو، ھەرودھا
دەستكەوتەكانى رابردویشان قەبوول دەكرد.

ناوى قوتابخانەكە ئەو دەگەيەنىت كە دامەزىنەرەنەكەى زىاتر
سرنجيان بە (خۆ) داو وپشتيان كرده ناوەندى سرنجى فرۆیدەو واته
"ناخى مروۇ". (چالاككەكانى دژە عەقل كە وروژىنەرى مروۇقن، بەلام
ناوشىيارەنەن". ئەم سرنج دانە بە "خۆ" شەجەرەيەكى برەودارى
ھەيە. بە تايبەت كە دابەش كەردنەكانى فرۆيد لە بن ناوى "ناخى
مروۇ" بە من ومنى بالە superego شوينى دوو لايەنە بوونى سىستەمى
كوونى واته ھەست و نەست گرتەو و چەمكى خۆ(من) بو بە چەمكىكى
ناوەندى لە دەروون شىكاريدا. شارەزايى فرۆيد لە لىكدانەوئەى دەستە
واژەكاندا، تا رادەيەك لە زات و جەوھەرى وشەكاندا، سەرەپراى
ھۆكارەكانى دىكە بە دۆزىنەوئەى روخسارەكانى نەستى خۆ(من) كە
تاردەيەك دا بەش كەردنەكانى رابردو رەت دەكاتەو سرنجپراكىشتەر.
وبەرھەمەكەى ئانا فرۆيد بە ناوئىشانى "من و ميكانىزمەكانى
بەرگرى"^(۱). ۱۹۶۴ بو بە خالىكى گرنكى سەلماندى ئەم لافە كە دەروون
شىكارى من، بەلاو بوونەويەكى ئورگانىكە و لە تيورى كلاسېكى
فرۆیدەو سەرچاوە دەگریت.

دەروون ناسەكانى (من) دوپاتى دەكەنەو كە قەت نوسراوەكانى
ئانا فرۆيد يەكەمىن بەلگەى ئەوان نىيە، بەلكو درىژەپىدەرى

(۱) من و ميكانىزمەكانى بەرگرى لە لايەن ئەم وەرگىزەو كراو بە كوردى.

لیکۆلینه‌وه سه‌ره‌تاییه‌کانی فرۆیدیه سه‌بارت به‌لایه‌نه ناوشیاره‌کانی "من". به‌هه‌رحال سه‌ره‌پرای ئه‌و قسانه‌ی که فرۆیدی کرده باوکی ده‌وونناسی (من)، پۆستی باوک بوونی ئه‌و به‌و ئه‌ندازه‌یه‌ی که هارتمه‌ن و گروپه‌که‌ی لافی لیده‌ده‌ن، به‌نرخ نییه. سه‌ره‌پرای ئه‌وه‌ی که فرۆید له‌ پاده‌ به‌ده‌ر بایه‌خی به‌ "من" ده‌دا به‌لام ده‌روونناسی شی‌کردنه‌وه‌یی ئه‌و به‌هه‌ندی‌ک خواستی ناوشیار که وروژینه‌ری هه‌لسوکه‌وتن گه‌مارۆ دراوه، له‌م روه‌وه‌ ئه‌و وه‌ک ده‌روونناسی "ده‌رونی مروۆ" "ویژدان" مایه‌وه.

ده‌روونناسی "خۆ" (من) له‌ نامیلکه‌یه‌کدا که هارتمه‌ن، دامه‌زڕینه‌ری ئه‌و رێبازه‌ نوسیوه‌تی و سالیک دوا‌ی کۆچی دوا‌ی فرۆید له‌ چاپ دراوه له‌م نامیلکه‌یه‌دا، (ده‌روونناسی خۆ و پرس‌ی پیکه‌وه گونجان)^(١). هارتمه‌ن سیسته‌میکی تازه به‌ بایه‌خیکی تایبته‌ بو‌پروسه‌ی پیکه‌وه گونجان بونیاد ده‌نی‌ت. ئه‌و به‌باشی ئامانج‌ی تو‌یژینه‌وه‌که‌ی خۆی روون ده‌کاته‌وه: "ده‌روونشیکاری به‌ لی‌کۆلینه‌وه له‌ سه‌ر خه‌سار ناسی و ئه‌و دیاردانه‌ی که له‌ سنووری ده‌روون ناسی و سایکۆپاتۆلۆژی Psycho-Pathology دان ده‌ستی پیکرد. له‌و کاته‌دا کاری ئه‌م زانسته له‌ سه‌ر "ناخی مروۆ" و خواستی غه‌ریزی ورد ده‌به‌وه ... به‌لام ئیستا هیچ گومانیکم نییه که ده‌روونشیکاری به‌

^(١) Ego psychology and the problem of adaptation بو‌ئوه‌ی که خسته‌نه‌ رووی ده‌روونناسی "خۆ" کورت بی‌ت له‌م روه‌وه لی‌رده‌ا من ته‌نها نامیلکه‌که ده‌خمه‌ به‌ر باس، له‌م نامیلکه‌یه‌دا سه‌بارت به‌ ده‌روونناسی "خۆ" گه‌لیک بو‌چوونی گرنگ خراوته‌ روو، به‌لام ئاماژه به‌و شتانه‌ نه‌کراوه‌که دواتر هارتمه‌ن و ئه‌ندامانی گروپه‌که‌ی پێیان زیاد کردوه.

گوڭرەى واتاى بەرفراوانى وشەوبە گوڭرەى تىگەيشتنى ئىمە لەو شىۋازانەى كە بەرلاوتر و قولتر و ديار ترن"^(۱). دەرووناسىيەكى گشتىيە .

چەمكى نوئى دەروونشيكارى بە واتاى دەرووناسى گشتىيە، دەرووناسەكانى (خۇ) ناچار دەكات تا سرنج بدەنە ئەو دياردانەى كە دەروونشيكارانى پابردوو پشت گويان خستبوو و لەم سالانەى دوايىيەدا رىژەيەكى كەم لە دەروونشيكاران بايەخيان پىداو: واتە رەوت وشىۋازەكانى كارى ئورگانى زەين كە ھەندىك دەستكەوتى گونجاو وسازگارى لىدەكەويتەو.^(۲) ئەو تيزەى كە بوەتە بنەماى پەپىيدانى زياترى دەرووناسى "خۇ" ئەمەيە كە ھەر جوړە پىكەو ە گونجانىك لە گەل ژىنگە يان ھەر جوړە فيربوونىك لە گەل پرۆسەى پىگەيشتن دژ بە يەك نين. پەپەپىيدانى پىگەيشتن ، مەبەسەت، تىگەيشتن لە بابەت ، زمان، بىرکردنەو، بە بىر ھىنانەو، گرتن، خۇكاش كردن بە سەرزەويدا، رويشتن و ھەر جوړە پىگەيشتن و ھەرودەما پرۆسەكانى فيربوون دژ بە يەك نين. دەرووناسى "خۇ" لە سەر پۇلى ئىرادە وليبيدوى "دامالراو لە ئارەزو جنسىيەكان"^(۳) و ھىزى ويرانگەرى "دامالراو لە ھەلچوون"^(۴) كە بە "خۇ" ھىزى كاركردن و ئىرادە دەبەخشىت، پىداگرى دەكات.^(۵) لە حالىكدا كە ئەم چەمكە بە

(۱) نامىلكەى دەرووناسى خۇ و پرسى پىكەو ە گونجان

(۲) ھەمان نامىلكە

(۳) . De-sexwalize

(۴) .De- ggressived

(۵) R.H .White نىشانىدا كە ناتوانين بە سرنجدان بەو زانىارىيانەى كە ھەنووكە سەبارەت بە كارى سىستەمى دەمارى لە بەر دەستماندايە لە بۇچوونى بە كارىگەر كردن و بى كارىگەر كردنى ھىزى لىبيدۇ بەرگرى بكەين. ئەو لە باتى ئەو، ھىزە سەربەخۇكانى "خۇ" پىشنيار دەكات كە لە رۆژى لە دايك بوونەو ە بوونيان ھەيە و لە فراوان بوون و كار وچالاكىيەكانى "خۇ"دا بە كار دەھىنرين.

واتای دَلنیا نەبوونە لە بۆچوونەکانی فرۆید سەبارەت بە ھێزە دژە
 عەقلەکان، کە ئیرادە دیاری دەکەن و کاری "خۆ" سنووردار دەکەنەو،
 و سەبارەت بە "ناخ" و "خۆ" لادانیکی بنەپەرتی زیاتریان ھەیە. فرۆید
 وەک "مەنجهلێک سەیری ناخ دەکات کە ھەمیشە لە حاالی کولاندایە".
 "گیل" و زۆربەیی دەروونناسانی "خۆ" لەو بپروایەدان کە ناخ خاوەن
 شیوہ و بونیادیکی، ھەر چەندە کە عەقل گەراش نەبێت "خۆ" و ناخ
 ئیدی دژی یەکدی قەلەم نادرین، بەلکو پیکەوہ گریڤدراون. لەم رووہوہ
 دەتوانین بگەینە ئەو ئەنجامە کە دوولایەنە بوونەکان لە پوانگەیی
 فرۆیدەوہ لە نیوان چیژ و بنەچەیی راستیدا، ھێزە جموجۆل دار
 و پابەندەکان و پرۆسەیی یەکەم و دووہەمیش پیکەوہ گریڤدراون.
 ئەمانەش وەک "ناخ" و "خۆ" لە گەل ئەو زەنجیرە پلەیی ھێز
 و بونیادانەدا گریڤدراوہ کە لە تیڤرای ئاستەکاندا خاوەن زەنجیرە پلەن.
 بە گریمانەیی گریڤدراوی زەنجیرە پلە توخمی دیالیکتیک لە بۆچوون و
 تیورییەکانی فرۆیددا لە ناو چووہ. ئامانجی سەرەکی فرۆید لەم
 نموونەییەش دا وەک نموونەکانی دیکە نیشاناندانی ناکۆکی لە نیوان
 دژبەرەکان و دیاردە تازەکانی سەرچاوەگرتوو لە ناکۆکییە. ئەم
 شیوازەیی دیالیکتیک بێکردنەوہیەکی تیوریک دەخاتەروو کە بە گوێرەیی
 ئەوہ، چەمکی ناکۆکی نیوان دژبەرەکان شوینی خۆی بۆ گەشە کردن لە
 نیو پیکخراوی زەنجیرە پلەدا چۆل دەکات.

تایبەتمەندی پیکەوہ گونجانی دەروونناسی "خۆ" لە
 پیدایەتی وەوہی دوبارەیی فرۆید بە دەروونناسی "خۆ"دا باشتەر
 وشەفاقتەر لەم خالە تیوریکانە نیشان دراوہ. فرۆید ئامانجی خۆی بۆ

چارەسەر كىردن وگەشەى مروۋ بە ھەندىك فورمولى بويىرانە وشاعىرانە
بەيان دەكات:

"لە ھەر شوينىك كە ناخىك ھەبىت، "خو" يەكش بوونى ھەيە ".
ئەم رەستەيە نىشان دەرى باوەرى فرۆيد بە عەقل و لۆژىكە ھۆكارى
پراكتىزە كىردنى شىۋازى ئازاد كىردنى مروۋ لە رىگاي وشىيار كىردنەۋەى
ھەستەۋەيە. بەلام ھارتەن دەلى كە لە گوتەكانى فرۆيد بە زۆرى خىراپ
كەلك وەردەگىردىت: "... ئەۋە بەم واتايە نىيە كە ھەمىشە مروۋقىكى
عاقل بوونى ھەيە ويا رەنگە بوونى ھەبىت، بەلكو رەۋىتىكى كەلتورى
ومىژۋويى وئامانجىكى چارەسەرى بەيان دەكات ^(۱)."

ئەم گوتەيە ۋەرگىپرانىكى پوزىتيفە لە ئامانجى رادىكال. ئەم خالە
كە قەت مروۋقىكى بەتەۋاۋەتى عەقل گەرا بوونى نىيە ۋ بوونى نابىت،
ۋەسەف كىردنى ئەۋ خواستەيە كە بە پىشت بەستىن بە وشەى "بە
تەۋاۋەتى"، دەبىتە راستى رەھا. ئەۋەى لە پوانگەى فرۆيدەۋە گىرنگ
بوو، لانى زۆرى كامىل بوونى خو نەبوۋە بەلكو "ئاستى گونجاۋ" ى
مروۋقىكى تەۋاۋە. ئەۋ بىنەمايەكى "نەرىتى" دامەزاند كە بە گويىرەى
تىورى مروۋ بوو، واتە مروۋ دەبى ھەۋل بدات تا لە ئاستى گونجاۋدا
خو" لە شوينى "ناخ" دا بىت، چوونكە ھەر چەندە لەم ھەۋلدانەدا
سەر كەۋتن بە دەست بەيىت كەمتر توۋشى خەمۇكى دەروونى و
نەخۇشەيەكانى دىكە دەبىت. لىرەدايە كە ناكۆكى نيۋان فرۆيد
ۋفەيلەسۇفە پوزوتيفىستەكان روون دەبىتەۋە. فرۆيد پەيۋەندى و
پيۋەرىك بۆگەشە ۋ كامىل بوونى مروۋ دىارى دەكات لە ھالىكدا كە

^(۱) ھەمان ناملىكە

پوزوتیفیسته کان قسه کانی فرۆید وهک پهروتیکی میژوویی له قهلهم دهدن. و نکۆلی له جهوههری پیوهری گوتهکهی ئهو- که وشه دهبی لهویوه کوتپۆل بکریت- دهکن.

ههر ئهم خواسته ریفورمخوازانه له گوتهی هارتمهن سهبارت به چه مکی تهنروسستی دهر وونیشدا بهر چاو دهکهویت. ئهو، ئهو که سانهی که سهبارت به نیشانه کانی "تهندروسستی ههره باش" بۆچوونی روهکی دهردهبرن، رهخنه دهکات ولافی ئهوه لیده دات که ئهوان ئهو که سایه تییه جۆراوجۆرانهی که به کرداری تهنروسست له قهلهم دهرین و گروپیك له خهک که له لایهنی کۆمه لایه تییه وه پیویستن له بهر چاو ناگرن.

له قسه کانی سه ره وه دا واتای "کرداری" چییه؟ هارتمهن به و لیلی و نادیاریه که له قسه کانیدا بوونی هیه، یه کیك له پرسه جی مشت و مپه کانی ئیمه له بهر چاو ناگریت، و ئهمه هه مان دوو لایه نه بوونی تهنروسستی دهر وونه. یه کیك له م دوو واتایه ئاماژه به کاری سیسته می دهر وونی به گویره ی گه شه ی گونجاو دهکات. من ئهم واتایه به "هومانیستی" ناو ده به م، چوونکه ناوهند و سه نته ره که ی مروقه. فورمولی فرۆید سه باره ت به وه ی که خو شه و یستی نیشانه ی تهنروسستییه، تاراده یه ک گشتیه، به لام به روونی ئاماژه به م خاله دهکات که که سی لیوانلیو له نه فره ت و ویرانگه ری خو شه و یستی تهنروسستی تیدا نییه. ویا خود فرۆید ئهو که سه بۆ قوناغی ئانالی- سادیستیک داده به زینیت و به تهنروسست له قهله می نادات. به لام ئایا که سیکی وه ها له کۆمه لگایه کی تایبه ت دا ناتوانیت پیشه یه کی هه بی ت و ئه رکه کانی

جى بەجى بىكات ؟ ئايا كەسى سادىست لەسىستەمى نازىيەكاندا كارامەو سودبەخش نەبو؟ وىيان كەسىك كە خوشەويستى دەر دەرپىت لەو سىستەمە دا بە ناسازگار لە قەلەم نەدەدرا ؟ ئايا كەسىكى لە خوبىگانە بە ھەستى خوشەويستى كەم و ناسنامەى زياترلە كەسىكى ھەستىاروسۆزدار شايستەى كۆمەلگای تەكنولوژىكى ھەنوگەىى نىيە؟ لە وت وويژ سەبارەت بە تەندروستى لە كۆمەلگايەكى نەخوشدا چەمكى تەندروستى لە واتاى دووھەمىدا، واتا كۆمەلناسىيەكەى بەكار دىت كە مەبەست سازگار بوونە لە گەل كۆمەلگادا . پىرسى راستەقىنە لىرەدا ناكۆكى نيوان تەندروستى مروۇ و تەندروستى كۆمەلگايە . رەنگە كەسىك بتوانىت لە كۆمەلگايەكى نەخوشدا بە شىوہەيەكى رىك و پىك كارىكات، چوونكە بەناومروقىكى نەخوشە . لەم رووہوہ وشەى "كردارى" ئەوہ دەگەيەنىت كە لەروانگەى كۆمەلگاوە سەبارەت بە كەسىيەتى داوہرى دەرپىت، بەلام تەك لەلەيەنى دەررونشيكارىيەوہ داوہرى لە سەر دەرپىت .

ھارتمەن لىرەدا گرنگترىن وپادىكالترىن توخمى سىستەمى فرۆيدى بە لاوہ ناوہ: پەخنە گرتن لە دابو نەرىتە ئاكارىيەكانى تويژى ناوہپاست و ناپەزايەتى دەرپىن بە ناوى گەشە و كاملبوونى مروۇ . ئەو بە جياکردنەوہى تەندروستى " مروۇ" و " كۆمەلگا" لە يەكدى و نكولى ناراستەوخو لە زىيان ناسى كۆمەلەيەتى لە ھەمبەر فرۆيد وەستاوہتەوہ، كە باسى " خەمۆكى دەررونى ھاوبەش" و " زىيانناسى كۆمەلگا شارستانىيەكان" دەكات. ھارتمەن ئاگای لەوہ نىيە كە سەركوتكردنى ئارەزو جىنسىيەكانى تويژى ناوہپاستى چەرخى

قیکتوریا" تەندروست "نەبوو. چونکە تویرى ناوهراست بو کو کردنهوهی سامان، دژى چیژ و دژى به کار هینان وهک بونیادی کۆمهلگا بو که له کهى کردنى سهرمایه که بو ئابوورى سهدهی ۱۹ پيوست بوو، خوویهکی کۆمهلايه تیان له خوگرتبوو. فرۆید به ناوی مرقه وه قسهی دهکرد و له سهركوتکردنى نهريتیی ئارهزۆ جنسییهکان که نهخوشی دهروونی لیده کهوێته وه رهخنه ی دهگرت.

له ناوهراستی سهدهی ۲۰ دا ئیدی گرفت، سهركوتکردنى ئارهزۆ جنسییهکان نییه، چونکە له گهڵ گهشهکردنى کۆمهلگای به کار هینهه "سیکس" خوی بوو ته کالایهکی به کار هینهه، و خواستی به خته وهی جنسی بهشیکی مۆدیلى به کار هینانه که شایستهی ئابوورى کۆمهلگای سیکرتهیکه: له م کۆمهلگایه دا هه ندیک خواست و غه ریزه ی دیکه سهركوت دهکری: وشیارى کامل، ئازادی، خوشه و یستی. له راستیدا نهگه ر خه لک، مرقى تەندروست بوون زیاتر ده یانتوانی پۆله کۆمهلايه تییهکانی خویان جی به جی بکه ن، دژى کۆمهلگای نهخوش نارهزایه تیان ده رده بپری و چاوه پوانی گۆرانکاری گه لیکی کۆمهلايه تی- و ئابوورى بوون که بتوانی دوولایه نه بوون له نیوان تەندروستی له واتای کۆمهلايه تی و تەندروستی مرقوايه تیدا که م بکاته وه.

دهروونناسی "خو" پیداجوونه وهیهکی جیدییه له سیسته می فرۆیددا، پیداجوونه وهیهک له جه وهه ری ئه و سیسته مه دا نهک له چه مکه کانیدا. ئه م جوړه پیداجوونه وهیه چاره نووسی هه ر تیورییه کی رادیکاله. "پروای نهگۆر" بهرنامهکانی پهروه دهی له شیوه ی سه رتایی

خۇيدا ھېشتوۋەتەۋە ولە دەستدرېژى وپەخنە دەپپارىژىت، بەلام ھەر ئەوانەى دوبارە لىكداۋەتەۋە، ھەندىك شتى تازەى پى زىاد دەكات لە حالىكدا كە لافى ئەۋە لىدەدات ئەم زىاد كردنە گوتەى سەرەكىن. ئەم شىۋازەى پىداچونەۋە جەۋھەرى پەرۋەردەى سەرەكى توۋشى گۆپان دەكات. جۆرىكى دىگەى پىداچونەۋە، كە پىشنىار دەكەم ناۋى دىالىكتىكى لى بنرىت، پىداچونەۋەپە لە رىزبەندىيە "كلاسىكەكان" بە پاراستنى جەۋھەرەكەيانەۋە. لەم پىداچونەۋەپەدا ھەول دەدرىت كە جەۋھەرى پەرۋەردەى سەرەكى لە رىگای ئازاد كردنىيەۋە لە مەرجى بوونەۋەى (شەرتى بوونەۋە) كاتى، وسنووردار كردنى گریمانە تيورىكىيەكان بپارىژىت، ھەر وەھا ھەول دەدرىت تا ناكۆكىيەكانى نىۋ تيورى كلاسىك بە شىۋازى دىالىكتىك چارە سەربكرىت و تيورى لە پرۆسەى بە كار ھىنانى لە پرسە تازە ئەزمونىيەكاندا چاك بكرىت.

رەنگە گرنگترىن پىداچونەۋە سەبارەت بە ئەرك بىت كە دەروونناسى "خۇ" ئەنجامى نەداۋە. ئەم دەروونناسىيە "ناخى" كامىل نەكردە، بەم واتايە كە لەو شتەدا كە ناۋەندى سىستەمى فرۆيدە بەشدارى نەكردۈۋە. و ئەمە "زانستى دژە عەقلە"^(۱). ودىسان لە پەرەپىدانى ئاگاھى ئىمە بۇ پرۆسەكانى ناوشىار، دژايەتى، خۇراگرى، ولۇژىكى كردن و گواستەنەۋەكان ھىچ رۆلىكى نەبوۋە.

و تەنەت لەۋەش گرنگتر ئەمەيە كە دەروونناسى "خۇ" لە چوارچىۋەى خۇشىدا شروۋقە كردنى پەخنەگرانەى ئازادكردنى بە كار نەھىناۋە. ئەو مەترسىيە گەۋرىيە كە ھەرەشە لە مروۋقە دەكات زىاتر لە

(۱). Irrationd Science

ریگهی ناتەوانی لە ناسینی تایبەتمەندی ساختهی "عهقلی تەندروست"^(۱) یان شعوری گشتییەوهیه.

زۆرینه هیشتا کۆنە پەرەست و فیکرگەر ماونەتەوه، شعوری گشتی بە عهقل لە قەلەم دەدەن. دەر وونناسی رادیکالی "خۆ" دەبی توێژینهوهی رەخنەگرانه سەبارەت بە ئاگاهی کۆمەلایەتی لە بەر چاو بگریت و بە ئامانجی سەرەکی خۆی لە قەلەمی بدات. بەلام خۆی بە توێژینهوه رادیکالەکانەوه خەریک نەکردوه. بەلکو تەنها لە چوارچێوەی ئەندیشهی ئینتیزاعی و میتاسایکۆلۆژی دا ماوەتەوه که هیچ شتیک بە زانیاری کلینیکی و دەر وونناسی کۆمەلایەتی ئیلمە زیاد ناکات.

دەر وونناسی "خۆ" لە سەر لایەنەکانی لۆژیکی لە هەقەاتن، پەرەردە، ویست و... پێداگری دەکات. (ئەم تیگەیشتنە نەریتییه ئەم خالە لە بیر دەکات که مەروۇقی ئەم چەرخی لە نەبوونی کاریگەری خۆی لە سەر داهاوو ئازار دەبینیت و پەرەردە لە باتی ئەوهی وشکاری بکاتەوه، بە زۆری لە وشکاریبوونی خویشی کەم دەکاتەوه.) هەلبەت ئەمە بواریکی گەرنگە لە توێژینهوه که تییدا هەندیک توێژینهری وەک پیاژە، یونسکی، بوهرل و هەندیکی دیکە بە شیوەیهکی باش بەشدارییان کردوه. بوهرل بەم گۆتەیه که ئیلمەش دەزانین "لیبیدۆ" لە "خۆ" دا نییه بەلکو لە سیستەمی مەروۇقدايه، ریزیکي ئاکادەمیکي بە دەر وونشیکاری بەخشی. بەم دانپێدانانەي ئەوان هەندیک لە زیدەرەوییه تیوریکییهکانی دەر وونشیکاری کەم بویهوه، بەلام هەندیک لە

(۱). Common sense

خۆیان به ناوی " فرۆیدیسته راسته‌قینه‌کان " بسه‌لمیئن. له لایه‌کی تهره‌وه وا ده‌هاته به‌رچاو که ئه‌وان خواسته گشتیه‌کانی دەر وونشیکاری ره‌سمییان سه‌باره‌ت به‌ گونجان وشایسته‌یی ریزلینان دایین کردبوو. زانیاری و تواناکاری دەر وونناسه‌کانی "خۆ" به‌ پوا‌هت به‌ره‌که‌ت و خیرییکی گه‌وره‌ بوو بۆ ئه‌و بزوتنه‌وه‌یه که هۆکاری هه‌بوونی خۆی له‌ ده‌ستدا‌بوو، به‌ر‌فراوان‌بوونی سو‌دبه‌خشی " دەر وونناسی ناخی " له‌ بیر‌کرد‌بوو و به‌ دوا‌ی ناساندنی تیوریک‌دا ده‌گه‌را. دەر وونناسی "خۆ" و لامیکی هه‌ره‌باش بوو بۆ قه‌یرانی دەر وونشیکاری. ئه‌م هیوا‌یه بۆ ئه‌مه‌ بوو که هیوا‌ی پێدا‌چوونه‌وه‌ی رادی‌کال و سو‌دبه‌خش که ده‌بی‌تسه‌ هۆی گیرانه‌وه‌ی توانا سه‌ره‌کییه‌کانی دەر وونشیکاری به‌ لاوه‌ نرابوو.

دیسان هه‌ندیك شتی نا‌ناسایی سه‌باره‌ت به‌ قبو‌لی دەر وونناسی "خۆ" له‌ لایه‌ن زۆربه‌ی "ئه‌رزه‌دۆكسه‌كانه‌وه" بوونی هه‌یه. " ناخه‌ت " یه‌كێك له‌ دەر وونشیكاره‌ لی‌ها‌تووه‌کانی ئه‌رزه‌دۆكس، په‌خنه‌یه‌کی له‌ دەر وونناسی گرتووه‌که له‌ په‌خنه‌کانی من ده‌چیت. ئه‌و له‌ سه‌مپۆزیۆمی‌کدا سه‌باره‌ت به‌ "کاریگه‌ری به‌رانبه‌ر له‌ کامل بوونی خۆ و ناخدا" ده‌لی: " هه‌ول‌دان بۆ به‌رز کردنه‌وه‌ی دەر وونشیکاری بۆ ئاستی دەر وونناسی گشتی... به‌و شیوه‌یه که هارتمه‌ن، سۆسور و که‌سانی دیکه مه‌به‌ستیان بوو، له‌ پ‌روانگه‌ی منه‌وه هه‌نگاوێکه به‌ره‌و دوا‌وه، ئه‌گه‌ر ئاما‌جه‌که‌ی شی‌واز ناسی بی‌ت ". هه‌رچه‌نده که من له‌ گه‌لیک ب‌واردا دژی

ناختم^(۱)، بەلام لەم بارەیدا کە قوتابخانەی دەروونناسی لە جەوهەری دەروونشیکاری پاشەکشەیی کردووە هاورام.

سەرەرای هەندیک ئامارە نەرەحەتکەر، دەروونشیکاری لە حالەتی ئە ناو چووندا نییە. بەلام دەتوانین چاوەڕوانی مردنی بێ، مەگەر ئاراستەکەیی گۆڕانی بە سەردا بێت. مەبەست لە "قەیرانی دەروونشیکاری" ئەمەیه. وەك هەر قەیرانیکی دیکە لەم بارەیدا دوو لایەن بوونی هەیە: لە ناو چوونی وردەوردەیی یان نوێ کردنەوەیەکی داھێنەرانه. بە شیوەیەکی روو لە زیاد بوون ئاشکرا دەبێت کە قەیرانی هەنووکەیی مەوقایەتی پرسیکە کە پێویستی بە تیگەیشتن و چارەسەری و ئاگاہی قوول لە پەرچەکرداری مەوقە هەیە و دەروونشیکاری دەتوانێت لەم بارەیدا پۆلی گەرم بگێڕێت. ديسان ئەگەر کەسێک بە راستی حەزی لە تۆیژینەو بێت، دەروونشیکاری گۆڕەپانیکی گونجاو کە لە زیندەوەرناسی و فیزییا کەتر نییە. بە تایبەت بۆ ئەوانە کە دەتوانن توانایی کاریگەری و بێکردنەوێ پەخنەگرانه لە گەڵ تواناکاری وردبینی پڕۆسە دەروونییهکان تێکەڵاو بکەن.

دەرئەنجام، نوێ کردنەوێ داھێنەرانهی دەروونشیکاری کاتیکی ئەنجامدەدرێت کە بە سەر گونجانی پوزوتیفیستی خۆدا زالی بێت و دوبارە وەك تیورییهکی پەخنەگرانه و روحيیکی ھۆمانیستی رادیکال

(۱) لە قەسەکانی ناختم لە سەمپۆزیۆمی "کاریگەرییە بەرامبەرەکان لە کاتێک بوونی خۆ و ناخدا" لە کۆنگرەیی ۱۷ یەکییەتی ناو نەتەوێی دەروونشیکاری کە لە ۱۹۵۱/۸/۸ لە ئامستردام، ھۆلەندا بەرپۆوە چوو.

دەركەوئىتەو. ئەم دەروونشيكارييه چاوپىداخشىندراوۋە وچاك بووۋە تا قولايى نەست دزەى كردوۋە ولە تىكپراى داب ونەرىتە كۆمەلايەتتيەكان كە مرقۇيان گەمارۇ داوۋە ولە شيۋەى خۇى دوريان خستوۋەتەو، پەخنە دەگريّت. يەكك لە ئامانجەكانى ئەم دەروونشيكارييه ئەو پروسانەيە كە دەتوانن پىداويستتيەكانى مرقۇ لە گەل كۆمەلگادا بگونجىنن، نەك ئەوۋى مرقۇ ۋەك كۆمەلگا لىبكەن. بە تايبەت كە دەروونشيكارييهكى ۋەھا ، دياردە دەروونناسانەكان كە نەخوشينەكانى كۆمەلگاي ئەم چەرخەيە، ۋەك : لە خۇ بىگانەيى، نىگەرانى، تەنيايى، ترس لە ھەستى قول، نەبوۋنى چالاكى ونەبوۋنى شادى لىك دەداتەو. ئەم نەخوشينانە لە دەرئەنجامى سەركوتكردنى ئارەزۇ جنسسيەكانى سەردەمى فرويددا رۇلىكى گرنگيان ھەبوۋە، و تيورى دەروونشيكارى دەبى بە شيۋەيەك دابريژريّت كە لە لايەنە ناوشيارەكانى نەخوشينە باسكراوۋەكان ۋەل ۋمەرجى چارەسەر كردنيان، لە كۆمەلگا ۋينەمالەدا، كە سەرچاۋەى ئەو نەخوشينانەن تىبگات.

بە تايبەت دەروونشيكارى لە سەر "زيان ناسى ئاسايى" و سكيزوفرنياى دريژخايەن وسوك كە بەرھەمى كۆمەلگاي سىبرنتيك ۋتەكنۇلۇژىكى ھەنووكە وداھاتوۋە ، لىكۆلىنەوۋە دەكات.

2- مەروۇقى مودىلى فرۆيدو ياسا

ورىسا كۆمەلەيەتتە كانى

بۆتىگە يىشتىن لە بنەما كۆمەلەيەتتە كانى بۆچۈنە كانى فرۆيد سەرەتا دەبى سىرنىج بدەين كە ئەو پەخنە گەرىكى لىبرالى كۆمەلگە بوردىۋازى بوو ولەم پوانگە يەو تىكپراى رىفۆرم خوازە لىبرالەكان پەخنەگر بوون. فرۆيد دەيىنى كۆمەلگە ھەندىك شتى ناپيويست بە سەر مەروۇقدا دە سەپىنىت، كە بە پىچەوانەو ھى چاۋەپوانىيەو ھەرنەنجامى خراپىتى لىدەكەوئتەو . ئەو دەيىنى كە ئەو دىۋارىيە ناپيويستە، كە لە بوارى ئاكارى جنسىدا بوونى ھەبوو، خەمۇكى دەروونى لىدەكەوئتەو كە لە گەلىك نمۇندا بە لىك بوردى دەتوانى دورى بخەيتەو (واتە بە لىك بوردى رىگە نەدەيت كە خەمۇكى دەروونى دروست بىيت) دەستە ۋازە سىياسى ۋپەرەدەيەكان ھاۋتەرىين. بەلام فرۆيد قەت پەخنەي لە كۆمەلگە سەرمايەدارى نەگرتەو قەت بنەماي كۆمەلەيەتى - ئابورى ئەم سىستەمەي نەخستەۋتە ژىرپرسىارەو، ولە ئايدولۇژىيەكانى پەخنەي نەگرتەو - لەو نمۇنانەي كە پەيوەندى بە ئارەۋۇ جنسىەكانەو ھەبوو.

سەبارەت بە تىگە يىشتىنى فرۆيد لە مەروۇ ، دەبى بە بىرى بەيىنەو ئەو، كە شەيداي ھۇمانىزمى رووناك گەرىبوو، بە ھەمان گۆشە نىگاۋە

سەیری بوونی مرقۆی دەکرد، - مرقۆیکی تەواو، نە ئەو مرقۆی کە لەکەلتورەکاندا دەبینرێت، مرقۆیک شایستەیی تیکرای بەها گشتی و ئەزموونییەکان. فرۆیدیش وەک سپینوزا "مودیلی سروشتی مرقۆی" دروست کرد کە نەتەنها لە سەر بنەمای خەمۆکی دەر وونی، بەلکە لایەنە بنەرەتییهکان، دەر فەت و پیویستەکانی مرقۆ تیدا دیار و بەرچاو بوون.

مودیلی فرۆید چیه؟

فرۆید وەک سیستەمیکی داخراو سەیری مرقۆی دەکرد کە بە دوو هیز بەرەوپێش دەروات: خواستی پاراستنی زات و خواستی جنسی. بنەرەتی خواستی جنسی لە نیو پرۆسە کیمیایی - فیزیولوژیکیەکاندا و بە شیوازیکی قوناغ بە قوناغ دەجولێنەو. قوناغی یەكەم "گرژی"^(۱) زیاد دەکات و قوناغی دوهم گرژی کەم دەکاتەو. دەرئەنجام حالەتیک دروست دەکات کە بە شیوەیهکی زەینی لیکدانەو یەکی هەستی "چیزە". لە لایەکەو مرقۆ بوونەو یەکی تەنیا وگۆشەگیرە^(۲) یە کەمین خواست و حەزی ئەو دەرماندنی گونجاوی "خو" و پیویستیه لیبدوییهکانیه^(۳). مرقۆی فرۆید (رۆبۆتە^(۴)) کە بە وروژینەری دەر وونی دەکەوێتە جم و جۆل. لە لایەکی تریشەو مرقۆ

(۱) - گرژی کە وەرگێرانی Tension ه. لە دەر وونناسیدا بە واتای نامادە بوونە بۆ ئەنجامی کاریک و دابەزینی ئەم نامادییه دواي ئەنجامی کارەکه دیت. بە دەرپرینیکی تر گرژی بریتیه لە دەرکەوتنی حالەتی نا هاوسەنگی لە ئورگانیزمدا و ناچار کردنی بە ئەنجامدانی کاریک کە دوبارە هاوسەنگی لێدەکەوێتەو. و.

(۲) - Isolated

(۳) - Libido لیبدو بریتیه لە هیزی سەرەکی و ژبانی بونەوهرانی زیندو کە لە رینگە ی غەریزه جنسییهکانەو دەر دەکەوێت و فرۆید بەناوی غەریزه ی ژبان ناوی دەبات. و.

(۴) - Homme machine

بوونەوهرىكى كۆمەلەيتىشە. چۈنكى بە مەبەستى دامرکاندى خىواستەكانى لىبىدۇ وپاراستنى زات پىويستى بە كەسانى دىكە ھەيە. منداڭ پىويستى بە دايكە (لىرەدا لە پروانگەي فرۆيدەو خىواستە لىبىدۇيەكان بە دواي پىويستىيە دەروونىيەكاندا دەپۇن) و كەسانى پىگەيشتو پىويستىيان بە پەگەزى بەرامبەرى خۇيان ھەيە. ھەندىك ھەستى وەك مېھرەبانى وخوشەويستى ئەو دياردانەن كە لە خىواستە لىبىدۇيەكانەو سەرچاۋە دەگرن. خەلك بۇ دامرکاندى خىواستە دەروونىيەكانى خۇيان پىويستىيان بە يەكدى ھەيە. مەۋق لە بىنەرەتدا گرىدراوى كەسانى دىكە نىيە، پەيۋەندى لە گەل ھارپەگەزەكان بارودۇخىكى دۈھەمىنە كە مەۋق بە ناچارى قىبۇلى دەكات.

"مەۋقى جنسى"^(۱) رويەكى دىكەي "مەۋقى ئابوورى"^(۲) كلاسىكە، واتە ئەو مەۋقىكى گۆشەگىر وتەنھايە كە پىويستەكانى خۇي دابىن دەكات، دەپى لە گەل كەسانى دىكەدا پەيۋەندى گرى بدات تا لە بەرامبەردا پىويستىيەكانى يەكدى دابىن بكن. مەۋقى ئابوورى خاۋەن پىداويستى ئابوورىيە كە دابىنكردى ئەوانە بە گۆپىنەۋە شت ومەك لە بازاردا مومكىن دەبىت. پىداويستىيەكانى مەۋقى جنسى فېزىۋولۇژىكى وليبىدۇيە، كە بە شىۋەيەكى ئاسايى بە پەيۋەندى لە گەل پەگەزى بەرامبەردا دادەمركىت. لە ھەر دوو جۆرەكەدا، مەۋقەكان لە بىنەرەتدا لە يەكدى بىگانە دەمىننەۋە، وپەيۋەندىيەكەيان لە گەل يەكدى تەنھا بۇ ئامانچ وخىواستىكى ھاۋبەش دروست بوۋە. ئەم پىناسە كۆمەلەيتىيە لە تىۋرى فرۆيد بە رۇخى ئابوورى بازارەۋە،

(۱) . Home Sexualie

(۲) . Homo E conmicus

هۆکاری هه‌له‌بوونی تیورییه‌که نییه، به‌لکو وه‌ک پیناسه‌ی په‌یوه‌ندی خه‌لک له‌ کۆمه‌لگای بورژوازیدا سه‌باره‌ت به‌ زۆربه‌ی خه‌لک راسته‌.

بۆ شروقه‌ کردنیکی گشتی سه‌باره‌ت به‌ پیناسه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی فرۆید له‌ غه‌ریزه‌ وخواسته‌کانی پیویسته‌ خالیک زیاد بکریّت. فرۆید قوتابی " فۆن بۆکه " بوو، ده‌روونناسیک که‌ یه‌کیک له‌ به‌ناو بانگه‌کانی ماتریالیزمی میکانیستیکی تایبته‌ به‌ ئەلمانیا بوو. ئەو جوړه‌ ماتریالیزمه‌ له‌ سه‌ر ئەم بنه‌مایه‌ دامه‌زراوه‌ که‌ سه‌رچاوه‌ی تیکرای دیارد ده‌روونییه‌کان گرێدراوی هه‌ندیک پرۆسه‌ی تایبته‌ له‌ ده‌روونناسیدا و ئەگه‌ر که‌سیک ئەم سه‌رچاوانه‌ بناسیت ده‌توانیت له‌و پرۆسه‌نه‌ تیبگات و پیناسه‌یان بکات. ⁽¹⁾ فرۆید له‌ گه‌ران به‌ دوا‌ی سه‌رچاوه‌کانی نه‌خۆشی ده‌روونیدا، ناچاربوو سه‌ره‌تا زه‌مینیه‌ی ده‌روونی بۆ خواست وئاره‌زۆکان بدۆزیته‌وه‌، دۆزینه‌وه‌ی ئەم زه‌مینیه‌ له‌ پرسه‌ جنسییه‌کاندا ریگه‌ چاره‌یه‌کی خه‌یالی بوو، چونکه‌ له‌ هه‌مان حاڵدا له‌ گه‌ل ناچاریه‌کانی شیوازی بیرکردنه‌وه‌ی میکانیکی- ماتریالیستی په‌یوه‌ندی په‌یدا ده‌کرد وه‌روه‌ا له‌ گه‌ل هه‌ندیک له‌ دۆزینه‌وه‌ کلینیکییه‌کان له‌ نه‌خۆشه‌کانی سه‌رده‌م وکۆمه‌لگای ئەودا

⁽¹⁾ گرێدراوی ریز به‌ندی کراوی تیوری فرۆید به‌ فیکری مامۆستاکی له‌ لایه‌ن " پیتر ناماخر له‌ Psychological Issyes دا ها‌توو و " رابرت ها‌لت " تیزی سه‌ره‌کی ئەم نوسراوه‌یه‌ی به‌م شیوه‌یه‌ کورت کردوه‌ته‌وه‌: نه‌ینی ترین وپه‌هاترین به‌شی تیوری ده‌روونشیکاری، سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که‌ پێشنیاره‌کان درۆینه‌ وشیاوی تاقی کردنه‌وه‌ نین، یان گریمانه‌ی شاراه‌ی بیولوژیکین ویان ده‌رئه‌نجامی راسته‌وخۆی خودی گریمانه‌کانه‌، فرۆید له‌ مامۆستاکی خۆی له‌ زانکۆ فیر بووه‌. ئەمانه‌ به‌شی سه‌ره‌کی ئامرازه‌ زانستی و فیکرییه‌کانی ئەوه‌ و ئەو خۆی به‌ بیولوژیک له‌ قه‌له‌م ده‌دا.

ھاۋا ئاھەنگ بوو. ئەگەر ئەندىشەكانى فرۆيد لە چوارچىۋەى
 فەلسەفەكەيدا نەبوو گارىگەرى قوۋلى ئەم دۆزىنەۋانە شاراۋە نەينى
 دەمايەۋە، بەلام بى گومان كە فەلسەفەكەى ھۆكاريكى دىارى كەرى
 گرنگ بوو لە تيورى وخواست وئارەزۇكانى ئەۋدا. ئەم كارە ئەۋە
 دەگەيەنيت كە تيگەيشتنى كەسيك كە لە سەر بنەماى فەلسەفەيەكى
 ديكە دۆزىنەۋەكانى فرۆيد ليك بداتەۋە لايەنلىكى شەكاكى (ئەۋ كەسەى
 كە لە ھەموو شتيك گومان دەكات) لە خو دەگريت. ئەم شەكاك بوونە بە
 شيۋەى سنوورداركرائى تيورييەكانى فرۆيد، كە بە گويۋەرى ئەۋە لە
 ھەندىك لە ئازارەكانى خەمۇكى دەروونيدا ھۆكاري جنسى رۆليكى
 دىارى كەرى ھەيە، پەيوەندىيەكى ئەۋتۆى نىيە، بەلكو سەبارەت بەم
 لافەيە كە تيكرائى خەمۇكييەكانى دەروون وتيكرائى كارەكانى مروۋ
 دەرئەنجامى ناكوكى نيوان خواستى پاراستنى زات وخواستى
 جنسييە.

دىسان تيورى لىبيدوى فرۆيد رەنگدانەۋەى پيگەى كۆمەلايەتى
 ئەۋە لە واتايەكى ديكەدا. ئەم تيورييە لە سەر بنەماى چەمكى كەم
 وكۆپرى دامەزراۋە، واتە تيكرائى ھەۋلدانەكانى مروۋ بو بە دەست
 ھيئانى شەھۋەت لە پيويستى ئەۋ بو پزگارى لە گرژى وناكوكييە
 ناخوشەكان سەرچاۋە دەگريت، نەك ئەۋەى شەھۋەت دياردەيەكى
 فراوان بيت كە ئامانجەكەى توندى وقوۋلبوونەۋەى زياتر بيت لە
 ئەزموونەكانى مروۋدا. ئەم بنەچەى كەم وكۆپريە تايبەتمەندى شيۋازى

بىر كىرىشەنەۋى چىنى ناۋەراستە كە كەسانىك ۋەك مالتوس^(۱)، بىيامىن فرانكلين ۋە تاكىكى مامناۋەندى سەۋەى ۱۹ بە بىر دەھىنىتەۋە. گەلىك لىكداۋە سەبارەت بە بنەچەى كەم ۋەكۆرى ۋەبلا بوۋنى كۆكرىشەۋە بوۋنى ھەيە، بەلام ناۋەرۋكى بابەتەكە ئەمەيە كە رىژە ۋەچەندايەتى شت ۋەمەكەكان دەبى سىنوردار بىت. لەم پوۋەۋە دامركاندنى يەكسان بۆ ھەموۋان مومكىن نىيە، چوۋنكە زىاد بوۋنى راستەقىنە مومكىن نىيە، لە سىنوردار بوۋنىكى ۋەھادا، كەم ۋەكۆرى، بۆ چالاكى مەۋق پالئەرىكى گىرىگ لە قەلەم دەدرىت.

تىۋرى پالئەرىكانى فرۆيد، سەرەراى ھۆكارە كۆمەلەيەتتەيەكەى، ۋەك ھۆكارىكى سەرەكى بۆ مەۋق دەمىنىتەۋە. تەنانەت ئەگەر تىۋرى لىبىدۋش بە ھەمان شىۋە كە خراۋەتە روۋ، دروست نەبىت، دىسان دەتۋانىن بلىن كە ۋەسفىكردى سەمبولىكى دياردەيەكى گىشتىيە، ۋاتە ھەلس ۋەكەۋتى مەۋق لەۋ ھىزانەۋە سەرچاۋە دەگرىت كە ھەر چەند ناۋەشيارانەن بەلام مەۋق دەۋرۋژىنن، دەيخەنە جم ۋەجۈل ۋە ناچارى دەكەن دىزايەتى بىكات. سىروشتى تا رادەيەك بى دەنگى مەۋق، فرىۋدەرە. ھۆكارى بوۋنى ئەم سىروشتە سىستەمى ئەۋ ھىزانەيە كە خۇيان نەگۈپن ۋەتا ھەل ۋەمەرچىك كە ئەم ھىزانە دروست دەكات، نەگۈپىت، سىروشتى بى جم ۋەجۈلى مەۋقىش بى گۈپان دەمىنىتەۋە. بەلام بۆ ئەۋەى ئەم ھەل ۋەمەرچە، كۆمەلەيەتى يان تايىبەتى، بگۈپدىت

^(۱) Malthus دامەرزىنەرى تىۋرى زىادبوۋنى جەماۋەر بە شىۋەى بەرز بوۋنەۋەى ھىندسى زىاد بوۋنى مادەى خۇراكى بە شىۋەى بەرزبوۋنەۋەى ژمارەيى.

سىستېمى ھىزەكان سەقامگىرى خۇيان لە دەست دەدەن ۋە مۇدىلى ھەئس ۋە كەۋتى بە روالەت بى جەم ۋە جۇلۇش ھاۋكات گۇپانى بە سەردادىت.

فرۆيد بە دەسكردنى دىنامىكى خۇي لە كارەكتەر^(۱)، دەرووناسى ھەئس ۋە كەۋتى لە ئاستى بە يانىكى سادە بۇ ئاستىكى زانستى بەرز كىرەتەۋە دەرووناسى گە ياندە شۇيىنىك كە درام نوس ۋە چىرۇك نوسە گەرەكان ھونەريان گە ياندەۋەتە ئەۋ شۇيىنە. فرۆيد مۇۋقى ۋەك پالەۋانىكى درامى خستە روو كە ئەگەرىش خاۋەن تۈناكارىيەكى مامناۋەندىش بىت دىسانىش پالەۋانە، چۈنكە لە پىناۋى واتا بەخشىن بە لە دايك بوۋنەكەى خەبات ۋە مەملانى دەكات. درامى فرۆيد، گىرى ئۇدىپ^(۲)، رەنگە بە تەۋاۋەتى ۋە رگىپردراۋى بى زەرەرى بورژۋازى لە ھىزانە بىت كە لە سى كۈچكەى دايك - باۋك - كۈر بالاترە ۋە گىرى ئۇدىپ نۆينەرايەتى دەكات، بەلام فرۆيد چۈننىيەتتىيەكى دراماتىكى ئەفسانەيى بەم سى كۈچكەيە بەخشيۋە.

تىۋرى پالەنەرەكان تا سالى ۱۹۲۰، كە قۇناغىكى تازە لە فىكرەكانى فرۆيد دەستى پىكرىد ۋە بوۋە ھۇي گۇپانكارىيەكى بىنەرەتى

(۱). Charater

(۲) گىرى ئۇدىپ بىتتىيەلە، جەز ۋە خواستى شەھۋەتى ۋە سەركۈتكرائى كۈر سەبارەت بە دايك. ئۇدىپ پالەۋانىكى ئەفسانەيى بە ناۋ بانگە. بە گۈرەى ئەم ئەفسانەيە ئۇدىپ كۈرى لايوس پادشاى تەبەس بوو. يەككە لە فالگىرەكان چارەنۋوسى ئەۋ پىششىنى دەكات كە ئەۋ باۋكى خۇي كۈشتۈۋە ۋە لە گەل دايكى زەۋاجى كىردە. باۋكى لە بىبابان بەرەلەى دەكات. شۈانەكان مەندالەكە دەۋزىنەۋە ۋە لە مردن رىزگارى دەكەن ۋە دواتر دەيىبەن بۇلەى پادشاى كورنت.

لە بۆچۈنەكانى ئەولە سەر مروۇق، بە سەر ئەندىشەى سىستەماتىكى ئەودا زال بوو. لەو بە دواو لە باتى ناكۆكى نيوان "خۇ" پالئەرە لىبىدۆيىەكان، ناكۆكى نيوان غەريزەى ژيان وغەريزەى مەرگ ھاتە ئاراو. غەريزەى ژيان كە خۇ پالئەرە جنسىيەكانى لە خۇ دەگريت رووبەروى غەريزەى مەرگ، كە سەرچاوەى ويئرانگەرى مروۇق لە قەلەم دەدرا، بەرەو خودى كەسەكە يان بەرەو جىھانى دەرەو نىشانە دەگىرا، بۆيە ئەم پالئەرە بنەرەتییە تازانە لە چەند لایەنەو لە گەل پالئەر وئارەزۇ كۆنەكاندا جىاواز بوو. يەكەم ئەوەى كە ئەوانە لە شويئىكى تازەى ئورگانىزمدا جىگرنابن، و لىبىدۆ لە ھەريئى وروژيئەرە جنسىيەكاندايە. ديسان پالئەرە تازەكان پيوانەكانى مىكانىزمى ئىدروليك جىبەجى ناكەن: گرژى روو لە زياد بوون نازەزايەتى وەستان رازى بوون گرژى تازەو...، بەلكوخۇى بەشيئى جىاوەنەبووى بوونەوەرى گيانلەبەرە و بە بى ھىچ وروژاندنىكى تايبەت كار دەكات، بەلام ھىزە وروژيئەرەكانيان لەو غەريزانەى كە بە شيئەى ئىدروليك كار دەكەن لاوازتر نييە. ھەر وەھا غەريزەى ژيان لە بنەماى پاوانخوازنەو گەرانەو بۇ بارودۆخى سەرەتا، كە فرويد بۇ ھەر غەريزەيەك دايدەنا، جى بە جى ناكات. غەريزەى ژيان خوازيارى يەكبونە، بەلام خواستى مەرگ پىچەوانەيە و بەرەو ويئرانگەرى وجىابوونەو دەروات. ھەر دوو پالئەرە ھەمىشە لە ناخى مروۇقا كار دەكەن، ئەوانە پىكەو شەر دەكەن و تىكەل بە يەك بن، تا لە كۆتايدا غەريزەى مەرگ دەيسەلمىئىت كە بەھىزترە و سەرکەوتنى كۆتايى، كە ، لە ناوبردى داھاتوويە، ئەو دەستەبەرى دەكات. ئەم چەمكە تازەيە لە

وروژىنەرهكان گۆرپانكارى بىنەپەرتى لە شىۋازى بىركردنەۋەى فرۆيد نىشان دەدات و ئىمە دەتوانىن ئەم گۆرپانكارىيانە گرىبىدەن بە گۆرپانكارىيە كۆمەلەيەتتە بىنەپەرتىيەكانەۋە.

چەمكى تازەى پالەنەرهكان لە مودىلى بىركردنەۋەى ماترىاليست - مەكانىستىك پەيرەۋى ناكات، بەلكو پەنگە بتوانىن ەك چەمكىكى بىولۆژىكى لە جموجول و گۆرپانكارى بۆۋچوونى گشتى لە ئەندىشە بىولۆژىكى ئەو سەردەمە چاۋى لىبىكەين. بابەتى گىرگىر تىگەشتىنى تازەى فرۆيدە لە رۆلى و پىرانگەرى مەۋ. ئەو لە تىورى يەكەمى خۆيدا باسى توندوتىژى كردەۋەبە ھۆكارىكى گىرگى لەقەلەم داۋە كە فەرمانەكانى وروژىنەر و پالەنەر لىبىدۇيىيەكان و پاراستىنى زات جىبەجى دەكات. لە تىورى تازەى و پىرانگەرى دا رەكەبەرى پالەنەرى لىبىدۇيى و "خۇ" يە كە لە كۆتايى دا بە سەرياندا سەر دەكەۋىت. مەۋ ناتوانى خواستى و پىرانگەرى لە خۇى دوربختەۋە، چۈنكە خواستى و پىرانگەرى لە ئورگانى بىولۆژىكى ئەۋدايە. ھەرچەند دەتوانىت تا پادەيەك ئەو خواستە كەم بىكاتەۋە، بەلام قەت ناتوانى ھىزەكەى لە ناۋ بەرىت، ھەروەھا دەتوانىن غەرىزەى توندوتىژى تەنھا بەرەۋخومان يان بەرەۋ جىھانى دەرەۋە ئاراستەى بىكەين. مەۋ لەم ھەلومەرجە كارەسات بارە پىزگار نابىت. گەلىك ھۆكار بۆلەم گىرمانە بوونى ھەيەكە رازىمان دەكات بۆچوونەكانى فرۆيد لە و پىرانگەرى ئەزمونەكانى شەرى جىھانى يەكەمەۋە سەرچاۋە دەگرىت. كۆلەكەكانى خۇشبىنى لىبرالى كە يەكەمىن قۇناغى ژيانى فرۆيد لە خۇدەگرىت، لە لايەن ئەم شەپەرەۋە توشى ھەزاران ھات. تا سالى ۱۹۱۴ خەلكى چىنى ناۋەپراست لەو

باوەپرەدا بوون كە دۇنيابە خيڤايى بەرەو ئاشتى وئاسايش ھەنگاو دەنيّت. وردەوردە وا ديار بوو كە تاريكى چاخەكانى ناوەراست بەرەو كۆتايى دەروات، بە شيۆهيك كە دواى چەند ھەنگاويكى ديكە جيهان — يان لانى كەم ئەوروپا _ روناك دەبيّتەو.

بورژواكانى ئەو "سەردەمە زيرينه" لە بيريان چووبوو كە وينەى وەھا لە جيهان لە نيو زۆرەي كريكاران وجوتيارەكانى ئەوروپادا راست نەبوو و بارودۆخى خەلكى ئەفريقا وئاسايش لەو خراپتر بوون. شەپرى ۱۹۱۴ خەيالەكانى فرۆيدى سەراوين كرد، بەتايبەت دريژە كيّشاني شەپرەكارە نامرؤفايەتييانەكانى نيو شەپرە تەواوەتى ئازارى دەدا. ئەو كە لە كاتى شەپرەدا بپرواي بە مافداربوون وسەرکەوتنى ئالمانيا ھەبوو زياتر لە خەلكى ئاسايى تووشى شوک بوو. ورنەگە ھەستى بەوە كرديّت كە ھيوا وئەنديشە روناك كەرەوەكانى جگە لە خەيال ھيچى تر نەبوون، وگەيشتە ئەو ئەنجامە كە مرؤف لە سروشتدا ويّرانگەر خولقاو، ديسان بۆئەوەى فرۆيد كەسيكى ريفۆرم خوازبوو لەم رووە شوكى شەپرە سەر ئەو زياتر بەھيژتر بوو. وبۆ ئەوەى پەخنەگرى راڊيكال وشۆرپشگەرى كۆمەلگا نەبوو، لەم رووە نەيدەتوانى ھيواى بە گۆرانكارى بنەرەتى كۆمەلگاھەبيّت: ناچاربوو، لە سروشتى مرؤفدا لە ھۆكارەكانى ئەم كارە ساتە بگەريّت^(۱).

(۱). فرۆيد ئەم رەشبينىە تازەى خۆيەى بە شيۆەكى زۆر كورت لە كتيبي "شارستانى وناخۆشيەكانى" دەربەرپووە و مرؤفەكە بوونەوەرئىكى تەمبەل لە قەلەم دەدات كە پنيويستيان بە سەرۆكى بەھيژ ھەيە.

لە پوانگەسى مېژوويىيە، فرۆيد لە سنورى گۆرانكارىيەكى رادىكالى شەئس و كەوتى كۆمەلەيەتيدا بوو. ئەو لەو لايەنەو كە لە سەدى ۱۹دا دەژيا بىرمەندىكى گەشپىن وروناكبير بوو، بەلام لەو پوانگەووە كە لە سەدى ۲۰دا دەژيا كەسىكى رەشپىن لە قەلەم دەدرا كە نوینەرى بى ھىوای كۆمەلگايەك بوو كە گىرۆدەى گۆرانكارىيەكى خىراوچاوپوان نەكراو بىو. رەنگە ئەم رەش بىنيە بە نەخوشىنە بەھىزومەترسىدارەكەى بەھىزترىبوت، ئەو نەخوشىنەى كە تا رۆژى مردن بە دلىرى وتواناكارىيەو تەحەمولى كرد، رەنگە ھەلگەرانەو ھەندىك لە شوین كەوتو بە تواناكانى، وەك ئادلى، يونگ و رانك - بوە ھۆى توند بوونەو ھى ئەم رەش بىنيە، بە ھەر حال فرۆيد نەيتوانى گەش بىنى لە دەست چووى خۆى بە دەست بەيىتتەو. بەلام رەنگە لە لايەكى ترمو ئەو نە دەيەويست و نەدەيتوانى بە تەواوەتى پەيوەندى خۆى لە گەل ئەندىشەكانى رابردوى بىچرپىنىت. رەنگە ھەربەم بۆنەيەو بىت كە قەت نەيتوانى ناكۆكى نيوان چەمكى تازە و كوئى مروۇ چارەسەر بكات، لىبىدوى رابردو بە غەريزەى ژيان وتوندوتىژى رابردو بە غەريزەى مەرگ لىك دراىەو. بەلام بەداخوە ئاشكرايە كە ئەم لىكدانەو يە تەنھا كۆكردنەو يەكى تيورىك بو. ^(۱)

لە مروۇقى مودىلى فرۆيدا لە سەر دىيالىكتىكى عەقل گەرى ^(۲) دژە عەقلى ^(۳) پىداگريىەكى زۆر دەكرىت. تازەبوون و گەورە بوونى

(۱) لە كىتبى " دلى مروۇدا " ھەلمداو غەريزەى مەرگى فرۆيد بە تيورى لىبىدوى ئانال (بە پاش) پەيوەند بەم. و لە كىتبى ھۆكارەكانى وىرانگەرى مروۇ پەيوەندى نيوان ئارەزۆ جنسىيەكان و غەريزەى ژيان لە سىستەمى فرۆيددا لىك بەدەمەو،

(۱). Ratlanality

(۲). Irrationlity

ئەندىشەكانى فرۆيد لەم خالەدايە. فرۆيد جيگىرى بىرمەندانى سەر دەمى
 رووناك گەرى عەقل گەرايى بوو و بېرواى بە ھىزى عەقل و ھىزى ئىرادەى
 مروۇق ھەبوو. بەلام دواتر عەقل گەرى سادە و بىگەردى خوى رووبەروى
 ناكۆكى زاتى ئەو دۈبنەمايە كىردەو و لە لايەنى دىاليكتىكەو
 سەنتىزىكى تازەى پەيدا كرد. لەم سەنتىزەدا ئەندىشەى رووناك گەرى
 عەقل گەر و شەكاكى (گومانگەر) سەدەى ۲۰ لە لىك دانەوھى ئەو
 سەبارەت بە نەست ئامارەى پىكراو. ئەگەر تىكراى راستىەكان،
 راستەقىنە بوون، مروۇق بوونەو ھەرىكى عەقل گەرا لە قەلەم دەدا.
 چوونكە فيكرى عەقل گەراى ئەو لە لۆژىك پەيرەوى دەكرد. بەلام
 بەشىكى گەورەى ئەو ئەزمۇونەى لە ناخدا كەلەكە دەبىت ناوشيارانەى،
 لەم روووە لە رىگەى لۆژىك، عەقل و ئىرادەو كۆنترۆل ناكىت. دژە
 عەقلى مروۇق بەسەر نەستدا زالەو عەقل گەرايى لە سەرھەست. ديسان
 نەست رېبەرى ھەستە (وئەمە بابەتتىكى سەلمىندراو) لەم پووە
 رېبەرايەتى ھەلس و كەوتى مروۇقىش دەكات. ئەم تيورىيەى كە مروۇق لە
 رىگەى نەستەو بە رىوودەچىت، فرۆيد بە بى ئەو بزانىت تىزىك
 دوپات دەكاتەو كە پىشتەر سپىنوزا بەيانى كىردەو، بەم جياوازىيە كە
 سپىنوزا وەك لاوھى سەيرى دەكات بەلام فرۆيد وەك سەرھەكى.
 فرۆيد ئەم ناكۆكىيەى بە شىوھەىكى نادىنامىك كە زال بوون بو
 لايەنىك بىت چارەسەر نەكرد. ئەگەر تاكى وەك سەرھەوتوو و زال
 رادەگەياندا، وەك فەيلەسوفىكى چەرخى عەقل لە قەلەم دەدا و ئەگەر
 پۆلى سەرھەوتوو و زالى بە دژە عەقلى دەدا، وەك گەلىك لە
 بىرمەندەكانى سەدەى نۆزدەيەم دەبوو پىوانخوازىكى پۇمانتىك.

ھەرچەندە كە ھىزە دژە قەلەكان وروژىنەرى مروڧن - لىبىدو وبە تايىبەت "خو" لە قوناغى گۆرپانكارى سەردەمى بەر لە پىگەيشتن - بەلام عەقل وئىرادەى مروڧىش لاواز نىيە. ھىزى عەقل لەمەدايە كە مروڧ لە دژە عەقل بوونى خوئى ئاگادار دەكاتەو. فرۆيد "زانستى دژە عەقل بوونى مروڧى" (تيورى دەروونشيكارى) دامەزاند. بوئەو كە مروڧ لە پروسەى شروڧە كردندا دەتوانى ناوشىارى خوئى بكاتە وشىارى، كەواتە دەتوانى خوئى لە بن دەسلەتى ھەولدانە نا وشىارەكان پزگار بكات ولە باتى سەركوتكردن، نكۆليان لى بكات، واتە ھىزەكان لاواز بكات بىخاتە بن كۆتروڧلى ئىرادەى عەقلەو. فرۆيد ئەم كارە بە گونجاو دەزانى، چوونكە كەسىكى پىگەيشتو خاوەن "خو" يەكى بە ھىزترە لە مندال وەك ھاوڧى وھاوڧەيمان. دەروونشيكارى چارەسەرى فرۆيدلە سەر ئەم ھىوايە دامەزراوەكە دەتوانى بە سەر توندوتىژىيە ناوشىارەكاندا، كە بوئەو كە لە تاريكىدا كار دەكەن لەم روووە لە ھەرەو كۆتروڧلى مروڧن، سەركەويىت و ياخود لانى كەم سنووردارىيان بكاتەو. لە لايەنى ميژوييەو دەتوانىن تيورى فرۆيد بە سەنتىزى عەقل گەرايى رۆمانتىزم لە قەلەم بەدين. ھىزى داھىنەرى ئەم سەنتىزە يەككە لە لايەنەكانى دژە وزال بوونى ئەندىشەى فرۆيدە لە سەدەى بىستەمدا، نەك دۆزىنەو كە شىوازى چارەسەرى نوئى بوئەو كە دەروونى ويا خود بەرگرى كردنى لە ئارەزوؤ جنسىيە سەركوتكراوەكان. بە گويەرى بەلگەكانى بەردەستمان گەرنگترىن ھۆكارى كاريگەرى فرۆيد لە كەلتووردا ئەم سەنتىزەيە كە بەرھەمەكەى ھەلگەرانەو كە ئادلىر ويونگ لە ئەو بوو. ئەو دوو كەسە سەنتىزەكەى فرۆيديان رەد كردەو و بوونە

دوو دژبه‌ری سهره‌کی نهو. ئادلر لهو بره‌ویه‌دا بوو که نه‌بوونی توانای زاتی مهرجی هیژه و به تیگه‌یشتنی وشیارانه له بارودوخه‌که، مروڤ ده‌توانی خوئی رزگار بکات وکاره‌ساتیکی گه‌وره له ناو به‌ریټ.

له لایه‌کی تره‌وه یونگ که‌سیکی رومان‌تیک بوو که تیگرای هیژی له نه‌ستدا ده‌دیت. نهو له فرۆید زیاتر بره‌وای به سه‌مبول و نه‌فسانه و مه‌عه‌ویه‌ت هه‌بوو، به‌لام تیورییه‌که‌ی فرۆید به تیوری سکسی سنووردار ده‌بووه‌وه. ئامانجه‌کانی ئهم دوو بیرمه‌نده دژ به یه‌ک بوون، فرۆید سه‌ولی ده‌دا له نه‌ست تیبگات تا لاواز و کونترۆلی بکات، به‌لام یونگ لهو ناخه وروژاندنیکی زیاتری ده‌ویست. سرنج دانیان به نه‌ست بوو هۆی ئه‌وه‌ی ماوه‌یه‌ک ببنه هاوپه‌یمان، به بی ئه‌وه‌ی بزنان به دوو ئاراسته‌ی جیاوازا هه‌نگاو ده‌نی. لهو پڕیگایه‌دا که گرتبویانه به‌ر راوه‌ستان تا سه‌باره‌ت به نه‌ست قسه‌ بکه‌ن، به هه‌له وایانده‌زانی که ئاراسته و ئامانجه‌کانیان وه‌ک یه‌که.

تیگه‌یشتنی فرۆید له هه‌ربوونایه‌تی رووناکبیری⁽¹⁾ (الْحتمية الثقافية) و نه‌مانی هه‌ربوونیه‌تی⁽²⁾ (انعدام الحتمية) و ئیراده په‌یوه‌ندییه‌کی نزیکی له گه‌ل سه‌نتیژی عه‌قل گه‌ری و دژه عه‌قلی ئه‌ودا هه‌یه. فرۆید خوئی که‌سیکی هه‌ربوونگه‌را بوو و لهو بره‌ویه‌دا بوو که مروڤ ئازاد نییه، چونکه گیرۆده‌ی نه‌ست وزات و منی بالایه. به‌لام —ئهم (به‌لامه) بو فرۆید گرنگییه‌کی له پاره به‌ده‌ری هه‌یه— مروڤ به ته‌واوه‌تی دیل

(1). Determinism

(2). Indeterminism

ۋەبەندىكررايش نىيە. ۋە يارمەتى شىۋازى شى كىردنەۋىيە دەتۋانى
نەست كۈتۈرۈل بىكات. فرۇيد بەم پوانگەيەۋە كە لە تيۋرىيەكانى
سپىنوزا ۋماركسەۋە نىزىكە، تۋانى سەنتىزىكى سودبەخشى دىكە يۈ
دوۋ جەمسەرى دژ بە يەك بختە روو.

ئايا فرۇيد ھۆكارى ئاكارى ۋەك بەشىكى بىنەپەتى مۇۋقى مۇدىلى
خۇى لە قەلەم دەدا؟ ۋلامى ئەم پىرسىيارە نەيە. گەشە ۋكاملبوۋنى مۇۋق
بە تايبەت لە بن كارىگەرى قازانجى تايبەتيدايە ۋقازانجى تايبەتى
خۋازىارى دامركاندنى تەۋاۋ ۋھەرەباشى خۋاستە لىبىدۋىيەكانە، بەۋ
مەرجەى ئەم ئەنگىزە ۋخۋاستانە پاراستنى زات نەخەنە بن
مەترسىيەۋە (بىنەچەى راستى). پىرسى ئاكار كە لە لايەنى نەرىتىيەۋە
ھەمان ناكۈكى نىۋان " ئەۋىترخۋازى" ^(۱) ۋ " خۋخۋازى" ^(۲) يە لەناۋ
چۈۋە. خۋگەرايى تەنھا ھىزى ۋروژىنەرە، ۋجىاۋازى تەنھا لە
شىۋەكاندايە: لىبىدۋىى ۋمادى. مۇۋقى خۋ خۋازى فرۇيد شۋىن
كەۋتۋوى فىكرەكانى بورژۋازىيە- بەلام ئەم تيۋرىيە كە فرۇيد نكۈلى لە
ۋىژدان دەكات ۋەك تۋخمىكى لىھاتۋوى سىروشتى مۇۋقى مۇدىلى
خۇى لىدەكات، راست نىيە. ئەۋ دان بە ھىزى ۋىژداندا دەنىت، بەلام
لە پىناسەكردنىدا تىكپراى بەھا بابەتىيەكانى لى زەۋت دەكات. بە
گۈيرەى پىناسەكەى ئەۋ ۋىژدان ھەمان " منى بالايە" كە برىتىيە لە
كارىگەرى فەرمانەكانى (بىكە ۋمەكە) ى باوك (يا منى بالايى باوك) لە
سەر مندال، كۈر لە سەردەمى مندالى تۋوشى نىگەرانى خەساندن

^(۱) . Altruism

^(۲) . Egoism

دەبیّت" بە سەر نیازە "ئودیپیپیه"کانی خوئی دا زال دەبیّت ولەم ریگەیهوہ خوئی دەنوینیّت. ئەم پیناسە کردنە ئاماژە بە ھەردو توخمەکە ی ویزدان دەکات : بە توخمی شیوہیی^(۱) – چۆنییەتی دروست بوونی ویزدان، و بە توخمی جەوھەری، کە سەرقالی ناواخنی ویزدان دەبیّت. بۆ ئەوہی بەشی سەرەکی نەریتەکانی باوک و منی بالای باوک لە لایەنی کۆمەلایەتییەوہ شەرتی بوو، و یان بەدەرپرینیکی باشتر بۆئەوہی منی بالاجگە لە تیگەیشتنی شەخسی لە نەریتە کۆمەلایەتییەکان شتیکی تر نییە، لەمپروہوہ پیناسەکە ی فرۆید دەبیّتە ھۆی ئەوہی کە تیکرایی نەریتە ئاکارییەکان ریزەیی بن. ھەرنەریتیکی تایبەتمەندییەکی خوئی ھەیە، ئەم پیناسە یە پە یوہندی بە بەھای ناوەرۆکەوہ نییە، بە لکولە سەر بنەمای میکانیزمی دەروونییەکە پەسەند کراوہ. ئەگەر "سەرچاوہی دەسەلاتی ناوہکی بوو"^(۲)، فەرمانی پێدەدات باشە و ئەگەر ئەو سەرچاوہ یە و لامی نیگەتیقی بۆداتەوہ (نہی بکات)خراپە. تا کاتیکی کە زۆربە ی خەلک لەم پرۆایەدا بن کە ئاکار، لە پێوانی بەر بە لاودا، جگە لەو نەریتانە کە لە لایەن کۆمەلگاوە بە مەبەستی کاری گونجاو و باش ئەو کۆمەلگایە دادە ریزیت ھیچیکی تر نییە، بێ گومان تیورییەکە ی فرۆید راستە. لە پوانگە ی تیوریکەوہ ئەو پەخنە یەکی گرنگ لە ئاکاری باوی ھەنووکە یی دەگریّت، و تیوری منی بالای فرۆید تایبەتمەندە راستە قینەکە ی ئاشکرا دەکات. بە لام ئەگەری ئەوہ ھە یە کە فرۆید نە یو یستبیت لایەنی رەخنە

⁽¹⁾. Formal

(v). Internalized authority

گرانەى تىۋىرىيەكەى خۇى بخاتەروو، وپرەنگە ھەر بەم بۇنەيەشەوہ خۇى نەيۋىستىبىت لايەنى پەخنەگرانە بە تىۋىرىيەكەى بدات وبەدژۋارى دەيتۋانى ئەم كارە ئەنجام بدات. چۈنكە بايەخىكى ئەوتۇى بەم پرسىارە نەدەدا كە ئايا ئەو نەرىتانە بوونيان ھەيە كە ناوہپۇكى ئەوانە لە بونىادى كۆمەلگاي سەردەمى ئەوپىشكەوتوتر وزياتر لە داخۋازىيەكانى سىروشتى وياساكانى گەشەى مۇۋق بىت؟

بەبى ئەوہى سەبارەت بە دوو بابەتى تايبەت، واتە ژن وپياو ومنداڭ قسە بکەيت ناتۋانى سەبارەت بە مۇۋق ناسى فرۆيد بدويّت.

لە پوانگەى فرۆيدەوہ تەنھا رەگەزى نىر تەواوہ. ژن، پياويكى ئىفلىچ بوو وخەسىنراوہ كە لە چارە نووسى خۇى ئازار دەبىنىت وتەنھا كاتىك ھەست بە خوشحالى ورازى بوون دەكات كە بە مىردکردن ومنداڭبون بە سەر "گرىى خەسىنراوى" خۇىدا سەردەكەويّت. بەلام لە لايەنەكانى دىكەوہ بچوك دەمىنىتەوہ. _ بۇ نمونە لە پياو زياتر لە خۇى ھەز دەكات وكەمتر لە پياوى فەرمانەكانى وىژدان جىبەجى دكات. ئەم تىۋىرىيە سەرسورھىنەرە، واتە نىۋەى مۇۋقايەتى ئىفلىچ بووى نىۋەكەى دىكەيە، سەردەمى فىكتوريا بە بىر دەھىنىتەوہ كە تىدا، ئارەزۋى ژنان تەنھا زاۋزى وگەرورەکردنى منداڭ وخزمەت بە مىرد بوو. فرۆيد بە دەرپرېنى ئەمە كە "لىبىدۇنىرە" شەفافىيەتىكى زياترى بە تىۋىرىيەكەى بەخشى. ئەم بېروا باوہى سەردەمى فىكتوريا كە ژن خاۋەنى ئارەزۋو ھەستى جنسى تايبەتى نىيە، وسف كردنىكى زىدەرەوانە لە پياو

سالاری و بالابوونی سروشتی پیاو بوو^(۱). له ئایدولۆژیای پیاو سالاریدا
 رهگهزی نیڕه قهقلگه راتر و ریالیستتر له رهگهزی می یه، له م رووه وه
 سروشت، پیاوی وهك ریبهری ژن داناوه. په رچه کرداری فرۆید له
 هه مبه ریه کسانى سیاسى و کۆمه لایه تی ژنان له لایه ن جیمز ستوارت
 میل، بیرمه ندی خاوه ن ریژ له لای فرۆید، به م بۆچوونه وه ده كه ویته
 روو. له م رووه وه ستوارت میل به شیئ له قه له م دراوه، له پروانگه ی
 فرۆیده وه په سه ند نییه كه بوو كه خو شه ویسته كه ی له باتی ئه وه ی
 پشتیوانی لیبكات له بازاردا ده سه ته و یه خه ی بوه ستیئت.

ده مار گرژی فرۆید سه باره ت به باوكسالاری دوو کاریگه ری
 گرنگی دیکه شی له سه ر تیورییه كه ی داناوه. یه كه م ئه وه ی نه یده توانی
 له چیه تی سۆزی خو شه ویستی بگات، چوونكه له سه ر دوو بنه ره تی
 نیڕ و می دامه زراوه وته نها کاتیك پراکتیزه ده بیئت كه ژن و پیاو به

(۱). تیگشتنی ته واوه تی له ئایدولۆژیای پیاو سالاری پۆیستی به باسیکی تیڕ وته سه ل
 هه یه. هه ر ئه وه به سه كه بلین، ژنان چینیکن كه له تیکرای کۆمه لگا پیاو سالارییه کاندایه
 بن ده سه لات و زولمی پیاوان دان. ره گهزی نیڕ وهك هه ر گروپیکی زالی دیکه، ده بی هه ندیک
 یاسا دابریژیت، تا ده سه لات هه کی سروشتی، پۆیست و پاسادراو له قه له م بدریئت. ژنان
 وهك چینیکى مه حکوم، ئایدولۆژیای ره گهزی نیڕیان قه بوول نه کردوه، هه رچه نده كه له
 ناخی خو یاندا خاوه ن فیکری جیاوازو تاییه ت به خو ئ. له وه ده چیئت كه ئازادی ژنان له
 سه ده ی بیسته مه وه ده ستی پیکردوه و هاو ته رب له گه ل ئه مه، سیسته می پیاو سالاری له
 کۆمه لگه پیشه سازیه کاندایه رچاوه ده كه ویت، هه رچه نده كه یه کسانى ته واوی ژن و پیاو له
 هه یج ولاتیکی دونیادا بوونی نییه. بنه مای شروقه ولیکدانه وه ی کۆمه لگه پیاو سالاره کان له
 نوسراوه کانی باخ ئوفن له ۱۸۵۹ د ئاماره ی پیکراوه. به بی شاره زای بوون له به ره مه کانی
 ئه و تیگه یشتن له م پرسه مومکین نییه.

تەواوۋەتى يەكسان بن ھەر چەند لىك جىياوازىش. لەم روۋەۋە تىكپراي سىستەمى فرۆيد بەدەۋرى تەۋەرى ئارەزۋى جنسىدا دەسورپتەۋە، نەك سۆزى خوشەۋىستى. تەنانت لە تيورييەكەى دىكەى خوشىدا بپراي بەۋە ھەيە غەرىزەى ژيان تەنھا لە ھەلس وکەۋتى ئورگانىزمە زىندەکاندا بوونى ھەيە، بەلام تا رەھەندى مى _ نىرپەرە پىنەدات وغەرىزەى ژيان وئارەزۋى جنسى بە يەكسان ۋاۋسەنگى يەك دەزانى . كاريگەرپەكەى دىكە ئەمەيە كە لە زۆرپەى تەمەنى خۇيدا گرىدراۋى سەرەتايى مندال (كوپيان كچ) بەدايك ۋەھر ۋەھاجىيەتى سۆزى دايكانە وترس لە دايكى لە بەرچاۋ نە گرتبو. لە سەردەمىكا كە كوپ بوەتە ميرمنداللىك دەتوانى بلىى گرىدراۋى بە دايك لە گرىى ئۇدپەۋە سەرچاۋە دەگرپت . لە پوانگەى ئەم "پياۋە بچوكەۋە" (ۋەك باۋكى) دايك ئامرازى دامرکاندى ئارەزۋ جنسىەكانە ۋەۋ تەنھا لە باۋكى دەترسى نەك لە دايكى. فرۆيد تەنھا لە سالانى كۆتايى تەمەنى خۇيدا پەى بەم گرىدراۋىيە توندە سەرەتاييە برد بەلام قەت پەىى بەگرنگىيەكەى نەبرد.^(۱) واديارە سەرەپاي سەرکوت بوونى گرىدراۋى توندى فرۆيد بە دايكى، دەمارگىرى پياۋسالارەنى رىگەى نەدەدا كە ژنىش ۋەك كەسىكى بەھىز لە قەلەم بدات كە مندال پىى گرىدراۋە.^(۲) تىكپراي دەروون شىكارەكان تيورييەكانى دىكەى فرۆيد

(۱) سەيرى نوسراۋە پربايەخەكەى John Bowlby بكن كە لە بن ناۋى "چىيەتى گرىدراۋى مندال (كوپ) بە دايك" لە ژمارەى ۳۴ى سالى ۱۹۵۸دە لە گۇقارى International Journal Of Psycho – Analysis بەلاۋ كراۋەتەۋە.

(۲) ھەر بەم بۆنەيەۋە فرۆيد بايەخ بە نوسراۋەكانى باخ سەبارەت بە "مافى دايك" نادات، ھەرچەند لە چەند نموونە يەكيدا نامازەى پىكردەۋە.

سەبارەت بەكارى جنسى ورۇلى دوھەمى دايك سەرەپراى ھەبوونى بەلگەى دژ، قەبوول دەكەن .

لیرەشدا، وەك نمونەکانى دیکە، ئاماژە بە پەيوەندى تیورى لە گەل ھۆکارو پیداو یستییە کۆمەلایەتییەکان، ھەلە بوونى تیورییە کە ناسەلمیئیت، بەلام ئەگەر بەلگە کلینیکییەکان بەوردینیەوہ لیك بدرینەوہ تیورى فرۆید رەت دەکریتەوہ . من ناتوانم لەم بارەيەوہ بدویم، کۆمەلێك لە دەروون شیکارەکان، بەتایبەت "کارن ھۆرنای" ھەندیک شتى کلینیکییان خستووتە روو کە لە گەل تیورییەکەى فرۆیدا دژ بەیەکن.^(۱) بە گشتى دەتوانین بڵین کە تیورى فرۆید لەم بارەيەوہ، ھەرچەند بە ھۆى لۆژیکى تايبەت بە خو ھەمیشە خو ەست و ھەست بزویئە، بەلام کەمترین راستى تیدایە، پەنگە بەم ھۆیە بیئت کە فرۆید لە دەمارگرژى پیاوسالارە لیوانلیو ببوو.

ئەم وینەيە کە فرۆید لە منداڵ دەیخاتە روو بە تەواو ەتى لە گەل وینە نەریتییەکاندا جیاوازە. منداڵیش وەك ژن بە درێژایى میژوو رووبەرۆى زولم و سەرکوئکردنى باوک بوەتەوہ. ئەویش وەك کۆیلە و وەك دايك مولكى پیاو- باوک بوو. ئەو کەسەى کە ژيانى پینەخشیوہ دەتوانى وەك سامانى خو ى ھەر کارىکى لە گەل ئەنجام بدات. (رپۆرەسمى قوربانى کردنى منداڵ لە سەردەمیکدا لە زۆریەى جیھاندا باو بوو، یەکیك لە بەلگەکانى ئەم لافە مولکداريەتییە لە قەلەم دەدریئت).

(۱) سەیری نوسینەکەى Ashly Montagu بەکن.

مندال تەنانەت كەمتر لە كۆيلە وژنىش تواناي خۆ پاراستنى
 ھەيە. ژنان بە شىۋازى تايبەت بە خۇيان ھەمىشە لە گەل پياوسالارىدا
 شەپكى پارتىزانىيان ھەبوو، كۆيلە كان چەندىن جار شۆپشيان
 كردو. بەلام بەدرەوشتى، تۆران و نان نەخواردن، قەبزبون و مەيز بە
 خۆداكردن ئەو ئامرازانە نىن كە بتوانى سىستەمىكى بە ھىزى پى
 بېروخىنىت. تەنھا دەرئەنجام ئەمە بوو كە مندال لە كاتى گەرەبىدا،
 كەسىكى بى چارە، سەركوتكراو تەنانەت شەپەنگىزى لى دەرەچىت،
 كە تۆلەى ئەو ھى بە سەرىدا ھاتوو لە مندالەكانى خۆى دەيكاتەو.

زال بوون بە سەر مندالدا، ھەرچەندە بە توند وتىژى و گوشارى
 جەستەيش نەبىت، بە دادۆشىنى دەروونى ئەنجام دراو. گەرەكان وا
 چاوپروان دەكەن كە مندال ھەستى خۆ بە زل زانى ولە خۇبايى بوونى
 ئەوان دابمركىنن و گوپرايەلىيان بن وبە گوپىرەى خواستى ئەوان
 ھەلس و كەوت بكەن. لەو ھەش گىرنگىر گەرەكان مندالان بە ھەند
 وەرناگىر ولەو بېروايەدان كە مندال خاوەن دونىاي دەروونى تايبەت بە
 خۆى نىيە، وەك پەپە كاغەزىكى سىي سەيرى مندال دەكەن كە
 گەرەكان مافى ئەو ھىيان ھەيە (ئەركيان ئەو ھەيە) شتى پىويست لە
 سەرى بنوسن. ولەم روو ھە دەگەنە ئەو ئەنجامە كە دەتوانن لە گەل
 مندالدا درۆ بكەن. ئەگەر كەسىك لە گەل كەسىكى پىگەيشتودا درۆ
 بكات دەبى بە شىۋەيەك پاساوى بدات، بەلام درۆ كردن لە گەل مندالدا
 پىويستى بە پاساودان نىيە، چونكە مندال مەوقىكى تەواو نىيە. ھەر
 ئەم بنەمايە سەبارەت بە كەسانى پىگەيشتوى بىگانە، دوزمەن، نەخۆش
 وتاوانبارويا خود كەسانى چىن ورەگەزى نزم و دادۆشراویش بە كار

دیت. بە گشتی تەنھا ئەوانەى کە لاواز نین دەتوانن داواى راستى بکەن، ئەم بىنەمایە کە بە درىژایى میژوو لە زۆربەى کۆمەلگەکاندا بە کار ھاتوو، ھەرچەند کە ئایدۆلۆژىای وشىيارانەى کۆمەلگاکەیانیش نەبوو.

شۆرشى منداڵ، وەك شۆرشى ژن، لە سەدەى نۆزدەھەمەى دەستى پىكردو. خەلك بۆيان دەرکەوت كە منداڵ وەك پەرە كاغەزىكى سىى نىيە، بەلكو بوونەوهرىكى تەواو، وردبىن، بىركەرەو و ھەستىارە وپۆيسەتى بە وروژاندن ھەيە. يەكێك لە نىشانەكانى ئەم تىگەيشتنە تازەيە، سەبارەت بە پەرەردە، شىوازى مونتسورى^(١) وئەوى ترىشيان تيورىيە زۆر كاريگەرەكەى فرۆيد بوو. فرۆيد قسەكانى خۆى بە بەلگەى كلينىكىيەو دەسەلماند، كە كاريگەرى خراپ لە سەردەمى منداڵيدا لە قوناغەكانى كامڵبوونى داھاتوودا دەرئەنجامى خراپى لىدەكەوئتەو. فرۆيد پرۆسەى سەرسۆرھىنەر وئالۆزى زەينى وسۆزدارىيەكانى لە منداڵدا شروقه كرد، بە تايبەت لە سەر ئەم راستىيە پىداگرى كرد(كە بە تەواوەتى نكۆلى لىدەكرا) كە منداڵ بوونەوهرىكى پرخوش وخرۆش، خاوەن وروژىنەر وئارەزۆ وچىژى جنسىيە ولەم رىگەيەو بە ژيانى خۆى چۆنايەتتىيەكى دراماتىك دەبەخشىت.

فرۆيد لە تىگەيشتنە رادىكالە نوێكەى خۆى، لە منداڵ، لەوەش زياتر رۆيشت. چونكە لە سەرەتاي كارى كلينىكى دا بينى كە

^(١) Maria Montessori (١٩٥٢-١٨٧٠) مامۆستای خەلى ئىتاليا ئەم شىوازەى بۆ

پەرەردەى منداڵان دارىژاوە. . و.

سەرچاۋەى زۆربەى خەمۇكىيە دەروونىيەكان، ھەلخەلەتاندنى جنسى مندالە كە لە لايەن گەورەكانە بە تايبەت دايك وباوكەو ھەنجام دەدریئت. دواى ئەم دۆزىنەوھىە، ئەو دايك وباوكى بە دادۇشىنى (ئازادى ويەكبوون) تاوانبار كرد. بەلام ئەگەر سرنج بدەينە بى بنەما بوونى سيستەمى باوكسالارى زالمەنەى فرۆيد، لە چاۋ پۇشى كردنى ئەو لە ھەلۆيستە رادىكالەكانى داھاتووى سەرمان سوپ نامىنىت. ئەو بۆى دەرگەوت كە نەخۇشەكانى لە ھەندىك نمونەدا خواست وئارەزۇكانى سەردەمى مندالى خۆ لە دايك وباوكەو دەزانن، نە ئەوھى كە لە لايەن ئەوانەو ھەلخەلەتتېنرابن. فرۆيد ئەم بابەتەى پەرە پىدا وگەيشت بەو ئەنجامەى كە، بە گوڭرەى تيورى ليبيدۇ، مندال تاوانبار وبەلارىدا چوويكى بچوكە كە تەنھا لە ئەنجامى گۆپانكارى وكامل بوونى ليبيدۇ قۇناغى پىگەيشتنى مرقىكى (تەواۋ) دەپرىت. لە ئەنجامدا ويئەھىەكى(مندالى تاوانبارى) بە دەست ھىنا، كە بە وتەى ھەندىك لە چاۋديران، لە تايبەتمەندىيە سەرەككىيەكانىدا لەو ويئەھىە دەچىت كە لە قوتابخانەى ئاگوستىن لە مندال كىشابوويان.

دواى ئەم گۆپانكارىيە ئەم دروشمە بەرزكرايەو: "مندال تاوانبارە". وروژىنەكانى بەرەو دەستدرىژى كردنى رادەكىشن، ئەم دەستدرىژى كردنە، ئەگەر بە تەواۋەتى چارەسەر نەكرىن، نەخۇشى وخەمۇكى دەروونى لىدەكەويئەو. لە پوانگەى مەو ھۆكارى ئەم گۆپانكارىيە لە بۆچوونى فرۆيددا، دۆزىنەو ھەلخەلەتتېنرابن، بەلكو بىر وپرواى ئەو سەبارەت بە دىسپليني كۆمەلەھىەتى ھەنووكەيى وسەرچاۋەكانى ھىزى ئەو دىسپليني بوو. مەن بۇ ئەم بۆچوونە چەند

بەلگەم ھەيە، يەكەم شیوازی رەهای فرۆیدە که رایگەیاندا تیكپرای
بیرەوهرییه ھەلخەلەتاندنییەکانی مندالّ لە لایەن بابوك و دایکەو ھەتەنھا
و ھەم و خەیاڵە. ئایا ئەم گوتە جیدی و رەھایە دژایەتی ئەم راستییە
ناکات که ئارەزووی جنسی دایک و بابوك سەبارەت بە مندالّەکیان کەم
نییە؟ ھۆکاریکی دیکە ی لایەنگری فرۆید لە دایک و بابوك لە
ھەلسووکەوتی کەسایەتی دایک ئاسا و بابوك ئاساکە دەبێ لە
میزووەدا پەیدا بکریّت که فرۆید نوسیویەتی. جیگە ی سەر سوپرمانە که
فرۆید وینە یەکە ی درۆینە ی لە دایک و بابوك بە دەستەو ھاو ھەندیک
چونایەتیان پێو ھەستیتەو که بە گشتی دژ ی ئەو راستییانە یە که
خۆ ی خستونیەتە روو. ھەر ھەھا که ھەولمداو ھە چیرۆکی "ھانسی
بچکۆلە" دا ئامازە ی پێبکەم، بەلام فرۆید نکۆلی لە ھەرەشە ی دایک
و بابوكی ھانس که بە تەواو ھەتی حەزیان لە ئاسایشی مندالّەکی
خۆیانە، دەکات، بەلام ھەلخەلەتاندن و ھەرەشە بە رادەیک روون
و ئاشکرایە که دەبێ چاوی خۆمان بنوقینین تا نەیبینین. ئەم نموونە یە
لە سەربوردەکانی دیکە دا که بە قەلەمی فرۆید نوسراو، بەر چاو
دەکەوێت.

پاشە و شروڤە کردنی چۆنییەتی گۆرانکاری شیوازی فرۆید لە
لایەنگری لە مندالّ بۆ بەرگری کردن لە دایک و بابوك بە شیوہ یەکی
ناراستەو خۆ لە لایەن "فرنجییەو" که یەکیک لە خۆشەویستترین
لایەنگرانی فرۆیدە پشتیوانی لیدەکریّت. فرنجی لە سالەکانی کۆتایی
تەمەنی خۆیدا، لە حالیکدا که قەت وەفاداری خۆی بۆ فرۆید لە دەست

نەدا، ناکۆكى توند لە نىوان ئەو و مامۆستا كەيدا دەر كەوت^(۱). فرنجى
 بىر و بىر وايەكى بە دەست هینابوو كە لە دوو خالى گرنگدا لە گەل
 فيكرەكانى فرۆيد ناكۆك بوو، فرۆيد لەم ناكۆكییە بە شیوەیەك تۆرە بوو
 كە لە دوايىن دیدارىندا دەستى فرنجى نەگوشى^(۲). یەكێك لەو
 لادانانەى كە لێرەدا بايەخى پینادریت ئاماژە بەم خالەییە كە نەخۆش بۆ
 چارەسەر كردنى خۆى تەنها پتویستی بە لێكدانەووە نییە، بەلكو لەم
 پەيوەندییەدا حەز و بايەخى دەروونشیکارى پۆلیكى گرنگ دەگیریت
 (مەبەست لە حەز، خۆشەویستی ناجنسییە). گرنگترین لادان لەم
 مەبەستەى ئێمە ئەم تیورییەى فرنجییە كە فرۆيد لە تیورى یەكەم
 و سەرەكى خۆیدا لە سەر حەق بوو، بەم واتایە كە لە زۆربەى نمونەكاندا
 گەورەكان منداڵ هەلدەخلەتین و بە لارییدا دەبن، و هۆكارەكانى
 فریودانى منداڵان هەمیشە ئەو و هەمانە نییە كە لە زەینى منداڵدا
 ریشەى دا کوتاوە.

جگە لە گرنكى ئەزموونەكانى فرنجى، دەبێ ئەم پرسیارە بخەیتە
 روو: كە بۆچى پەرچە كردارى فرۆيد بەم شیوەیە توند و دوژمنكارانە
 بوو؟ ئایا بابەتى گرنگتر لە پرسى كلینیکى لە ئارادا بوو؟ دەتوانن دُنیا
 بن كە خالى سەرەكى گرێدراوى راست بوونى تیورى كلینیکى نەبوو،
 بەلكولە هەلس و كەوتى و حەز و خواست سەبارەت بە سەرچاوەى
 دەسلەلات بوو. ئەگەر ئەم پرسە راست بێت كە فرۆيد لە پەخنەى

(۱) لێكدانەوى ئەم ناكۆكییە لە كتیبی "پەيامى زیگموند فرۆيد" لە نووسینی ئەرىك فرۆمدا
 هاتووە.

(۲) لە نامه تایبەتییهكانى خانمى Izzetede forest هاوێ و قوتابى فرنجى

رادیکالی یەكەمجارى خۆى لە دايك و باوك پەشيمان بوويتهوه - واتە لە سەرچاوهى هيّزى كۆمه‌لايه‌تى - و بوويتهوه " لاينه‌نگرى سەرچاوهى هيّزى تاك، كە واتە دەتوانين بەم شيوه‌يه ليكى بدينه‌وه كە پەرچە‌كردارەكەى ئەو لە تيگە‌يشتنى دوولايەنە سەبارەت بە سەرچاوهى هيّزى كۆمه‌لايه‌تییەوه سەرچاوه دەگریت، و بۆ ئەوهى فرنجى ئەو بابەتەى كە فرۆید وازى ليهینابوو، بە بیرى هینایەوه پەرچە‌كردارىكى توندی نیشاندا، وەك ئەوهى كە بلىى ئەو كارەى ئەو "خەيانەت" بووه بە منداڵ.

ئەنجام وەرگرتن لە خەيالى فرۆید سەبارەت بە مڕۆڤ، پيويستى بە شروڤە‌كردنىك هەيه لە مەبەستى ئەو لە ميژوو. فرۆید ناوه‌ندى سەرەكى فەلسەفەى كامل‌كرد، هەرچە‌نده كە نەيدەويست بە شيوه‌يه‌كى سيستەماتيكي بيخاتە روو. لە سەرەتاي ميژوودا، چاومان بە مڕۆڤيكي بى كەلتوور دەكه‌ويت كە تەنها لە دامركاندنى خواستە غەريزيه‌كانى دەگەریت و كە ئەم مەبەستەى بە دەست هینا رازى دەبیت، بە‌لام ئەو ويّنه‌يه لە مڕۆڤ پيچە‌وانەى ئەو ويّنه‌يه كە تەنانەت لە گە‌ل قوناغى سەرەتاي رازى بوونى غەريزيشدا ناكۆكه. مڕۆڤ دەبى ئەم بە‌هەشتە بە جى بهيلىت، چونكە دامركاندنى لە رادە بە دەرى خواست و ئارەزوكان ناكۆكى نيوان باوك و كوڤ، كوشتنى باوك بە ناچارى خوشە‌ويستى حەرامى ليده‌كه‌ويتەوه. كوڤانى ياخى لە شەپركدا سەردەكه‌ون، بە‌لام شەپر لە هەمبەر باوك دەدۆرینن، چونكە ماف و پوانى تايبه‌تى ئەمانە لە ريگەى "ناكار" وديسپليني كۆمه‌لايه‌تییەوه

بۆ ھەمیشە گەرەنتى كراۋە. (لېرەشدا رووبەروى دوولايەنە بوونى بۆچوونى فرۆيد سەبارەت بە سەرچاۋەكانى دەسلەت دەبينەۋە).

بۆ ئەۋەدى لەم لايەنەۋە لە پوانگەى فرۆيدەۋە دامركاندىنى لە رادەبەدەرى غەرىزە لە درىژخايەندا مومكىن نابىت، چوونكە ئەۋ تىورىيەكى دىكەى دارشت كە بە تەۋاۋەتى لە گەل تىورىيەكەى پىشودا جىاۋاز بوو: دەرڧەتى گەيشتن بەۋ دونيا بەھەشتىيە نكۆلى لىنەكرابوو، بەلام دەگوترا مادام مروڧ لەم بەھەشتە دايە ناتۋانى كەلتۋورىك بخولقينىت. لە پوانگەى فرۆيدەۋە يەككە لە ھەل ومەرجهكانى كەلتۋور دانەمركاندىنى وروژىنەرە غەرىزييەكانە، لەم روۋەۋە مروڧ رووبەروى دوو ھەل ومەرجى دژبەيەك دەبيتەۋە: دامركاندىنى تەۋاۋەتى غەرىزە- ۋەحشى گەرى- يان تەھەمول كردنى بى بەش بوون لە ھەندىك غەرىزە، لە گەل پەرىپىدان وكاملبوونى ڧەرھەنگى وزەينى. بەلام چەندىن جار پروسەى بالا بوون رووبەروى شكست دەبيتەۋە. ومروڧ دەبى نرخی كاملبوونى ڧەرھەنگى خۆى بە خەمۆكى دەروونى بداتەۋە. دەبى جەخت لە سەر ئەۋە بكەينەۋە كە لە پوانگەى فرۆيدەۋە ئەۋ ناكۆكيەى كە لە نيۋان وروژىنەرەكان وشارستانىدا بوونى ھەيە. بە ھىچ شىۋەيەك لە گەل ناكۆكى نيۋان وروژىنەرەكان وسەرمايەدارى يان ھەر جۆرە بونىادىكى كۆمەلايەتى سەرگوتكەر، يەككە نىن^(۱).

^(۱) ھربەرت ماركۋزە كە فرۆيد ۋەك بىرمەندىكى شۆرشگەر پىناسەى دەكات ھەۋلى داۋە دامركاندىنى تەۋاۋەتى وروژىنەرەكان لە كۆمەلگەيەكى ئازاددا، لە ھەمبەر كۆمەلگەى سەرگوتكەر، نىشان بدات. بە بى سرنج دان بە بايەخى كارەكەى دەبى بزانىنكە ماركۋزە بەشى ھەرە زۆرى سىستەمى فرۆيدى رەت كردهتەۋە.

فرۆید لایه‌نگری فهره‌نگه نه‌ک به‌هه‌شتی سه‌ره‌تایی و دواکه‌وتوو، هه‌رچه‌ند که مه‌به‌ستی ئەو له میژوو توخمیکی خه‌م هی‌نه‌ره. پیشکه‌وتنی مرو‌ف به‌ ناچاری سه‌رکو‌تکردنی وروژینه‌ره‌کان و خه‌مۆکی ده‌روونی لیده‌که‌وێته‌وه. مرو‌ف ناتوانی هاوکات چیژوه‌ر بگری‌ت و پیشکه‌وتنیش ده‌سته‌به‌ر بکات. به‌لام سه‌ره‌پای ئەم توخمه‌خه‌مه‌ینه‌ره فرۆید وه‌ک بیرمه‌ندیکی رووناک‌گه‌ر ده‌می‌نی‌تته‌وه، هه‌رچه‌ند که شه‌کا‌که (گومان‌گه‌ر)، به‌لام له‌ پوانگه‌ی ئەوه‌وه‌پیشکه‌وتن ئیدی خیر و بی‌رنیه. فرۆید له‌ قوناغی دوه‌می کاری خویدا، دوا‌ی شه‌پی جیهانی یه‌که‌م، بیرکردنه‌وه‌یه‌کی کاره‌سات باری له‌ میژوو هه‌یه. پیشکه‌وتن، ئیدی به‌ نرخیکی گران به‌ ده‌ست نایه‌ت، به‌ل‌کوو به‌ ته‌واوه‌تی نه‌گون‌جاوه (ناموم‌کینه). مرو‌ف گۆره‌پانی شه‌پی دوو غه‌ریزه‌ی مه‌رگ و ژیا‌نه. مرو‌ف ناتوانی پیش له‌و کاره‌ساته‌ وێران‌گه‌ره بگری‌ت که خوی و که‌سانی دیکه‌ رووبه‌روی ده‌بنه‌وه.

فرۆید له‌ نامه‌ سرنج راکێشه‌دا که بوئینشتاین نویسیویه‌تی هه‌ولی داوه‌ له‌ توند و تیژی ئەم تیزه‌ که‌م بکاته‌وه: "بوچی شه‌ر". فرۆید له‌ هه‌لویستی بنه‌په‌رتی خویدا که له‌و کاته‌دا خوی به‌ لیبرال له‌ قه‌له‌م ده‌دا، نه‌یه‌یشت خواسته‌کان و یاخود په‌ریشانی سه‌رچاوه‌گرتوو له‌ په‌شبینی قوولی خوی له‌ ده‌یه‌ی (۱۹۲۰-۱۹۳۰) فریوی بدات، ئەو توند و تیژییه‌ی که به‌ راستی له‌ قه‌له‌م ده‌دا، نه‌ گۆپی و نه‌ نه‌رمیشی کرد. فه‌یله‌سو‌فی شه‌کاکی رووناک‌گه‌ر که نو‌ق‌می بیرکردنه‌وه‌ی کاره‌ساتی دا‌ر‌ما‌نی جیهان ببوو، به‌ ته‌واوه‌تی بوو به‌ که‌سیکی شه‌کا‌ک و چاره‌نوسی مرو‌فی له‌ میژوودا به‌ کاره‌ساتیکی حاشاه‌لنه‌گر له‌ قه‌له‌م

دا، فرۆيد جگە لەمە نەيدەتوانى دژكردەووەيەكى دىكە لە خۆى نیشان بدات، چوونكە كۆمەلگەى ئەو كاتە لە پوانگەى ئەووە باشترىن كۆمەلگە بوو كە گەيشتبوو ئەو پەرى كامل بوون.

لە كۆتايى ئەم باسە لە مرقۇناسى فرۆيددا دەبى جەخت لە سەر ئەو بكمەووە كە تەنھا كاتىك پەى بە گەورەيى كارەكەى دەبەين، چە لە لايەنى مرقۇايەتییەووە وچە لە لايەنى ئەو كارەى كە ئەنجامى داو، لەو حالەتەدا دەبينىن كە لە لايەن ناكۆكيە بونىادیيەكانەووە لە پىگەى كۆمەلایەتى خۆیدا شەتەك دراو. ئەم بىر و بپروايە كە تىكپراى تەعلیماتەكانى ئەو، لە دواى ئەم پەنجا سالە، پىويستى بە پىداچوونەووەيەكى بنەپەتى نىيە، يان لە باتى ريفورمخوازى تراژىك وەك بىرمەندىكى شۆرشگىر چاوى لىبكەين، بە گەلىك ھۆكارەووە لە لايەن زۆربەى خەلكەووە قبوول ناكړيت. مەرجى پىويست، بەشدارى كردنە لەو چەمكانەدا كە فرۆيد مەبەستى بوو.

۳- مارکس وناسینی مروۋ^(۱)

بە پيويستی دەزانم لە سەرەتاو سرنج بدەمە چەند خاڵیک. بەشی مارکس لە ناسینی مروۋ ویا خود لە واتای سنووردارتدا، لە دەروونناسی، بابەتیکە کە کەتر بایەخی پیدراو. بە پێچەوانەى ئەرەستۆ و سپینوزا کە نوسراوەکانیان سەبارەت بە زانستی ئاکار نامیکە گەلیکی فەلسەفین، مارکس ئەوەندە سرنجی بە تاک، وروژنەرەکان و خودی مروۋ نەداو، بەلکوو ئامانجی ئەو یاساکان و گۆرانی کۆمەلگا بوو.

سرنج و بایەخدانی مارکس بە دەروونناسی چەندین ھۆکاری ھەیە. یەکەم ئەوەی کە مارکس قەت شیوازیکی سیستەماتیکى بە تیورییە دەروونناسانەکانى خوێ نەداو. بۆچوونەکانى بە شیوەیەکی پەرژوبلاو لە نوسینە جۆراوجۆرەکانیدا ھاتوو کە پيويستە لە شۆینیکدا کۆبکریتەو تا چییەتییهکی سیستەماتیک بگرە خۆ. دوھەم لیکدانەوھى قیزەون وھەلە لە فەلسەفەى مارکس، کە تەنھا دەربارەى

^(۱) ئەم وتارە لە سەمپوزیومیکدا سەبارەت بە کاریگەرى مارکس لە بیرکردنەوھى زانستی ئەم سەردەمەدا خویندرايەو. ئەم سەمپوزیومە لە ۱۹۶۸/۴/۸ بە سەرپرەستى یونسکۆ لە لایەن "ئەنجومەنى زانستى و کۆمەلایىيەتى ناوئەتەوھى" و "ئەنجومەنى ناوئەتەوھى فەلسەفەى توژنەرەوھى مروۋایەتییهکان" بەرپۆە چوو.

دیارده ئابوورییه‌کان ئەنجام دراوه، ویا لیکدانەوهی هەڵەى چەمکی ماتریالیزمی میژوویی، کە بە گوێزەى ئەوه مارکس لەو بزوایەدا یە کە پالەهرە سەرەتاییه‌کانی مەروۇف، قازانجی ئابوورییه. روخساری راستەقینەى مەروۇف لە پوانگەى مارکسەوهو هەر وه‌ها بەشى ئەوى لە دەروونناسیدا لیڤ و نادیار کردوه. سی‌هەم: دەروونناسی دینامیکی مارکس زووتر لەو کاتەى بتوانی سرنج بە لای خۆیدا رابکێشی، خرایە روو. لە سەرەدەى فرۆیددا دەروونناسی قوول^(١) و سیستەماتیک پەره‌ى سەند و دەروونشیکارییه‌کەى ئەو بوو بە گەرن‌گترین سیستەمى دەروونناسی دینامیک. گشت پەسەندى سیستەمى فرۆید، کە تا رادەیه‌ک بە هۆى ماتریالیزمە میکانیستیکەکەى بوو، لە بەر دەم ناسینی قوولایى مەروایەتى بوونی مارکس ئاستەنگى دروست کرد. لە لایەکی تره‌وه رۆلى گەرن‌گى دەروونناسی پوزوتیف گەرا لە بەردەم چەمکە دەروونناسانەکانی مارکسدا ریگر بوو.

ئایا جگە لەمە بوو؟ دەروونناسی مۆدیرنى ئەزموونى، کە تا رادەیه‌کى زۆر سەرقالى مەروۇفى لە خۆ بیگانه دەبوو، لە لایەن توێژینه‌ره‌وه لە خۆبیگانه‌کانه‌وه لەسەر شیوازه بیگانه‌کەرەکان توێژینه‌وه ئەنجام دەرا. دەروونناسی مارکس کە لە سەر‌بنەمای ئاگاهى تەواو لە، لە خۆ بیگانه‌یى بوو. دەیتوانى لە جۆره تیگە‌یشتنەى دەروونناسیش زیاتر ب‌پروات. چونکە مەروۇفى لە خۆبیگانه‌ى بە مەروۇفیکى ئاسایى لە قەلەم نە‌ده‌دا. لە ئەنجامدا دەروونناسى ئەولە پوانگەى ئەوانه‌وه کە ب‌پروایان بە "پەنگدانەوه ناسى" وشەرتى کردن

(١). Depth Psychology

(مەرجی کردن) بوو وەك دواين گوته له ناسینی مروڤدا به كتیبیکی داخراو له قهڵەم دەدرا. پەنگە هەنووكە زیاتر له سەردهمهكانی دیکه دەر فەتی تیگە یشتن له بهشی مارکس له دەر وونناسیدا بوونی هەبیت. چوونكه یەكەم: ئیدی دۆزینەوزە سەرەکییهكانی فرۆید بهشیکی جیاوه نەبووی به شه میکانیستییکه تیورییه كانی ئەونین (بۆ نمونه تیوری لیبیدۆ)، دوهەم رینسانس، رینسانس له بیرکردنەوهی مروڤ، بناغه وبنه پەتیکی باشتی بۆ تیگە یشتن له دەر وونناسی مارکس دابین کردوه.

له م وتاره کورتەدا تەنها دەتوانم کورتە یەك لهوهی كهمن به ناوهندی بهشی مارکس له دەر وونناسی دەزانم بهیان بکەم، و ناتوانم سەبارەت به پەيوەندی ئەندیشه دەر وونناسیهكانی ئەو له گەڵ فیکرهكانی سپینوزا، گوته، هیگل و فویرباخ قسە بکەم. له وتووێژ سەبارەت به دەر وونناسی وەك "زانستی سروشتی مروڤ" (که هەمان "زانستی سروشتی مروایهتی" یه)، مارکس له چه مکی سروشتی مروڤه وه دەست پێ دەکات و تادواين لاپه ره كانی کتیبی "کاپیتالی" بەردەوام دەبیت، وله بهرگی سیهه می ئەم کتیبه دا هەل و مەرجی پیشه ی به "گرنگترین و به نرخترین مەرج بۆ سروشتی مروڤ دەزانێ". مارکس له کتیبی "ئابووری و نوسراوه فەلسەفیهیەکان" له سالی ۱۸۴۴ باسی "جەوهەری مروڤ" و یان ژيانی جوړه كانی مروڤ دەکات وله کتیبی ئایدولۆژیای ئەلمانیدا ئەم جەوهەر به دیاردەیهکی نائەبستراکت (په ها) وەسف دەکات. له کتیبی کاپیتال "سروشتی مروڤ به شیوهیهکی گشتی" له باتی "جەوهەر" دادەنیت تا له و سروشته ی مروڤ

لە قۇناغە مېژۇيىيەكاندا پېناسە كراوہ جياواز بىت. ئەمە ، لە راستىدا ، پالاوتنىكى گىرنگە لە چەمكى سروشتى مروڧدا ، بەلام قەت ئاماژەى بەلاوہنانى بەرچاوناكەويت. ئايا ماركس ھىچ پېناسەيەكى بۆ "جەوھەرى سروشتى مروڧ" و "سروشتى مروڧ بە شىۋەيەكى ھەمەكى(گىشتى)" ھەيە؟ ولامى ئەم پىرسىيارە پوزوتىقە. ئەو لە "نوسراوہ فەلسەفى" يەكانىدا سروشتى مروڧى بە ئازاد ، وشيارو ئاكتىف(چالاک) وەسف كىردوہ كە خالى بەرامبەرى سروشتى ئازەلە كە "ئاتوانى لە نيوان چالاکى و بوونى خويدا جياوازي دابىيت.... وخوى ئازەلى چالاکى خويەتى". ماركس لە نوسىنەكانى دىكەى خويدا "سروشتى مروڧ" بە لاوہ دەنييت ، بەلام ھىشتا جەختى لە سەردەكاتەوہ ، واتە چالاکى بە تايبەتمەندى سروشتى مروڧى ئىفلىج نەبوو دەزانى. ماركس لە كتيبيى "كاپىتال" دا ، مروڧ بە "ئازەلى كۆمەلايەتى ناو دەبات لە ئەرەستوو فرانكلين كە يەكەمىيان مروڧ بە " ئازەلى سىياسى" و دوھەمىيان بە "ئازەلى ئامپىرساز" ناودەبات رەخنە دەگريت. دەروونناسى وفەلسەفەى ماركس سەبارەت بە چالاکى مروڧە ، ومن لەگەل ئەو پىوانگەيەدا كە گونجاوترىن دەستە واژە بۆ بەيانكردنى ئەو وەسفەى كە ماركس لە مروڧ كىردويەتى ، واتە "بوونەوہرى كار" {لە ھەمبەر تيورى} ، بە تەواوہتى ھاوپام. سەبارەت بەم خالە دواتر قسەدەكەم.

ھەنگاوى يەكەمى ماركس لە بەكارھيىنانى "سروشتى مروڧ" لە تىكپراى نوسراوہكانىدا ، بە بى سىرنج دان بە ھەنگاوى گىرنگىرى دوھەم كە تيورى دەروونناسى ئەو شروڧە دەكات بى واتايە. من چەمكى

(دەستەۋازىيەكى دىكەيە بۇ پالئەرهكان) بە شىكى جياۋەنەبوۋى سىروشتى مۇۋەنن، بەلكو لە بونىادى دىيارىكراۋى كۆمەلگا ۋەھەندىك ھەل ۋەھىجى بەرھەم ھىنان ۋەپەيۋەندىيەۋە سەرچاۋە دەگىرىت، ئەۋ جياۋازىيەكى كە مەبەستىيەتى روون دەكاتەۋە ۋەلەم روۋەبەنەپەتەكانى دەروونناسى دىنامىك كە دەلى كۆمەلگە لە زۆرىيە ئارەزۋكانى مۇۋە تىئاگات - ۋەشى گىرىكى ۋەروژاندنى مۇۋە - ۋەگىرىدراۋى پىرۇسەى بەرھەم ھىنانە، دادەمەزىنىت. چەمكى "كاراكتەرى كۆمەلەيەتى"^(۱) لە ۋاتى دىنامىكەكەيدا كە مەن بە كارى دەھىنم لە سەر ئەم بۇچۈنەى ماركس بونىاد نراۋە.

باسەكەى ماركس سەبارەت بە ۋاپالئەرهكانى ئازەل لە ھەمبەر چۇنايەتى مۇۋى پالئەرە ھەمىشەيەكان، لە جياۋازى نىۋان ۋاپالئەرە ھەمىشەيى ۋەريژەيەكان گىرىكى كەمترە. جياۋازى نىۋان دەروونناسى دىنامىكى ماركس ۋەروونناسى فرۆيد لەم خالە داىە. بە سىرىجىدان بە پالئەرە ھەمىشەيەكان ۋەۋە گىرىمانەيەكە (بە بۇچۈۋەنى دەروونشىكاران ۋەروونناسى ئاكادىمىك) چۇنايەتى ئەۋ پالئەرە لە مۇۋە ۋئازەلدا ۋەك يەكە، ماركس ئەلى "خواردن ۋخواردنەۋە ۋزاۋىزى لە كارە سەرەككىيەكانى مۇۋەن. بەلام لە لايەنى ئىنتىزاعىيەۋە، بە چاۋپۇشى لە چوارچىۋەى چالاكى مۇۋە، ئەۋ كارانە، كارى ئازەلن." لە پوانگەى دەروونشىكارەكانى قوتابخانەى فرۆيدەۋە، لە سەر بىنەماى "مۇۋە رۇبۇتى گۆشەگىر" پالئەرە مۇۋە بە پىرۇسە كىمىيايەكانى ناخى

^(۱). Social Character

مرۇق شارژ(شەحن) دەپىتەو ە وئامانچ كەم كىرنەو ەى گرژىيە تا لانى كەمى دامىكاندى بىرسىتى وتىنويەتى ئارەزۇ جنسىيەكان.

هەنووكە دەتوانىن يەكىك لە خالە سەرەككىيەكانى مەبەستى ماركس سەبارەت بە چىيەتى پالئەرهكان لىك بدەينەو ە: "هەست وسۆزەكان بىرىتىن لەو تۈانا وبەهرانەى لە مرۇقدا كە ەول دەدات ئامانچى خودى بەهاكان بە دەست بەيىنىت". لەم ووتەيەدا مەبەست لە ەست وسۆزەكان" پەيوەندى" يان" نىكايەتتىيە"، و بە پىچەوانەى بۆچۈونى فرۆيد سەبارەت بە غەرىزە يان پالئەر، ەست وسۆزەكان كۆشش ەولدانىكى ناوخويىەولە پرۇسەى كىمىيائىيەو ە سەرچاۈ دەگىرن، كە پىويستى بەئامانچىك بۇ دامىكاندى نىيە، بەلكو تۈاناكانى مرۇق خۇى چۇنايەتتىيەكى دىنامىكەولە ئامانچىك دەگەرىن تا لە گەلىدا يەك بگىرن.

رىشەى دىنامىك بوونى سىروشتى مرۇق، لە پلەى يەكەمدا، لە پىويستى مرۇق بە دەرختىنى تۈاناكانى لە جىهاندا سەرچاۈ دەگىرت، نەك لە پىويستىيەكەى بۇ كەلك ەرگىرتن لە جىهان ەك ئامرازى دامىكاندى پىويستىيە جەستەيىەكانى خۇى.

ماركس دەيەوئىت بلى: بۇ ئەو ەى كە چاوم ەيە، كەواتە پىويستىم بە بىنىنە، بۇ ئەو ەى گويچكەم ەيە، كەواتە پىويستىم بە بىستىنە، بۇ ئەو ەى مىشك ەيە، كە واتە پىويستىم بە بىركىرنەو ەيە، و بۇ ئەو ەى دلم ەيە، كەواتە پىويستىم بە ەست ەيە. پىويستە دوپاتى بكەمەو ە كە بە سىرنچ دان بە برەوى دەروونناسى"خو" لە لايەن دەروونشيكارىيەو ە، مەبەستى ماركس لە تۈاناكان وئامرازەكانى ئەوان

كوت و مت "خۇ" نىيە، بەلكو ھەست و سۆز ھىزى سىروشتى
تواناكانە كە ەك، پالئەرهكان، خواست و تواناكان لە مەرقۇدا بوونيان
ھەيە. ويان ئەو وزەو ھىزەيە كە ھەر توانايەك بە گۆيرەى پىويستى
دەخاتە روو.

گەلىك گوتەى ماركس بوونيان ھەيە كە گۆردراو ھەيەكە لە ناو ەپۇكى
ھەست و سۆزەكان ولە رىزى پەيوەندى مەرقۇ لە گەل خۇى، كەسانى
دىكە و سىروشت ھەر و ھا دەستەبەركردنى ھىزە سەرهكەيەكانى
مەرقۇدا جىدەگرن. لىرەدا تەنھا دەتوانم باسى چەند نمونەيەك بكەم.
ماركس مەبەستى خۇى لە "تواناكانى مەرقۇ" كە ئامرازى پەيوەندى
سۆزدارى لە گەل جىھانە بە باشى روون كردو ەتەو: "پەيوەندى مەرقۇى
مەبەستى ئەو لە گەل جىھاندا - دىتن، بىستىن، بۆنكردن، چىشتىن،
بەريەككەوتن، سەير كردن، ھەستكردن، ھىوادار بوون و خۆشەويستى -
بە كورتى تىكراى ئورگانەكانى تاكەيتى.... بە واتاى ئامرازى چالاكى
مەرقۇ بوونە". بۆ ئەو ى ئامانچ لە بوونى مەرقۇ سەمبولىكە، كە واتە
چۇنايەتتەيەكى مەرقۇى لە خۇ دەگرىت، ويان بە گوتەى ماركس، "من
كاتىك دەتوانم ەك مەرقۇىك خۇم لە گەل شتىكدا پەيوەند بەدەم، كە
خودى ئەو شتە بە شىو ەيەكى مەرقۇى لە گەل مەرقۇدا پەيوەند
درايت. "(ئەگەر سرنج بدرىتە لىكچوونى ئەم مەبەستەى ماركس، لە
گەل بۆچوونەكانى گوتە، زەن بوويزم وراھىبەيتى مەسىحى زۆر
گرنگە).

كە واتە "پالئەرهكانى" ماركس دەربرىنىكى پىداويستى بنەپەرتى
وتايبەتە نىيە، ئەو پىداويستىيەى كە گریدراوى مەرقۇ و سىروشتە

ومرۇق بەم پەيوەندىيە ژيانى خۇي مسۇگەر دەكات. ئامانچ "يەكگرتنى
مرۇق لە گەل سىروشت، سىروشت گەرايى، دەستەبەر بوونى مرۇق
ومرۇق گەرايى دەستەبەر بوونى سىروشتە." پىيوستى دەستەبەر بوونى
نەستى مرۇق ريشەي دىناميك بوونى مرۇقە. مرۇقى دارا كەسيكە كە
"پىيوستى بە كۆمەلىك نيشانەي مرۇيى ژيان ھەيىت و دەستەبەر بوونى
نەست پىيوستى ناخە نەك پىداويستى."

ھەروھە ماركس رىژەي نيوان گرىدراوى مرۇق بە خۇ و كەسانى
دىكەي ھەيىنى. ھەلويستى ئەو لەم بارەيەو ھە گەل ھەلويستى گۆتە
يەككە كە گوتويەتى: (زانيارى مرۇق لە سەر خۇ بە ھەمان پادەي
زانيارى ئەو سەبارەت بە جىھانە. مرۇق تەنھا لە ناخى خۇيدا جىھان
دەناسىت ولە بوونى خۇي لە جىھاندا ئاگادار دەيىتەو. ھەر شتىكى
تازە كە بە دروستى بناسرىت لە ناخى ئىمەدا "ئورگانىكى" نوئى
دەكاتەو). لەم چەمكە دىنامىكەي پەيوەندى، دەگەينە ئەو ئەنجامە كە
لە پوانگەي ماركسە وە "مرۇقى دارا كەسيكە كە پىيوستى بە كۆمەلىك
نیشانەي مرۇيى ژيان ھەيىت و دەستەبەر بوونى نەفس
لەويداپىيوستىيەكى ناخ بىت واتە پىيوستىيەك". لەم روو ھەژارى
كۆتىكى نەبىنراو كە مرۇق ناچار دەكات پىداويستىيەك تاقى بكاتەو
وگەرەترىن سامان كۆيكاتەو و بىيىتە كەسيكى دىكە."

لەم جۆرە گرىدراوييەدا كى بە تىكپراي ھىزەو لە ھەولى نواندىنى
تواناكانى خۇي دايە، كرىكار يان بورژوازى سەدەي نۆزدەيەم؟ ئەگەر
ولام نىگەتىف بىت - كە نىگەتىفە - گرىدراوى سىروشتى مرۇقى
مەبەستى ماركس لە گەل كام مرۇقدايە؟ ئايا لە گەل مرۇقى چەرخى

زېرېنى رابردو ياخود مروقي سەردەمى سەرھەلدانەۋەى مەسىح لە
 داھاتوودا؟ ۋامى ئەم پرسىيارە ئالۆزە وراستە وخۇ بەرەو يەكك لە
 قوولترين وپيشكە وتوترين لايەنەكانى فەلسەفەى ماركس دەمانبات. لە
 ھەمبەر نەخۆشى دەروونى كە دەتوانين بلىن بە شيۆەيەكى ريزەيى لە
 گەل نەخۆشى ئاسايدا جياوازە ۋەو قورستر ۋە ترسیدارتەر، يا خود
 بە دەربېرىنىكىتر نەخۆشىيەكە لە بەردەم بەرھەمەينان يان زاۋىدا
 ئاستەنگ نابىت، ماركس خەسار ناسى ئاسايى، واتە ئيفليج بوونى
 مروقى ئاسايى، لە دەست دانى خۇ ۋە دەستدانى جەۋھەرى
 مرواىەتى خستە روو. بەم واتايە كە ماركس دەلىت: "ئەگەر شتەكان
 مروىى نەبن رەنگە مروق لە ناوياندا ون بىيت، بە دەربېرىنىكى ديكە
 ئەگەر پەيوەندى مروق لە گەل شتدا پەيوەندييەكى چالاک نەبىت تىيدا
 وون دەبىت- ماركس زۆربەى ئەم پەيوەندييەى بە "دەست بە
 سەرداگرتن" (چەمكى مۆلكداريەتى) ناۋزەد كىردە. ئەمرو لە مروقيك
 كە لە لايەنى جەستەيى وروحييەۋە لە "مرواىەتى دامالرابىت"^(۱)، يان
 كرىكارى ئيفليج بوو ويان "پارچەيەك لە مروق"^(۲) لە ھەمبەر مروقە
 كاملبو قسە دەكات. ۋ بەم شيۆەيە بەلگە دەھىنيتەۋە كە ئەگەر مروق
 بە شيۆەيەكى چالاک خوى بە كەسانى ديكە وسروشتەۋە گرى نەدات،
 دەيدوپىنيت، ۋپالەنەرەكانى چۇنايەتى مروىى خويان لە دەست دەدەن
 ۋچۇنايەتى ئازەلى لە خۇ دەگرن ۋبو ئەۋەى مروقيكى ۋەك ئازەل نىيە،
 بە ناچارى دەبىتە مروقيكى ئيفليج، ۋناچارين بەمروقيكى نەخۆش

(۱). Dehumanized

(۲). Fragment Of Man

و "تیک وپیک چوو" له قەلەمی بدەین. ئەو بۆچوونە کوت و مت توخمی شۆرشگێری و چارە سەرییه له دەروونناسی مارکسدا. مڕۆڤ نەتەنها بە شیوەیهکی شاراوە خاوەن توانا کارییە بەلکوو پێویستی بە پەيوەندی له گەل جیهان هەیه و بۆ ئەوەی بپێتە مڕۆڤیک و چاک ببیت دەبیت دووبارە ئەو توانا پوتانسێلە بە دەست بهێنیتەوه، نەك بە دەست هیئانی خەسارناسی کار و ئەرکی مڕۆڤ.

مەبەستی مارکس له مڕۆڤی ئیفلج بووله هەمبەر مڕۆڤی كامڵبوو بنەمای چەمکی تازەیه له خەمۆکی دەروونیدا. مارکس له بەشیک له "ئایدۆلۆژیای ئەلمانى" دا ئەلێ:

"بئى واتایە ئەگەر لەو برۆایەدا بین كە مڕۆڤ دەتوانى هەلچوونەكان جیا له خواستەكانى دیکەى دابمرکینیت بە بئى ئەوەى خۆى، واتە تیکرای بوونی زیندوى، رازى کردبیت. ئەگەر ئەم هەلچوونانە تاییبەتمەندییەکی ئینتیزاعى وجیاواز بگرنە خو، ئەگەر وەك هیزیکی بیگانه رووبەروى خودى مڕۆڤ ببەوه، واتە.... دامرکاندى یەك لایەنەى یەكێك له هەلچوونەكان، ئەم كارە بە هیچ شیوەیهك ئامارە بە شارەزایى و مەبەستى باش ناکات.... بەلکو بە بۆنەى هەبوونەوه، بیرکەرەوه بوون نییه بەلکوو زیندو بوونە. هۆکارى ئەم گوتەیه كامڵ بوونی وردەوردەیی و دەرکەوتنى ژيانى تاکە.... ئەگەر ئەو هەل و مەرجەى كە ئەم كەسە بە گوێرەى ئەو دەرژى رینگەى كامڵ بوونی یەك لایەنەى چۆنایەتییهك بە بەهای چۆنایەتییهكانى دیکە بدات.... ئەم

دەرئەنجامى لىدەكەۋىتەۋە ك، ئەم كەسە تەنھا كامىل بوونىكى يەك لايەنە ئىفلىج بوو بە دەست دەھىنىت^(۱).

ماركس لىرەدا لە وروژىنەر يان ھەلچوونە بىگانە بووكان دەۋىت، ئەو ھەلچوونانەى كە لە كۆتايى دا خۇيان دامركىنن بە بى ئەۋەى تىكپراى بوونى مروقىيان دامركاندېت - واتە لە ھەلچوونەكانى دىكە جيان ولەم رووۋەۋە ۋەك ھىزىكى بىگانە رووبەروى تاك دەبنەۋە. لە دەروونناسىيەكى غەرىزى دا، ۋەك دەروونناسى فرۆيد، كە تىيدا ھاۋسەنگى وتەندروستى دەرئەنجامى دامركاندنى تەنھا يەك غەرىزە ، واتە غەرىزەى جنسىيە، شوينىك بۇ ئەم ئەندىشەيە نامىنىتەۋە. لە چەمكى ھۇمانىستىكى ھەلچوونەكاندا كە ھىز بەرھەمى ھەۋلدانى ئاكتىقى تىكپراى تواناكانە تا ھەلچوونەكان بە خواستى خۇيان بگەن (ئەم گوتەيەى ماركس ئامازە بەچىيەتى خەمۆكى دەروونى يان نەخۇشى دەروونى دەكات) ئەم كارە نىشانەى زال بوون يان بىگانە بوونى ھەلچوونەكانە.

كليلى تىگەيشتن لە پالئەرى بىگانە نەبوو چالاكىيە، يان بەو جۆرەى ماركس ناۋى لىناۋە "خۇ-چالاكىيە"^(۱). ھەلبەت مەبەستى ئەو لە چالاكى ئەو واتا باۋەى ھەنوۋكە نىيە، ۋەك ئەنجامدانى كاريك يا خود سەرقال بوون بە پىشەيەكەۋە... ديسان مەبەستى ئەو لە چالاكى لە گەل چالاكى ئازەل كە تەنھا بە گوڭرەى ستانداردو پىداۋىستىيەكاى ھەلسۈكەۋەت دەكات، جياۋازە، چوونكە مروۋ دەزانى چۆن بە گوڭرەى ستانداردەكانى ئامانجى خۇى كار بكات ويان شتىك بەرھەم بەيىنىت.

(۱). Self-activity

مەبەستى مارکس لە چالاكى لە بۆچوونى سپينوزاۋە نزىكەۋلىك دەچن،
 واتە كارى داھىنەرانە وخۆھەلقولۇ، كە تەنھا بە دابىن كردنى
 ھەل ۋە مەرجى ئازادى مومكىن دەيىت. بۇ نموونە ئەۋ لە چالاكى
 خۆھەلقولۇى مرۇفە ۋە دل ۋە مېشكى مرۇفە دەدويىت. ئەۋ دەستەۋازە
 ھەستى ۋە ھەست پىكراۋانە كە ماركس لە پىناسەى ھەلچوونەكانى
 مرۇفەدا، بە تايىبەت خۆشەۋىستى، بە كارى دەھىنىت، چەمكى چالاكى
 زياتر روون دەكاتەۋە. ئەۋ دەنوسىت:

"گريمان مرۇفە، مرۇفە ۋە پەيوەندى مرۇۋايەتتيانەى لە گەل جىھان
 ھەيە. لەم حالەتەدا خۆشەۋىستى لە گەل خۆشەۋىستى ۋە متمانە لە گەل
 متمانە... دەگۆردىتەۋە. ئەگەر دەتانەۋىت لە ھونەر چىژ ۋە رېگرن
 دەيىت پەرۋەردەى ھونەرىتان ھەيىت، ئەگەر دەتانەۋىت بچنە نىۋ دلى
 كەسانى دىكەۋە دەيىت خاۋەن توانستى ۋە روژاندن ۋەز ۋە جۇش
 ۋە خرۇش بن. پەيوەندى ئىۋە لە گەل سىروشتدا دەيىت شوينە
 دەرکەۋتنىكى ديارىكراۋى ھەيىت كە گرېدراۋى ئامانچ ۋە يست ۋە ثيانى
 راستەقىنەى تايىبەتى ئىۋە يىت. ئەگەر خۆشەۋىستى بنويىن بە بى
 ئەۋەى خۆشەۋىستى بوروژىنن، واتە ئەگەر نەتوانن خۆتان ۋەك
 كەسىكى مېھرەبان ۋە ۋەيندار نىشان بدەن ۋەكەسىكى خۆشەۋىست بن،
 خۆشەۋىستىيەكەت بى كەلكە ۋە نىشانەى بەدبەختىيە".

ماركس چۇنايەتى چالاكى خۆشەۋىستى لە "بەمالەى پىرۇز"دا
 رووتىر بەيان دەكات: "جەنابى ئىدگار بە گۆپىنى پىاۋى ئەۋىندار يان
 ئەۋىنى پىاۋ بە پىاۋى ئەۋىن، ئەۋىنى كردۋەتە خۇداۋەندى ستەمگەرى
 ۋەدەرئەنجام ئەۋىن لە بوۋىنى پىاۋ جيا دەكاتەۋە. لەم پىرۇسە سادەيەدا بە

گۆرپىنى "موسند"^(۱) بە بىكەر پىئاۋ دەپىتتە (ناپىياۋ). لە راستىدا ئەوين چالاكى مرقۇقە، نەك كەوتنە بىن كاريگەرى ئەوين (ئەويندار بوون نەك كەوتنە نىۋ داۋى ئەوينەۋە"^(۲)). خۆشەۋىستى مرقۇقە فىر دەكات تا بە شتەكانى جىھانى دەوروبەرى خۆى باۋەرى راستە قىنەى ھەبىت.

مەبەستى ماركس لە پىداۋىستىيە راستەقىنەكانى مرقۇقە- پىۋىستى بە كەسانى دىكەيە، بە ئامىر و دەربىرىنى تۈناناكانى خۇ و بەئامانجەكان- تەنھا لە حالەتتىكا بە شىۋەيەكى كامىل دەرك دەكرىت كە سرنج بدرىتە مەبەستى ئەو لە پىۋىستىيە دەستكرد و كۆيلە كەرەكان. دەروونناسى مۇدىرن بايەخىكى ئەوتۇ بە شىكرەنەۋەيى پەخنەگرانەى پىداۋىستىيەكان نادات، و ياساكانى بەرھەمەينانى پىشەسازى قەبۇل دەكات (لانى زۆرى بەكار ھىنان و سۈانى مرقۇقە)، بە پشت بەستىن بەم گریمانانە كە ئارەزۇ و خواستە تايبەتتىيەكان ھۆكارى پىۋىستى پەوا بە كالا يان ئامانجى دىارىكراۋە، دەروونشىكارى ئەرزەدۇكس كە لە سەر پىۋىستى جنسى و دواتر پىۋىستى ويرانگەرى و پىۋىستىيەكانى مانەۋە ورد دەبوۋەۋە، ھىچ ھۆكارىكى بۇ خۇ خەرىكردن بە پىداۋىستىيە بەرفراوانەكان نەبوو. لە لايەكى دىكەۋە ماركس بە ھۆى چىيەتى دىالىكتىكى دەروونناسى خۆى تايبەتمەندى دوولايەنە و و نادىارى پىۋىستىيەكانى روون كىردۈتەۋەۋە لە راستىدا ئەم خالەى لە ھىرشە تۈندەكەى خۆى بۇ سەر دەروونناسى خستۈتە روو. ماركس لە "

(۱) مسند (موسند) وشەيەكە لە رەستەدا كە ئامازە بە ناچارى دەكات بۇ نمونە رۇژ

رووناكە واتە رۇژ ناچارە كە رووناك بىت يان مەحكوم بە رووناكييە. و.

(۲) To be in love rather than to fall in love

نوسراوھ فەلسەفى وئابوورىيەكاندا " دەنوسىت: " زانستىك كە ئاگاي لە كەم وكوپرىيەكانى خۆى نىيە فايدهى چىيە؟ " بەم حالەوھ دەتوانىن واتاي بەرەكەتى گەورەى چالاكى مروۆ لە وشەيەكدا كورت بكەينەوھ: " پىداوۈستى " . ماركس ئەو پىداوۈستيانەى كە مروۈى نىن بە شيوۈەيەكى كورت ديارى كردوھ:

" ھەر كەسىك بىر لەوھ دەكاتوھ كە پىداوۈستىيەكى تازە لە كەسىكى دىكەدا دروست بكات، تا ناچارى بكات قوربانىيەكى تازە پىشكەش بكات، و گرندراوۈيەكى تازەى تىدا بخولقينىت وبە كورتى بىخاتە داوى رابواردن وچىژتىكى دىكەوھ.... ھەر كەسىك ھەولەدەت بە سەر كەسانى دىكەدا ھىژىكى بىگەنە بسەپىنىت تا ھەستى لە خو رازى بوونى خۆى رازى بكات. بۆ ئەوھى شتەكان لە ژمارە بە دەرن، لەم رووھوھ ھەريمى بىگەنە بوونى ئەوانەى كە ئامانجەكەيان مروۆفە فروان دەبىت. ھەر بەرھەمىكى تازەھىژىكى فريودان وديزيەكى بەرامبەرە. مروۆفە شيوۈەيەكى روو لە زياد بوون " ھەژار " دەبىت. ئەو پرۆسەيە تا رادەيەك بۆ ئەوھى پەرەسەندنى بەرھەمھىنان وپىداوۈستىيەكان ھەمىشە قازانجى نامروۆوانەى لە گەل دايە، نىشاندەرى ئارەزوۈى گەندەلى نائاسايى وخەيالىيە. "

" بەرھەمھىنانى لە رادەبە دەرى شت ومەكە (برەودارەكان) دەر كەوتنى ژمارەيەكى زۆر خەلكى (بى كەلكى) لىدەكەويتەوھ. و ھەمووان لە بىر دەكەن كە زىدەرەوى وعەقلى مووچە، ئاسايش ونەدارى، وسامان وھەژارى لە گەل يەكدا يەكسانن.

بەم جىاوازىيە لە نىۋان پىداۋىستىيە رەسەن وخەيالىيەكانى مرقۇ ،
 دەروونناسى ماركس ئامازە بە يەككە لە گىرگىزىن جىاكرىنەۋەكان
 دەكات كە پىۋىستە لە تيورى پىداۋىستى وپالەنەرەكاندا ئەنجام بدرىت.
 دىارىكرىن وجىاكرىنەۋە لە نىۋان پىداۋىستىيە مرقى ونامرۋىيەكان،
 راستە قىنە وخەيالى، سود بەخش وزىيان بەخش پرسى سەرەكى
 دەروونناسىيە كە نە دەروونناسى ونە دەروونشىكارى فرۆيد تەنەت
 نەيانتوانىۋە لەم بارەيەۋە دەست بە لىكۈلەنەۋە بكن، چوونكە
 جىاكرىنەۋەيەك لە ئارادا نەبوۋە. چۆن دەتوانىن جىايان بكنەۋە لە
 خالىكدا كە نمونە ومۆدىلى باو مرقى لە خۇبىگەنەيە، وپىشەسازى
 مودىرن گەلەك پىۋىستى دەخولقىنىت وداياندەركىنىت. ئەم پرۋسەيە
 بە نىشانەي پىشكەۋتن لە قەلەم دەدرىت، وچەمكى ئازادى لە
 پىۋانەيەكى فراۋاندا، رەنگدانەۋەي ئازادى كرىار لە ھەلبراردنى شت
 ومەكەكان بە گوڭرەي پارەي نىۋو گىرفانىانە، بەلام لە راستىدا شت
 ومەكەكان جوړاۋجوړ نىن ۋەھەموويان يەك قوماشن- ئەم ئازادى كرىتە
 بە تەۋاۋەتى لە گەل ئازادى سەرمايەدارى سەدەي ۱۹دا جىاۋازە. تەنھا
 دەروونناسىكى دىالىكتىكى و شوپشگەر، كە مرقۇ وتواناكارىيەكانى لە
 سەرەۋەي مرقىكە ئىفلىج بوو دەبىنىت، دەتوانى لەم جىاوازىيە گىرگە
 لە نىۋان دوو پىداۋىستىدا ئاگادار بىيىتەۋە، ئەو دەروونناسانە دەتوانى
 ئەم جىاوازىيانە لىك بەدەنەۋە كە روالەت ۋەھەر پىكەۋە تىكەل ناكەن.
 دەبى سىرنج بەدن كە ماركس دۋاى خستەنە روۋى ئەم جىاوازىيە بە
 ناچارى گەيشتە ئەو ئەنجامە كە ھەژارى وسامان وئاسايش ونەدارى
 دژبە يەك نىن بەلكو ھاۋتەرىب ويەكسانن.

تا ئىرە مەبەستى ماركس مان سەبارەت بە پالئەر و پىداوئىستىيەكان شىرۇقە كرد، بەلام ئايا لە دەروونناسى ئەودا بابەتتىكى تايبەت سەبارەت بە پالئەرەكان بوونى ھەيە؟ ولامى ئەم پرسىيارە پوزوتىقە، بەلام بابەتەكە ئەوئەندە سىستەماتىك و كامل نىيە كە لە قوتا بخانەيەكى دەروونناسى چاوەپوانى دەكەين. پىشتەر گوتمان كە بۆچوونى ماركس سەبارەت بە خۆشەويستى، پەيوەندى مرقۇ لە گەل جىھانى دەرهوئەدا جىدى وبى پەردەيە. ديسان ئەم جىدى بوونە سەبارەت بە پرۆسەى بىركردنەوئەش بەر چاوە دەكەويئ، يەكك لەو رەخنانەى كە لە كىتبى "بنەمالەى پىرۆز" دا ئاراستەى جەنابى ئىدگار كراوە ئەمەيە كە ئەو دەيەويئ لە جۆش و خرۆشى ئەوين رزگار بىئ تا ئارام ببىئتەوئە. لەم زەمىنەيەدا ماركس خۆشەويستى بە ھاوسەنگ و يەكسان لە گەل ژيان، تىكپراى ئەزموونە ھەستىيەكان و تىكپراى ئەو ئەزموونە راستە قىنانەى كە تاك پىشتەر ئاگادارىان نىيە، دەزانى. تا رادەيەك كە گرىدراوى پەيوەندى مرقۇ بىئ، ماركس لەو بىروايەدايە كە "پەيوەندى بى ناوبەر، سىروشتى و پىيوستى مرقۇيك لە گەل مرقۇيىكى دىكە ھەمان پەيوەندى ژن و پىياوئە.... پەيوەندى ژن و پىياوسىروشتى ترين پەيوەندى مرقۇيىكە لە گەل مرقۇيىكى دىكەدا."

بەراورد كردنى ئەم بۆچوونەى ماركس لە گەل بۆچوونى فرۆيد سەبارەت بە ئارەزۇجنسىيەكان شايانى بايەخ پىدانە. لە پوانگەى فرۆيدەوئە ئارەزۇجنسىيەكان (بە گوئىرەى بۆچوونەكەى دواتر، وئرانگەرى) جۆش و خرۆش و ھەلچوونى ناوئەندى مرقۇە. بە ھەمان شىوئە كە پىشتەر ئامازەم پىكرد وادىارە ئەم جۆش و خرۆشە ھەمان كەلك

ۋەرگىرنى پياۋ لە ژن بىت بە مەبەستى دامرکاندى ئارەزۋى جنسى،
 كە بەرھەمى كاروچالاككىيە كىمىيەكانە. ئەگەر ماركس ئاگای لە
 تىۋرىيەكەى فرۇيد بوو ۋەك تىۋرى بورژۋازى ۋچەوساندن پەخنى
 لىدەگرت. لە ناۋەندى مەبەستى ماركس بە پەيوەندى مرقۇدا غەرىزى
 ژيان جىيگرتوۋە، نەك ئارەزۋجنسىەكان كە خۇيان يەكك لە
 نىشانەكانى غەرىزى ژيانن. لىرەدا مەبەستى من لە غەرىزى ژيان،
 راکىشانى نىر ومى بەرەو لای يەكدىيە، كە راکىشانىكى بئەرتىيە لە
 ھەر بوۋنەۋەرىكى زىندودا.

بابەتتىكى سەرەكى دىكە لە دەروونناسى ماركس دا ژيان لە ھەمبەر
 مەرگە، نە لە واتاي بىۋولۇژىكى _ فىزىۋولۇژىكى بەلكو لە چەمكە
 دەروونناسىيە كەيدا. (لە زۇربەى لايەنەكانەۋە ئەم چەمكە تا پارادىيەك
 پەيوەندى بە دو غەرىزى مەرگۋژيانى فرۇيدەۋە ھەيە، بە لام نە بە
 توخمە بىۋولۇژىكىيەكەى، بەلكو بەۋەى كەمن بەناۋى جۋشى
 ژيان وجۋشى مەرگ ناويان دەبەم). پەنگە گىرنگىرىن پىرسىيار لە
 دەروونناسى ماركسدا ئەمە بىت كە ئايا تەك، توۋژ، يان كۆمەلگا بە
 راکىشەرى مەرگ يان ژيان دەۋروژىن؟ دوژمنايەتى ماركس لە گەل
 سەرمايەدارى وخۋشەۋىستى بۆسوسىيالىزم، كە تارپادىيەك زەمىنەى
 سۆزدارى ھەيە، ۋ لە دو لايەنەبوۋنەۋە سەرچاۋە دەگىرت. لىرەدا يەكك
 لە باشتىرىن قسەكانى ماركس لەم بارەيەۋە لە "مانىفستى
 كومونىست" دەھىنمەۋە: "لە كۆمەلگای بورژۋازىدا ژيان جگە لە
 ئامىرىك بۆكۋ كىرنەۋەى كار ھىچىكى تر نىيە. لە كۆمەلگای
 كومونىستىدا كارى كەلەكەبوو تەنھا ئامرازىكە بۆ پەرەپىدان،

وبه رزکردنه وهی ئاستی ئەزموونی کریکار. "لەم پوهوه لە کۆمەلگای بورژوازی دا رابردو بە سەر هەنووکەدا زālە، بەلام لە کۆمەلگای کومونیسیتدا هەنووکە بەسەر رابردو دا زālە، یان لە شوینیکی دیکەدا دەلی: "یاسای سەرمایەداری زāl بوونی کالای مردووە بەسەر مرقۆی زیندودا". غەریزه ی ژیان و خوشەویستی بۆ ژیان دوپالنه ی سەرەکی مرقۆی لە خۆ بیگانه نەبووه، ئەم دوانه لە سروشتی مرقۆدا نوێ گەری دەکەن و ئەودەرفەتە بۆ مرقۆ دەرەخسینن کە ببیتە ئەوهی کە دەیه ویت. مارکس هەموو جوړه رق و چا و چنۆکی کە یەدەکی خوشەویستی و نهینی ژیان و سامان پیکه وهنان و رهزیلی و کەمتەرخەمی سەبارەت بە خۆ لەو هەلچوونانە دەزانێ کە لە کۆمەلگای سەرمایەداری دا دروست دەبیت و بەسەر مرقۆدا زāl دەبن... شروقه کردنی وی لە کاراکتەری پیکه وهنانی سامان لە پیکه ی مورتازییه وه یان (کەم خەرج کردن) وه لە بورژوازی سەده ی نۆزدهیه مەدا و لە کەمتەرخەمی سەبارەت بە خۆ و کەسانی دیکە کە خاوه ن ژیانیکی راقین، خالیکی گرنگە لە خووناسی دینامیک لە نیو چینە جوړا و جوړه کاندای. تیکرای ئەندیشه ی دەر ووناسی مارکس دینامیکه، نه ک هەلس وکەوت گەرای وەسف کردنی، ئاماژە و چه مکەکانی ئەو کاراکتەرانه ی کە ئەو مەبەستیه تی پیویسته لە و اتا دینامیکه کەیدا بە کار برین. ئەمانه تا راده یه ک ئەو هەلچوون و ئارەزو هەمیشه یانه یه کە هەل و مەرجی ئابووری و کۆمەلایه تی دەخولقینیت. مارکس لیڤره دا لە بۆچوونه گەوره کۆمەلایه تیه دەر ووناسیه یه کە "بالزاک"، کە لیکۆلینه وه لە سەر کاراکتەر وەک لیکۆلینه وه لە سەر هیزه پالنه ره کانی مرقۆ دەزانیت، نزیک

دەبىئەتتە. كارى بالزاک لە گەلىك لاىەنەو دەتەواوكەرى بنەما دەروونناسىيەكانى ماركسە. دەبى ئەمەش زىاد بكەين كە ئەگەر كەسك نامەكانى ماركس وئىنگلس، بە تايبەت نوسخە ئەلمانىە كورت نەكراوكانيان، بخوینىتەو دەتەواوكەرى قولى دەروونناسى كەسكىيان بۇ روون دەبىئەتتەو كە، ھەرچەند چۆنايەتى ھونەرى ھىزى وەسفكردى بالزاکى نىيە، بەلام يەكك لە باشتىن دارىژەرانى دەروون شىكارى كاراكتەر بە گوێرەى دەروون شىكارى ديالىكتىكى ھومانىستىيە.

ئەم شەرقە كورتەى خۆم لە دەروونناسى ماركس سەبارەت بە غەرىزە مەبەستەكان بە ئامارەيەك بۇ تەرەپى^(۱) كۆتايى پى دەيىم، لە پوانگەى ئەو دەتەواوكەرى دەتوانى بۇ خەلى كەسەكە بگەرپتەو، ئەم بۆچوونە دواتر لە دەروونشىكارى فرۆيدا رۆلىكى گىرا. ماركس دەنوسى "شەرم جۆرە تەرەپىيەكە كە بۆخەلى مەرقە گەراوئەو. شەرمەزاربوونى تىكراى تاكەكانى نەتەوئەكە وەك ئەوئەكە كە شىرك پەلامارى نىچىرەكەى بدات".

بەشى ماركس لە دەروونناسى قولى ھومانىستىك بەبى زانىارى لە تىگەيشتنى ئەولە "ئاگايى"^(۲) (شەور) وەبەستەكەى لە رۆلى وشىار بوون بە باشى ناسىرت. وەسف كرىدى كلاسىكى ئەولە "ئایدولۇژىيائى ئەلمانى" دا بەم شىوئە: "ئاگايى چۆنايەتى ژيان دىارى ناكات، بەلكو ژيان ئاگايى دەخولقنىت". ماركس ھەر وەھا لە پىشەكەيەكى خۆيدا بۇ "رەخنەكە لە ئابوورى سىياسى" دەنوسى:

(۱). Rage

(۲). Consciousness

ئاگاھى خەلك ئەزمۇنەكانى ئەوان ديارى ناكات، بەلكو بە پىچەوانەو
 بوونى كۆمەلايەتى خەلك ئاگاھى دەخولقىنىت. "ئەودى كە ماركس لە
 رەستەى يەكەمى خۇيدا بەناوى ژيان ناوى دەبات لە رەستەى دوھەمدا
 بە "بوون" ناوى دەبات. لە بەردەوامى ئەو نەرىتەدا كە سپىنوزا يەكك
 لە شرۆفە كەرە گەرەكانى بوو ۵۰ سال دواتر لە لايەنى فرۆيدەو
 گەشتە لوتكەى خۆى، ماركس ھىرش دەكاتە سەر ئەم بىرۈپروا باودى
 كە دەلى ئاگاھى سەرچاودى كۆتايى وچۇنايەتى تىكراى ژيانى
 مەعنەويە. ماركس، قوولتر لە فرۆيد، دەيبىنى كە ئاگاھى بەرھەمى
 ئەزمۇونىكى تايبەتە لە ژياندا كە ئامازە بە تايبەتمەندى كۆمەلگاويان
 تۆيزىكى ديارىكراو دەكات كە "دەستپىكى بەرھەم ھىنانى
 كۆمەلايەتییە"، وەك زمان "لە پىويستى بۇ گرىدانى پەيوەندى لە گەل
 ھاورەگەزەكانەو سەرچاودە گرىت. لە حالىكدا كە مروف وادەزانى
 فىكرەكانى برىاردەر و پالئەرى ئەو، بەلام لە راستىدا پالئەر
 ئەوھىزانەيە كە خودى مروف ئاگاي لىيان نىيە. "ماركس پىشتەر لە
 دەستەوازەى "سەرکوت كردن" لە پەيوەندى لە گەل چەپاندنى
 "خواستە بەناوبانگە سىروشتىەكان" كەلكى وەرگرتبو، بەلام لە "
 ئايدولۇژىاي ئەلمانى "رۇزا لوگزامبورگ بە بى پەردە باس لە دولايەنە
 بوونى نىوان ئاگاھى ونائاگاھى (وشيارى وناوشيارى) لە ئەندىشەى
 ماركسدا دەكات. ئەولە وتارىكى تىروتەسەلدا سەبارەت بە ژيانى
 كۆمەلايەتى وەك خولقىنەرى ئاگاھى دەنوسى: "ناوشيارى پىشتەر لە
 وشيارىيە، لۆژىكى پرۆسەى پىش لە لۆژىكى زەينى مروفە كە لە
 پرۆسەى مېژووويىدا بەشدارى دەكات. لە كۆمەلگاي چىنايەتىدا

وشيارى مروقۇ بە ناچارى وشيارىيەكى درۆينەيە،(ئایدولۇژيا) كە چوونكە بە بۆنەى ناكۆكىيەكانى كۆمەلگاۋە، وروراندەكان راستەقىنەو عاقلانە نين، لەم رومەو روالەتېكى عاقلانە بە كارەكانى مروقۇ دەبەخشن.

تېگەيشتن وبۆچوونى ماركس لە ئاگاھى وئایدولۇژيا دەمانباتە ئىو يەكك لە گرنگترين بەشەكانى تيورى شورشگەرانەى ئەو. ماركس لە نامەيەكدا لە سېتەمبەرى ۱۸۴۳ ئاگاھى بە شيۋەيە پېناسە دەكات: "ئەو شتەى كە دونيا دەبى ھەستى پېبكات وقەبولى بكات، ھەرچەندكە نەيەوئت... لەم رومەدەبى دروشمى ئىمە ئەمە يئت: چاكسازى وگۆرپانكارى لە ئاگاھىدا، نە بە بۆچوونى دوگم، بەلكوبە لىكدانەوہى ئاگاھى نەينى، چە لىكدانەوہى ئاينى يئت يا خود سياسى". لە ناو بردنى خەيال و دەھمەكان وليكدانەوہى ئاگاھى _ واتە ئاگاھى لە راستى، كە مروقۇ ئاگاھى لى نىيە مەرجى گۆرپانكارى كۆمەلەيەتییە. ماركس ئەم چۆنايەتییەى بەشيۋەيەكى جوان دەسلف كردەو: "مروقۇ دەبى چۆنايەتییە "بەستودەكان" بە گوتنى ھەندىك گۆرانى تايبەت بەئىنئە سەما، يان" پېويستى بەلاوہنانى خەيالەكان سەبارەت بە بارودۇخى خو، وازەينان لە ھەلومەرجىكە كە پېويستى بە خەيالەيە. مروقۇك كە وشيار بوەتەوہ دەبى بىھىوا ببىتەوہ تا بتوانى بە دەورى خویدا، بەدەرپرېنىكى باشتەر بەدەورى ھەتاوى راستى خودا بسۆریتەوہ....) لە پوانگەى ماركسەوہ ئاگاھى لە راستى وەك كلىلى گۆرپانكارى، يەكك لە مەرجەكانى پېش كەوتن و شورشى كۆمەلەيەتییە، بە ھەمان شيۋە كە ئەم مەرجە لە پوانگەى فرۆيدىشەوہ

یه کیك له مهرجهکانی چاره سهرکردنی نهخۆشه دەر وونیهکانه. مارکس که بایهخیکی ئهوتوی به چارهسهری تاک نهدهدا، باسی ئاگاهیی وهك مهرجی گۆرانکاری تاک نهکردوه. بهلام به چاوخشاندنیک به تیکرایی سیستهمی دەر وونناسی ئهو، بهوشیویه کهمن ههولم داوه لیڤردها بیخه مه روو، گریڤانی پهیوهندی نیوان دەر وونناسی مارکس وبابهته باس کراوهکان دژوار نییه^(۱)

به برپایی من ههرکه ناوهندی سرنجی مارکس - مروڤ - ناسرا بهشی ئهویش له دەر وونناسیدا که تانیستا نکۆلی لیڤکراوه، روون دهبیتهوه.

^(۱) "مه بهستی مارکس له مروڤ" له ئهو پهڕی زهنجیرهکانی بیرکردنهوه دا به تیرو تهسهلی

۴-بەرنامە رېژى ھۇمانسىتېك^(۱)

لە توپۇزىنەۋە سەبارەت بە ناۋچەكانى ھاۋ ئاراستەيى لە نىۋان بەرنامە رېژى بازىرگانى و بەرنامە رېژى دەۋلەتى بە باشى بۇمان دەردەكەۋىت كە بابەتە كە لە لايەكەۋە ھاۋ ئاراستەيى لە نىۋان دەروونناسى وفەلسەفەى كۆمەلەيەتى ولە لايەكى ترەۋە لە نىۋان بەرپۈەبەرى و بەرنامە رېژىش لە خۇ دەگىرىت. ئەم نمۇنەيەى ھاۋ ئاراستەيى دو چوارچىۋەى گرنگ لە خۇ دەگىرىت، يەكەمىنيان كە روون و ئاشكرايە، كارى دەروونناسى پىشەسازىيە. پەنگە گرنگترىن ھەنگاۋ كە دەتوانىن بلىن بنەپەتى تىكپراى كارەكانى دىكە بوون لە لايەن "ئالتون مايو"^(۲) بە تاقى كردنەۋەيەكى بەناۋبانگ لە كارگەى جەنرال ئىلكترىك ھەلگىرا، ئەۋلەۋ كارگەيەدا لە سەر كارىگەرى شىۋازە جوراۋجۆرە بەرھەم دارەكان لە بەرپۈەبەرى و كرىكارىدا لىكۈلىنەۋەى ئەنجامدا. مايو كرىكارانى ژنى تازە كاروناشى ھەلبىژارد و ساعەتى ھەسانەۋە بەدەم كارەۋە و نىازەكانى دىكەى بەرز كىردەۋە و دەرنەنجام قازانجى كارەكە زىادى كرد. دواتر تىكپراى نىازە بە كارھاتوۋەكانى بەلاۋەنا، بەلام دىسان بەرھەم ھىنان زىادى كرد. بە ناچارى ئەم

^(۱) ئەم وتارە لە كۆپۈنەۋەى Tims لۇسئانجىلىس لە ۱۹۶۸دا خويندراۋەتەۋە

^(۲) Eiton mayo.

بیروکه یه ی تیدا په روه رده بوو که بیروکه ی بیرمه ندیکی گه وره بوو_ که
ته نها ئه و پالنه رانه ی که باس مان کردن هوکاری زیاد بوونی ئاستی
به ره م هیئان نین، ئاماده نه بوونی کریکاره کان که م ده که نه وه و
وپه یوه ندی مرویی و دوستانه له نیوان کریکاره کاندایا تر ده که ن،
به لکو هوکاریکی دیکه ش بوونی هه یه _ دروست کردنی حه زوبایه خ
بوکاری پیسپیرو درا. ئه و کریکارانه به بایه خ و چالاکی زوره وه
کاریان ده کرد، وله و تاقی کردنه وه یه که له و کو مپانیایه دا هه یان بوو
وله ئامانجه که یان ئاگادار بوون. له م روه وه بو یه که م جار بار و دوخی
میکانیکی، تیکراری و بیزار که ری کار ببویه چو نایه تییه ک که
حەزوبایه خی کریکاره کانی به لای خویدا راده کیشا. وله راستیدا ئه م
چو نایه تییه بووبه هو ی زیاد بوونی به ره م هیئان. تاقی کردنه وه که ی
مایو ئه م بنه مایه ی سه لم اند که حەز کردن له کار پالنه ریکی به هیزه،
په یوه ندی به وروژینه ری پاره ییه وه نییه.

دەروونناسانی پیشه سازی دوا ی مایو_ وه ک لیکرت، مه ک گرگور،
وایت و کهسانی دیکه _ هه ندیک شتی تازه یان به دۆزینه وه کانی ئه و
زیاد کرد. ره نگه مه ک گرگور هه ندیک ده رئه نجامی رادی کالتری به ده ست
هیئابی، ئه و دو پاتی ده کاته وه که نه ته نها دامرکاندن ی "خو" - واته له
خوبایی بوونی تایبه تی و ریژ دانان بو خو - به لکو ئه وه ی که "کنت
گولداشتاین" له دەروونناسی نو ی دا به ناوی "خو - دهسته بهر کردنی"
ناوزه دی کرد وه له به رز بوونه وه ی ئاستی به ره م هیئانه دا گرنگ و
کاریگه ره.

بەلام نابى لە بىرمان بچىت كە تىكراى تويژىنەو ە ئەنجامدراو ەكان
ئەم پرسىيارەيان بە دواو ەيە: "چۆن دەتوانىن بە مەبەستى زىيادكردنى
بەرھەم ەينان خەك بوروژىنين؟". يان "ئامرازەكانى (مروۋ ەك مەواد)
چۆن بە كار بەينىن تا كاريكى سود بەخشتەر لە ماشين ەربگرين؟".
رەستەيەكى دىكە سەبارەت بەم پرسىيارانە بوونى ەيە كە ناوونىشانى
كتىبەكەى پروفيسور مايويە: "پرسى مروۋى پيشەسازى". ئەو
دەيتوانى ناوى كتىبەكەى بكاتە "پرسى پيشەسازى مروۋ" بەلام ئەم
كارەى نەكردو ە. بەلام پرسىياري جىدى ئەمەيە: "ئامانجى بالا كىيە يان
چىيە، وكى يان چى ئامرازە؟" وادىيارە كە لە دەروونناسى پيشە
سازىدا ئامانج سود بەخشى كار وكاملبوونى مروۋ ە وئەو ەى كە
شايستەى مروۋ ە، ئامرازى گەيشتن بەم ئامانجەيە. لە راستىدا زۆرەى
دەروونناسانى پيشەسازى لەو برىوايەدان كە پيشتر جورە
هاوئاھانگىيەك لە نيوان مروۋ ە وھزە پيشەيىيەكاندا بوونى ەيە، ھاو
ئاھەنگىيەك كە ھەر چىيەك تىيدا بو مروۋ ە سودبەخش بىت بو
پيشەسازىش سودبەخشە. بە برىواى من ئەم پرسە تا رادەيەك راستە،
بەلام دەبى لە خومان پرسىيار بكەين: "ئەگەر وا نەبىت دەبى چى
بكەين؟" بوچوونى ئىمە سەبارەت بەم رەستەى كتىبى پىروژە چىيە؟"
ئەگەر مروۋ ە ھەموو دونيا وە چەنگ بخات بەلام رۇخى خوى لە دەست
بدات چە قازانجىكى كرو ە؟" ئەو ئايەتە بەم شىو ەيە بەردەوام دەبىت
"ومروۋ ە چى ەيە كە لە ھەمبەر رۇخى پيشكەشى بكات؟" ھەلبەت
ولام ئەمەيە كە رۇخ ناگۆردىتەو ە."

سه ره پای نه و کاره به نرخه ی که دهر وونناسی پیشه سازی
 نه جامی داوه، به پروای من له م باره یه وه لیلی و نادیا ری خولقاندوه.
 گریمان پیشتر له نیوان حهزه هه می شه ییه کان و بهر زترین بهر ژه وه ندی
 مروؤ، هاوئا ههنگی هه بوو ییت، نه م پرسیا ره سه ره کییه نه خراوه ته
 روو: "نه وه ی شایسته ی بایه خ وحه زی راسته قینه ی ئیمه یه چییه؟"
 ئایا به پله ی یه که م حهز له گه شه ی مروؤ ده که ی یان نه وه ی جیگه ی
 بایه خ وحه زی ئیمه یه، بهر هه مه ینان، ماشین (مه کی نه) یان ریخراوه؟"
 ناچار ی چاو ی که به م نا کوکییه مش ت و مر هینه ره دا بخشینینه وه.
 بنه مای که لتووری ئیمه (نه مریکا) نه ریت ه یه هودی و مه سیحیه کانه و
 ئیمه به بیرو پروا به ده فرمان و یاسای زی پرین په ره وه رده ده بین. به لام
 له پراکتیکدا ده بینین که هه ر که سی که نه م دوو یاسایه ی جی به جی
 کردوه تووشی شکست ها تووه. هه لبت بی جگه له چهند نمونه یه کی
 تایبته، وله هه ندیک نمونه ی سنووردار و دیاریکراودا، تیکه لاو
 کردنیکی لانی زوری سهر که وتن و جی به جی کردنی یاسا ئاکارییه کان
 دژواره. من وتار بیژ و خه تیب نیم، به لام دهر وونناسی که به ئاسانی
 ده بینیت که نه م که له به ره له ناخی ئیمه دا زیانی زوری لیده که ویتته وه.
 مروؤ ی که به م "که له به ره وه" ده ژی ریژ بو هه ندیک به ها داده نییت،
 به لام به گویره ی هه ندیک به ها هه لئس و که وت ده کات که پیچه وانه ی نه و
 به هایانه یه که ریژیان لیده گریت، و تووشی هه ست به تاوانیک ده بیت که
 هیزه کانی له ناو ده بات و ناچاری ده کات هه لویستی بهرگری کردن
 وهر بگریت و به زوری ناچاری ده کات هه ست به تاوانی خو بو که سیکی
 دیکه بگو یزیتته وه. له م رووه وه ده بی دان به و نا کوکییه دا بنین که له

ژيانى ئىمەدا بوونى ھەيە. ئايا فەرمانەكانى ئىنجىلى مەتا جى بە جى دەكەين يان ئەم بىنەمايەكە: "ئامانجى كۆششەكانى ئىمە گەشە و سودەرگرتن لە تەكنولۇژى ئابورى ئىمەيە؟".

سرنجىكى وردىنانەي دىكەش لە دەرووناسى پىشەيدا پىويسىتە: دەرووناسى پىشەسازىش ۋەك دەرووناسىيە ئاكادىمىكەكانى دىكە ھەلس ۋكەوت گەرايە، بە پىچەوانەي دەرووناسى قوول كە چوارچىۋەي كارەكەي "من" ە لە لاپەرەكانى داھاتوودا ھەول دەدەم كە گرنگى و ھۆكارى ئەم ناكۆكىيە لە لايەنى كارى شىۋازەكانى دەرووناسى لە بەرپوۋەبەرى و بەرنامە رىژىدا شىۋە بىكەم.

دوھەمىن و بىنەرتىر خال لە ھاو ئاراستەيى نيوان دەرووناسى و زانستى، بەرپوۋەبەرى ھاو ئاراستەيى نيوان دەرووناسى كۆمەلەيەتى شىكردنەۋەيى و ئەو بۆچوونانەيە كە لە فەلسەفەي بەرپوۋەبەرىدا بەيان كراۋە، بە تايبەت لە نوسراۋەكانى ئۆزبەك خان و چرچمەن. ئەم پىرسىارە يان كە زۆر شەفاف و بى پەردەخستۈە روو: "بەرنامە رىژى ئىمە بۆچە مەبەستىكە؟ بەھاكانى بەرنامە رىژى ئىمە چىيە؟ و دوپاتى دەكەنەۋە كە ئىمە دەبى لەو نەرىت و بەھايانە ئاگادارىن كە تىكراي بەرنامە رىژىيەكانى ئىمە بەر لەۋەي باسى بەرنامە رىژى ستراتىژى، يان تەننەت تاكتىكى بىكەين، ديارى دەكەن.

لە پەيوەندىيەكى نرىك لە گەل ئەو پىرسىارەدا، پىرسىارىكى بىنەرتى دىكە بوونى ھەيە: "مەبەستى ئىمە لە بەرنامە رىژى چىيە؟" ئايا مەبەست جى بە جى كىردنى پرۆژەيەكى ديارىكرا، بەرىزەندىيەكى

دیاریکراوه یان به شیوهیه که که ئووزبهک خان گوتویه تی مه به ست
 "ئیراده یان مه به سستیک له داها توویه؟" بۆ نمونه رۆلی ئەم دوا ییانه ی
 کومپیوتەر له هه لبرژاردنی هاوسهر له چاوبگر. ئایا ئەو بوو که ی که
 له م ریگه وه هه لبرژیر دراوه، ده بی بلی "به رنامه ی ئیمه ئه وه یه که
 مانگیکی دیکه زه و اج بکه ین" یان بلی به گویره ی ئەو به رنامه یه که
 کومپیوتەر بۆ ئیمه ی داناوه مانگی داها توو زه و اج ده که ین". به بر وای
 من، له راستیدا ئەم پرسیاره نه ته نها بۆ په یوه ندی به و جوو ته
 به خته زهر و یان به دب خته وه هه یه، به لکو تی کرای چه مکه کانی
 به رنامه ریژی کۆمه لگای ئیمه له خو ده گریت. ئایا به راستی ئیمه
 به رنامه داده ریژین یان بنه مایه ک که پرسیاریک له چۆنییه تییه که ی
 ناکه ین و به پرسیاره تییه که مان سه باره ت به وه نییه، بۆ ئیمه به رنامه
 داده نییت.

ئەو بنه مایانه ی که بنه رپه تی به رنامه ریژی ئیمه ن که مانه ن؟ وادیاره
 که یه کیك له نه رپه ته کانی به رنامه ریژی که کۆمه لگای ته کنولۆژیک
 ئیمه دایناوه: ههر کاریك که له لایه نی ته کنیکیه وه ئەنجام دانی
 مومکینه، ده بی ئەنجام بدرییت^(۱)

ئەم بنه ما به هاییه ته کنولۆژیکیه به م واتایه دیت که بۆ نمونه ئەگەر
 ده توانین بۆ مانگ سه فەر بکه ین ده بی به بی هات و هاوار و بی دهنگی
 ئەم سه فەر ه ئەنجام بده ین. ئەگەر ده توانین چه کی وێرانکه رتر دروست
 بکه ن، ده بی دروستی بکه ین. له م دیمه نه دا ده رفه تی فه نی و هونه ری

^(۱) Lew is mum ford بهر له من و ئووزبهک خان ئەم بابته ی خستوه ته روو.

دەبىتتە سەرچاۋە تىكراي رېزەبەندى بەھاكان. ئەگەر لە راستىدا، نەرىت، ئەنجامى ھەر كارىكى تەكنىكى بىت، كەۋاتە نەرىتە دىنى و ئاكارىيەكان بەلاۋە نراون. نەرىتە رۇحانىيەكانى ئىمە ئەمە بوو كارىك كە بۇ مرقۇ سود بەخشە، يان دروستە، يان جوانە، يان گەشەو بەختەۋەرى مرقۇقى لىدەكەۋىتەۋە دەبى ئەنجامبدرىت. ئەگەر سىستەمى ئەو نەرىتانەى كە تەنھا سود بەخشەن قەبۇل بگەين دەبى ھەر شتىك كە لە لايەنى تەكنىكىيەۋە ئەنجامدانى مومكىنە، ئەنجامى بدەين. لەم حالەتەدا ھەرچەند بە شىۋەيەكى زارەكى بەرىزۋە باسى سىستەمە نەرىتيەكانى خۇمان دەكەين، بەلام لە راستىدا، بەلاۋە نراون، ھەلبەت ئەم گریمانە تەكنولوژىكىيە كە "ھەركارىك كە لە لايەنى تەكنىكىيەۋە ئەنجامدانى مومكىنە، دەبى ئەنجام بدرىت" نەرىتيكى شەفاف، كە ئىمە ۋەك بنەمايەكى بەھا ئاگامان لى بىت، نىيە. بەلام شىۋازى كارى ئىمە دىارى دەكات، لە حالىكدا كە ئىمە لەھەستى خۇماندا بە نەرىتەكانى يەھودى - مەسىحى ۋە فادار ماۋىنەتەۋە.

كەۋاتە ئايا روو بە رووى پىكدادانى حاشاھەلنەگرى نەرىتەكانى ھۇمانىزم و فەرمانەكانى پىشكەۋتنى تەكنولوژىكى بۈيىنەتەۋە؟ بە خوشحالىيەۋە دەرفەتلىكى سىيھەمىش بۇ سىستەمى بەھاكان بوۋنى ھەيە، نە دەرفەتلىك بە گوڭرەى ئىلھام، بەلكو لە سەربنەماى ناسىنى ئىمە لە سىروشتى مرقۇ. بنەماى سىستەمى بەھاكان لە سەر ئەم گریمانەيە كە دەرفەتى دىارى كردنى ئەۋەى بۇ مرقۇ باش و يا خود خراپە بوۋنى ھەيە بەو مەرجەى كە سىروشتى مرقۇ بناسىن. لىرەدا مەبەست لە "باش يان خراب" خواستەكان يان ناخۋاستەكانى مرقۇ

یان باش و خراپ بوون شتیك نییه بۇ ئاسایش و خوشگوزەرانى مادى مروۇ بیٹ. بەلكو مەبەست لە باش شتیكە كە دەبیته هوی گەشەى تەواو و کامل بوونی تواناکان و هیژەکانى مروۇ، و مروۇ دەگەیه نیته گەشەى مرویی بەلام بەم شیوازه دەتوانین هەندیک نهریت بە بەهای بابەتییه وه بخولقینین، بەلى ئەوهى پیویستیمان بە پەنابردن بۇ ئیلهام هەبیٹ، و ئەم نهریتانه وهك نهریتە هاوبەشەکانى تیكرای ئایینه هۆمانیستهکانى وهك ئیسلام، مەسیحییەت، یەهودى، بودیزم و تائوییزمه.^(۱) هەرچەند ناتوانم لەم وتارەدا دەرڤەتى پراکتیزە بوونی ئەم نهریتانه نیشان بەدم، بەلام چەندین تیبینى پى زیاد دەكەم كە پەنگە لە نیوان چەمكە بەکارهاتووەکان لە ئانالیزی سیسته مەکان و دەروون شیکاریدا پەيوەندیەك گرى بەدات.

مروۇ سیسته میكه — وهك سیسته مە سیاسیهکان و یا خود ئوکولۆژییهکان، سیسته می جهستیه یان سیسته می خانه یان کۆمەلگا و ریکخراو. لە شروقه کردنى "سیسته می مروۇ" دا بۆمان دەرڤەکەویت كە لە گەل سیسته میكى هیژەکاندا دەستە و یەخەین نەك لە گەل بونیادیكى میکانیکی بەشە بچوکه رهفتارییهکان وهك سیسته مەکانى دیکه. لە ناخى سیسته می مروۇدا گریدان و پیکه وه بوونیکی گەوره بوونی هیه و لە هەمبەر گۆرپانکاری خۆپاگرییهکی توند نیشان دەدات. دیسان گۆرپانکاری لە بەشیكدا كە "هۆکاری" نەخوازای گۆرپانکاری لە بەشیکیتر دایه، گۆرپانکاری تیكرای سیسته می لیناکه ویته وه.

(۱) ئەم سیسته مەى ئاکارى هۆمانیستیم لە کتیبى "مروۇ بۇ خو" دا شروقه کردوه.

دژوارى تىگەيشتن لە "سىستەمى مەروۇ" لە دو لايەن دا شاراوەيه. گرفتى يەكەم ھەمان گرفتى چەمكى سىستەمى ئەندىشە بە شىوہى ھەستى گشتىيە. گرفتى دوھەم لەم راستىيەدايە كە زۆربەى خەلك تىورى ھەبوونى ھەندىك ھىز لە پشت ھەلس و كەوتى روالە تىيەو بە ئاسانى قەبوول ناكەن. نموونەيەكى سادە دەھىنمەو: ئەگەر كەسيك ببينن كە بە روخسارىكى سورۇبوو ھاوار دەكات، ئەلپىن "تۆپەيە" بۆچوونەكەى ئىو ھەستە. بەلام ئەگەر بە وردى لە سىستەمەكەى بپوانن رەنگە بلپن "ئەم كابرايە ترساو" وديسان ئەگەر وردتر سەير بكەن رەنگە بەم ئەنجامە بگەن كە "ئەم كابرايە داماو". ھەرسى بۆچوونەكە راستن، بەلام ئىمە لىرەدا لە گەل پلەيەكى گۆپاو لە رىژەيى بوون دەستەو يەخەين، چوونكە ئەم بۆچوونە كە ئەم كابرايە داماو لە راستى سەرەكى ئەو كارەى كە من پىيەو سەرقالم نزيكتەر، بەلام ئەگەر بە تۆپەيى سەيرى بكەم روالەتى پرسەكەم لە بەرچاو ھەستەو.

بە زۆرى ھىزە پائەنرەكان ناوشيارن. بۆ نموونە فەرمانبەريك لە كىوسكى پۆستەدا دانىشتەو، كوت و مت كاترزمير ٦ى دواى نيوہپۆيە(كاتى كۆتايى ھاتنى دەوام) وسەرەپاي ئەوہى ھىشتا سى كەس چاوہپوانى ئەون (تا كارەكانيان رايى بكات) ئەو كىوسكە دادەخات. ئەگەر چاوديرىكى باش بن، نيشانەى رازى بوون لە نيوچاوانيدا دەبينن كە چۆن سى كەسى ناچار كردو بە بى ئەوہى بتوانن پوول(Timbr) بکرن پۆستە خانەكە بە جى ھيپن. ئەو خۆى لەم پرسە ئاگادار نىيە، بەلام ئەم ديمەنە ئاگادارت دەكاتەو كە لە پىگە يەكى زۆر جياوازدا، لە رژىميكى تىرۆر وتوقاندا، رەنگە ئەم كەسە

ئەشەكەنچەكەرىكى سادىستى لى دەرىچىت. رەنگە خواستى سادىستىك لە پىگەيەكدا كە رىگەي پىبدرىت خۆى ئاشكرا بكات، وبە روونى سەرھەلبدات. لىرەشدا بۆمان دەردەكەوئت كە ھىزىك، وەك خواستى سادىستىك، بوونى ھەيە كە لە كار يا خود ھەستدا ئاشكراو بەر چاۋ نىيە، بەلام رەنگە لە ھەل و مەرجىكى تايبەتدا بىيئە ھىزىكى بە ھىز لە سىستەمى تاكدا.

توخمىكى دىكە لە شروڤەي "سىستەمى مروڤدا" پىششىنى كردنىەتى. واباشترە پىيى بلىن "كاراكتەر" تا "سىستەمى مروڤ" چوونكە ھەموان لەوھى كە پىدەگوترىت "كاراكتەر" ھاوبەشىن. تەنانت ئەو كەسانەش كە لە دەروونناسىدا پسپۆر نىن بە ئەزموون بۆيان دەركەوتوۋە كە كاراكتەرى تاك لە گەل ھەلس و كەوتە روالەتتىيەكەي و ئەوھى سەبارەت بە خۆى بىرى لىدەكاتەوۋە يەك نىن. رەنگە سەبارەت بە خەلك داوھرى بكەين، ئەم داوھرىيە بە گوئىرەي ئەو كارە نىيە كە لەو كاتەدا ئەو كابرايە ئەنجامى دەدات، بەلكوۋ ئەو ھىزانە ھەلدەسەنگىنن كە بە زىرەكى بۆى دەركەوتوۋە ولەو بىروايەدايە كە لە كاتى پىويستدا خۆى دەردەخات. تەنانت سەرەراي ئەو ناسىنە زۆرەي كە رەنگە بە دەست ھاتىت، ناتوانن بە جىدىيەتەوۋە ھەلس و كەوتى داھاتوۋى كەسىك پىششىنى بكەين، بەلكوۋ ئەم كارە تەنھا لە ئاستى ئەگەردا مومكىنە. بەلام بە دۇنيايىيەكى زىاترەوۋە دەتوانن ھەلس و كەوتى جەماوەر پىششىنى بكەين بەو مەرجەي كە بونىادى كاراكتەرى گشتى تىكپراي كەسانى گروپ بۆ ئىمە روون بىت.

لە پەرەوێزی ئەم بابەتە دا پێویستە بڵێم کە لە ساڵی ۱۹۳۲ ئێمە
 ھەزمان کرد بزانی ئەگەر هیتلەر بێتە سەر ھوكم پەرچەکرداری کریکار
 و فەرمانبەرانی چۆن دەبێت؟ بیرو بۆچوون و خواستەکانی ئەوانمان تا
 ڕادەیەک لە بەر دەستدا بوو، لە سەداسەد دژی نازیزم بوون، بەلام لەو
 برۆیەدا بووین کە ئەو پەرچەکردارە کە نیشانی دەدەن گریڤدراوی
 ھیزی رێژەیی ھێزە دەسەلاتگەر و نادەسەلاتگەراکانە لە بونیادی
 کارەکتەری ئەو توێژەدا، کە یان دژی هیتلەر خەبات دەکەن و یا خود
 بەرەو نازیزم رادەکیشرین، یان تەنھا سەرقالی ژیاڵی خۆیان دەبن بە
 بێ ئەوەی دۆزمنیکی جیدی یان دۆستیکی گەرم و گوپی هیتلەر بن.
 ئێمە دەمانتوانی بە شیوەیەکی گریمانەیی رێژەیی ئەو کەسانە کە
 یەکیک لەو سێ شیوازە دەگرنە بەر بە شروۆفکردنیک بونیادی
 کاراکتەری گروپەکان پێش بینی بکەین، پێش بینییەکی ئێمە دواتر
 لە گەڵ راستیدا ھاوئاھەنگ بوو.

تیوری سەرەکی من ئەمەیه کە شیکردنەوێ "سیستەمی مروۆف"
 دەبێ بەشیکی جیاڵە بووی شیکردنەوێ سیستەمی کپین و فروش لە
 گەڵ سیستەمی کۆمەلگادا بێت، بە دەربڕینیکیتر بەشیکی لە زانستی
 مروۆیی یان زانستی بە رێو بەری بێت. تەنانت ئەگەر دەرفەتی دروست
 بوونی بەھای برەوداری بابەتی لە سەرینەمای زانستی مروۆیی قەبول
 نەکەین، دیسانیش ئەم راستییە لە جیگای خۆیدا یە کە ئێمە لە
 چۆنیەتی بەرنامەریژی خۆمان بێ خەبەرین، مەگەر "سیستەمی مروۆف"
 بناسین و لەگەڵ سیستەمی کۆمەلایەتی و ریکخراوەی تیکەلی بکەین.
 ئەگەر وانەبێت روبەروی شیکردنەوێ سیستەمی کۆمەلایەتی دەبینەوێ

بەبئىئەۋەدى يەككە لە سىستەمە لاۋەكییە گىرنگەکانى ھەسببەكەين.
 ديسان دواى ئەۋە لە "سىستەمى مروۇف" تىگەيشتىن، ڤەنگە گىرفتى
 ڤىرسەكە، ديارى كىردنى بەھا گىشتى و ڤىرەودارو بابەتتەكان تاراڤەدەيەك
 گىرنگى خۇيان لە دەست بەدەن.

بەسرىچ دان بەم ڤىرسانە ئىمە دەتوانىن بۆئەم ڤىرسيارە ولامىكى
 گىشتى بدۆزىنەۋە، ھەرچەند كە ولامىكى تايبەت بەگويىرەى ڤىرەو
 وبەھاى سىستەمى ئاكارى عەقلى مومكىن نەبىت. ڤىرسيار ئەمەيە:
 "سىستەمىكى ديارىكراوى بەرئەۋەبەرى دەتوانى چەكارىك بۆمروۇف
 ئەنجامبەدات ؟" لەگەل ئاگادار بوونەۋەمان لە دەرتەنجامەكانى
 بەرنامەريژى خۇمان بۆ مروۇف، دەتوانىن ڤىيارىدەين كە ئايا بەگويىرەى
 ئەم دەرتەنجامانە ئامانجىكى بەرنامە ريژى بەلامانەۋە گىرنگە يان
 شىۋازىكى بەرئەۋەبەرى لە بەراۋرد لە گەل شىۋازىكى دىكەدا. تەنھا لە
 ريگەى تويژىنەۋە لە "سىستەمى مروۇف" لە نىۋ سىستەمى كۆمەلايەتى
 كە بەرنامە ريژى ئامازەى پىدەكات دەتوانىن لەم دەرتەنجامانە تىبگەين
 - ئەمە خالىكى گىرنگە - بەبئى ھەبوونى زانىارى سەبارەت بە مروۇف
 تەنھا بىر لەۋە دەرتەنجامانە دەكەينەۋە كەئەۋ شىۋازانەى كە ئىمە
 ھەزىيان لىدەكەين ، بەلام راستە قىنە نىن، پاساۋدەدات . لە ھەر حالدا
 خالى گىرنگ ئەمەيە كە نابى خۇمان بەم ڤىرسيازەۋە سنوردار بگەينەۋە:
 "دەرتەنجامەكانى ئەۋ لە گەل بەرئەۋە بىردنى ۷يان ۸ ساعەت كار بۆ
 ھەلس و كەۋتى مروۇف چىيە؟" بەلكو ديسانىش دەبئى ڤىرسيار بگەينەۋە:
 دەرتەنجامەكانى ئەۋ بەرنامەريژىيە بۆ ھەلس و كەۋتى مروۇف لە دەرتەۋەى
 پىگەى كار كىردنەۋە چىيە؟ "

نمونه يەكى ديارى كراو لە بەرچاۋ بگريڻ: "كريكارىك بە كارىكى تىكرارىيەو (لە ئەمريكا). ئەم كەسە بىزارو نارهەت و تورپەيەولە كارەكەى ھىچ چيژىك وەرناگريڻ، بەلام ئەم نەبوونى چيژە لە كار بەو بەكارھيئانەى كە لە كاتى ھەسانەو و پيشوى كۆتايى ھەفتە دا ئەنجامى دەدات قەرەبوو دەبيتەو. بەلام بەكار ھيئانيش ھەندىك سنوورى ھەيە كە ئازارايىڻ. ئەم كريكارە لە جيهانىكدا دەژى كە دەتوانى رىژەيەكى سنوردار لە كالا رىكلام كراو ھەكان بەكار ھيئيڻىت. سەرھەراى ستاندارى بالاي ژيانى، لە بەراورد لە گەل كريكارەكانى شوينەكانى جيهاندا، لە بەكار ھيئاندا سنوردار كراو تەو. لە قورسى بارى باج، لە جيرانى رەش پيىست ويان لە ترسى لە دەست دانى كارەكەى گازندە دەكات و نىگەرانە. ئەم نارهەتى و تورپەيى ئەو چە كاريگەرييەك لە سەر پەيوەندييەكەى لە گەل ھاوسەرومنداڵەكانيدا دادەنيڻ؟ ئەركەكانى ھەك ھاوولاتييەك چۆن رادەپەريڻىت؟ ئايا ناكەويتە داوى فريودانى خەلكەو تا لە نارهەتتەيەكانى ئەو بو دابين كردنى ئەو مەبەستانەى كە بەھىچ شيوہيەك لە گەل بەرژەوہندى كريكارەكاندا نايەتەو كەلك وەرېگرن؟ ئەو ھى دەمەويڻ بە شيوہيەكى ساف و سادە بيليم ئەمەيە كە رەنگە لەو سىستەمە كارييەدا كە بە روالەت سەرکەوتوانە ئەنجامى دەدەن ھەندىك شتى سودبەخش بخولقيڻ، بەلام لە ھەمان حالدا رەنگە ھەندىك شتى زيانبەخش، چە لە لايەنى تاكەو ھەو چە لە لايەنى كۆمەلگەو، لە ئورگانى بوونى مۆڤدا دروست بکەن كە بەرژەوہندييەكانى ھەنووكە بخاتە بن كاريگەرييەو و وکۆمەلگا لەو ھەم لە لايەنى مادى ھەم لە لايەنى مەعنەوييەو زيان ببيئيڻ. تەنھا

لیکۆلینه وهیه کی شیکردنه وهیی ووشیارانه له مڕۆڤ دهتوانی نیشانی بدات که کاریگهریه گشتیه کانی بهرنامه ریژی و بهریوه بهری تا چه ئاستیکه.

ههلبهت به ناچارى رووبه روی چه مکێ له نه ریته کان ده بینه وه که له پوانگهی ئهو که سانه وه که به سیسته مه کانه وه سه رقالن به هایه کی تایبه تی هیه. ئه گهر پرسیار بکه ن که "کاری گونجاو" ی مڕۆڤی سیسته م چیه؟ دهتوانین له ولامدا بلین که "کاری گونجاو" بریتیه له کامل بوون و گه شه کردنی تیگرای توانا کانی مڕۆڤ، لانی که می پیکدادان و به فیوڤدانی هیزی ناوه کی مڕۆڤ، له نیوان مڕۆڤ و مڕۆڤ، و مڕۆڤ و ژینگه ی ئهو".

یه که یان دوو نمونه دهتوانی به شیوه یه کی بهرجه سته وهه سته پیکراو ئهم بنه ما گشتیه روون بکاته وه. مڕۆڤ پیویستی به نزیک بوونه وه له کهسانی دیکه هیه. ئهم نزیک بوونه وه یه چه نندین جوره- بۆ نمونه نزیکى پیاویکی فرمان بهر له سه ره وه ی خۆی. نرخى ئهم جوره نزیکیه، نه بوونی سه ره به خۆی، نه بوونی داوه ری یان خواستی یاخى بوونی ناوشیار له هه مبه ر هه مان که سی سه رده سته. ئهم جوره نزیکیه که له سه ر بنه ما ی ملکه چ بوون و فرمان به ریه، له به رده م گه شه کردن و کامل بوونی تاک ریگره وده بیته هۆی سوان ووله ناو چوونی وزه و خۆشه ویستی، مه به ستم له خۆشه ویستی، گهرم وگوپی و نزیکى ته واوه تی له نیوان دوو که سه. که هه ر دوانیان سه ره به خۆی ته واوه تی خۆیان، یان له واتایه کی دیکه دا تاک بوونی خۆیان ده پارێزن. خۆشه ویستی له بنه رته دا ناکوکی هی نه ر و به

فېرۆدەرى ھېز نىيە، چۈنكى دوو پىيوستى قوۋلى مۇقەكان پىكەوھ تىكەل دەكات: نىزىكى وسەربەخۇيى. نمونەكانى دىكە برىتىن لە ھاوسەنگى نىوان ھېزە غەقلى وسۆزدارىيەكان، لە نىوان بنەماي لىبوردنى بى قەيد ومەرج وبنەماي بەرپرسىارەتى. گەلىك نمونەى دىكە بوونيان ھەيە كە ئەم راستىيە دەسەلمىنن كە چىيەتى سىستەمى مۇيى بە شىۋەيەكە كە ھەندىك رىگەچارەى دىارىكراوى باش ۋەندىكىترىش كارى خراپى لىدەكەويىتەوھ^(۱). دەتوانىن ئەم شىۋازە بە روونى لە خەسار ناسى خەمۇكى دەروونى^(۲) ۋپەرىشانى دەروونى^(۳) دا بىينىن. بەلام دەبى خەسارناسى نەرىتى لە بىر بكەين، واتە ئەو كەم وكۇپىيانەى كە خاۋەن مۇدىلى كەلتورين ونىشانىدەرى دژكردەوھى سىستەماتىكن، چۈنكى زۆربەى ئەندامانى كۆمەلگا تىيدا بەشدارن بە شىۋەى خەسارناسى تاقى ناكىتەوھ.

بەم زانىيارىانەى ئىمە لە "سىستەمى مۇق" رەنگە بونىادىكى كاراكتەرى نمونە كە بۇ كارى باش ولانى كەمى بە فېرۆدانى وزە رىنۆينىمان بكات، بىتە كايەوھ. ئەم مۇدىلە رىزبەندىيە بابەتتىانە بەھاگەلىكى برەودارن. لە راستىدا ئەرەستۇ وسپىنوزا ئەم مۇدىلەيان دارشتوھ، ھەرچەند لە گەل ئەم مۇدىلەدا كە ئىستا باسما كىرد جىاۋازە. فرۆيدىش ھەرچەندە راستەوخۇ وبى پەردە نەھاتوھتە نىۋ

(۱). Dysfunctioning

(۲). Neuroses

(۳). Psychoses

پرسی بەهاکانەو، بەلام نا راستەوخۆ ھەندیک بەهای خولقاندووە کە بۆ گەیشتن بە کاری باش بۆ مروۆ زۆر یارمەتی دەرد.

کە واتە بەرنامەریژی، پیویستی بە تیکەلاو کردنی " مروۆی سیستەم" لە سیستەمی " ئابووری - دەولەت-کۆمەلگە" ھەیە. پەنگە ئەوێ کە لە لایەنی ئابوورییەو سودمەندە، لە لایەنی مروۆی وکۆمەلایەتیەو زیانبار بیٔ، کە واتە دەبی ئامادەیی ئەو مان ھەبیٔ کە ئامانجی کۆتایی وراستەقینەیی خۆمان ھەلبرێرین: یان گەشەیی تەواوەتی مروۆ یان لانی زۆری بەرھەمھێنان و بەکار ھێنان. ئەم ھەلبرێردنە کاتی کە مومکینە کە لەم باوەرەیی خۆمان دەست ھەلبرێرین کە: لە کۆنەو ھاونا ھەنگیە کە لە نیو ئەم دوو گەشەییە دا بوونی ھەیە ویان بە زمانی ئایینی داخوایەکانی خوا وقەیسەر چوون یەکن. گەلیک بەلگەمان لە بەردەستدایە نیشان دەدات کە ئیمە، لە ئەمریکا وتیکرای جیھانی پیشەسازی خۆراوا - کە لە پوانگەیی منەو روسیاش لە خۆ دەگریٔ - گیرۆدەیی قەیرانیکی قوولین کە ئابووری نییە، بەلکوو مروۆیە. ئیمە شاھیدی زیاد بوونی دەستدریژی، بیزاری، نیگەرانی، ونەفرەتین و بەکار ھێنانی لە رادەبەدەری ئیمە ولامی رق وچا وچنۆکی مروۆ ناداتەو.

ئایا ریگایە کە بۆ دەرچوون لەم قەیرانە مروۆیە بوونی ھەیە؟ واباشترە پرسی: ئایا پیویستمان بە دروستکردنی کەم وکۆپیە کە " مروۆی سیستەم" بە مەبەستی دا بین کردنی سیستەمی سودبەخشی بەریوەبردن و بەرھەم ھێنانی ئابووری ھەیە؟ یان ئایا دەبی بۆ دروستکردنی کۆمەلگەییەکی تەندروست مروۆ نەخۆش بخەین؟ من

گومانم لەوەدا نییە کە دەتوانین کۆمەلگەیه‌کی پیشه‌یی بونیاد بنین کە ناوهند و ئامانجەکه‌ی گەشه وکامڵ بوونی مرو‌ف بی‌ت، نه‌ك لانی زۆری به‌ره‌مه‌ینان و به‌کار هێنان. به‌لام ئەم کاره پێویستی به‌ گۆرانکارییه‌کی رادیکال له بونیادی کۆمەلگای ئی‌مه، له ئامانجه هه‌مه لایه‌نه‌کانمان، له ئەوله‌ویه‌ته‌کانی به‌ره‌مه‌ینان و شیوازه‌کانی به‌ریوه‌بردنی ئی‌مه هه‌یه. ئایا ئی‌مه ده‌توانین ئەم گۆرانکاریانه دروست بکه‌ین و ده‌رئه‌نجام لی‌کترازان ئاسته‌نگ بکه‌ین؟ شتیکی د‌ل‌نیا و مسو‌گه‌ر له ئارادا نییه. به‌لام چه‌ندین هۆکار بوونیان هه‌یه کە هیوادارمان ده‌کات. یه‌که‌م وگرن‌گتر ئەوه‌ی کە ئی‌مه خاوه‌ن ئامرازی مادی و ته‌کنیکی و ئاگاه‌ی وشاره‌زایی تیوری‌کمان هه‌یه، کە واته ده‌توانین کۆمەلگه‌ی ته‌کنۆلۆژیکی بکه‌ینه کۆمەلگایه‌کی مرو‌یی. دوه‌م : داخوازی وخواستی‌کی رووله زیاده‌بوون بۆ ئەم مرو‌یی کردنه بوونی هه‌یه، ئەم خواسته نه‌ته‌نها له نیو "هیپیه‌کان" و خویندکارانی رادیکالی زانکۆ، به‌ل‌کو له نیو ئەو ئەمریکایانه‌دا کە هیش‌تا نه‌ریته مرو‌یه‌کانیان له بیر نه‌کردوه و هیش‌تا وی‌ژدانیان ب‌ی‌ ده‌نگ نه‌بووه، له نیو ئەو که‌سانه‌دا کە ئاگاهیه‌یه‌کی زیاتر سه‌باره‌ت به‌وه‌ی کە ژيان‌ی ئی‌مه به‌ره‌و بی‌زارییه‌کی ئازار‌وی ده‌روات، به‌ ده‌ست‌ده‌هێنن، بوونی هه‌یه. به‌ پروای من زانیاری رووله زیاده‌بوون له‌ که‌م و‌کو‌پ‌ری ر‌ی‌ک‌خ‌را‌وی کۆمه‌لایه‌تی ئی‌مه و به‌رنامه‌ریژی ب‌ی‌ به‌های ئی‌مه، هۆکاری‌کی راسته‌قینه‌ی قه‌یرانه له مانه‌وه‌ی شارستانی ئی‌مه‌دا.

۵- گریّی ئودیپ

پهراویزیك له سهه سهه ربوردهی

"هانسی بچكوله"^(۱)

له سالی ۱۹۰۵ فرۆید "سیّ نامیلکهی سهه بهارت به تیوری جنسی "خوی به لاو کرده وه. ئه وه زانیارییهی که له توێژینه وهی دهروون شیکاری که سانی پیگه یشتو به دهستی هیئا بوو، پیویستی زانستی ئه وهی وروژاند تا متمانه و بره وهی لیکۆلینه وهکانی، به توێژینه وهی راسته وخۆ له ژیا نی مندال دا به سه لمینیت. دهرئه نجام چوار سال دواتر "لیك دانه وهی ترس له کورپکی ته مه ن ۵ ساله"^(۲) ی به لاو کرده وه، نوسراوه یه کی لیوانلیو له خالی پر بایه خ که به بهروای فرۆید رۆلی نه خوشی هینه ری گریّی ئودیپی ده سه لماند.

به بهروای فرۆید "هانس" ئودیپکی بچوک بوو. هانسی بچوک له خه وتن و حه مام کردن له گه ل دایکی چیژی وه رده گرت. له لایه کی تره وه وهک رکه به ریك سهیری باوکی ده کرد. "سه رتا له، گمونده ن،

^(۱) ئه م وتاره له ریکخراوی دهروونشیکاری میکزیک له بهرده م ژماره یه ک له مامۆستایاندا

خویندراوه ته وه.

^(۲) . Analysis Of Phobia Ina Five Years Old Boy

دەيەويست كە باوكى لەوان دوربىت، و دواتر لە قىيەنا ئەم خواستە بوو بە ئارەزۆي مەرگى باوكى. ئەو ترسەي كە لە ئارەزۆي مەرگى باوكى دەستە و يەخەي هانس بوو، و دەتوانىن بلىن كە خواستىكى ئاسايى بوو، رىگرى سەرەكى لە بەردەم لىك دانەوہى دەروونى ئەو مندالە بوو، تا دواي گوت و ويژ لە عيادەكەي من ئەوترسە لە ناو چوو^(۱)

لە روانگەي فرۆيدەوہ ترسى هانس دەر ئەنجامى ئەو خواستە حەرامە بۆ كە لە لىبيدۆي ئەو بۆ دايكى سەچاوەي دەگرت، كە بە لە دايك بوونى خۆشكە كەي توندتر ببوو- ئەو روداوەي كە بووہ هۆي ئەوہى هانس لە لە دايكى دور بكەويتەوہ و بايەخ و سرنج دايكى بۆ ئەو كەم بىيتەوہ. دەبى نەفرەتى ئەو لە باوك وەك رەكەبەريك، ترسى ئەو لە خەساندن لە لاين باوكيەوہ وەك تولەي ئارەزوي مردنى ئەو و گەراندنەوہى مېھرەبانى، بەو بارودۆخە زياد بكەين. هانس بە هيوايە كە باوكى بمرىت و لە خەساندن لە لاين باوكيەوہ دەترسا، نيشانەي سەمبولىكى ئەم ترسە، ترس لە قەپ گرتنى ئەسپە. لەم روہ وە ئەو ترسەي كە لە كەوتنە خوارەوہ لە ئەسب تووشى ئەم كۆرە دەبىت نيشاندەري ئارەزۆي مەرگى باوكيە. و ھەولدانى ئەو بۆ نە ديتنى ئەسب سەمبولى ھەلھاتنە لە ھەر دوو ترسە كە.

سەرەراي ئەم لۆژيکە و عاقلانە بوونى باسەكەي فرۆيد و دەولەمەندى بەلگە كلينيكيەكانى ھەندىك پرسىار و گومان دىنە ئاراوہ. پرسىارى يەكەم: ئايا دايك و باوكى هانس، بە ھەمان ئەندازە

(۱) لە كتيبى شى كردنەوہى ترس لە كۆپىكى تەمەن ۵ سالد

که فرۆید ده‌لی، له هه‌لس و کهوتی خۆیان له گه‌ل منداڵه‌که‌یاندا راستگۆن؟

"دایک و باوکی هانس له لایه‌نگرانی نزیککی من بوون و خۆیان دانیان به‌وه دا ده‌نا که له په‌روه‌رده کردنی یه‌که‌مین منداڵی خۆیاندا دیسپلین پیویستیان بۆ به‌ ده‌ست هی‌نان و پاراستنی هه‌لس و کهوتی باش و گونجاو به‌کار نه‌هی‌ناوه. و بۆ ئه‌وه‌ی که منداڵه‌که، کورپکی بزێو، شاد بوو سه‌ربه‌ستیان کرد تا گه‌شه‌ بکات و خۆی بنوینیت، به‌ بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ر په‌شه‌یه‌ک له ئارادا بێت."

و فرۆید درێژه‌ی پێدا و ده‌لی:

"به‌ سرنج دان به‌ وه‌ په‌روه‌رده‌یه که دایک و باوک به‌ منداڵه‌که‌یان دابوو، که هه‌له‌ باوه‌کانی په‌روه‌رده‌ی ئێمه‌ی تێدا به‌ لاوه‌ نرا بوو، بۆ گومان ئه‌وان هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ پریاران دابوو که منداڵه‌که‌یان رووبه‌روی گالته‌ و کونترۆڵ کردن نه‌بیته‌وه^(۱)"

به‌لام ئایا راسته‌ که دایک و باوکی هانس لانی که‌می دیسپلین و زۆریان به‌ کار هی‌ناوه و له "هه‌له‌ کانی په‌روه‌رده‌ی ئاسایی ئێمه" خۆیان دورگرتوه؟ فرۆید، بیرمه‌ندیکی گه‌رم گوێ، هه‌میشه‌ زانیاری راست و دروست پێش گه‌شی ئێمه‌ ده‌کات و به‌لگه‌ی پیویست ده‌کاته‌ روو تا نیشان بدات که هه‌لسه‌نگاندی ئه‌و له‌ شیوازه‌کانی دایک و باوک دروست نییه‌.

۱- شیوازی په‌روه‌رده‌کردنی دایک و باوک قه‌ت بۆ هه‌ر په‌شه‌ نییه‌. دایک به‌ راشکاوی له‌ خه‌ساندن ده‌یترسی‌نینت "ئه‌گه‌ر تو‌ ئه‌م کاره‌ بکه‌یت

(۱) هه‌مان سه‌رچاوه‌.

دەست بە ئەندامی زاوژى خۆتەو بەدەيت (دەنيَرم) ئەلف) بىت و بىپریتەو^(۱) و ديسان ھەرەشە لە منداڵەكەى دەكات كە بە جىى دەھيَلت. ھانس دەلى "دایە گوتى ئیدی ناگەریمەو.^(۲)"

۲: درۆ کردنیش بە شیوازەکانى پەرورەدى دایک و باوک زیاد بوو. دەبى بلیم كە درۆکردن لە گەل منداڵدا بەو شیوہیە كە دایک و باوک دەلین بى زەرەر نییە. بە پلەى یەكەم درۆ كردن جوړه گالته پیکردنیکى فیلاویانەى منداڵە، بە تايبەت ئەگەر نەیتوانى لى تیبگات-ھەرچەند كە ناتوانیت دَلنیا بىت كە قسەى گەرەكان راست نییە. بە پلەى دوھەم درۆکردن لە گەل منداڵ شیوازیكى دیکەى بەكار ھینانى زۆرە، منداڵ ھیچ شیوازیكى بوجیاکردنەو درۆ لە راست لە بەر دەست دا نییە، دەبى متمانە بە دایک و باوكى بكات و ديسان ھیچ كەرەستە و ئامیر و دەرڤەتیکى بۆ بەرگری كردن لە خو لە ھەمبەر قسەى درۆ لە بەردەستدانییە. خودى فرۆید گوتویەتى كە "دایک و باوك بۆ منداڵ تەنھا سەرچاوەى متمانە پیکراو و سەرچاوەى تیکراى بیرو و بپرواکان"

لە پوانگەى ئیمەو، ھانس، بەو شیوہیەكە دایكى بیرى لیدەكاتەرە وپ وکاس نییە. ئایا بە راستى منداڵ رازى بوو كە حاجى لەق لەق منداڵ دەھینیت^(۳)؟ فرۆید بە ئیمە دەلى: "ئەوە لاسایى کردنەو و توالە کردنەو ھانس لە باوكى بوو". وەك ئەوہى بلی: "ئەگەر بە راستى چاوە پوانى ئەوە دەكەیت كە من بپروا بەو بەكەم كە حاجى لەق لەق لە

(۱) ھەمان سەرچاوە.

(۲) ھەمان سەرچاوە.

(۳) ھەمان سەرچاوە.

مانگی ئوکتوبه ردا "هانا" ی هیناوه، له حالیکدا له سه فه ره که ی گموندندا بینیم که چۆن زکی دایکم بهرز ببووه وه، منیش چاوه پروانی ئه وه له ئیوه ده که م که پروا به درۆکانم بکه ن^(۱).

رهنگه ئه م میکانیزمه له په یوهندی له گه ل درۆیه کی دیکه شدا به کار بیئت. دایکی هانسی ده لی که ئه وه ئه ندای زاوزی پیوانه ی هیه و باوکیشی جه ختی له سه ر ده کاته وه. هه ندیک هۆکار بوونیان هیه که نیشان ده دات هانس له قبول کردنی ئه م قسه یه دا دودله. ئیمه له و بره وایه داین که کاتی که ئه و ولامده داته وه که به لی ئه ندای زاوزی دایکی به گه ره یی ئه ندای زاوزی ئه سپه که یه، به شیوه یه کی نیوه وشیار گالته ی پی ده کات.

نمونه کانی دیکه ی شیوازی په ره ره ده کردنی دایک و باوکی هانس به لاهه ده نین، به لام ئه م پرسیاره ده خهینه روو: چۆن فرۆید ده توانی له و بره وایه دا بیئت که ئه وان له هه له باوه کان خۆدوره گرن به لام له هه مان حالدا هه مان شیوازی سزادان و کوئترول کردن به کار ده بن که شیوازی تیکرای دایک و باوکه نه؟ (نه رم و نه هیینی له تویرتی مامناوهندی و سه روتر، توندوتیژو ئاشکرا له تویرتی خواروی کۆمه لگادا).

فرۆید له بۆچوونه کانی خۆیدا "خالیکی تاریکی" هیه. بۆچوونی ئه و له سه ر کۆمه لگای بورژوازی، ره خه گرانه و لیبرال بوو نه پادیکال. ئه و ده یه ویست توندوتیژی له شیوازه کانی په ره ره ده که م بکاته وه. به لام له قوناغی ره خه له ئه ساس و بنه ره تی کۆمه لگای بورژوازی زیاتر نه رویشت: بنه مای زۆر و هه ره شه. ئه م راستییه که ئه و تیوری یه که می

(۱) هه مان سه رچاوه.

خۇي سەبارەت بە ترسى مندالان گۆپى بە ھۆى ھەمان شىۋازە بوو. فرۆيد لە كۆتايى دا گەيشتە ئەو ئەنجامە كە ئەم ترسانە بە شىۋەيەكى گشتى ھىچ بناغە و بنەپەتلىكان نىيە، بەلكو نىشانەكانى ترسى خۆشەويستى ھەرام و ھەلچۈنەكانى مندالى. لە پوانگەى ئىمە ئەو پىداگرييەى كە لە سەر ئارەزۇ ھەرامەكانى مندال دەكرىتەو، تا رادەيەك ئاماژە بە بەرگرى دايك و باوك دەكات كە لە ئارەزۇ ھەرامەكانى خۇيان و ئەو كارانەى كە ئەنجاميان دەدا رزگار بوون (ھەروەھا كە دەبينىن، لە نمونەى ھانس دا، دايك رۆلى فرىودەريكى ئاكتيف يارى دەكات).

لە گەپانەوھى بۆ بەلگە كلىنكىيەكان رووبەروى چەمكى نىشانەكانى پەريشانى ھانس بچوك دەبينەو. بى گومان ھانس لە خەساندن دەترسىت. بەلام ئەم ترسە بە پىچەوانەى بۆچۈنەكانى فرۆيدەو لە سەربنەماي "وھمى لاوەكى" نىيە. بەلكو ھەمان وھمىيات، ھەپەشە گەلىكى زۆر روون و توندن. بەلام ئەم ھەپەشەنە لە كۆيۈ سەرھەلدەن؟ ئەوانە لە لايەن باوكەو دەروست نەبوون بەلكو دەرنەجامى بەسەردابرىنەكانى دايكن. دايك نەتەنھا بە ھەپەشەى خەساندن مندال دەترسىنىت، بەلكو ھەپەشەى جىھىشتىنىشى لىدەكات. ترسى ھانس لە دايك نىشانەيەكى تىرىشى ھەيە: "لە ھەمام دا لە كەوتنە نىو بانىۋ گەورە كە دەترسم". باوك دەلى: "بەلام دايە دەتشوا، دەترسى بتخاتە نىو ئاۋەكەو؟" ھانس لە ولامدا دەلى: "دەترسم وازم لىبھىنىت، سەرم بکەويته بن ئاۋەكەو"^(۱).

(۱) ھەمان سەرچاۋە.

بى گۆمان ھۆكارى ترسى ھانس لە ئەگەرەكانى داھاتو دايكييه
نەك باوكى.

بىركرنەۋەى ئەم كۆرە سەبارەت بە بۆرى چى (ئەۋەى ئىشى بۆرى
دەكات) ترسى ئەو لە خەساندن پەيوەندى بە باوكىيەۋە نىيە، و
تەننەت لىكدانەۋە يەكەش لە ترس لە خەساندن بوونى نىيە. بەلكو
لانى كەم ئەم ئەگەرە دەگەيەنەت كە ئەم بىركردنەۋە ئارەزۆى ھانس بۆ
ھەبوونى ئەندامىكى زاۋزى پياۋانە بە گەۋرەيى ئەندامەكەى باوكى
بەيان دەكات و يان ئەم ئارەزۆيە بەيان دەكات كە خۆزگە دەيتۋانى
ئەندامى زاۋزىكەى لە گەل دانەيەك گەۋرەتردا بگۆرپتەۋە. بەدەر
بىرپىنكى دىكە لىك دانەۋەى بىركردنەۋەى ھانس ئەمەيە كە دەيەۋەيت
گەۋرە بىيەت و پى بگات (بالغ بىت): نەك لە خەساندن دەترسى.

وت وويژ سەبارەت بە بۆچوونى فرۆيد لە بارەى ئەۋەى كە منداڭ
بە تايبەت لە باوكى دەترسى (و ئەم پەنگدانەۋەيە يەككى دىكە لە
خالە تاريكەكانى ئەندىشەى ئەۋە) لەم بابەتەدا جىگەى نابىتەۋە. فرۆيد
نەيدەتۋانى بىر لەۋە بىكەتەۋە كە پەنگە ھۆكارى سەرەكى ترس ژن بىت
بەلام لىكۆلپنەۋە كلينىكىەكان بە باشى دەريدەخات كە توندترين و يا
نەخۆشى ھىنەرترين ترسەكان لە دايكەۋە و سەرچاۋە دەگرن، و ترس
لە باوك لە بەراۋرد لە گەل ترس لە دايك كەمە.

لە باتى ترس لە باوك پىچەۋانەكەيمان بۆ روون دەبىتەۋە: لەۋە
دەچىت كە ھانس پىۋىستى بە باوكى ھەبىت تا لە دايكى ھەرەشەكەر
بىپاريزىت، و سەرەكەۋتن لە چارەسەريدا ئەۋەندەش گریدراۋى لىك

دانەھەي خەون نەبوو، بەلكو دەرئەنجامى رۆلى پشتىوانى باوك و "باوگەرە" واتە خودى پرفيسور فرۆيدە.

بە شىۋەيەكى كلاسسىك، بىنەرەتى گرىي ئودىپ لە خوشەويستى
 ھەرامى منداڵ بۆ دايكە. فرۆيد لەو بىرۋايە دابوو كە ئەم ئارەزۋىيە
 دەرئەنجامى فرىودانى دايك نىيە. بى گومان مندالىكى تەمەن ۵ يان ۶
 سال خاوەن ئارەزۋ و ھەزى جنسىيە و ئامانجەكەي بەزۆرى
 دايكىيەتى. بەم ھالەو دەپرسىن: ئايا ئەم ئارەزۋ جنسىيە بە ھەمان
 توندىيە كە فرۆيد بىرۋاي پىبوو؟ و ديسان ئايا ئارەزۋى جنسى بە
 ھەمان شىۋە كە فرۆيد لەو بىرۋايە دابوو كە لە نەبوونى فرىودانى
 ئاكتىف لە لايەن دايكەو ۋە، خۆى دەوروزىت؟

لىكۆلىنەوە كلينىكىەكانى فرۆيد بۆئەم ولامى پرسىارانە بەلگەي
 گرنگ دەخەنە بەردەستمان. لە فرىودانى دايكدا گومانم نىيە، ئەو
 دىيەويست ھانس لە باوشى خۆى دا بخەويىت و لە گەل خۆى دا
 بىباتە ھەمام - بەلام سەرەپاي ئەم ھەلس و كەوتە، دايك ئامانجى
 تايبەتى ئارەزۋى جنسى ھانس نىيە. ئەو زۆر ھەزەكات لە گەل
 خانمى "مارىدل" دا بخەويىت و بە ئاشكرا دەلى كە زياتر ھەزەكات لە
 گەل ئەودا بىت تا دايكى. ھانس ئارەزۋى جنسى بۆ دايكى ھەيە، بەلام
 تا ئەو رادەيە نىيە كە نەفرەتلىكى توند سەبارەت بە باوكى لە ئەودا
 دروست بكات و دەرئەنجام لە باوكى دەترسى.

سەرەپاي ئەمەش نابى گرنگى گرىداني كۆپ بە دايك كەم بايەخ لە
 قەلەم بدەين و بە پىچەوانەو ئىمە دەلىن ئەم گرىدانە زۆر لەو قولىترە
 كە لە سەربنەماي ئارەزۋى جنسى دامەزرايىت. لە راستيدا تەنھا ھەزى

ان و دورکەوتنەوێ له خەم و دلتەنگی پێویستە. خۆشەویستی دایک
نەشە ویستییهکی بێ شەرت و مەرجە و رازی بوون و تەنانەت
خەتەرەهەشی لێدەکەوتنەوێ.

ئەگەر ناوەندی ترسی هانس دایکە نەک باوک، کەواتە چۆن
توانین ترسەکە ی لێک بدەینەوێ؟ ئێمە لەم پرۆایەدا ئین کە توخمەکانی
بە ئەمانەن: بۆ ئەوێ هانس گریڤدراوی دایکەیهتی، ترس لە دایک بە
پەرشە لە خەسەندن و بەجێهێشتن زیاد دەبێت. ترسەکە ی لە یەکەمین
و بەروو بوونەوێ لە گەڵ مەرگدا توند دەبێت. بەر لە دەرکەوتنی ترس،
هانس رێوهرسمیکی بە خاک سپاردنی لە گەمەندن بینیوێ. دواتر
سپییکی کەوتووی بینی وایدەزانی کە مردوێ. یەکەمین روو بە
و بوونەوێ لە گەڵ مەرگ روداویکی جیدیە لە ژیاڵی مندالدا، کە
توانی خەم و نارەحەتییهکی زیاده لە مندالیکی هەستیاردا، بەبۆنە ی
بەس لە خەسەندن، دروست بکات.

کەواتە بەم ئەنجامە دەگەین کە ترس لە ئەسپ دو سەرچاوە ی
هەیه: (١) ترس لە دایک بە بۆنە ی هەپەرشە ی خەسەندن (٢) ترس لە
مەرگ. هانس بە مەبەستی خۆدورگرتن لە هەردوو ترسەکە گیرۆدە ی
بسیک^(١) دەبێت کە لە بینینی ئەسپ و ئەزموونی هەردوو دڵەراوکی کە
وێر دەخاتەوێ.

لێرەدا بۆ قەبوول کردنی ئەم گریمانە یە ئامادە دەبین کە بە
گەریکی زۆرەوێ ترسی هانس لە ئەسپی گالیسکە پە یوهندی بە
یکەوێ هەیه و بە پێچەوانە ی لێک دانەوێ فرۆید هیچ پە یوهندییەکی

(١). Ohobia

جنسى بنەماي پەيوەندى جنسى بەردەوام نىيە. باوك بە ئاس دەتوانى بابەتى ھەزى جنسى خۆى بگۆپىت، ئەم پىرسە سەبارت كوپىش راستە. فرۆيد لەو پىروايەدايە كە گرىندانى زاوژىيى بە دا دواى ئارەژۆى "بەر لە زاوژى" دىت.^(۱)

فرۆيد لە كىيى "بابەتەكانى دەروون شىكارى" دا دەنوسىت: "بابەتى خۆشەويستى سەرەتايى منداڵ سىنگى دايكە خواردنى پى دەدات، خۆشەويستى لە ئارەژۆى دامركاندى پىويس خۇراكەو سەرچاوە دەگرىت. دواتر ئەم خۆشەويستى سەرەتايى دەگويزىتەو بە خۆدى دايك كە نە تەنھا خۇراكى دابىن دەكات بە پارىزگارىشى لىدەكات، دەرئەنجام ھەندىك ھەستى جەستەيى دىكا منداڵدا دەروژىت كە ھەندىكيان باش و ھەندىكيان خراپن. دايك پاراستنى جەستەيى، يەكەمىن فرىودەرى منداڵە. رىشەى گرىت بىوینەى دايك لەم دو پەيوەندىيەدايە، كە بە شىوہى نەگۆپ لە يەكەمىن و بەھىزترىن خۆشەويستى بونىاد نراوہ و نمونەى پەيوەندى خۆشەويستى دواتر بۆ ھەر دوو پەگەزەكەيە.

ھەز و خۆشەويستى سۆزدارى نىوان منداڵ و دايك، لە راستە قوولتر لەوہىيە كە بەدەستەواژەى "جىگىرپوونى پىش - زاوژى"^(۲) پىند بگرىت، بەلكو ھەزىكى زۆر قوولە كەتيدا دايك نوینەرى گەرمى، يار پىشتىوانى كردنە. لە راستيدا دايك پىشتىوانى ژيانە و بۆ بەردەو

(۱) سەبارەت بە ئارەژۆى زاوژىيى و بەر لە زاوژىيى و پىنناسە و چۇنايەتى ئەوانەلە بركە نۆھەمى ئەم كىيىبەدا بە تىر و تەسەلى شىرۇقە دەكرىت.

به باوکه وه نییه. ئایا دۆژمنایه تییه کی توند و سه رکوتکراو له گهڵ دایک، به بۆنه ی هه پره شه کان و "خه یانه ته که ی" دایکی به هینانه دونیای کچیک - رکه بهر- و ههروه ها ئاره زۆی کوپ بۆ رزگاری له گریډراوی به وی، بوونی هه یه؟ هه رچه ند که ئه م بابته ته ئه گه ری بوونی هه یه به لām به لگه یه ک بۆ سه لماندنی بوونی نییه. به م حاله شه وه راستیه کمان له به رده ستدایه که ئاماژه به م گریمانه ده کات. ده گه پینه وه بۆ لای هانس، که کاتی که ئه سپه که ی له ته ویله که ده هینیتته دهر وه باوکی لی ی دهر پرس ی: "ئه وت له ته ویله که هینایه دهر وه؟" هانس له ولامدا ده لئ "هینامه دهر وه چونکه ده مه ویت به قه ه مچی لی ی بده م".

باوک ده ته ویت له کی بده یت؟ دایکت، هانا، یان من؟

هانس: دایکم!

باوک بۆچی؟

هانس: چه زده که م

باوک: ئایا تا ئیستا که سیکت بینیه وه له دایکی خۆی بدات؟

هانس: له ژیا نمدا قه ت شتی وام نه بینیه وه.

باوک: به لām سه ره رای ئه وه تو ده ته ویت کاریکی وه ها ئه نجام

بده یت؟

هانس: به لئ به کلکه گسک لی ی دده م (دایکی هه میشه هه پره شه ی

لیده کرد که به کلکه گسک لی دده ا)⁽¹⁾

ئه م وت و بیژه ئاماژه بۆ یه کبوونی ئه سپ و دایک و دژومنایه تی له

گه ل وی ده کات. فرۆید سرنج ده داته ئه گه ری خواستیکی سادیستیکی

(1) هه مان سه رچاوه.

نادىيار سەبارەت بە داىك، بەلام لەم بېروايە داىە كە توخميكى دىكە
 "ورژندانىكى روون بۆ تۆلە كىرەنەو لە باوەكە" ^(۱) ئەم بۆچوونە بنەماى
 لىكدانەوئەى دەروون شىكارى ھانسە. بەلام ئايا بە راستى دوژمنايەتییە
 كە ئاراستەى باوكى دەيىت، بە ھەمان شىوہ كە فرۆيد جەختى لە
 سەردەكاتەوہ؟ و ئايا ئەم دوژمنايەت بە كىردار و قسەكردنى ھانس
 سەلمىندراوہ؟

لە لىك دانەوئەى بەلگەكاندا، وادىيارە فرۆيد لەم تيوريە پىشتىوانى
 دەكات. دەبى لە بىرمان نەچىت كە ئەو خۆى ھەندىك شت بە ھانسى
 بچكولە تەلقىن دەكات، بە بى ئەوئەى بەلگەيەكى بۆسەلماندنى ئەوانە لە
 بەر دەستدا بىت: "بە كورتى من (فرۆيد) پىرسىارم لىكرد ئايا مەبەستى
 پەلەى رەشى دەورى دەم، سەمىلە؟ دواتر ئاشكرام كىر كە ئەو لە باوكى
 دەترسى، كوت و مت بەو بۆنەيەوہ كە زۆر لە داىكى ھەزدەكات" ^(۲)

بە سىرنج دان بە شايستە بوونى مامۇستا وەك (باوەگەورە) دەبوایە
 ئەم تەلقىنە كاریگەريیەكى زۆرى لە سەر منداڵ ھەبوایە. دەبى پىرسىن:
 گەرانەوہكانى ھانس تا چە رادەيەك لەم تەلقىنەوہ سەرچاوہ دەگريت و
 تاچە رادەيەك (خۆھەلقولەوہ) ^(۳).

ھەست بە ھەلچوون لە ھەمبەر باوك لەم وت وويژەى خوارەوہدا
 بەروونى رەنگدەداتەوہ!

باوك: كەواتە بۆچى ھەر كاتىك من داىە ماچ دەكەم تۆ دەگريت؟

(۱) ھەمان سەرچاوہ.

(۲) ھەمان سەرچاوہ.

(۳) . Spontaneous

هانس: ئیرهیی ده بهم

باوک: ئایا دته ویت خۆت باوک بیت؟

هانس: به لئی، به لئی

باوک: ئه گهر باوک بویت چیت ده کرد؟

هانس: وتۆش هانس؟ چه زم ده کرد هه موو یهك شه مه یهك بتان بهم

بۆ "لینز" - نه، له حهفتهیه کدا حهوت رۆژ ئه گهر باوک ده بووم زۆر باش و میهربان ده بووم.

باوک: له گهڵ دایه دا چیت ده کرد؟

هانس: ئه ویشم ده برد بۆ لینز.

باوک: ئیدی چی؟

هانس: هیه

باوک: کهواته بۆچی ئیرهیی ده بهیت؟

هانس: نازانم ^(۱)

له کۆبوونهوه یهکی دیکه دا ئهم وت وویژهی خوارهوه له نیوان کور

و باوکدا ئه نجام ده دریت:

باوک: ئایا له گموندن زۆر له گهڵ دایه دا ده نوستی؟

هانس: به لئی

باوک: و واتده زانی که باوکی؟

هانس: به لئی

باوک: کهواته له باوک ده ترسای؟

(۱) هه مان سه رچاوه.

ھانس: تۆ ھەموو شتېك دەزانى و من ھىچ نازانم!

باوك: كاتىك فرىتزل (ئەسپەكەيان) كەوت گوتت خۆزگە باوكم ئاۋەھا دەكەوت، كاتىك بەرخەكە بە شاخ لى دای گوتت خۆزگە ئاۋەھا لە باوكمى دەدا. ئايا رىۋرەسمى بە خاك سپاردنەكەت لە گموندن لە بىرە؟

ھانس: بەلى، مەبەستت چىيە؟

باوك ئەوكات لە بەرخۆتەوۋە بىرت لەۋەكردەوۋە كە خۆزگە باوك دمرد و خۆم دەبووم بە باوك ھانس: بەلى.^(۱)

ئايا ئەم وت و وىژە ئەوۋە دەسەلمىنىت كە ھانس لە گەل باوكى دوژمنايەتییەكى قولى ھەبوۋە؟ ھەلبەت، بەو مەرجەى لەم پىروايە دابىن كە ئەو وت و وىژە باس لە گىرى ئۇدىپ دەكات، لىك دانەۋەيەكى راستە و قسەكانى ھانس دەيسەلمىنىت. بەلام ئەگەر كەسىك بابەتەكە بە بى ئەم پىروايە لىك بداتەوۋە، دەرئەنجامىكى دىكە بە دەست دەھىنىت: ئارەزۋى ھانس بۇ جىگىرى باوكى، لە سەداسەد نەفرەتى و ئارەزۋى مەرگى باوك بەيان ناكات. نابى لە بىرمان بچىت كە يەككە لە گشتىترىن خواستى مندالان، گەورە بوون، رزگار بوون لە ژىر دەستەيى گەورەكان، و گالتە پى نەكردنە. ھەر بەم بۆنەۋەيەكە كچەكان حەزدەكەن بە بوۋكە شوشە يارى بكەن و كوپ خۆى بە گەورە لە قەلەم دەدات، يەككە لە ئارەزۋ گشتىيەكان كە پىۋىستە حەسىب بكرىت، تاقى كردنەۋەى بابەتەكە بە شىۋەيەكى ئاكتىف كە بە شىۋەى ھەلچوونى بى لايەنانە بىت. فرۆيد لە كىتەبەكەى خۆيدا (ئەو پەرى بنەچەى چىژ^(۲)) بە

^(۱) ھەمان سەرچاۋە.

^(۲) Beyond The Pleasure Principle.

خواستی گشتی گۆرپینی بنه‌مای فه‌رمانبه‌ری بۆ بنه‌مای ئاکتیف بوون
ئاماژە دەکات.

" له‌ سه‌رتادا ئه‌و له‌ پێگه‌ی فه‌رمانبه‌ریدا بوو - ئه‌زموون به‌
سه‌ریدا زال بوو، به‌لام به‌ دوپات کردنه‌وه‌ی، هه‌رچه‌ند که ناخۆش بوو،
وه‌ک پێش برکێی وه‌زرشێ بۆ لایه‌نی ئاکتیف گۆیزرایه‌وه‌..."

" بۆ ئه‌وه‌ی منداڵ له‌ لایه‌نی فه‌رمانبه‌ری ئه‌زمونه‌وه‌ بۆ لایه‌نی
ئاکتیف گۆیزرایه‌وه‌، ئه‌زموونی ناخۆش بۆ لایه‌نی به‌رامبه‌ری یارییه‌که‌
ده‌گۆیزێته‌وه‌ و له‌م رێگه‌یه‌وه‌ له‌ جیگره‌که‌ی تۆ له‌ ده‌کاته‌وه‌. ⁽¹⁾ به‌ هه‌مان
شیوه‌ که‌ فرۆید دوپاتی کردوته‌وه‌، ئه‌زموونی کلینیکی نیشان ده‌دات
که‌ چه‌ز و خواستی گۆرپین له‌ بارودۆخیکی فه‌رمانبه‌رییه‌وه‌ بۆ
پێگه‌یه‌کی چالاک (فه‌رمانده‌ری) هێزیکی به‌ هێزه‌ که‌ له‌ منداڵان و
گه‌وره‌کاندا گه‌لیک داخوازی پێک ده‌هێنێت. ئاره‌زووی بوون به‌ باوک،
کارکردنی چالاک ئه‌وه‌ی به‌ شیوه‌یه‌کی فه‌رمانبه‌رانه‌ ئه‌نجام ده‌دری، و
ئیره‌یی نه‌رم به‌ باوک ده‌توانی به‌ گشتی ره‌وشی هانس به‌یان بکات، به‌
بێ پشت راست کردنه‌وه‌ی گریمانه‌ی دوژمنایه‌تی توند له‌ هه‌مبه‌ر
باوکی، وه‌ک هۆکاری نیگه‌رانی و ترسی ئه‌و، پێویسته‌ هۆکاریکی
دیکه‌ش چه‌سپب بکری. ئه‌گه‌ر کوپێکی ته‌مه‌ن 5 سال ده‌لی: "به‌لی
ده‌مه‌ویت باوکم بمری" ئه‌م گوته‌یه‌ له‌ سه‌دا سه‌د نه‌فره‌ت به‌یان ناکات.
به‌لکو په‌نگه‌ ئه‌و ئاره‌زوویه‌ به‌یان بکات که‌ له‌و ته‌مه‌نه‌دا منداڵ پێی
خۆشه‌، به‌ بێ ئه‌وه‌ی ئاره‌زووی مه‌رگی تێدا بی. ده‌روون شیکاری

(1) هه‌مان سه‌رچاوه‌.

ھانس نیشان دەدات كە ئەو لە باوكی زۆر نەدەترساو بیزاریش نەبوو. ئەگینا بەو شیوہیە سادە و بێ پەردە لە گەلیدا قسەى نەدەکرد و لامى پرسىارەکانى باوكى پوزتیف نەدەدایەو، بە بى پشت بەستن بە گری ئودیپ بە روونی بۆمان دەردەكەوت كە پەيوەندى ئەم باوك و كوپە لە سەر بنەماى دروستى و متمانە دامەزرۆه.

ئەم پرسىارە دیتەپیشەو كە: "رزگار بوون لە ترس لە سەر بنەماى گۆرانكارى نیوہ راست بە چەشتىك پاساودەدریتەو؟ سەیرى ئەم تىبىنیاى خواروہ بكەن:

(١) لىك دانەوہى ھەلەى بەشىك لە ناكۆكىيە سەرەكییەكان لە قەلەم دەدریت لە حالىكدا كە سەمبولىك و لاوہكییە.

(٢) سەرەراى ئەم راستیە كە لىك دانەوہ راست نییە بەلام گەران بە دواى ئەوشتەدا كە لە ئەوپەرى رەفتاردا ئاشكرایە خۆى یارەمەتى دەره.

(٣) رەنگە لە ھەندىك نمونەدا، وەك ئەم نمونەى تەلقینەكان كاریگەرین: مامۆستا كە یارمەتییان دەدات و ھم و خەيالەكان لە خۆتان دور بخەنەو. بە تايبەت كە ئەم مامۆستایە وەك فرۆید بە ناوبانگ و متمانە پىكرا و بىت. بە مېھرەبانى و ریزوہ پەرچەكردار نیشان بدات، بەو شیوہىە كە لە تىكراى چاوپىكەتنەكاندا لە گەل ھانس دا ھەلس و كەوتى كرد.

(٤) گەرنەگرتىن ھۆكار- ئەگەر ئەم گریمانەىە كە ترسى سەرەكى ھانس لە داىكى بوو راست بىت، بايەخ دان و

پىشتىوانى باوك و مامۇستاكەي مندالەكەيان ھاندا و بوونە
ھۆكارى ئەوھى تا زياتر ھەست بە ھىز بكات و كەمتر نىگەران
بىت.

۵) بە كورتى، ئەمە ترسىكى لاوھىيە كە يەخەي زۆربەي
مندالان دەگرىت و رەنگە بو خۆي بە بى چارەسەرى
پىشتىوانى باوك نامىنىتەوھ.

بە كورتى : وادىارە فرۆيد كە لە بن كاريگەرى دەمارگرژى باوك
سالارانە و بالا بوونى رەگەزى نىر دابوو، بەلگە كلينيكييەكانى يەك
لايەنە ليك داوھتەوھ و ولا مى ئەو بابەتانەي كە لە گەل ليك دانەوھەكانى
ئەودا ناكۆك بوون نەداوھتەوھ.

۶-گرنگى تيورى مافەكانى دايك^(۱) لەم

سەردەمە ئىمەدا

خۇپراگرى و مانەۋەى سىستەمى باوك سالارى لە ئەۋروپا و ئەمىرىكا تاكۇتايى شەپرى جىھانى يەكەم نىشانى داۋە كە تيورىيەكانى باخ ئۇفن سەبارەت بە مافەكانى دايك و كۆمەلگا دايك سالارەكان لە سەدەى ۱۹ و نىۋەى يەكەمى سەدەى ۲۰ بايەخىكى ئەۋتۇى پىنەدراۋە، بە شىۋەيەك كە خەيالى ژن ۋەك ناوك و سەنتەرى كۆمەلگا و ئايىن و ۋەك كاريكى هيچ و پوچ و بىۋاقتا خۇى دەنۋاند. بە سرنج دان بەم پرسە، ئەۋگۇپرانكارىيە كۆمەلەيتى و دەروونناسىيانە كە لەم ۶۰ سالەى دوايىيەدا ھاتونەتە ئاراۋە، دەبىۋى ھۇكارى ئەم كارە كە بۇ چى پرسى دايك سالارى بايەخ و ھەزىكى تازەى وروژاندۋە بختە روۋ. بە روالەت ھونوۋكە ھەندىك گۇپرانكارى رودەدەن كە ھەلسەنگاندنى دوبارە لەۋ ئەندىشەيەدا كە بە ماۋەى سەد سال جىگىر مابوۋ، پىۋست دەكات. بەلام بەر لەۋەى سەبارەت بەم گۇپرانكارىيانە بدویم بۇ ئاگادارى ئەۋ

(۱) . Mother Right

خوينەرانهى كه باخ ئۇفۇن ناناسن كورتهيك له بنهما و بههاكانى ئەو له كۆمەلگاي دايك سالارى دا دوپات دىكەمەوه^(۱):

له پەوانگەى باخ ئۇفەوه دايك سالارى ژيان، يەكبوون و ئوقرەييه. ژن به پەرودە كەردنى منداڵ خۆشەويستى خۆى بۇ دەرووبەرى خۆى و بۇ مەوقەكانى ديكە فراوانتر دىكات و تىكپراى بىركەرنەوه باش و بەكەلكەكانى خۆى به مەبەستى پاراستن و جوانكەردنى بوونى مەوقەكانى ديكە به كار دەيىت. بنەماى دايك سالارى پىكەوه بوون و كامىل بوونە. بەلام به بەرفراوان بوونى كۆمەلگاي باوك سالارى ئەم دەمارە وشك دەيىت. دايك سالارى بنەما و بنەپەرتى ئازادى و يەكسانى گشتى و مېهرەبانى مەوييه. دايك سالارى بنەچەى ئاسايشى مادى و بەختەوهرى جيهاناييه.^(۲)

مۆرگان، بەم ئەنجامە گەيشت كه پادشايەتى خەلكە كۆنەكەى (خۆجى) ئەمريكا - وەك سىستەمەكانى ئاسيا، ئەفريقا و ئوستراىيا - له سەربنەماى دايك سالارى دامەزرا بوو، ئەو لافى ئەوهى لىداوه كه له شيوكانى بالاترى شارشتاناييهت دوپات كەردنەوى بنەماكانى ئازادى، يەكسانى، برايهتى، له ئاستىكى بەرزتردايه كه ئامارە به تايبەتمەندى بنەمالەكانى رۆمى كۆن دىكات. تەنەت ئەم ئامارە كورته به بنەماكانى

(۱) له بېرگەى ۷۷، تىورى دايك سالارى وگرنگى ئەو له دەرووناسيدا شەرقە كراوه.

سەبارەت به لايەنەكانى ترى ئەم باسە، كىتەبى "زمانى له بىركراو" له نوسىنى خودى نوسور بخوينەوه.

(۲) كىتەبى "ئەرەستوى ئايىن و مافى دايك" له نوسىنى باخ ئۇفۇن.

دايك سالارى دەبىي خويىنەرانى تىگە ياندىيىت كە بۇچى گۇپرانكارىيە كۆمەلگايەتى - دەرونيىيەكانى خوارەوۋە ئەوۋەندە بە لامەوۋە گرنگن ^(۱).

۱) شىكىستى سىستەمى دەسلەت خوازى باوك

سالارى لە راپەپاندنى ئەركەكانى خۇىدا، داماوى ئەم سىستەمە لە رىگرتن لە شەپرى گەورە و وپرانكەر و دىكتاتۇرىيەتى تىرۇرىستى، داماوى لە رىگرتن لە كارەساتەكانى داھاتو ۋەك شەپرى ناۋەكى، بىولوژىكى، كىمىيائى، مردن لە برسيتيدا لە بەشىكى فراوانى جىھان و ئەنجامى كارەسات بارى پىس كردنى رو لە زياد بوونى ھەواو ئاو و خاك.

۲) شۇرپشى دىموكراتىك، كە بونىيادى دەسلەت گەراى نەرىتى وپران دەكات و سىستەمى دىموكراتىكى لە باتى بونىياد دەنىت. پروسەى دىموكراتىزە كردن ھاۋكات لە گەل سەرھەلدانى كۆمەلگاي تەكنولوژىك و خوشگوزەران كە پىويسىتى بە فەرمانبەرى تاك نىيە بەلكو لە سەرېنەماى كارى گروپى و رازى بوون تەلقىن كراۋە.

۳) شۇرپشى ژنان، ھەرچەند كە كامل نىيە بەلام بۇ پراكتىزە كردنى بىركردنەۋەكانى چەرخى رووناك گەرى سەبارەت بە يەكسانى ژن و پىاو رىگايەكى زورى بىرپوۋە.

^(۱) ئەم بىرگەيە تەنھا پىشەككىيەكە بۇ بىرگەي داھاتوو، لەم روۋەۋە بە كورتى باسى دەكەين.

٤) شۆرشى مندالان و نه جوانان: له رابردودا ياخی

بوون و سەرپيچى مندالان بهم شيوهيه کاریگەر نه بوو - تۆران و نان نه خواردن، خۆقه بز کردن، گریان، میزکردنى شهوانه، پيداگرى و سەرپيچى گشتى. به لام له سهدهى نۆزدهيه مهوه ههنديك قسه كهريان پهيدا كردوه، (فرۆيد، پستالوتزى)^(١) و كهسانى ديكه كه جهخت دهكه نهوه مندال خاوهن ئيراده و خواسته و دهبي به ههندوه ربگيردرين. ئهم خواسته به هيژى روو له زياد بوونى رووناكبرى سهدهى ١٩ بهردهوام بوو و دوكتۆر بنيامين سپاك بوو به كارگه رترين و به ناو بانگترين قسهكه و نوينهري. نهوجوانان و گهه نجانيش، هه نووكه چالاكن و ئيدى دهسته مۆ ئارام نين. چاوه پوانى ئهوه دهكه ن كه مافه پرواكانيان به ههندوه ربگريّت و له سيسته مى زال به سهه ژيانياندا توخمىكى چالاك بن نهك فهرمانبهه (ئه مر بهه)، ئه وان راسته وخۆ و به توندى - ههنديك جاريش به فيل - هيّرش دهكه نه سهه پله و پايه باوك سالارييه كان.

٥) داهاتوى بههه شتى بهكارهينان: كهلتورى

بهكارهينانى ئيمه پروانگهيهكى نوؤ دروست دهكات، ئه گهه ئيمه ريگاي پيش كهوتنى تهكنولوژيكي دريژه پى بدهين، به ناچارى دهگهينه خاليك كه هه موو جوړه خواست و ئاره زويك به دى ديّت، به دى هاتنى خواسته كان خيرا دهبيّت و

^(١) . Pesta Lozzi

پېئويستى بە ھەولدان نابىت. لەم داھاتوويەدا تەكنىك رۆلى (دايكى گەورە) دەبىنى، دايكى تەكنىكى لە باتى دايكى ئاسايى، كە پارىزگارى لە مندالەكانى دەكات و بە لايە لايە كردن ھىورىيان دەكاتەو و ئوقرييان پى دەبەخشى (بە رادىو و تەلەفیزیون). لەم پرۆسەيەدا مەزۇق لە لايەنى سۆزدارىيە دەبىتە مندالىك، بەم ھىوايە كە مەمكەكانى دايك ھەمىشە شىرىكى زۆرى پى دەدات ھەست بە ئاسايش دەكات. ئىدى بىرپارەكان لە لايەن كەسەكانەو ناگىرېت، بەلكو ئامىرە تەكنىكىەكان بىرپار دەدەن و تەكنوكراتەكان لىكى دەدەنەو و جى بە جى دەكەن، ئەمانە رەبەنەكانى ئايىنى دايك سالارى تازە سەرھەلداون و تەكنىك خواوەندى ئەوانە.^(۱)

٦) ھەندىك بۆچوونى دايك سالارانە كەم تا زۆر لە نىو چىنە رادىكالە گەنجانىشدا دەبىزىت: ئەمە نە تەنھا بە بۆنەى دژايەتى توندى ئەوانە لە گەل دەسەلات خوازى، بەلكو بە بۆنەى قبوول كردنى بەھاو شىوازەكانى جىھانى دايك سالارىيە كە باخ و مۆرگان شىرۇقەيان كردو. تىورى پەيوەندى

(۱) شايانى سرنج دانە كە ئەم خواستە بە دايكسالارى لە نىوان گرۇپىكدا پەيدا دەبىت كە لە كۆمەلگەى خوشگوزەراندا دەژىن ولە بەشە ئابورىيە سىبىرتىك بووكاندا كار دەكەن. چىنى مامناوەندى و خواروى كۆن- جوتياران و بازارىيەكان كە لە شارە بچوكەكاندا دەژىن- ولە بە كارھىنانى زۆر بى-بەھرەن و بەھاكان و پىئاسەى خۇيان لە بەردەم ھەرەشەدا دەبىن، لە سەر سىستەمى كۆنى باوكسالارى پىداگرى دەكەن و دۆژمنى سەرسەختى بۆچوونە تازەكان، بە تايبەت دۆژمنى ئەو گرۇپانەى كە بەھا و شىوازە تازەكان بە توندىيەكى زياترەو جى بە جى دەكەن.

جنسی گروپی په یوه نډیبه کی نژیکی له گهل پیناسه که ی باخ
 ئوفن له قوناغی دایک سالاری سهره تایى مروا یه تی هه یه .
 په ننگه هم پرسیاره ش بیته ئار او ه که ئایا خواستی له
 ناو بردنی جیاوازی یه روا له تی یه جنسیه کان، جل و ... و به
 دارمانی پیگه ی نه ری تی په گه زی نیړ و هه روه ها نژیک تر کردنی
 دو جه مسه ری جنسی له یه ک، که گه پرانه وه (له لایه نی
 سوز دار یی وه) بو قوناغی پیش زاوزی مندالی لیده که ویته وه،
 په یوه نډی نییه؟

نیشانه یه کی دیکه شمان له بهر ده ست دایه که ئاماره به خواستی
 رو له زیاد بوونی دایک ته وهری له نیو هم تویره له جیلی گهنج ده کات.
 وادیاره که "گروپ" خو ی، ئهرکی دایکایه تی له ئه ستو ده گری ت،
 پیویستی دامرکاندن ی خیرای خواسته کان، شیوازی هه لچوونی
 وهر گیراو که له تووش بوون به ماده ی سرکه ر بهروونی دیاره، پیویستی
 پیکه وه بوون و بهر یه که وتنی جهسته یی، تی کرا ئاماره ی گه پرانه وه یه
 بو په یوه نډی مندال له گهل دایک. له تی کرای هم نمونانه دا جیلی گهنج
 جیاوازی یه کی ئه وتوی له گهل جیلی له خو ی گه وره تر دانیه، هر چند
 که چو نایه تی به کاره ی نانی گهنجه کان ناواخنیک ی دیکه ی هیه، ئه وان
 له دژی بی به شکردنی خو یان به بی په رده وئاشکرا وبه توند
 وتیژی یه وه نار هزایه تی دهر ده برن . توخمی بهر به ست له م دایک گه راییه
 نوی یه دا ئه وه یه، که خواستی باوک ته وهری رت ناکا ته وه و
 گه پرانه وه یه کی راسته وخویه به خه یالی مندالانه، نه پیشکه وتنی ک له
 ئارسته ی خواستی دایک سالاری بالتر. پشت به ستنی "مارکوزه" به

گه نجان له م راستیه دا شاراوویه که ئه و قسه که ری گه رانه وهی مندالانهیه
بو دایک سالاری و ئه م بوچوونهی خوئی به هه ندیک رهستهی
شورپشگه رانه، سرنج راکیشتر دهکات.

(۷) رهنگه په رپیدان و کامل بوونی دهر وون شیکاری "که
فیگیری کوئی فروید سه بارهت به رۆلی سه ره کی گریډراوی
جنسی نیوان کوپ و دایک و دوژمنایه تی له گهل باوک که له وه وه
سه رچاوهی گرتوه، و تیوری په یوه نندییه کی "پیش ئودیپی"^(۱)
نیوان مندال و دایک به له به رچا و گرتنی ره گه زی مندال، چاک
دهکات. "له گهل ئه و گۆرانکارییه کو مه لایه تییا نه دا
په یوه نندیان هه بیټ. له برگه ی یه که مدا نیشانم دا که کامل
بوون له نوسراوه کانی دیکه ی فرویدا چوون دهستی پیکرد و
کهسانی دیکه دریژه یان پی دا، به لام زور به پاریزه وه:
بوچوونه کانی باخ ئوفن، ئه گه ر له لایه ن دهر وون شیکارانه وه به
باشی تویرینه وهی له سه ر بکریټ، به های گه وره و فراوانی
په یوه ندی ناجنسی له گهل دایک ده سه لمینن.

ئه م برگه یه که حاله تی پیشه کی هه یه به تیبینیه کی تیوریک
کوټایی پی دهینم. به هه مان شیوه که له برگه ی داها توودا دهیبتن
بنه مای دایک سالاری بنه مای خوشه ویستی بی قهیدو مه رج، یه کسانی
سروشستی، جهخت کردنه وه له سه ر په یوه نندییه خوینی و نیشتمانیه کان
و هه روه ها به زهیی و میهره بانیه و بنه مای باوک سالاری بنه مای

(۱). Preedipal

خۆشه‌ویستی مهر جدار، بونیادی زه‌نجیره پله، ئەندیشه‌ی ئینتیزاعی و یاسای داریژراو له لایه‌ن مڕۆڤ و حکومه‌ته‌وه‌یه.

وا دیاره به‌ دریزایی میژوو هه‌ندیك جار ئەم دو‌بنه‌مایه به‌ توندی روو به‌روی یه‌کدی بوونه‌ته‌وه و هه‌ندیك سه‌نتیزيان دروست کردوه (بو‌ نمونه له‌ کلیسای کاسۆلیک و له‌ مه‌به‌ستی مارکس له‌ سوسیالیزم). هه‌ر چه‌ند که‌ ئەو دوانه‌ دژی یه‌ک‌دین، به‌لام‌ بنه‌مای دایک سالاری پی‌که‌وه‌ گونجانیکی له‌ راده‌به‌ده‌ری دایکانه‌ی له‌ گه‌ل منداڵدا هه‌یه و له‌ به‌رده‌م پی‌گه‌یشتن ته‌واوه‌تی ئەوه‌دا ری‌گه‌ر، هی‌زی باوکانه‌ ده‌بی‌ته‌ هۆی زāl بوون و کو‌ترۆلی توندوتیژی که‌ سه‌رچاوه‌ی ترس و هه‌ست به‌ تاوان و هه‌له‌ و سه‌رپی‌چی منداڵه‌. ئەم بارودۆخه‌ له‌ په‌یوه‌ندی منداڵ له‌ گه‌ل دایک و باوک له‌ بنه‌ماله‌ و جه‌وه‌ری کۆمه‌لگای باوک سالاری و دایک سالاری که‌ بونیادی بنه‌ماله‌ دیاری ده‌کات بوونی هه‌یه. کۆمه‌لگای دایک سالاری ته‌واو (بی‌گه‌رد) له‌ به‌رده‌م کامل بوونی تاکدا ری‌گه‌ر، و له‌م رووه‌وه‌ له‌ به‌رده‌م پی‌ش که‌وتنی ته‌کنولۆژیکی، لۆژیکی و هونه‌ری‌دا ئاسته‌نگه‌. کۆمه‌لگای باوک سالاری ته‌واو (بی‌گه‌رد) بایه‌خ به‌ خۆشه‌ویستی و یه‌کسانی نادات، به‌لکو ته‌نها یاسا داریژراوه‌کان له‌ لایه‌ن مڕۆڤ و ده‌وله‌ته‌وه، بنه‌ما ئینتیزاعی و فه‌رمانبه‌رییه‌کان به‌ لایه‌وه‌ گرنگن. ئەم بابته‌ له‌ "ئانتی‌گۆن" له‌ نویسنی سو‌فۆکل، له‌ که‌سایه‌تی و سیسته‌می کریون‌دا که‌ مودی‌لی ری‌به‌ریکی فاشیسته‌^(۱) به‌ جوانی خراوه‌ته‌ روو.

(۱) له‌م باره‌یه‌وه‌ کتییی "زمانی له‌ بیرکراو" بخوێنه‌وه‌.

ھەرچەندەكى دۈبىنەمەي دايك سالارى و باوك سالارى سەنتىزىك
 دروست دەكەن، بەلام ھەر كام لەم دو بنەمايە رەنگىكى ئەوھى دىكە
 پىۋەيە: خۇشەويستى دايكانە رەنگى دادپەرۋەرى و لوژىك و
 خۇشەويستى باوكانە رەنگى بەزەيى و يەكسانى.

ھەنۈكە خەبات دژى پلەي باوك، بنەمايى باوك سالارى لە
 ناودەبات و گەرەنەوہ بو بنەمايى دايك سالارى بە شىۋەيەكى
 نادىالىكتىكى تەلقىن دەكات كەواتە ريگە چارەيەكى و مودىرن و
 ھەمىشەيى لە تىكەلاۋەيىكە لە دژەكان دا شاراۋەيە و ئەوہ ريگە
 چارەيەكە كە يەكگەرنى نيوان مېھرەبانى و دادپەرۋەرى لە ئاستىكى
 بالاتردا لە باتى ناكۆكى نيوانيان سەقامگىر دەكات.

۷- تیوری مافی دایک وپه یوه نندییه که ی

له گه‌ل دەروونناسی کۆمه‌لایه‌تیدا^(۱)

کتیبی "مافی دایک"^(۲) له نویسی "باخ ئوفن"^(۳) که له سالی ۱۸۶۱ له چاپ درا له گه‌ل دوو کتیبی زانستی دیکه‌دا که سی سال بهر له‌وه ب‌لاو کرایه‌وه چاره‌نوسیکی هاوبه‌شی هه‌بوو. ئەو دوو کتیبه بریتی بوون له "منشاءانواع" (بنه‌چه‌ی جوړاو جوړ) له نویسنه دارقین و "په‌خنه‌یه که له ئابووری سیاسی" له نویسی مارکس (هه‌ر دوکیان له سالی ۱۸۵۹ دا به‌لاو کراونه‌ته‌وه). هه‌ر سی کتیبه‌که نوسراوه‌ی بیرمه‌ندانه وزانستی بوون وروبه‌روی هه‌ندیک په‌رچه‌کردار له لایه‌ن بیرمه‌ندان و‌خه‌لکی ئاساییه‌وه بوونه‌وه.

سه‌باره‌ت به دارقین ومارکس هوک‌اری ئەم په‌رچه‌کردارانه ئاشکرایه و پیویستی به شروقه‌کردن نییه. به‌لام به‌چهند هویه‌ک بارودۆخی باخ ئوفن ئالۆزتره. یه‌که‌م ئەوه‌ی که پرسى دایک‌سالاری له گه‌ل ئەو پرسانه‌دا که بۆ پاراستنی کۆمه‌لگای بوژوازی ژيانی بوون که‌مه‌رخه‌م بوو. دوهم: تیوری دایک‌سالاری له لایه‌ن دوو جه‌مه‌ره‌وه

^(۱) ئەم وتاره بۆ یه‌که‌م جار له ۱۹۳۴ له لایزیک به‌لاو کراوه‌ته‌وه

^(۲) . Mother right

^(۳) .Bach ofen

قەبۇل كرابوو كە لە لايەنى ئايدۇلۇژيا وسىياسەتەۋە دژبە يەك بوون.
باخ ئۇفن يەكەمجار لە لايەنى بلۇكى سوسىيالىست - ماركس، ئەنگلس،
بېل^(۱) وكەسانى دىكەۋە دۇزرايەۋە و دەستخۇشى لىكرا. دواتر، دواى
دەيان سال بى ناۋى، لە لايەن چەند فەيلەسۇفىكى دژە سوسىيالىست
ۋەك گلاكس^(۲) و بوملر^(۳) دۇزرايەۋە وبايەخى پىدرا.

لە ھەمبەر ئەم دوو جەمسەرە دژ بەيەكە پلەي زانستى ئەۋ كاتە
ھەبوو، كە بەرەي ھەمىشەيى رەدكردنەۋە بوو - لەم بەرەيەدا تەنانەت
لايەنگرانى سوسىيالىزىمىش ۋەك ھايىزىش كانۇ^(۴) بوونيان ھەبوو. بە
ھەر حال لەم سالانەي دوايىيەدا پرسى دايكسالارى لە وت وويژە
زانستىيەكاندا رۇلىكى روولە زيادبوونى ھەبوو. ھەندىك لايەنگرى
لىدەكەن ۋەھندىكىتر دژايەتى دەكەنولە دروست بوونى بۇچوونى
گشتى سۆزدارىداخاۋەن رۇلە.

دەبى بزانين كە بۇچى پرسى دايكسالارى پەرچەكردارى توندى
سۆزدارى دەۋرۇژىنىت وچۇن لە گەل بەرژەۋەندىيە ژيانىيە
كۆمەلەيەتتىيەكان پەيوەندى وگريدراۋى ھەيە. ھەرۋەھا دەمانەۋىت لە
ھۆكارەكانى لايەنگرى كردنى دوو بلۇكى شۇرشگەر و دژە شۇرش لە
تيورى دايكسالارى پەردە ھەلمالين، تا بتوانين لە پەيوەندى پرسەكە بە
تويژىنەۋە لە سەر بونىادە كۆمەلەيەتتىيەكانى ھەنوۋكە
وگۇرانكارىيەكانى تىيگەين.

(۱).Bebel

(۲). Glages

(۳).Baumler

(۴).Heinrich cunow

توخمیکى ھاوبەش لە شیوازەکانى دژایەتى دایکسالارى مەودای لیكچوو و یەكسانی ئەوانە یە لە کۆمەلگای بورژوا- دیموکراتیکدا. بە دُنیا ییەوه ئەم مەودایە پێویستە، بەو مەرجەى كە بمانەوێت لە سەر بونیادی کۆمەلگە لە بەلگە ئەفسانە ییەکان، سەمبۆلەکان و بونیاده وینە ییەکان لیکۆلینەوه ئەنجام بدەین و لییان تیڤگەین- هەلبەت ئەگەر ئەم کۆمەلگایە لە گەل کۆمەلگای بورژوازی لە پوانگەى لایەنە تایبەتى و ئامازە ییەکانى دەروونى- کۆمەلایەتى جیاوازی بنەرەتیان هەبێت. باخ ئۆفن لەم چۆنایەتییه تیڤگیشتو، بە شیوە یەك كە لە پیشەكى كتیبه كەى خۆیدا دەنوسیت:

"تیڤگەیشتن لە دیاردەى دایکسالارى تەنھا بە مەرجێك مومکین دەبێت. لیکۆلینەر دەبێت بە تەواوەتى بۆچوونەکانى سەر دەمى خۆى و ئەو ییرو پڕوایانەى كە لە رۆحى ئەودا كەلەكە بوو بە لاوه بنیت، و خۆى بگۆیزیتەوه بۆ ناوەندى ئەندیشه یەكى بە تەواوەتى جیاواز... ئەو لیکۆلینەرە كە شیوازی جیلەکانى داهااتوو وەك خالى دەستپێك دەگریتەبەر ناتوانیت لە رابردوى خۆشى تیڤگات"^(۱).

ئەو مەرجەى كە باخ ئۆفن لە میشكیدا بوو، بە دُنیا ییەوه لە كەسانیکدا كە نكۆلیان لە سەر دەم و چاخى خۆیان دەكرد بوونى هەبوو- ئەوانەى كە لە بەهەشتى وون بووى رابردوو دەگەرەن یان هیوایان بە داهااتوویەكى باشتەر هەبوو. بەلام پرەخنە لەم سەردەمە تەنھا شتێك بوو كە ئەو دوو جەمسەرە دژ بە یەكە، بەلام لایەنگرى تیورى

(۱) لە كتیڤى مافى دایك لە نوسینى باخ ئۆفن

دايكسالار يىيە تىيىدا ھاوبەش بوون. جىاوازى بۇچوونى دووگروپى
 دژبە يەك ئەو دەگە يە نىت كە جۇراو جۇرى توخمە لىك نەچو وەكان
 دەبىت لە خودى تىورى دايكسالارى وئەو بابە تانەدا بىت كە پىيە وە
 خەرىكن. گروپىك لايەنە تىورىكەكە وەك توخمى سەرەكى لە قەلەم
 دەدات وگروپەكەى دىكە لايەننىكى تر، كە واتە ھەردوو گروپەكە
 دەتوانن بۇ لايەنگرى كردنى خۇيان ھۆكاريان ھەبىت.

نوسەرە محافىزەكارەكانى وەك بوملر، لە رابردودا بە دواى
 ئامانجە كۆمە لايەت يىيەكانى خۇياندا دەگەرەن. كە واتە ھۆكارەكانى ئەوان
 بۇ لايەنگرى لە دايكسالارى چى بوو؟

ئەنگلىس بە ئامارە - وەرەخنە لە - لايەنگرانى باخ ئۇفن لە ئلىين،
 ولامى ئەو پرسىيارەى سەرەو دەداتەو. باخ ئۇفن سەبارەت بە ئايين
 دەلىت:

"تەنھا يەك پالپىشتى بە ھىز بۇ شارستانىيە تەكان بوونى ھەيە كە
 ئايينە. ھەر بەرز بوونەو يان دابەزىنى بوونى مرقۇ لە بزوتنەو يەكەو
 سەرچاوە دەگرىت كە لەم سەرچاوە بالايەو سەرچاوە دەگرىت.^(۱)

بە دلىيايىيەو ئەم بۇچوونانە تەنھا تايبەت بە باخ ئۇفن نىن. بەلام
 بۇ تىورىيەكەى ئەو گرنگىيەكى بنەرەتى ھەيە چوونكە بېرواى بە
 پەيوەندىيەكى نرىك لە نىوان ژنان وىروپروا ئايىنىيەكان ھەيە:

"ئەگەر پىيويست بىت دايكسالارى مۇر و نىشانەى راھىبى بە
 نىوچاوانەو بىت، بە ھوى سروشتى زاتى ژنايەتى، ئەو ھەستە قوولە
 رۇحانى و ونوقم لە خۇشەويستىيە، كە بە ژن وبە تايبەت بە دايك،

(۱) ھەمان سەرچاوە

پىرۋى ئايىنى دەبەخىيەت لە سەردەمەكانى ھۆقايتىدا چالاكتىر
بوو" (۱)

لەم رووھو باخ ئۇفنى تۈنەكارى ئايىنى بە خواستىكى تايىبەتى
ژانە ئايىن بە نىشانەى تايىبەتى دايكسالارى دەزانىت. ئەو ئايىن ۋەك
جۆرە عىبادەتتىكى ئايىنى ۋاگاھى لە قەلەم نادات. يەككە لە فېكرە
پىرەنگدارەكانى ئەم خالەيەكە ھەر بونىيادىكى تايىبەتى دەروونى مەۋقە
گىرداۋى ئايىنىكى تايىبەتە - ھەر چەندە كە ئەم پەيۋەندىيە بە
پىچەۋانە دەزانىت ۋەلى بونىيادى دەروونى لە ئايىنەۋە سەرچاۋە
دەگىرىت.

لايەنى رۇمانتىك ۋىشەيرانەى تىۋرى باخ ئۇفنى لە تىگەيشتىنى ئەو
لە رابردوۋ باشتر دەردەكەۋىت: ئەو خۇشەۋىستى ۋىيەخى خۇى، لە
پىۋانەى فراۋاندا، بۇ دورترىن رابردوۋ مەۋقە كە دەتۈننى بىرى
لىبكەتەۋە ئاراستە دەكات. تەنەت لەۋەش گىرەنگىر، ئەو رىزلىنەنى
مەردۇ بە يەككە لە سەرەكىترىن نىشانەكانى كەلتورى دايكسالارى
دەزانىت. باخ ئۇفنى لە باسى دايكسالارى باۋدا لە "لىد" يەكدا ئامازە
دەكات كە "دەتۈننى لە تىكپىراى شىۋازەكانى ژيانى نەتەۋەيەك لە
رىگەى شىۋازى ھەلسەكەۋىتى ئەۋان لە ھەمبەر مەردۇكانەۋە تىبگەين.
رىزدانان بۇ مەردۇكان لە رىزدانان بۇ باۋۋىپىران ۋە خۇشەۋىستى بۇ
نەرىت ۋەلىدۇلۇژىيە لاگىرتوۋ بۇ رابردوۋ جىا نايىتەۋە" (۲).

(۱) ھەمان سەرچاۋە

(۲) ھەمان سەرچاۋە.

باخ ئۇفۇن لە ئامازە ئايىنىيەكاندا " زەمىنەيەكى دايكى "بە ريشەى
 قوولى پالپشت وجهخت كردنەوہ لە سەر بەشى تاريك وكوشندەى
 ژيان لە سروشتدا لە قەلەم دەدات، كە لە تايبەتمەندييەكانى
 ئايدۇلۇژيائى دايكسالارييە. بوملر جياوازى نيوان ئايدۇلۇژيائى
 رۇمانتيك و ئايدۇلۇژيائى شۇپشگەرانه لەم بارەيەدا بەروونى بەيان
 دەكات.

" ئەگەر كەسىك بىەويٹ لە ئەفسانە تيېگات، دەبى سەبارەت بە
 هيژى رابردوو ھەستىكى قوولى ھەبيٹ. ھەر وەھا ئەگەر كەسىك
 بىەويٹ لە شۇپش تيېگات و مروقى شۇپشگەر بناست دەبى سەبارەت
 بە داھاتووى هيژى داھاتوو زانيارىيەكى قوول بە دەست بەيئيٹ. بە
 مەبەستى تيېگەيشتن لە چيەتە راستە قىنەى ئەم ئايدۇلۇژيائە تاك
 دەبى بە باشى تيېگات كە ئەو تەنھا چەمكىك لە ميژوو نىيە. لە
 ھەستىكى قوول سەبارەت بە داھاتوو دەتوانى چەمكىكى دىكە لە
 ميژوو بە دەست بەيئيٹ، چەمكىك لە ھەولدانى چالاک وبى وچان،
 چالاكى وشيارانە وئامانجە شۇپشگەرانهكان لە خو دەگريٹ. لەم
 بۇچوونەى دوايەدا (شۇپش) مروقى ئازادوبى كۆت وبەند لە ھەنووكەدا
 جى دەگريٹ وداھاتو لە ھىچ دروست دەكات. لە چوارچيۆەى يەكەمدا
 (رۇمانتيك) مروق لە "تەوہرى لە دايك بوون"، لە نيو گواستەنەوہى
 گريڈراوييە خوئىنيەكان ودا بونەريتە پيويستەكانى رۇژگاردا گيرۇدە
 بووہ وبەشىك لەو "گشتەيە" كە خوئى لە گوشەيەكى نەناسراوى
 رابردودا وون كردوہ. ئەگەر بەم شيۆە ژيان لە برەوو قەدر بکەويٹ،
 مەرگ ديٹە ئاراوہ. باو و باپيران نەمردون وبۇ ھەميشە لەم دونيايە

کۆچیان نەکردووە، هیشتا بوونیان هەیە ودریژە بە ئامۆژگاری
وکارەکانی خۆیان دەدەن لە کۆمەلگای رابردوی خۆیاندا" ^(۱)

لە تیگەیشتنی باخ لە بونیادی دەروونی لە دایک سالاری و بپروا بە
رۆح و هوکاری سەر سوپهینهەر — که لە گەل ئەوانەدا پەيوەند دراوہ —
خالی سەرەکی روبەر و بوونەوہی هەلس وکەوتی کۆمەلگای دایک
سالاری لە گەل سروشت و ئاراستەکەى سەبارەت بە شتە مادىيەکان لە
هەمبەر راستیە مەعنەوێ و رۆحانییەکانە.

"دایک سالاری لە گەل ئەو بەشە لە ئایین و پلەى کامل بوونی ئایینی
پەيوەندى هەيە که تەنها ئاماژە بە ژيانى جەستەيى دەکات "

"سەرکەوتنى باوک سالارى ئازادى رۆح لە نیشانەکانى سروشت
پیش کەش دەکات، کە هەمان بالā بوونی، بوونی مرقۆه بە سەر
ياساکانى ژيانى مادى دا. لە حالیکدا بنەماى دایک سالارى لە تیکرپای
ژيانى مادى دا بەر بە لاوہ، مرقۆ لە پیگەى بالآتري خوی که لە گەل هیزی
بەرەم هینان و خولقاندایە، زەنجیرەکانى گریڤدراوى پەيوەندى خوی
دەپچریت و لەو دەنگە بالایە کە بانگى دەکات ئاگادار دەبیتهوہ. ژيانى
رۆحى لە بوونی جەستەيى بەرزتر دەبیتهوہ و پەيوەندى لە گەل بەشى
نزمى بوون بە جەستە سنووردار دەبیتهوہ. دایک سالارى پەيوەندى بە
پەهەندى جەستەيى مرقۆه و هەيە، تەنها شتيك که لە هەبوونی دا لە
گەل گیانلە بەرانی دیکەدا هاوبەشە، بنەماى "دەروونی — باوکى" تەنها

(۱). لە کتیبى ئەفسانەکانى رۆژەلەت و رۆژ ئاوا لە نوینى باخ ئوفن.

مروۋ دەگريتهوه. بەم بنەمايە مروۋ خوۋى لە كوۋت و بەندى خاك
(نيشتمان) رزگار دەكات و چاو دەپرېتە شوۋنە بالاكانى گەردون".^(۱)

لەم رووه دو نيشانەى تايبەت پەيوەندى كۆمەلگاي دايك سالارى
لە گەل سروشتدا ديارى دەكات: قەبوول كردنى كاريگەرى سروشت،
دان پيڤدانان وقەبوول كردنى بەها سروشتى وبيلوژيىكەكان، يان
دژايەتى لە گەل بەها مەعنەوييەكان. سروشتيش وەك دايك كەلتوريكى
دايك سالاريە ومروۋ هەميشە وەك منداليكى داماوە لە هەمبەر
سروشت:

"ئەگەر كەلتورى دايك سالارى بە ماديەت سنوردار بکەينەوه، لە
كەلتورى باوك سالاريدا گەشە كردن و كامل بوونى مەعنەوى ورۆحى
بوونى هەيە. لە يەكەمياندا رەوا بونيكى ناوشيارانەمان هەيە ولە
دوهمەدا تاك گەرايى. لە يەكەمياندا خوۋمان دەدەينە دەست سروشت
ولە دوهمەمياندا لە بەرزبوونەوه لە سروشت هەست بە بالا بوون دەكەين
و لەمپەرە كۆنەكان تىك دەشكێنن، هەولدانى پرۆمتوس ئاسا، لە باتى
ئوقرەيى هەميشەيى دادەنن، بە بەردەوامى هەست بە چيژى هيور
كەرەوه دەكەين وهاوكات لە گەل گەشە كردندا لە دونياى منداليەدا
پياسە دەكەين. ليبورەيى وفيدا كاري دايك لە ئايىنى " ديميتەر"^(۲) كە
چارەنووسى تۆوه چاندنيەكانە بەرجەستە كراوه. "پياوى يونانى"^(۳)
ئيدى دەيەويت هەموو شتيك بە دەست بەيڤيت، تەنانەت ئەو شتەى كە

(۱). لە كتيبي "ئەفسانەى ئايىن ومافەكانى دايك"

(۲). Demeter خوا وەندى بەرەكەتى خاك لە ميتولوژى يوناندا

Hellenic man . (۳)

له ئاسمانه کاندایه، ئەو له‌م هه‌ولدان وکو‌شش‌ه‌دا له‌ سروشتی پیاوانه‌ی
خۆی ئاگاداره‌ و خۆی له‌ ماده‌ گه‌راییی که‌ماویه‌ک جه‌سته‌ ورۆحی داگیر
کردبوو ده‌رباز ده‌کات وئیدی به‌ دوا‌ی ئەو ئاوی ژیا‌نه‌ دا ناگه‌ریت که‌ له‌
ژنه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گریت، به‌لکو‌و هه‌نووک‌ه‌ له‌ داهینه‌ری پیاودا له‌و
کانیی‌ه‌ ده‌گه‌ریت، وئوه‌ که‌ ماویه‌ک ته‌نها هی دایک بوو ته‌سلیمی باوک
ده‌کات.^(١)

سیسته‌می به‌های که‌لتوری دایک‌سالاری به‌م زانسته‌ هه‌لچوون
ئامیژه‌ به‌ دایک، سروشت‌و‌خاک رۆلی سه‌نته‌ری هاو‌ئا‌هه‌نگی ئەوانه‌.
ته‌نها ئەو شته‌ به‌ نرخه‌ که‌ سروشتی و‌بیولوژیکییه‌، وئوه‌ی رۆحی
و‌که‌لتووری و‌عه‌قلی بی‌ت به‌ که‌لک نایه‌ت. باخ ئۆفن ئەم هیل‌ه‌
بیرکردنه‌وه‌ی له‌ مه‌به‌ستی خۆی له‌ دادپه‌روه‌ری روونتر و‌کامل‌تر کردوه‌.
به‌ پیچه‌وانه‌ی یاسای سروشتی بورژوازی، که‌ تییدا سروشت هه‌مان
کو‌مه‌لگه‌ی باوک‌سالاری ره‌ها و‌دیکتاتۆرانه‌یه‌، له‌ یاسای سروشتی دایک
سالاریدا به‌ها غه‌ریزی، سروشتی و‌خوینییه‌کان بال‌اترن. له‌ یاسای
دایک‌سالاریدا هیچ هاوسه‌نگییه‌ک له‌ نیوان تاوان و‌سزادا بوونی نییه‌،
به‌لکو‌و بنه‌چه‌ی سروشتی (قصاص) بال‌اده‌سته‌. ریزو‌حو‌رمه‌تی
تایبه‌تی په‌یوه‌ندی خوینی له‌ "یاسای سروشتی" دایک‌سالاری له‌
لایه‌ن باخ ئۆفنه‌وه‌ له‌ شرو‌قه‌ی خۆی سه‌باره‌ت به‌ "ئورسیتا"^(٢) له‌
نوسینی "ئاسکیلۆس"^(٣) به‌ روونی به‌یان کراوه‌.

^(١) له‌ کتییی میتولوژی خو‌ره‌ه‌لات و‌خۆراوا له‌ نوسینی باخ.

^(٢) . Oresteia

^(٣) Aeschylus. شاعیرو درامنوسی یونانی کۆن

كليتمنسترا^(۱) بە بۆنەي دۆستەكەي خۆي "ئاگيستوس"^(۲) مېردەكەي "ئاگامنون"^(۳) ي لە كاتى گەرانەوہ لە تراژان^(۴) كوشت. ئورستز^(۵) كوپى ئاگامنون وكليتمنسترا تۆلەي ئەم تاوانەي بە كوشتنى داىكى كردهوہ. ئەرينيس^(۶) خواوەندى داىكى، كە ئيدى بن كەوتبوو بە بۆنەي ئەم تاوانەوہ، ئورستزى ڤاو نا، بەلام ئيدى ئەم كوپە لە لاينەن خوا تازەكانى باوكسالارى سەرکەوتوو - ئاپۇلو وئەسینا - پشتیوانى لیدەكرا، ئەوان لە نیو سەرى زیوسدا دروست ببوون نەك لە مندالدانى داىكد!! ناكۆكى سەرەكى لیڤەدا چيیە؟ لە ڤوانگەي ياسای داىكسالارییەوہ تەنھا تاوانیك روى داوہ: سەرپیچی لە ياسای پەيوەندى خوينى. ئيرينس، خواوەندى داىك، لە ژنە تاوانبارەكە ناگەریت چوونكە "ئەو پەيوەندى خوينى لە گەل كوژراوہكەدا نەبووہ". خەيانەت بە مېرد هەرچەندەش ناشيرين بێت، ئيرينس بايەخى پینادات، بەلام كە كەسيك لە ياسای پەيوەندى خوينى سەرپیچی بكات، هيچ پاساودانىكى لۆژيكي ناتوانى تاوانبار لە قصاصى توند وبى بەزەييانەي سروشت رزگار بكات.

حکومه‌تى ژنان^(۷) لە هەريمی خوشەويستی و پەيوەندى خوينى، و "حکومه‌تى پياوان لە هەريمی کارى وشيارانە وبە پلاندايە. سنوورى

(۱). Clytemnestra

(۲). Agisthus

(۳). Agamemnon

(۴). Trajan

(۵). Orestes

(۶). Erinyes

(۷). Gynecocracy

حکومەتی ژنان نەزیت، زاوژی وژیان بە پەیوەندی خوینی و خولقاندنە. ^(۱) ئەم سنوورە لە واتایەکی رێک و پێک لە نوسینەکانی باخدا بە کار هاتوو. چەمکی نادیارى سروشت و شیوازی " سروشتی " ژیان شوینی خوێ داووتە وینەى رێک و پێکی دایک و سیستەمیکی یاسایی دایکسالاری کە لە لایەنى ئەزموونییەوه شایستەى خستنه روویه.

باخ ئوفن تەنها بەشداری ئایدۆلۆژیای سروشت تەوهری رۆمانتیست نییە. ئەو یەکیک لە سودبەخستری بۆچوونەکانی رۆمانتیزمی وەك تەوهری کاری خوێ هەلبژاردووە و لەوێ کە لە فەلسەفەى رۆمانتیکدا یە بەرزتری کردووە تەو و کاملی کردووە. و ئەو بۆچوونە جیاوازی نیوان نیر و مێیە، کە لە لایەنى چیبەتی ئورگانیک، رۆحی، دەروونی و عەقلى دوو چۆنایەتی بە تەواوەتی لێک جیاوازن. بەم چەمک خولقاندنە، رۆمانتیک (وچەند ئیدەیا لیزمی ئەلمانى) بە توندی لە هەمبەر بۆچوونە بایەخدارەکانی رای گشتی لە سەدەى ۱۷ و ۱۸ بە تایبەت لە فەرەنسا سەری هەلدا.

خالی سەرەکی تیورییەکانی رابردوو لەم رەستەیدا كۆ دەبیتهوه: " رۆح رەگەزى نییە ". لە گەلیك كتییدا لە سەر پەیوەندی ژن و پیاو لیکۆلینەوه كراوە و دەرئەنجامی هەموویان چوون یەك بوو. نیرومى نوینەرى چۆنایەتی گەلیك نین کە بە شیوەیەکی دیاریکراو لە عەقل و ناخدا ریشەیان داکوتابییت. هەر جۆرە جیاوازییەکی رۆحی کە

(۱) لە ئەفسانەى خۆرەلآت و خۆراوا

رەنگە لە نىوان ژنان و پياواندا بە دى بکرىت، تەنھا و تەنھا بە گوێرەى پەرورەدە و بارهينانى ئەوان پيناسە کراوە. هەر ئەم ھۆکارەىە کە ژن و پياوى لىک جياکردووە، ھەچەند کە ئەم جياوازی و ناکوکیيانە لە ژيانى کۆمەلایەتیشدا بىت.

وینای کۆن سەبارەت بە دوو رەگەز لە گەل خواستى سياسىدا پەيوەندىەکی بە تەواوەتى نزیکی ھەيە، کە بە ئەو پەرى پلەى جياوازییەو لە شوێرشى بورژوازی دا رۆلىکی گەنگ دەگيریت. ئەو مەبەستەش ئازادى ژن و یەكسانی کەلتوورى، کۆمەلایەتى و سياسى ئەو بوو. بە باشى دەتوانین ببینین کە چۆن تیورى و ھۆکارى سياسى لەم بارەىدا پیکەو گونجاون. تیورى یەكسان بوونى ژن و پياو بوو بە بنەماى چاوەروانى ژنان بۆ یەكسانی سياسى لە گەل پياوان. بەلام یەكسانی ژن و پياو چە بە شىوہى ئاشکرا چە نا ئاشکرا، بەم واتایە بوو کە ژن لە کۆمەلگەى بورژوازی دا وەك پياو. کە واتە چەمكى ئازادى ئەمە نەبوو کە ژن لە کامەل کردن و فراوان کردنى ھیز و تايبەتمەندیەکانى خۆى، کە ھیشتا نەناسراو مابوونەو، ئازادە، بە پىچەوانەو ژن ئازاد دەکرا تا وەك پياویکی بورژواى لىبىت. ئازادى " مرويى " ژن لە راستیدا ئازادى ئەو بۆ بوون بە پياویکی بورژوا بوو.

لە گەل فراوانبوونى سياسەتى کۆنەپەرستانە گۆرانکارییەك لە نىوان دوو رەگەزەكە و "سروششتا" ھاتە ئاراو. لە سالى ۱۷۹۳ يانەکانى ژنان لە پاريس داخران. تیورى بنەپەرتى شۆناسى دەروونى شويىنى خۆى دا بەم برۆايە کە لە نىوان دوو رەگەزدا جياوازی بنەپەرتى و ھەتايى بوونى ھەيە.

لە بەرھەمە روومانتيكەکانی دیکەدا چەمکی جیاوازی بنەرەتی لە نیوان ژن و پیاودا، بە ئاماژە بۆ پرسە میژوویی، کۆمەڵناسی، میتۆلۆژی و فیزیۆلۆژیکەکان، زیاتر توێژینەوێ لە سەر کرا. لەم بەرھەمانەدا، بە پێچەوانەی ئێدەیا لیزی ئێلمانیا و روومانتیزمی سەرەتایی چەمکی وشەیی ژن تا پادەیهک تووشی گۆپان بوو، لە حالیکیدا پێشتر وشەیی ژن واتای خوشەوێستی لە میشکدا بەر جەستە دەکرد و زەھواج ولیک نزیکبوونەو گرێدراوی ئەزموونی جەستەیی بوو، ئەم وشەییە وردە وردە بوو بە چەمکی دایک و پەییوێندی لە گەڵ ئەودا گەپانەوێ بۆ سروشت و ژیاانی پیکەوێ گونجان لە منداڵدانی سروشتدا بوو.

چەرخی رووناک گەری، نکۆلی لە جیاوازی جنسی لە رۆحدا دەکرد و لافی یەکسانی نیوان دوو رەگەزی لێدەدا و مرواویەتی لە گەڵ پیاوی بورژوا دا یەکسان دەدیت. ئەم تیورییە ئاماژە بە هەولێدانی ئەو سەردەمە بۆ دانی ئازادی کۆمەلایەتی بە ژنان و یەکسانی لە گەڵ پیاواندا دەکات. کاتیکی کۆمەلگەیی بورژوازی دەستکەوتەکانی خۆی توکەمە کردو لە هەلۆیستە سیاسییە پێشکەوتووێکانی خۆی پاشەکشەیی کرد ئێدی پێویستی بە یەکسانی ژن و پیاو نەما، بەلکۆو خوازیاری خستە رووی جیاوازی و ناکۆکییە سروشتییەکان بوو. تا بتوانی بنەمایەکی تیوریکی بۆ نایەکسانی کۆمەلایەتی دوو رەگەزەکە لە بەردەستدا بێت. بەلام لە حالیکیدا تیوری نوێی لە لایەنی دەروونناسییەوێ قوولتر دەبوو، هەندیک وشەیی جوان سەبارەت بە

شكۆمەندى ژن بە كار ھات كە تەنھا بە مەبەستى پاراستنى پىڭگەكەى
لە پۆستى خزمەتكارى پياودا بوو.

ھەلەدەم لە لاپەرەكانى داھاتوودا نیشان بىدەم كە بۆچى وچۇن
كۆمەلگەى چىنايەتى بەم شىۋەيە لە گەل حكومەتى پياو لە بنەمالەدا
پەيوەند دراوہ. يەكەم: دەبى بلىين كە ھەر تيورىيەك كە جياوازى
گشتى دوو رەگەز دەخاتە روو، بە توندى پەنا دەباتە بەر پالەوانە
نیرەكان (ياساى چىنايەتى زەنجیرە پلە) يەككە لە ھۆكارەكانى
خۆشەويست بوونى باخ ئۇفن لە بلۆكى محافىزەكاران لەم خالەدا خۆى
دەبىننیتەوہ. بەلام پىويستە بەبىرى بەيىننەوہ كە باخ ئۇفن بە
دۆزىنەوہى بنەماى جياوازييەكانى نيوان ژن وپياو، بە شىۋەيەكى
رادىكال، وبە دۆزىنەوہى بونىادى كەلتوورى وكۆمەلەيەتى كۆن كە
تييدا بالا بوونى دەسەلاتى ژن دەبينرا، بە شرۆفە كردنىكى كۆنە
پەرەستانە لە تيورى خۆىدا سەرکەوتنى بە دەست ھيئا.

يەككە لە لايەنە سەرەكییەكانى چەمكى رۆمانتيك ئەمەيە كە
جياوازى نيوان دوو رەگەز وەك ئەو شتەى كە لە كۆمەلگەدا
مەرجى (شەرتى) بوەتەوہ يان وردە وردە كامل بووہ ، نەبوو ، بەلكوو
راستىيەكى بيولوژىكى لە قەلەم دەدرا كە قەت گۆرپانكارى بە سەردا
نەدەھات. تا رادەيەك بۆ سەلماندى سىروشتى راستەقىنەى
چۆنايەتييەكانى نیر ومى كەمتر ھەولدراوہ، ھەندىك، كارەكتەرى ژنى
بورژوايان وەك نیشانەدرى، جەوھەرى ئەو لە قەلەم دەدا. ھەندىكى
دىكە تىگەيشتنىكى رووھكيسان لە جياوازى نيوان ژن وپياو ھەبوو: بۆ

نمونه " فیخته " له و پر وایه دا بوو که تیځپرای جیاوازییه کان له سهر
 بنه مای جیاوازییه (سروشتییه) کانی هه لاس و که وتی جنسی نه وانه.
 روماننیکه تازه کان " ژن " یان به " دایک " بوون له قه لهم دا، به لام
 نه وانیش له دهر نه نجامه گرنه گه کان پاشگه ز بوونه وه و خه ریکی
 تویرینه وه کانی نه زمونی بنه چه ی دایکانه، له راستینه ی بیولوژیکی
 و میژووی بوون، و به م کاره وه قولاییه کی له راده به دهر یان به چه مکی
 دایک به خشی. به تایبته باخ ئوفن، هه رچه ند که خوشی تاراده یه ک
 پشتی به " سروشتی بوونی " جیاوازی نیوان ژن و پیاو ده به ست به لام
 له هه مانحالدا گه لیک شتی تازه ی دوزیه وه. یه ک له وانه نه مه بوو: که
 سروشتی ژن له " کار " راسته قینه ی نه و له ژیاندا سه رچاوه ی گرتوه -
 پاراستنی سه ره تایي مندال که کاریکی بیولوژیکیه.

نه م راستیه، و راستیه کانی دیکه که باسما لیه کرد، نیشان
 دهادت که زور دژواره که باخ ئوفن به روماننیککی سه ره سخته له قه لهم
 بدهین - وه ک کلاگس و بوملر که روماننیککی سه ره سخته بوون. به
 شیوه یه ک که ده بینین له نیوان کو مه لگای " به خته وهر " ی دایک سالاری
 باخ ئوفن له گه ل ئامانجه کانی سوسیالیزم ریژیه ک له نزیککی بوونی
 هه یه. بو نمونه بایه خ دان به ئاسایشی مادی مرو ف و خوشحالی دنیایی
 یه کیک له بیرو پروا سه ره کییه کانی کو مه لگای دایک سالاری له قه لهم
 دراوه. له خاله کانی دیکه ش دا راستینه ی کو مه لگای دایک سالاری، به
 گویره ی پیناسه کردنه کانی باخ ئوفن، گریدانیککی نزیککی له گه ل
 ئامانجه کانی سوسیالیزم دا هه یه و دژی ئامانجه کو نه میژووییه کان له
 قه لهم دهدرا و تیذا په یوه ندی جنسی له سوکایه تی مه سیحیه ت به دور
 بوو، خوشه ویستی و میهره بانی دایکانه یه کیک له بنه ما ئاکارییه

دەسلەتدارە كانە و زیان گەياندن بە ھاوچەشن تاوانیكى گەرە، لەم كۆمەلگایەدا ھیشتا مولکییەتی تایبەت پێك نەھاتوو.

کیلس کراتز^(۱) تایبەتمەندی كۆمەلگای دایك سالاری بە گەرەنەو بۆ ئەفسانەى دارى پەر میو و بەھارى موعجیزە ئاسا وەسف دەكات : ھەر كە پیاوان ئەوانیان كرده مولكى تایبەتی خوێان دارەكە سیساو و بەھاربوو بە گەرەلاریزان.

باخ ئوفن چەندین جار، نەك ھەمیشە، بە بیرمەندیكى دیالیکتیك خۆی دەنویشت. سرنج بەدەنە ئەم ئامارەیه: " تێگەشتن لە چۆنییەتی حكومەتی ژنان لە ئایینی دیمیتری دا پێویستی بە بايەخ دان بە رەوشی نالە بارو نەپژاوی سەرەتاییە كە دژی بنەماكانی ژیانە لە ریبازی "دیمیترا" دا. لەم رەووە راستینەى میژوویی دایك سالاری شاھیدیكە لە سەر راستینەى میژوویی " خۆشەویستی ژنان" ^(۲). فەلسەفەى باخ ئوفن لە گەلێك لایەنەو لە فەلسەفەى ھیگل نزیکە:

"بەرزو بۆلەند بوونەو دەى مروڤ لە تێگەشتنى دایكانە بۆ تێگەشتنى باوكانە ، گرنگترین خالە لە میژووی پەيوەندى نیوان دو رەگەزدا. ئێمە لە پشت بەستنى خۆمان لە سەر تایبەتمەندییەكانى باوك جەوھەرى مروڤ لە دیاردەى سروشت جیادەكەینەو و لە ھەئس و كەوتى بۆلەندى باوكانەدا، ئێمە بوونى مروڤ لە یاسا جەستەییەكانى ژیان بەرزتر دەكەینەو." ^(۳)

^(۱) Kelles Krauz.

^(۲) Hetaerism خۆشەویستی ژنان بۆ پیاویكى تر جگە لە میژدەكەیان (یان پەيوەندى

جنسى لە گەل پیاویكى دیکە)

^(۳) كتیبی ئەفسانەكانى خۆرەلات و خۆراوا لە نووسینی باخ ئوفن.

بی پروای باخ ئۆفن ئامانجی بلندی مرقۇ "بەرزبۆنەوہیہ لە ژیانى
خاکی بۆ خوشى ئاسمانى بنەماى باوکسالارانه" ^(۱). ئەو سەرکەوتنى
بنەچەى رۆحانى بوونى باوک بە سەر بنەچەى مادى دایکدا، کە لە
لایەنى میژووییهو بە زال بوونى رۆم بە سەر خۆرەهلاتدا — بە تايبەت
بە سەر کارتاز وئورشلەلیم دا — دەستەبەر بوو ، دەبینیت.

"ئەندیشەى رۆمى ئەوروپای هاندا کە مۆرى خۆیان لە سەر ئەم
گۆی زەوییه بدەن. ئەندیشەکە ئەمە بوو: تەنها یاسای ئازادى
مەعنەوى، نەك یاسای مادى، چارەنۆوسى خەلک ديارى دەکات" ^(۲).

ئاشکرایە کە ناکۆکى قوول لە نیوان ئەو باخ ئۆفنى کە بە
دیموکراسى حکومەتى ژناندا هەلدەلئى و باخ ئۆفنى ئاریستییوکراسى
شارى "بال" کە دژى ئازادى سیاسى ژنان بوو، بوونى هەیه. ئەو لە
نمۆنەیهکدا دەلئى: "گوشار لە سەر بارودۆخ هەمیشە دیموکراسى
دەکاتە دیکتاتۆرى، ئامانج کۆمار و حکومەتیکە کە لە رێگەى باشتەین
خەلکەو بە رێو دەچیت، نەك زۆرتەین خەلک". لە ئاستە
جۆراوجۆرەکانیشدا هەندیک ناکۆکى بەرچاو دەکەوێت. لە ئاستى
فەلسەفیدا بیروپروای پرۆتستانتەکان و ئیدەئالیستەکان دژى
رۆمانتیکەکانە و فەیلەسۆفەکانى دیالیکتیک دژى خواگەرا
سروشتگەراکان. لە ئاستى کۆمەلایەتى و سیاسیدا دژە
دیموکراسییەکان دژى لایەنگرى بونیادی کۆمەلایەتى کۆمونیست —

^(۱) هەمان سەرچاوە

^(۲) هەمان سەرچاوە

دىموكراتىكن. لە ئاكارىشدا، لايەنگرانى ئاكارى پروتستان-بورژوا،
 دژى لايەنگرانى رهوشتى كۆمه لايەتەن كە تىدا ئازادى پەيوەندى
 جنسى زالە نەك يەك هاوسەرى.

بە پىچەوانەى گلاكس وبوملر، باخ ئوفن بۇ هاواناھەنگ كردنى
 ناكۆكییەكان هەول نادات. ئەم شىۋازە يەككە لە ھۆكارەكانى
 خۆشەويست بوونىە لە لايەن سۆسيالىستەكاندا كە بە دواى سەراوبن
 بوونى تەواوەتى كۆمە لايىتى و دەروونىدا و دەرووندا دەگەرپن، نەك
 ريفۆرم وچاكسازى.

ئاشكرا كردنى ئەم ناكۆكییانە و نەشاردنەوہيان، پەيوەندى بە
 ھەل و مەرجى دەروونى و ئابوورى ژيانى باخ ئوفنەوہ ھەيە. فراوانى
 رەھەندى مەروئى و عەقلى ئەو جىگای سرنج و بایەخە، بەلام لايەنگرى
 ئەو لە دايكسالارى رەنگە لە گریدراوى لە رادەبەدەرى ئەو بە دايكى
 سەرچاوە بگريئت. باخ ئوفن تا تەمەنى ٤٠ سالى - تا مردنى دايكى -
 زەواجى نەکرد. ديسان ميراتيىكى ١٠ مليون دۆلارى بوو بە ھۆى ئەوہى
 كە لە ھەندىك لە ئامانجەكانى بورژوازى دوربکەوئتەوہ، ئەم دور
 كەوتنەوہيە پئويستىيەك بوو بۇ لايەنگرانى دايك سالارى. لە لايەكى
 ترەوہ ئەم كۆرە دەولەمەندەى خەلكى بال بە شىۋەيەك لە سەنگەرى
 نەريتى باوكسالارانەى خۆىدا جىگير ببوو كە نەيدەتوانى جگە لە
 ئامانجە نەريتيەكانى پروتستان- بورژوا بىر لە ھىچ ئامانجىكى ديكە
 بكا تەوہ. رۆمانتيكە نوئىكان، وەك شولر، گلاكس، بوملر، تەنھا باخ
 ئوفنيىكيان دەدەيت كە دژە عەقل، مل كەچ بە سروشت و ياساى
 تايبەتى بەھا سروشتگەراكانى گریدراوى پەيوەندى خوئنى و خاكى

برەودار بوو. ئەوان پرسى ناكۆككىيەكانى باخ ئۆفنىيان بە شروڧەكردنىكى يەك لايەنەى تيورييەكانى چارە سەرکرد^(۱).

(۱) كلاگس كە خۇگەرايى بۆرۇخ بە زيانبار دەزانى پرسەكە بەم جۆرە دەخاتە روو كە ئامۇزگارايىيە سروشتگەرايانەكەى باخ ئۆفن ناوك وسەنتەرى ئەندىشەكانى ئەوە وئىدەيالىزىمى پرۇتستانى ئەو لاوەككىيە. بوملر كە شروڧەكەى كلاگسى بە لاوە پەسەندە ، زياتر ئەندىشەى باخ كەم وكورت وناشيريىن دەكات، لە حالىكدا كلاگس لانى كەم باخ ئۆفنى دژى پرۇتستان ودرژە ئىدەيالىزىم دەيىنى، بوملر لە پوانگەى باوكسالارانەى ئەووە باسەكەى دەستپىكردوۋە وگرنگترىن كارى باخ ئۆفن بە لاوەكى وكەم بايەخ لە قەلەم دەدات. واتە گوتە مېژوۋىيى ودررووناسانەكانى ئەو سەبارەت بە دايكسالارى، وروخسارى ژن وەك بازەى سەرەكى پەيوەندى نيوان زۆربەى ئورگانە شارستانىيەكان رەد دەكاتەو. لە روانگەى بوملرەو نەبوۋنى نەريىتى يەك ھاوسەرى لە دەستپىكى مېژوۋى مرقاىيەتى گوماناۋىيە ودايكسالارى وەك راستىنەيەكى مېژوۋىيى، بابەتتىكى لاوەككىيە:

"گرنكى ئايىنى پەرەستش كردنى خواوەندى خاك بۆ تىگەيشتن لە سەردەمەكانى بەر لە مېژوۋە هېشتا وەك خۇيەتى، تەنانتە ئەگەرىش بسەلمىت كە قەت دايكسالارى هيندو ئەوروپى بوۋنى نەبوۋە. شروڧەكانى باخ ئۆفن بە تەواوۋەتى لە دۆزراۋە زانستىيەكانى ئاكار وزمان ناسى سەربەخۇيە، چوونكە لە سەر بىنەماى تيورييە مېژوۋىيى وكۆمەلناسىيەكان نىيە...بىنەماى فەلسەفەى مېژوۋىيى باخ ئۆفن لە سەر زانبارى مېتافىزىكى ۋى دامەزراۋە. قوۋلى ئەم زانبارىيە خالى سەزەككىيە. دەتوانىن بە ئاسانى لە ھەلەئى ئەو لە فەلسەفەى كەلتور(ھەلە كۆمەلناسىيى و مېژوۋىيەكانى) تىبگەين. توژىنەوۋەيەكى زانستى بە تەواوۋەتى دوور لە ھەلەيە، شتىك بۆ راستكردنەوۋە ھەلەبى ناھىيلىتەوۋە، بەلام دەرئەنجامىكى بە نرخیش بە دەستەوۋە نادات. ئەفسانەكانى خۇرەلەت وخوراۋا).

باخ ئۆفن بە گرېدانى پىشكەۋەتنى سەرەتاي مرقاىيەتى بە ژن لە تيورى خۇيدا زىدەرەۋىيى كرد، بوملر دەلئى: ئەمە تيورييەكى درۋىنەيە. بابەتى گرنگ تىگەيشتن لە دايك وەك دياردەيەكى گرنكى دەروۋنى وكۆمەلەيەتى نىيە، بەلكوۋ بالابوۋنى ئايىنى دايكە كە باخ ئۆفن لە رىگەى ئەووە ئاگاھى مرقاىيەتى، بە تايبەت فەلسەفەى مېژوۋىيى، بەھىز و دەۋلەمەند كردوۋە. ئەگەر بوملر ئارەزۇ جنسىيەكان وەك مۇدىلىكى خۇرەلەتى مەحكوم دەكات جىگائى سەرسوپمان نىيە، لە حالىكدا باخ ئۆفن وەك ئامازەيەكى سەرەكى دايك سالارى لە قەلەمى دەدات، بى پەردەيى ئەو لە پرسە جنسىيەكان بى گەردى ئەو بىيان دەكات.

سوسىيالىستەكانىش دان بە عىرفانى باخ ئۆفن دادەنن، بەلام
زىياتر بايخ دەدەنە باخ ئۆفنى دەروونناس
ونەتەوناس (ئەتنولوژىست)^(۱).

فردرىك ئەنگلس، زىياتر لە ھەر كەسكى دىكە لە سەدەى ۱۹دا
كارەكانى باخ ئۆفنى ناساند. ئەو لە كىتەبەكەى خۆى بە ناوى "
بەنچەى بنەمالە ومولكىيەتى تايبەت و دەولەت " جەخت دەكاتەو كە
مىژووى بنەمالە لە مافى دايكى مەبەستى ئۆفنەو دەست پىدەكات.
ئەنگلس لە پىگەى ئىدەيالىستى ئۆفن، كە دەلى: پەيوەندىيە
كۆمەلەيەتتەكان لە ئايىنەو سەرچاوە دەگرىت رەخنە دەكات و دەلى:
" بەلام ھىچكام لەمانە لە گرنگى كارە سەرەتايىيەكانى ئەو كەم
ناكاتەو. ئەو يەكەمىن كەس بوو كە پەيوەندى جىنسى دەروەى
ياساورىساي لە شوينى پەيوەندى سەرەتايى نادىار ولىل داننا. باخ
ئۆفن دوپاتى دەكاتەو كە ئەدەبىياتى كلاسكى كۆن نىشان دەدات كە
بەر لە يەك ھاوسەرى شىويەكى دىكە لە نىو يۆنانى وئاسىايىيەكاتدا
باو بوو. لەو بار و دۇخەدا نەتەنھا پىاو لە گەل زىياتر لە يەك ژن
پەيوەندى ھەبوو، بەلكو ژنانىش لە گەل زىياتر لە يەك پىاو پەيوەندى
جىنسىيان ھەبوو و ئەم كارە پىچەوانەى ئاكارى گشتى ئەو سەردەمە
نەبوو. دىسان ئەو نىشانى داو كە مندالان ناو نازناويان لە
دايكىانەو وەرگرتوو نەك لە باوكەو، ئەم ھىلە تايبەتە تا ماوەيەكى
درىژخايەن وەك خۆى مايەو - تەنانەت لە سەردەمى يەك ھاوسەرىشدا
كە باوك ناسراو بوو، ئەم پىگە سەرەكىيەى دايك، كە تەنھا بەرپرسى "

(۱). Ethnologist

بئى قەيد ومەرجى " مندال بوو، بۇ دايكان و "هەروەها ژنان" لە پوانگەى
 كۆمەلایەتییەو پىگەيەكى باشتر وبالآتری خولقاند كە تا هەنووكە
 برەوى ماو. باخ ئۇفن ئەم تيورييه بە راشكاوى بەيان ناكات، چوونكە
 تايبەتمەندى عىرفانى ئەو رىگەى پىنادات. بەلام ئەو خولقىنەرى ئەم
 تىزەيە كە لە سالى ۱۸۶۱دە هەنگاويكى شوپرشگەرانه لە قەلەم دەدرا".
 شانزە سال دواى ئەو لويىس مۆرگان، ئەكولۇژىستى ئەمريكى،
 بونىاديكى كۆمەلگای دايكسالارى ديكەى خستەروو وشيوازيكى بە
 تەواوۋەتى جياوازی لە باخ بە كار هینا. ماركس وئەنگلس كتيبەكەى
 ئەويان بە ناوى "كۆمەلگەى دیرین" بە وردى ليكدایەو و ئەم كتيبە
 بوو بە بنەماى كتيبەكەى ئەنگلس سەبارەت بە بنەمالە.

ئەنگلس لە شروڤە كردنيك سەبارەت بە دۆزینەوۋەى بنەمالەى
 دايكسالارى لە لایەن مۆرگانەو بەم شيوۋە دەدويت "گرنكى
 دۆزینەوۋەكەى مۆرگان بۇ سەردەمى بەر لە ميژوو هاوسەنگى
 تيورييهكەى دارقين سەبارەت بە كاملبوونى بيولۇژيك و تيورييهكەى
 ماركس سەبارەت بە ئابوورى سياسىيە". ئەنگلس بەم قسەى خويە
 ریز و پیزانىنى لە رادەبەدەرى بۇ مۆرگان دەردەپریت: "بنەمالەى دايك
 سالارى بوۋەتە تەوهرىك كە تىكپراى زانست وئاگاہى ئىمە بە دەورى دا
 دەسوپریتەو. هەنووكە دەزانين كە دۆزینەوۋەكانى خۇمان لە كویدا بە
 كار بەيىنين وچۇن رىك وپىك و رىزبەنديان بكەين".

دۆزینەوۋەى دايكسالارى تەنھا ئەنگلسى نەخستە بن
 كارىگەرييهو. ماركسش هەندىك تىبىنى پەخنەگرانەى لە خوى بە
 جيھىشت كە دواتر ئەنگلس لە نوسینەكانى خوى دا بە كارى هینان.

بەنەرەتى كىتەبى پېرېرۇشى ^(۱) "بېبېل" بە ناۋى "ژن وسوسىيالىزم" لە سەر تىۋرى داىك سالارى دامەزراۋە . ھەرۋەھا زاۋەكەى ماركس بە ناۋى (پۇل لافارك) ^(۲) كىتەبىكى سەبارەت بە ژن بە ناۋى "رۇلى رىزدارى ژن لە كۆمەلگە سەرەتايىيەكاندا لە گەل پۇستى پارىژگارى كردن وپەبەنى رىۋرەسمە ئايىنىيەكان، لە ئەستۇگرتنى ئەم رۇلە لە داھاتوودا "ھەيە. كلس كروتز دەلى باخ لە رىنسانسى بورژوا توۋىكى بە نرخى رىنسانسى شۇرشگەرەنى نوۋى ۋە دەست خست: رىنسانسى جەۋھەرى كومونىزم.

بەنەماى يارمەتى دانى سوسىيالىستەكان بۇ تىۋرى داىك سالارى چىيە؟ يەكەمىن ھۆكار، بە ھەمان شىۋە كە پىشتەر سەبارەت بە رۇمانتىكەكان شىۋقەم كرد، دورى سۆزدارى ئامانجى ئەوانە لە كۆمەلگەى بورژواى. باخ ئۇفن ئامازە بە رىژەى بوونى پەيوندى كۆمەلەيتى سەردەمى خۇى دەكات، وجەخت لە سەر ئەۋە دەكاتەۋە كە يەك ھاۋسەرى قەت ئورگانىكى ھەمىشەى "سروشتى" نىيە. ئەم بۇچوونە تەنھا لە لايەن ئەۋ تىۋرى وچالاكى سىياسىيەۋە پىشۋازى لىدەكرىت كە لە گۇپانكارىيە بەنەرەتايىيەكانى كۆمەلگەى ھەنوۋكە پىشتىۋانى دەكرد. لە ھەلۋىستى سىياسى باخ ئۇفندا ئەمە خالىكى نادىار وليلە:

"پەيوەندى دايكانە بە شىۋەيەكە كە ناتۋانرىت چاپۇشى لى بىكرىت ۋە شىۋەيەكى گەرم وگۇپ بە بنەچەى سروشتى مروۇق وپىگەى

^(۱) F.A. Bebel سوسىيالىست ونوسەرى ئەلمانى (۱۸۴۰-۱۹۱۳)

^(۲) . Paul lafargve

بۇندى مەۋىي پەيۋەند دراۋە كە زۆربەي خەلك ۋەك پەرنىسىي سەرەكى
 كارەكان چاۋى لىدەكەن. ئەم لاقە كە لە سەرەتاي بوۋنى مەۋقدا
 پەيۋەندى بى مەرج وقوۋل لە نىۋان دوو رەگەزدا بوۋنى ھەبۈە ،
 پىشېنىيەكى ھەلە وبېھودە لە قەلەم دەدرا. چە كەسك ئەم تىۋىريە
 گىشت پەسەندە قەبوۋل ناكات تا لە بىرەۋەرى شەرەمەزاركەرى
 سەردەمانى سەرتايى ئاسودە بېيىت؟ بەلام بەلگە مېژوۋىيەكان ئىمە لە
 ملكەچ بوۋن بە لە خۇبايى بوۋن وخۇپەرەستى، لە دودلى لە
 پىشكەۋتنى ھىدى ودرۋارى مەۋق بەرەو رىۋەرەسى زەۋاج رزگار
 دەكات .^(۱)

دىسان ناۋەرۋكى تىۋىرى دايكسالارى، بە پىداگرى لە سەر رىژەيى
 بوۋنى شادەمارى كۆمەلگاي بورژۋازى، لە لايەن ماركسىستەكانەۋە
 بايەخى پىدرا. چۈنكە يەكەم: سەردەمىكى دۇزىبەۋە كە تىدا ژن
 سەرچاۋەي دەسەلات وسەنتەرى كۆمەلگا بوۋە ، نەك كەنىزى پىاو
 وكالا يەك بۇ فروشتن، ئەم پىگەيە پىشتىۋانىيەكى گرنگ لە ھەۋلدانى ژن
 بۇ ئازادى سىياسى وكۆمەلەيەتى بوو. خەباتى گەۋرەي سەدەي ۱۸ يەم
 دەۋايە خەلكىك ۋەك بەلگە كەلكيان لى ۋەر بگرتبايە كە بۇ بونىادنانى
 كۆمەلگەيەكى بى چىن ھەۋلىان دەدا.

بونىادى كۆمەلگاي باۋكسالارى لە لايەن پابەندىيە كۆمەلەيەتى -
 دەروونىيەكانەۋە، پەيۋەندىيەكى نىزىك لە گەل تايىبەتمەندى چىنايەتى
 كۆمەلگەي ھەنۈكە ھەيە. ئەم كۆمەلگەيە تا رادەيەكى زۇر، لە سەر
 ئەساسى خواستە دەروونىيە تايىبەتەكان دامەزراۋە كە بەشىكىيان لە

^(۱) لە ئەفسانەكانى خۇرەلات وخۇراۋا

وروزيئەنرە ناوشيارەکاندايە، ئەم خواستانە ناشيرینی روالەتی ئورگانی حکومەتی کەمەل دەکەن. بئەمالەي باوکسالار يەکیک لە گەرنگترین ھۆکارەکانی دروستبوونی ھەلس وکەوتە دەروونییەکان وپاریزگاری مانەوای کۆمەلگەي چینیایەتییە.

ھەنووکە دەچمە سەر گەرنگترین بابەت. لیژەدا لە گەل کۆمەلایکی سۆزداریدا سەرقالین کە تاییبەتمەندییەکانی بریتین لەم توخمانەي خواروھ: گریڤانی سۆزداری بە ھیزی باوک، تیکەلایییەک لە دلەراوکی کان، خوشەویستی ونەفرەت، منیکی بالای بەھیز و دوگم، کە ئەرک لە سەرھەوی شادی وخوشحالی دەبینیت، ھەست بە تاوان کە لە ناکۆکی نیوان خواستەکانی منی بالاو پیویستییە راستەقینەکان دروست دەبیت وکاریگەرییەکی تەسلیم وملکەچ بوونە لە ھەمبەر سەرچاوەکانی دەسلەلات. ھەر ئەم ھەل و مەرجە دەروونی -- کۆمەلایەتییە کە بئەمالەي لە ئاستی جیھاندا پابەند (یان لانی کەم پشتیوانیکی گەرنگی) کۆمەلگە لە قەلەم داوھ، و دیسان ھەربەم بۆنەيەو کە نەرەزایەتی تیوریک لە ھەمبەر کۆمەلگە، وەک تیوری باخ ئوفن، پشتیوانی بیرمەندانی سوسیالیستی بە دەست ھێناوھ.

لە بەشە گەرنگەکانی پرسى ئیمە وینەيەکە کە باخ ئوفن و مۆرگان لە تاییبەتمەندییەکانی پەھیوھەندی کۆمەلایەتی، دەروونی، ئاکاری و سیاسى باوکسالاری کیشاویانە. لە حالیکدا باخ ئوفن بە نەرەحەتییەو سەیرى قوناغە سەرەتاییەکانی رابردوو دەکات و بە لە ناو چوو لە قەلەمیان دەدات، مۆرگان لە قوناغیکی سەروتر لە شارستانی دەدویت کە لە پوانگەي ئەوھو لە داھاتوو دا پەیدا دەبیت: "دەرکەوتنی ئەو شارستانییە وەک گەرانەوھي بئەمالەي دیرینە، (بئەمالە لە رۆمی دیرین) لە گەل ئازادی، برایەتی و یەکسانی لە ئاستیکی بەرزتردا." باخ ئوفن خۆي ئەم ئامارنەي ئازادی، برایەتی

و یەكسانییە كە دەبوايە لە كۆمەلگەى دایكسالارى دا ھەبوايە، بئەماى زال بە سەریاندا نەك دلەراوكى وملكەچ بوون، بەلكوو خۆشەويستى ومیهرەبانى بە روونى وەسف دەكات^(۱).

(۱) پەيوەندى دايك ومنداڵ سەردیڤى تىكپراى كەلتورەكان، ھەر چاكە وھەر لایەنىكى بە شكۆى ژيانە. ئەم پەيوەندییە لە دونیای زۆلم و زۆردا وەك یاسای ئاسمانى، خۆشەويستى، یەكبوون وناشتى وئاسوودەییە. ژن بە پەرورە كردنى مندانى خۆى، بەر لە پیاو فیڤرى بەلاو كردنەوى خۆشەويستى بۆ دەرەوى چوارچێوەى خۆى و كەسێكى دى دەبێت، و تىكپراى چاكە خولقینراوەكانى خۆى لە پیناو پاراستن و كالمكردنى بوونى ئەو بە كار دەمێنێت. ژن لەم قۇناغەدا مەخزەنى فەرھەنگ، خێرخوازی، فیداكارى، خۆشەويستى ژيان وخەمى مردنە. ئەو خۆشەويستیى كە لە بوونى دایكىكەمە بەلاو دەبێتەنەتەنها توند بەلكوو تەواو ڕەھایە... چونكە بئەچەى باوكى لە زاتى خۆىدا سنوور دەخولقینێت و بئەچەى دایكى تەواو، كەواتە بئەچەى باوكى گروپگەلىكى دیاریكراو لە خۆدەگرت، بەلام بئەچەى دایكى وەك ژيانى سروشت سنوور ناسی. وینای زەینى دايك ھەستى برايتى گشتگیر لە زەینى ھەموواندا دروستدەكات كە بە فراوانبوونى باوكسالارى لە ناو دەچێت. بئەمالە بە گۆڤرەى حەقى باوك ئورگانىكى داخراو، بەلام بئەمالەى دايك سالار خاوەن تايبەتەندى گەلىكى تەواو كە لە سەروى تىكپراى كەمالاتەویە وژيانى دايكانە لە رىگای ژيانىكى بڵندترى مەعنەویەو بى وینە دەبێت. مندانانى ھەر ژنىك وینەى لە ناو نەچووى، دیمیتەر، خواوەندى بەرھەمدان، بە منداڵان، برايان وخۆشكان دەبەخشیت، نیشتمان تەنها برايان وخۆشكان دەناسیت وتا رۆژنىك كە فراوانبوونى سیستەمى باوكسالارى یەكبوونى جەماوەر لە ناو بەریت و بئەچەى ناكۆكى لە باتى ئەو سەقامگیر بكات.

كولتورەكانى دایكسالارى، دەرکەوتن وتەنانتە ریزبەندى گەلىكى حەقوى لەم لایەنەى بئەچەى دایكسالارى دەخەنەرەو. بئەچەى باسكراو بئەما وینەپەرتى ئازادى و یەكسانى رەھای نىوان خەلكى دایكسالار، خۆشەويستى بۆ ھاوڕەگەزەكان وسنووربەزاندنە. ریشەى ھەستى دەستخوشى ئامیزى نزیكى وخزمایەتى، ھاودلى، كە سنوورنناسیت وتىكپراى ئەندامانى نەتەویەك بە یەكسانى لە ئامیز دەگرت، لە ھەمان بئەچەى دایكسالارىدایە. ولاتە دايك سالارەكان بەو بە ناو بانگن كە كە شەپ وململانىيان نییە. خەلكانى دايك سالاررەنج وئازارى مروؤ وتەنانتە گيانلەبەرانى دیکەش بە تاوان دەزانن. روخسارىكى دلسۆزى مرویى، تەنانتە لە پەيكەرە میسرپیەكانیشدا، ئامارە بە دونیای كەلتورى دایكسالارى دەكات.

(باخ ئوفن، ئەفسانە، ئایین ومافى دايك)

رۆلى جىدى سىرنىدان بە رازى بوونى پىياو لە كۆمەلگەي دايكسالارى دا ھۆكاريكى دىكەي پىشوازي سوسىيالىستە كانە لە باخ ئۆفنى، ھەرچەند كە لە ئاستى تيوريكىدا ئەم ماتريالىزمە سىروشت گەرايانە، گرېندراوى فېداكارى ووزەي دايك بۇ باشتىر كىردنى ژيانى پىياو، لە گەل ماتريالىزمى دىيالىكتىكىدا ناكۆكى بىنەپەتەي ھەيە، بەلام ناوەرپۆكى چىژ گەرايىيەكى كۆمەلەيەتتەيە كە ھۆكاري قەبوول كىردن لە لايەن سوسىيالىستەكانە روون دەكاتەو.

باس كىردنى چەند خالىكى گىشتى سەبارەت بە بىنەپەتەي ئازادى تەواوەتەي پەيوەندى جنسى، كە باخ بە كۆمەلگەي سەرەتايى لە " ھۆكەمەتەي ژاناندا " گىرەي دەدات پىيوستە. ھەلبەت ئەگەر بگوتىت سىنووردارى لە پەيوەندى جنسى بە شىوەيەكى رەھا تايبەتمەندى كۆمەلگەي چىنايەتتەيە وپەيوەندى جنسى ئازاد كە مەبەستى باخ ئۆفنى تايبەتە بە كۆمەلگەي بى چىن ھەلەيە. دىسان ئەو رەوشتەي كە چىژى جنسى بە شىتەي خراپ وبى كەلەك دەزانىت رۆلىكى گىرەيە لە پاراستنى كۆمەلگەي چىنايەتتەيە ھەيە. ھەر ھىرش وناپەزايەتەي دەربرىنەك كە لە ھەمبەر ئەم رەوشتە ئەنجام بىرىت وەك ھىرشكىردنە سەر تيوريەكەي ئۆفنى دەبىت بە ھۆكاريكى دىكەي خۆشەويست بوونى ئەو لە نيوان سوسىيالىستەكاندا.

ئارەزو جنسىيەكان پىگەگەلەيلىكى سەرەتايى بە ھىز بۇ چىژو خۆشى دابىن دەكەن. ئەگەر دەرەتەي پىبىرىت تا ئاستى ھەرە بەرز (كۆتايى) بۇ گەشەي كەسيەتەي مەوۋە فراوان دەبىت، نەك بە مەبەستى كوتىرپۆلى جەماوەر سىنووردار بىرىتەو، دەرەكەوتنى

خواستى توندى سەبارەت بە دامرکاندى خواستەکانى دىكەى ژيانى لىدەكەوئىتەو. بۇ ئەوۋى دامرکاندى ئەم ئارەزۇيانە تەنھا بە دەرفەتى مادى مومكىن دەبىت، لەم رووۋە دەبىتە ھۆى پەرژ وىلاو بوونى سىستەمى كۆمەلایەتى. كاریكى كۆمەلایەتى دىكەش لە چوار چىۋەى دامرکاندى جنسىدا بوونى ھەيە. مادام كە دامرکاندى بى سنوورى ھەستى جنسى تاوان لە قەلەم دەدرىت، لە حالیکدا كە ئارەزۇى سىكسى ھەمىشە چالاكە، بەر بەستە ئاكارىيەكان دەبنە سەرچاۋەى دروستبوونى تاوان كە بە زۆرى ناوشيارانەيە وياخود دەگويزىتەو بە زەمىنەكانى دىكە.

ئەم ھەست بە تاوانە لە لایەن كۆمەلایەتییەو گرنگە، و ئەویش ئەمەيە كە ئازار دىتن لە تاوانبارى، ۋەك سزا تاقى دەكرىتەو نەك ئەوۋى بە كەم و كۆپى كۆمەلایەتییەو گرىبدرىت. ھەست بە تاوان بە ناچارى ترسى سۆزدارى لىدەكەوئىتەو: بەر بە لاۋى فيكرى - بە تايبەت رەخنەگرانەى - خەلك سنووردار دەكاتەو، بەلام لە باتى ئەوۋە گرىدانىكى سۆزدارى سەبارەت بە ئاكارى كۆمەلایەتى دروست دەكات. ئەم خالە كۇتايىيەش زیاد دەكەم كە تويزىنەو دەروونشيكارىيەكانى تاك نىشانى داۋە كە سەركوت كردن يان قەبوول كردنى دامرکاندى ئارەزۇى جنسى كاريگەرييەكى گرنكى لە سەر پالەنرەكان و كاراكتەرى مروۇف ھەيە.^(۱)

(۱) بگەرىنەو بۇ بېرگەى ۸

مەرجى كاملبوونى "كاراكتەرى زاۋزىيى" بى بەش نەبوون لە پەيوەندى جنسىيە، چوونكە بى بەشبوون دەبىتتە ھى دابەزىنى كاملبوونى تاك. يەكك لە چۆنايەتتەكانى گرىدراۋى كاراكتەرى زاۋزىيى سەربەخۋى دەروونى وفىكرىيە، گرنكى چۆنايەتى كۆمەلەيتى ئەو پىۋىستى بە جەخت كردنەۋە نىيە. لە لايەكى ترەۋە سەركوتكردنى ئارەزۋى جنسى زاۋزىيى توندبوونەۋەدى خواستە غەرىزىيەكانى، ئانال، سادىستىك ۋە ھاۋا پەگەزبازى شاراۋدى لىدەكەۋىتەۋە، كە لە بنەماي غەرىزى كۆمەلگەى ھەنووكەيىدا گرنكىيەكى حاشا ھەلنەگرى ھەيە.

بارودۇخى تويژىنەۋەدى ھەنووكەيى لە سەر دايكسالارى ھەر چىيەك بىت، بە دلنەيايەۋە بونىاد گەلىكى كۆمەلەيتى بوونيان ھەيە كە دەتوانىن دايك تەۋەر ناۋزەدى بكەين. ۋەگەر بمانەۋىت لە بونىادە كۆمەلەيتىيەكانى ھەنووكە وگۇرپانكارىيەكان تىبگەين، دەبى بە دۆزىنەۋەكانى ھەنووكە وداھاتوى ئەم تويژىنەۋانە بايەخ بدەين. ھەۋلەدان وپاكىشانە لىبىدۋىيەكانى مەۋقە يەكك لە "ھىزە بەرھەم ھىنانەكانى" كۆمەلگەيە. بە بۆنەى نەرمبوون وگۇرپانكارى، ئەم ھىزانە دەتوانن بە شىۋەيەكى بەرچاۋ خۇيان لە گەل بارودۇخى كۆمەلەيتى ۋىابوورى ھەيى ھاۋئاھەنگ بكەن - ھەرچەند ئەم ھاۋئاھەنگىيەش سنووردارە. بونىادى دەروونى ئەندامانى گروپكى كۆمەلەيتى ئامازە بە پىشتىۋانى حاشا ھەلنەگر بۇ سەقامگىرى كۆمەلگە دەكات. ھەلەت ئەم بونىادە تا كاتىك پىشتىۋانى لە سەقامگىرى دەكات كە ناكۆكىيەكانى نىۋان بونىادى دەروونى ۋەھل ومەرجى ئابوورى

شاراوه نەبیّت، کە لەو حالەتەدا هیژە دەروونیەکان یان سیستەمی
هەیی سەراو بن دەکەن، یان لە ناوی دەبن. دەبی لە بیرمان نەچیّت کە
بونیادە دەروونیەکانی کۆمەلگە جوړاوجۆرهکان دەتوانن لە گەل
یەکدی جیاوازی یان تەنانەت لە هەمبەر یەک بن، ئەم جیاوازی یان لە
هەمبەر یەک بوونە گریډراوی پرۆسەی کۆمەلایەتییه.

هەر چەند کە تاک، بە بۆنەی ئەزموونەکانی ژیان و ئورگانه
تایبەتییهکان، لە لایەنی دەروونییهوه لە گەل ئەندامانی دیکەی
گروپەکەی خۆی جیاوازه - بە تایبەت لە سەردەمانی سەرەتایی
ژیاندا - بە لām بەشیکی گەوره لە بونیادی دەروونی ئەو بەرهەمی
هاوناھەنگی لە گەل پێگەی چینی خۆی وکۆمەلگەیهکە کە تیدا دەژی.
زانپاری سەبارەت بەو ھۆکارانەی کە بونیادی دەروونی چین یان
کۆمەلگەیهکی تایبەت دیاری دەکەن، وزانیاری ئێمە سەبارەت بە "
هیژە بەرهەمەینەرە" دەروونیەکان کە لە کۆمەلگایەکدا بە شیوہیەکی
دیاری کراو کار دەکەن، لە ئاگامی وزانیاری ئێمە سەبارەت بە بونیادی
ئابووری وکۆمەلایەتی زیاترە. یەکیک لە ھۆکارەکانی ئەم کارە ئەمەیه
کە توێژینەرەکانی ئەم پرسانە خۆیان کەوتونەتە نیو چوارچێوەی
بونیادی دەروونی کۆمەلگەی خۆیان، لەم رووەوە تەنھا لە شتیکی تی
دەگەن کە لە خۆیان دەچیّت. ئەوان بە ھەلە بونیادی دەروونی خۆیان
وکۆمەلگەی خۆیان بە "سروشتی مروؤ" لە قەلەم دەدەن، و ئەمە لە
بەر چاوا ناگرن کە لە ژێر ھەل و مەرجی کۆمەلایەتی جیاوازا
بونیادەکانی ھەڵچوونگەلیکی بە تەواوەتی جیاوازا، وەک هیژە
بەرەمەینەرەکان خەریکی کارکردن ویاخود دەتوانن کار بکەن.

كۆمەلى باوكسالار بونىيادىكى دەروونىيە كە پەيۋەندى مندال لە گەل باوك لە ناۋەندى ئەو كۆمەلەدا جىدەگىرىت. فرۆيد لە تويژىنەۋەى خۇى سەبارەت بە گىرىى "پوزوتىقى" ئۇدىپ يەككە لە لايەنە جىدىيەكانى ئەم بونىيادەى ئاشكرا كرد، ھەرچەندە لە كاملبونىدا زىدەرەۋى كرد چۈنكە لە گەل كۆمەلگەكەى خۇيدا بە گوڭرەى پىۋىست نىزىك نەبوو. نىيازى جنسى كوپىكى مندال، كە ەك يەكەمىن ژن سەيرى دايكى دەكات، دەبىتە ھۆى ئەۋەى كە ەك رەكەبەرىك سەيرى باوكى بكات. بەلام لە بنەمائەى باوكسالارىدا، باوك بە سەر ژيانى مندالدا زالە. جگە لە نەبوونى دەرفەتى فیزیۆلۇژىكى لە پراكتىزە بوونى داخوازىيەكانى مندال، رۆلى دوو پىۋەرە بوونى باوك (رەكەبەر ۋە دەسلەتدارى ژيان) ھەستىكى دىكەش لە مندالدا دەوروزىنىت كە فرۆيد ئامازەى پىكردو: ئارەزۋى مندال بۇ جىگىرى باوك، ھەستى يەكسانى لە گەل باوك، لە ئەۋدا دروست دەبىت. مندال تايبەتمەندى دەروونى باوك ۋەردەگىرىت تا ئەو شىۋىنەى كە باوك دەبىتە سەرچاۋەى تەلقىن ۋە فەرمانە ئاكارىيەكان ۋە تايبەتمەندىيە ۋەرگىراۋەكان لە باوك دەبىتە ئامرازىكى بەھىز بۇ دروست بوونى وىژدان. بەلام بۇ ئەۋەى ئەم پرۇسەيە تا رادەيەك سەرەكەۋتنى بە دەست ھىناۋە، دەر ئەنجام رەكەبەرايەتى كوپى مندال لە گەل باوك دوولايەنە بوونى خواستى سۆزدارى ئەۋى لىدەكەۋىتتەۋە. لە لايەكەۋە خوازىارى مېھرەبانى باوكە ۋە لايەكى ترمەۋە كەم تا زۆر بە ئاشكرا سەرپىچى دەكات.

کۆمەلى باوکسالاری بەو پرۆسە دەروونییە دروست دەبیّت کە لە باوکدا بوونی ھەیە. باوک لە لایەکەوە ئیرەیی بە کوپەکەى دەبات چوونکە دەبیّنیت لە بەراورد لە گەل کوپەکەى ژيانى ئەم بەرەو کۆتای دەپوات، بەلام ھۆکاری سەرەکی ئەم ئیرەیی بردنە مەرجی کۆمەلایەتییە: بەم واتایە کە ژيانى منداڵ تا رادەیک ناچاری تیدا نییە. ئاشکرایە کە بەر پرسیارەتی باوکیتى، ھەر چەندە قورستر بیّت ئەم ئیرەیی بردنە زیاترە.

ھۆکارە گرنگە کۆمەلایەتی و ئابوورییەکانیش ھەلس وکەوتى کوپ سەبارەت بە باوک دیاری دەکەن. بە گوێرەى پینگە و ھەل و مەرج، کوپ یان میراتگەرى سەرمايەى باوکە یان پشتیوانى ئەو لە کاتى نەخۆشى و سەردەمى پیریدا. کوپ جوۆرە سەرمايەگوزارییەک لە قەلەم دەدریّت. لە پوانگەى ئابوورییەو ئەو پارەيە کە خەرجى پەرەردە و بارھینانى ئەو دەکریّت بە تەواوەتی لە پارەى بیمە و خانەنشینی بۆ سەردەمى پیری دەچيّت. دیسان کوپ رۆلێکى گرنگى لە شەرافەتى کۆمەلایەتى باوکدا ھەیە. بەشداری بە ناوبانگى ئەو لە کۆمەلگە، حورمەتى باوک بەرز دەکاتەو و شکستی کۆمەلایەتى ئەو ئابپروى باوک کەم دەکاتەو و یان تەنانەت لە ناویشى دەبات (زەواجى سەرکەوتوانەى کوپیش ھەمان رۆلى ھەیە).

بە بۆنەى ئەرکە کۆمەلایەتى و ئابوورییەکانى کوپەو، ئامانجى پەرەردە کردنى ئەو بە زۆرى بە بى رازى بوونی ئەو ئەنجام دەدریّت- واتە گەشە وکامڵبوونی تەواوەتى ئەو، بەلکۆو ئەوێ کامڵ دەبیّت، ئەوپەرى لیھاتووی کوپ سەبارەت بە بەشداری لە پێویستییە

كۆمەلەيەتى وئابورىيەكانى باوكدا. لەم روودە چەندىن جار رووبەروى ناكۆكى نىوان رازى بوون وليھاتووى كۆپ دەبينەو، بەلام ئەم ناكۆكىيانە لە لايەن باوكەو بە شىۋەيەكى وشيارانە ھەستى پىناكرىت. چوونكە ئايدۆلۆژىيائى كۆمەلگە فېرى كردو كە ھەر دوو ئامانجەكە بە يەكسان سەير بكات. بارودۆخ كاتىك ئالۆزتر دەبىت كە باوك خۆى لە گەل كۆرەكەيدا يەكسان لە قەلەم بدات. ئەو لە كۆرەكەى چاوپروانى ئەو دەكات كە نە تەنھا لە لايەنى كۆمەلەيەتتەو وليھاتوو بىت، بەلكو چاوپروانە ئارەزۇ دانەركاھەكانىشى دابمركىنىت.

كارە كۆمەلەيەتتەكانى كۆپ رۆلىكى جىدىيان لە مېھرەبانى باوكدا ھەيە: باوك بە مەرجىك كۆرەكەى خۆش دەوئىت كە ئارەزۇكانى ئەو دەستەبەر بكات. ئەگىنا رەنگە خۆشەويستى باوك بكوژىتەو وىيان تەنانەت بىتتە كەمتەر خەمى ونەفرت.

سروشتى شەرتى (مەرجى) خۆشەويستى باوك دوو ئەنجامى لىدەكەوئەو: ۱) لە دەست دانى ئاسايشى دەروونى كە دەرنەنجامى شارەزا بوون لە چۆنايەتى خۆشەويستى بى قەيد ومەرجە ۲) توندبوونەو (زىادبوونى) رۆلى وىژدان - واتە لە مرقۇدا پوانگەيەك دروست دەبىت كە تىيدا راپەراندنى ئەركەكان خالى ناوەندى وسەنتەرى ژيانە، چوونكە لەم ھالەتەدا لانى كەمى خۆشەويستى گەرەنتى كراو. بەلام تەنانەت جى بەجى كردنى فەرمانەكانى وىژدان لە ئاستى ھەر بەرزىشدا دەرکەوتنى ھەست بە تاوان ئاستەنگ ناكات، چوونكە كارى تاك سەبارەت بەو ئامانجانەى بۆى دانراو كەم وكورتە.

لە بەرانبەردا، خوشەویستی دایک بۆمنداڵ بە تەواوەتی خاوەن تاییبەتمەندییەگەلیکی جیاوازه. گرنگترین ویەکەمین ھۆکار ئەمەییە کە خوشەویستی دایک بۆ منداڵ لە چەند سالی سەرەتای ژيانى منداڵیدا بى قەید و مەرجە. بە خێوکردنى منداڵى داماو، گرێدراوى ئەنجامى ئەرکە کۆمەلایەتی و ئاکاریییەکانى منداڵ نییە، تەنانت چاوەروانى میهرەبانى لە ئارادا نییە. سروشتی بى مەرجى خوشەویستی دایک پێویستییهکی بیولوژیکیە کە پەنگە خواستیك بۆ عەشقی بى مەرج لە ژنیشدا دروست بەکات. بپوا بە بى مەرج بوونی خوشەویستی دایک ئەم چەمکە دەگەییەنیت کە پێویستییه ئەخلاقییەکان گرنگایەتییهکی ئەوتۆشیان نییە، چوونکە مەرجى خوشەویست بوون نین.

ئەم تاییبەتمەندییانەى کە شروقه کران لە گەل روخساری ئەودایکەى کە لە کۆمەلگای باوک سالاری هەنووکەیییدا میهرەبانى در حەق دەکریت جیاوازییهکی زۆری هەیه. ئەم کۆمەلگایە، لە بنەپەردا، لە پیاودا تەنها دلیرى و پالەوانى دەناسیت (ئەم تاییبەتمەندییانە تیکەلای خۆپەرەستی بوو)، ولە دایک ویئەیهی ناشیرینی هەستیاری ولوازی کیشاو. لە باتى خوشەویستی بى قەیدومەرجى دایکانە، کە نە تەنها منداڵەکەى خۆی بەلکو تیکپرای منداڵانى دیکەش دەگریتەو، روبەروى هەستى بوژوازی خاوەنداریهتی دەبینەو کە بە سەر دایکدا سەپینراو.

گۆپینی روخساری دایک نیشانەدرى لادانیکی کۆمەلایەتییه لە پەییوەندی دایک و منداڵدا. یەکیك لە دەرئەنجامەکانى ئەم لادانە - وەر وەر هەنا مایشیک لە گری ئۆدیپ - شیوازیکیە کە تیدا ئارەزووی

خۆشەويىستى دايك بوون شويىنى خۇي داۋەتەۋە پارىزگارى كردن
 وبەخيو كردنى مندال. ئىدى دايك ئەركى پارىزگارى وپشتىۋانى نىيە،
 بەلكو دەبى خويشى پشتىۋانى لىبكرىت تا پاك و بىگەرد بمىنىتەۋە.
 ئەم شىۋە پىچەۋانەيە (بە لارىدا بردنى پەيوەندى سەرەتايى دايك) لە
 گەل سەمبۆلەكانى دىكەي دايكدا كىشراۋە، ۋەك ۋلات، نەتەۋە،
 نىشتەمان، رۆلىكى گىرنگى لە ئايدولۇژىيەكانى باوك سالارى
 ھەنوۋكەيىدا ھەيە. دايك ۋاۋسەنگىيە مەنەۋىيەكانى لەم
 ئايدولۇژىيانەدا لە ناۋ نەچوون بەلكو رۆلى ئەۋان لە پشتىۋانى كردن بۇ
 پشتىۋانى لىكردن گۆرۈنى بەسەردا ساتوۋە. بەكورتى دەتۋانين بلىن كە
 تاك - وكمەلگاي - باوك سالارى ھەندىك تايبەتمەندىيان ھەيە كە بەم
 شىۋەيەي خوارەۋەيە: منىكى بالاي جىدىۋسەختگر، ھەست بە تاۋان،
 خوشەويىستى فەرمانبەرانە لە ھىزى باوك ئاسا، خواست ۋەھەست بە
 خۇشى لە زال بوون بە سەرخەلكى لاۋان، قەبوول كردنى رەنج ۋەك
 سزاي پىرپەپىست لە ھەمبەر تاۋان وتۋانايەكى كەمۋكورت بۇ شادى
 وكامەرانى. لە بەرانبەردا دايك سالارى، لە گەل گەش بىنى، متمانە لە
 خۆشەويىستى بىمەرچى دايك، ھەست بە تاۋانى زۆر كەمتر، منى بالاي
 لاۋاتر، تواناي زياتر بۇ شادى وكامەرانى دىارى دەكرىت. ھاۋكات
 لەگەل ئەم تايبەتمەندىيانەدا ئامانجى مېھرەبانى وخۆشەويىستى
 دايكانە بۇ ھەژارن پەرە دەستىنىت.

لە حالىكدا دەتۋانين ھەم باوك سالارى ۋەھم دايك سالارى لە
 كۆمەلگادا بىينين - بە پلەي يەكەم گرىدراۋى رىكخراۋى بنەمالەۋمندال
 - ۋەك ھەر خويەكى دىكە ھەر كامەيان تايبەت بە جورىكى تايبەت لە

كۆمەلگايە. پەنگە باوك سالارى لە كۆمەلگاي بورژوا پروتستانددا باوييت، بەلام دايك سالارى لە چاخەكانى ناوەرپاستدا رۆلئىكى گىرنگى ھەبوو ھەنووكەش لە باشورى ئەوروپادا برەوى ھەيە. ئەم بابەتە ئىمە بۆ باسەكەي " قىيىر " سەبارەت بە پەيوەندى سەرمايەدارى بورژوا لە گەل جەوھەرى پروتستان، لە ھەمبەر پەيوەندى كاسۆليزىم لە گەل جەوھەرى ولاتە كاسۆليكەكان رىئوينى دەكات .

ھەر ناپەزايەتییەك كە لە ھەمبەر تيورى تايبەتى "قىيىر" دەر بېردرێت، ئىدى ھەنووكە ئەو پەيوەندييەى كە باسماىن كرد بنەمايەكى سەلمىندراوى زانستىيە وپرسەكە لە ئاستى وشيارانە وئایدولۆژى دا تۆيژىنەوھى لە سەر دەكرێت. تىگەيشتنى تەواو لەو پەيوەندييە بەرانبەرە بە شيكردنەوھى پالئەريك كە وەك بنەپەرتى بورژوا — سەرمايەدارى وجەوھەرى پروتستانە مومكىن دەبييت.

لە حالىكدە لە كاسۆليزىم دا گەليك ئامازەى باوك سالارى بەرچاوى دەكەوييت — "خواوەند"ى باوك، زەنجيرە پلەى پياوانى ئاينى و... بەلام ناتوانين لە رۆلى گىرنگى كۆمەلى دايك سالارى تىيدا نكۆلى بكەين. مەريەمى پاكيزە وکليساى خۆى نوینەرى رۆحى " دايكى گەورەن"، دايكىك كە تىكپراى مندالەكانى لە ئاميزى خۆدا ھەواندووتەو. لە راستیدا ھەندىك تايبەتمەندى دايكانە بۆ خودى خواش ديارى كراو — ھەر چەند كە ناوشيارانەيە: تاك "كوپى كليسا" دەتوانى بە خوشەويستى "كليساى دايك" متمانە بكات، مادام كە ھىشتا مندالى ئەوھو و دەگەرپیتەو. ئاميزى. ئەم پەيوەندى مندالييە بە ريوەسمە ئاينەكان دادەمەرزيت و بۆدلىابوون لە نەريتە ئاكارىيەكان رۆلكى گىرنگيان ھەيە. بەلام ميكانيزمىكى ئالۆز لە ئارادايە بۆ ئەوھى لە

پارىژراۋبۇونى ئەم نەرىتانه دۇنيابىين. ديسان تاكى پابه‌ند دەتوانى
 دۇنيا بىت كە بەبى پىشت بەستىن بە ئاكار دەكەۋىتتە بەر مېهرەبانى
 دىلۇقسانى. كاسۇلىزىم لە پىۋانەيەكى گەۋرەدا ھەستى تاۋانبارى
 دەخولقېنىت، بەلام لە ھەمان حالدا دەرۋەتى رىزگار بوون لەم ھەستەش
 دەخولقېنىت. ئەو نرۋەى كە بە ئەم پىرسە دەدرىت، گرىدراۋى
 سۆزدارى بە كلىساۋ خىزمەتگوزارەكانىيە.

لە لايەكى ترەۋە پروتستانتىزىم لە پالائوتنى مەسىحىيەت لە
 خوارفاتى دايك سالارى كاريكى گىرنگ وىنەرەتى ئەنجامداۋە.
 جىگرەكانى دايك ۋەك مەريەمى پاكىزە و كلىسا و تايبەتمەندىيە
 دايكانەكانى خواۋەند لە ناۋچوۋە. لە سەنتەرو ناۋەندى زانستى خودا
 ناسى لوتر^(۱)، مېهرەبانى نواندن بۇكەسى تاۋانبار جىگاي گومانە. بۇ
 پاكىشانى مېهرەبانى تەنھا يەك رىگا بوونى ھەيە: باۋەر^(۲). لە كالىنىزىم

(۱) لە لايەنى دەروونناسىيەۋە لوتر باۋكسالارىكى توندرو بوو. ئەو سەبارەت بە باۋك
 تىگەشتىنكى دوو پىۋەرى ھەبو، و ئەم دوو پىۋەرە بوونە لەم راستىيەدا دەبىنرا كە ئو
 ھەمىشە سەيرى دوو سىماي باۋكى دەکرد: ئەو سىمايە كە خۇشى دەۋىت وئەو سىمايە كە
 نەفرەتى لىدەكات. لوترقەت لە ژياندا چىژمەرگىزنى تاقى نەكردۋەتەۋە و لە گەل ئەو فەرھەنگە
 كە چىژ دەخولقېنىت بىگانەيە، كە واتە يەككە لە بىزارە گەۋرەكانە. لوتر گرىدراۋى خەمۇكى
 دەروونى ناچارى (زۆرەملى)، لە جۆرى ھاورەگەزبازىيە، ھەلبەت لە چەمكە كلىنىكىيەكەيدا.

(۲) واتاى تەۋاۋەتى تيورىيەكە " لىبۇردن تەنھا لە رىگەى باۋەرۋە " تەنھا بە گۆرى مىكانىزىمى
 فىكرى خەمۇكى دەروونى زۆرەملى و دوو دلىەكانى بەيان دەكرىت. لىرەدا ناتۋانن بە تىز
 وتەسەلى باسى بىكەين:

تەنھا نمونە يەكى بەرچاۋى پىن زىاد دەكەم. تەنھا بە بۇنەمى دوو پىۋەر بوونى خۇيەۋە (نەك
 سىماي باۋك، نەفرەت لە باۋك و بەرۋەبەرى كلىساي كاسۇلىك ۋەئەس و كەۋتى دۇستانە
 سەبارەت بە شازادە ناڭاينىيەكان لە گەل نەفرەت لە جوتيارە ياخى بوۋەكان) لوتر بە ھىۋاي
 خۇشەۋىستى بىن مەرجى دايك بوو. و تەنھا لەم حالەتەدا دەيتۋانى ھەست بە خۇشەۋىستى
 بىكات.

ئایینزاکانی دیکەى پروتستانەوہ سەلمیندرا کە ریگە چارەى باوەر بەس نییە. لەم روہوہ ئەنجامدانى ئەرکى تایبەتى (خەلۆ کیشانى ناوەکى "ناخى") وپیویستى سەرکەوتن لە ژيانى ئەم جیهانەشدا، وەك شایەتى رەحمەتى خوا، یەکیک لە مەرجەکانى پاکیشانى میهرەبانى رۆحانى لە قەلەم دراوہ.

دەرکەوتنى پروتستانیزم دەرئەنجامى ھەمان ھۆکارى ئابووورى کۆمەلایەتییە کە بوو بە ھۆى دەرکەوتنى "جەوھەرى" سەرمايەداریش وەك ھەر ئایینیکی دیکە، ئەرکى ئەم ئایینە دروستکردن و بە ھیز کردنى پالئەریکە کە پیویستى کۆمەلگەيە. کۆمەلایى باوک سالارى کە تیدا راپەراندی ئەرك و سەرکەوتن ھیزە گرنگەکانى ژيانن - لە حالیکدا شادى و چیژ رۆلى پلە دوویان ھەيە - نیشاندەرى گەلیک لە بە ھیزترین ھیزە سودبەخشەکانە لە ئەو پەرى ھەولدانە گەورەکانى ئابووورى وکەلتووورى سەرمايەدارییە. تا سەردەمى سەرمايەدارى خەلک (کۆیلە) یان بە زۆر وگوشارى جەستەيى ناچار دەرکە ھەر دلۆپیک لە ھیزی خویان بۆ کارىکى سودبەخشى ئابووورى تەرخان بکەن. لە ریگەى کارىگەرى کۆمەلایى باوک سالارییەوہ، خەلک بۆ دەستەبەرکردنى "خواستە ئازادەکان" ی خویان دەستیان بە ھەولدان کرد، چونکە پەشیمانى دەرەکى لە رابردو ھیشتا ناوەکى نەکرا بوہوہ. ناوەکى کردنى پەشیمانى بە شیوہیەکى کاملتر لە نیوان چینی دەسەلاتدارى بورژوا، کە نوینەرى راستە قینەى تایبەتمەندییە ئاکارییەکانى بورژوا بوون پراکتیزە کرا. بە پیچەوانەى ھیزە دەرەکییەکان، پروسەى ناوەکى کردن دەرئەنجامیکی دیکەى

ليکەوتەو. جى بە جى کردنى فەرمانە ویردانىيەکان رازى بوونیکی
ليکەوتەو تەو کە لە توکمە کردنى بنەمای باوکسالاری دا بەشیکی
بەرچاوی هەبوو.

بە هەر حال دامرکاندنى خواستەکان زۆر سنوودار بوو، چوونکە
راپەراندنى ئەرك و سەرکەوتنى ئابووری جیگرگەلیکی لاواز بوون بو
ئەو تاییبەتمەندیانەى کە ناو چووبوون: توانای کەلک وەرگرتن لە ژيان ،
وئاسایشی ناوەکی لە برەوداری و خوشەویستی بى مەرج، دیسان
باریکی قورسى دەروونی کە بونیادی باوک سالاری ویران دەکات بوو بە
هۆی گۆشەگیری و نەبوونی توانای خوشەویستی نواندن، هەرچەندە کە
بنەرەتی هۆکارە سەرەکییەکانی ئەم ویرانگەرییە لە گۆرانکارییە
ئابوورییەکاندا بوو .

بونیادی باوکسالاری کە هیزی دەروونی پالەنەرە ئەو پەری
دەستکەوتەکانی کۆمەلگەى بورژوا - پروتستان بوو، لە هەمان حالدا
هەل و مەرجیکی خولقاند کە بوو بە هۆی تیکدانی ئەو بونیادە
ورینسانسی دایکسالاری لیکەوتەو. گەشە کردنى توانای
بەرەمەھینانی مڕۆڤ بۆ یەكەمین جار لە میژودا سیستەمیکی
کۆمەلایەتی دروست کرد کە لە رابردودا تەنھا لە چیرۆکی فریشتەکان
و ئەفسانەکاندا باسی لێو کرابوو، سیستەمیک کە تیدا خەلک خاوەن
ئامراز و کەرەستەى خوشی و شادومانی راستەقینە بوون، هەولدانى
زۆر بۆ ئەنجامدانی کار پێویست نییە، هیژە مڕۆییەکان بە پلەى یەكەم
بۆ کامڵکردنى تواناکارییە مڕۆییەکان خەرج دەکریت نەك بۆ

بەرھەمھەننى كالا ئابوورىيەكان كە تەنھا بۆ بەردەوام بوونى
شارستانى پىويستە.

پىشپرەوترىن فەيلەسۇفەكانى چەرخى رووناك گەرى فەرەنسا
گرئى سۆزدارى وفىكرى بونىيادى كۆمەلەيتى باوك سالارىان بە
جىھىشت، بەلام نوينەرى كامىل وتەواوى ئەم ئارەزۇ تازە
دايكسالارىيانە چىنىكى تازەى لىدەرچوو كە پالئەرى دىسۆزى ئەولە
كاردا زياتر تىببىنىيە ئابوورىيەكان بوو تا ئارەحتى وىژدان كە لە
ناخى خۇيدا ھەستى پىدەكرد: چىنى كرىكار. ھەر ئەم بونىادە
سۆزدارىيە يەككە لە ھەل ومەرچەكانى دزە كردنى سوسىيالىزىمى
ماركسىستى لە نىو چىنى كرىكاردا لە بار كرد- كە واتە دزەكردنى
سوسىيالىزىم گرئىدراوى چىيەتى پالئەرىكانى كرىكارەكانە. بىنەماى
دەروونى بەرنامەى كۆمەلەيتى ماركسىستى بە شىۋەيەكى دىارىكراو
كۆمەلى دايكسالارى بوو. ماركسىزىم لەو بىروايەدايە كە ئەگەر تواناى
بەرھەمھەننى ئابوورى بە شىۋەيەكى لۆژىكى رىك وپىك بىكرىت ھەر
كەسىك بە گوىرەى پىويستى خۇى لە كالا وئامرازەكان كەلك
وئەردەگرىت- بە بى ئەۋەى رۆلى سەرەكى ئەو كەسەلە پىرۇسەى
بەرھەمھەنندا لە بەرچاۋ بگىردىت- دىسان دەتوانىن ئەم ئامانجە بە
كارىك كەمتر لە ئەۋەى ھەنووكە پىويستە پىراكتىزە بكەين، لە لايەكى
ترەۋە ھەر كەسىك بە بى ھىچ مەرجىك مافى ئەۋەى ھەيە ژيانىكى پىرلە
ئاسايش وخۇشى ھەبىت، وئەم ئاسايش وخۇشىيە پىويستى بە
كرانەۋەى ھاۋناھەنگى نەينى خەلك ھەيە- تىكپراى ئەم تىورىيانە بە
گوىرەى لۆژىك وشىكردنەۋەى زانستى بۆچوونگەلىكە كە لە

ھەل ۋەمەرجى ئابوورى رابدوودا تەنھا ۋەك " فانتازيا " لە قەلەم دەدرا:
" زەۋى دايك " تىكپراي پىۋىستىيەكانى مەندالەكانى دايىن دەكات بە يى
ئەۋەى لىھاتوۋى وشاىستەيى ئەۋان لە بەر چاۋ بگريّت.

ھەر ئەم پەيۋەندىيە لە نىۋان خواستەكانى دايكسالارى وبۇچوۋنى
سوسىيالىستەكان بوۋنى ھەيە كە ئاشكرايە بۇ چى ديموكراسى
ماتريالىستى كۆمەلگە دايكسالارەكان بوۋە ھۆى ئەۋەى بىرمەندەكانى
سوسىيالىست بۇ لايەنگرى لە تيورى دايكسالارى شت بنوسن.

۸- شیواز وړوولی دەر وونناسی

کومه لایه تی شی کردنه وهی^(۱)

چاوخشان دنیك به دەر وونشیکاری

وماتریالیزی میژووی

دەر وونشیکاری، دەر وونناسییه کی ماتریالیستیکه، که پیوېسته وهك به شیکی زانسته سروشتییه کان له قه لهم بدریت. ئەم زانسته وروژینه و پیوېستییه غه ریزییه کان وهك هیزی پالنه ر له پشت هه لئس وکه ته کانی مروقه وه، لیك ده داته وه، ئەو پالنه رانه که له ریگه ی غه ریزه دەر وونییه کانه وه دروست دهن وراسته و خو نابینرین. دەر وونشیکاری نیشانی داوه که چالاکی دەر وونی وشیارانه به شیکی زور کهم له ژبانی دەر وونی مروقه پیک ده هیئت، به شی سهر کی له پشت هه لئس وکه وتی دەر وونی وناشیارانه وهیه. به تایبته دەر وونشیکاری له و ئایدولوژیا تاکي وگروپیانهی که شوینی دهر که وتنی پیوېستی وخواستگه لیکی دیاریکراون وله غه ریزه کانه وه سهرچاوه ده گرن په رده هه لده مالیت و نیشانی داوه که پالنه ره

^(۱) ئەم وتاره بۆ یه که مین جار له Zeilschrift fiir sozalförechung لاپیریک له ۱۹۳۲ به لای کراوه ته وه.

(ئاكارىيەكان) ئىدەيالىستىكىيەكانى ئىمە تا رادىيەك پالئەرى غەرىزى ولۇژىكى كراون .

هاوتەرىب لە گەل رىزبەندى گشت پەسەندى غەرىزەكان بە دوو غەرىزەى برسیتى وخۆشەويستى، فرۆید لەو بپروايەدا بوو كە دوو گرۇپى دىكە لە غەرىزەكان واتە پاراستنى زات و غەرىزەى جنسى^(۱) هیزى راستەقىنەى پالئەرهكانە لە پشت ژيانى دەروونى مرقۇقەوئە . فرۆید وزەى هەيى وجيانەبووى غەرىزەى جنسى بە لىبىدو (شەهوت) وپروۆسە دەروونىيەكانى سەرچاوه گرتوو لەم وزەيەوه " بە شەهوتى"^(۲) ناو دەبات . لە بوارى غەرىزە جنسىيەكاندا فرۆید بە كار

(۱) فرۆید كە لە بن كاریگەرى تىكەلاويیەكى لىبىدوى لە غەرىزەكانى پاراستنى زات خواست وئرانگرىدا بوو، دواتر تیورییە سەرتایيەكى خۆى راست كردهوه . و لە نىو غەرىزەى ژياندا Cerotik غەرىزەى مەرگىشى دانا . ئەم راست كردهوه بە گرنكى خۆیەوه ، كەمتر لە تیورییە كۆنەكەى لە سەر بىنەماى ئەزمون دامەزراوه . لە روانگەى منەوه ئەو تیورییە تىكەلاويكە لە زانىارى بىولوژىكى خواستى دەروونى، تىكەلاويەك كە فرۆید بە شۆهەيەكى دىكە خۆى لى دوورگرتووه . ئەم تیورییە بە رادەيەك درى روانگەى سەرتایى فرۆیدە كە، غەرىزەى وەك ئەو خواست وئارەزۆيانە لە قەلەم دەدا كە خزمەتى هەولدانى مرقۇقى بۆ ژيان دەكرد . لە روانگەى منەوه يەكێك لە كاریگەرىيەكانى هەلۆستى هەمە لایەنەى فرۆید، ئەمەيە كە چالاكى دەروونى پەرە دەستىنیت تا لە گەل پروسەى ژيان وپیوستىيەكاندا هاوئاھەنگ ببیت، و ئەمە پىچەوانەى ینەچەى مەرگى بىولوژىكە . وتووێژ سەبارەت بە گریمانەى غەرىزەى مەرگ هیشقاش لە دەروونشيكارىدا بەردەوامە .

(۲) Libidinous – لە كاتى نوسىنى ئەم وتارەدا لە گەل تیورى لىبىدوى فرۆیددا هاوپا بووم، هەر بەم بۆنەيەوه لە هیزە لىبىدوىيەكان (وزەكان) وىان بونیادی لىبىدو (يان بونیادی پالئەرى) دواوم، بەلام هەنووكە لە سەر لىبىدو جەخت ناكەمەوه، بەلكو لە هیزەجوراوجۆره شەهوتىيەكان دەدویم، و لە لایەنى خالە سەرەكیيەكانى ئەم وتارەوه ئەم جياوازیشە شیاو نییە (۱۹۷۰).

هینانی باو وئاسایی ئەم دەستەواژەیی پەرە پێدا بە شیۆهیه‌ک که تیک‌پرای وروژینه‌ره‌کانی که وه‌ک پالنه‌ری زاوژی‌یی له‌ لایه‌ن فیزیکییه‌وه شه‌رتی (مه‌رجدار) بوته‌وه له‌ خو‌ ده‌گرت، هه‌ندی‌ک له‌ به‌شه‌کانی پالنه‌ری هه‌سته جنسییه‌کان گری‌دراوی یه‌ک‌دین و به‌ دوا‌ی خو‌شه‌ویستی سه‌رچاوه‌ گرتوو له‌ گرژی ده‌گه‌رین.

فرۆید گریمانه‌ ده‌کات که بنه‌مای سه‌ره‌کی چالاکی ده‌روونی " بنه‌چه‌ی خو‌شییه" ^(١)، واته‌ خواستی به‌تال‌ کردنی گرژییه‌ جنسییه‌کان به‌ شیۆهیه‌ک که لانی زۆری خو‌شی ده‌سته‌به‌ر ببێت. ئەم بنه‌چه‌یه به‌ " بنه‌چه‌ی راستی" راست ده‌کریته‌وه (نه‌رم ده‌بی‌ت) ^(٢): هه‌ژماردنی راستی ناچارمان ده‌کات که نکۆلی له‌ خو‌شی بکه‌ین یان به‌ ریسوا‌ی له‌ قه‌له‌م بده‌ین تا ناره‌حه‌تی گه‌وروتر رووبه‌رومان نه‌بیته‌وه یان له‌ داها‌توودا خو‌شییه‌کی زیاتر به‌ ده‌ست به‌ینین.

له‌ پوانگه‌ی فرۆیده‌وه‌ بونیادی تایبه‌تی غه‌ریزه‌ی تاک‌ی شه‌رتی کراو له‌ دوو هۆکاره‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گریت: بونیادی جه‌سته‌یی ژنتیکی وئه‌زموونه‌کانی ژیان- به‌ تایبه‌ت ئه‌زموونه‌کانی سه‌رده‌می مندا‌لی. فرۆید دیسان ئه‌لێ پیکهاته‌ی ژنتیک وئه‌زموونی ژیان " زه‌نجیره‌یه‌کی ته‌واو که‌ر" دروست ده‌کات وئه‌رکی تایبه‌تی ده‌روونشیکاری دۆزینه‌وه‌ وئاشکرا کردنی کاریگه‌ری ئه‌زموونه‌کانی ژیان له‌ سه‌ر بونیادی غه‌ریزه‌ی ژنتیکه‌. له‌م رووه‌وه‌ ئەم شی‌وازه‌ی شیکردنه‌وه‌ کو‌ت و مت می‌ژوویه‌. ئەم شی‌وازه به‌ دوا‌ی تیگه‌یشتن له‌ بونیادی وروژینه‌ر

^(١). Pleasure Principle

^(٢). Reality Principle

لە رینگەى تىگەشتەن لە مېژووى ژيانەوهىە. شىۋازى شى
 كەرنەوهىى بۇ ژيانى دەروونى تاكى تەندروست ونەخۆش، دەروون
 نەخۆش بە نرخە، خالى جياوازى كەسى دەروون نەخۆش لە گەل
 كەسى تەندروست لەمەدايە كە ھاوسەنگى پىكهاى غەريزى خۆى لە
 گەل پىداويستىيە راستەقىنەكانى ژيان ھاو ئاھەنگ كەردە، بەلام
 بونىادى غەريزى كەسى دەروون نەخۆش (خەمۇكى دەروونى)
 رووبەروى ھەندىك ئاستەنگ بوەتەو كە لە بەردەم پىكەو گونجان لە
 گەل راستىدا رىگرە.

بۇ زياتر روون كەرنەوهى ئەو كە دەتوانىن غەريزە جنسىيەكان
 ھىور بەكەينەو و لە گەل راستىدا بيانگونجىنين، دەبى لەو
 تايبەتمەنديانەو كە ئەم غەريزانە لە پاراستنى زات جياەكەتەو
 شارەزا بين. بۇ نموونە غەريزە جنسىيەكان، بە پىچەوانەى غەريزەكانى
 پاراستنى زات، ھىور دەكرىنەو، و غەريزەكانى پاراستنى زات زور
 پىويست چوونكە ئەگەر بۇ ماوہىەكى درىژخايەن دانەمركىن، مەوۇ
 رووبەروى مەرگ دەكەتەو، بە كورتى دواخستنى درىژخايەنى
 دامەركەنديان لە لايەن دەروونىيەو تەحەمول ناكريست. لەم رووہو
 غەريزەكانى پاراستنى زات لە غەريزە جنسىيەكان ئەولەويەتيان
 زياترە - مەبەست ئەمە نىيە كە رۆلىكى گەنگەريان ھەيە، بەلكو لە
 ھالەتەكدا كە ناكۆكى دەركەوت ، ئەولەويەت ھى غەريزەى پاراستنى
 زاتە.

ديسان دەتوانىن ئەو پالئەرانەى كە لە ئارەزو جنسىيەكانەو
 سەرچاوە دەگەرن بەدەينە دواو، بەلام ناتوانىن خواستە سەرچاوە

گرتووھکان لە پاراستنی زات لە ھەستەو ھەستەو بگۆیزینەو ھەستەو بۆ نەست. جیاوازییەکی گرنگی دیکە ی نێوان ئەم دوو گروپە لە غەریزەکان ئەمە یە کە دەتوانین غەریزە جنسییەکان بپالۆین: بە دەربیرینیکیتر لە باتی دامرکاندنێ راستەو خۆ دەتوانین ئارەزووی جنسی بەرھە ئامانجیکی دیکە کە بە تەواوەتی لە گەڵ ئامانجی راستەو خۆی دا جیاوازی ، بھەین. بەلام غەریزەکانی پاراستنی زات تاییبە تەندییەکی وەھایان نییە. دیسان دەبێ پالئەرەکانی پاراستنی زات بە ئامرازی راستەقینە و ھەست پیکراو دا بمرکێن، لە حالیکدا پالئەرە جنسییەکان بە زۆری بە فانتزیای روت دا دەمرکێن. برسییتی مروؤ تەنھا بە نان خواردن دا دەمرکیت، بەلام ئارەزووی خۆشەوێست بوون تەنھا بە فانتزیایەکی خواوەندیکی خۆشەوێستی نوین، و بە خواستە سادیستیەکان بە دیمەن و فانتزیای سادیستیک دا دەمرکیت.

دواین جیاوازی گرنگ لە نێوان ئەم دوو غەریزەدا ئەمە یە کە پالئەرە جنسییەکان، بە پێچەوانەی پالئەرەکانی پاراستنی زات، رینگە یە ک بۆ خۆ دەرخستن ھە یە کە دەتوانی جێ گۆرکێیان پێبکەیت. ئەگەر پالئەریکی غەریزی دانەمرکیت، دەکریت پالئەرگەلیکی دیکە چە لە لایەنی ناوھەکی و چە لە لایەنی دەرەکییەو ھەمکینە ھەلبرێردیت. جێ گۆرکێ و گواستەو ی پالئەرە جنسییەکان یەکیک لە کلیلە گرنگەکانی تیگەیشن و دیاری کردنی ژیا نی تەندروست و خەمۆکی دەروونی یە و یەکیک لە بنەماکانی دەروونشیکاری لە قەلەم دەدریت. ھەروەھا ئەم پرسیارە یەکیکلە راستییە گرنگە کۆمەلایەتی یە کە نە گواستەو ھەو جێ گۆرکێ ی پالئەرە جنسییەکان ئەو دەر فەتە

دەرەخسىنىيەت تا ھەمان شىۋازى دامرکاندن بخىتتە بەردەمى كۆمەلانى خەلکەكە لە لایەنى كۆمەلایەتییەو شىاوى بە دەست ھىزان بىت ولە روانگەى چىنى بالا دەستى كۆمەلگەو قەبوول بکرىت^(۱).

بە كورتى دەتوانىن غەرىزە جنسىيەكان، كەم و كورت بکەينەو، سەرکوت بکەين، بپالىوين، دواى بخەين يان بيانگۆرپىن كە نەرمبووتر لە غەرىزەكانى زاتىن، غەرىزە جنسىيەكان گرێدراوى غەرىزەكانى پاراستنى زاتىن و شوین كەوتوى ئەوانى^(۲). بەلام نەرمبوون و شىاوى گواستەنەو بوونى غەرىزە جنسىيەكان بەم واتايە نىيە كە دەتوانن بۆ ماوھىەكى دريژ خايەن بە دانەمركاوى بمىننەو. جىاواى نىوان ئەم دوو گروپە لە وروژىنەرەكان، بە ھەمان شىۋە كە لىرە بينيمان، نىشان دەدات كە غەرىزەكان دەتوانن بە باشى خويان لە گەل دەرەتە راستەقىنەكانى دامرکاندا بگونجىنن، واتە لە گەل ھەل و مەرجى ھەست پىكرەوى ژيان. دەرەونشيكارى بە تايبەت ئاماژە بە راست كردنەو و وروژىنەرە جنسىيەكان دەكات. ئەم زانستە رىگەى تىگەيشتن و دەرەكردنى بونىادى غەرىزى بە گوێرەى چۆنايەتى بوونمان پى فير دەكات و نىشانى داوھ كە غەرىزەى جنسى لە بن كاريگەرى غەرىزەى پاراستنى زات داىە. پىكەوھ گونجانی چالاك و ناچالاكى ئورگانی

(۱) وروژاندن و دامرکاندى پالئەرە سادىستىكەكان رۆلئىكى تايبەت دەگپن، ئەم پالئەرە كاتىك گەشە دەكەن و بەلاو دەبنەو كە دامرکاندە غەرىزىيە پوزوتيفەكانى دىكە، بە بۆنەى زەمىنە نابوورى - كۆمەلایەتییەكان بە لاو نرابن. سادىزم مەخزەنى گەورەى غەرىزەى، و كاتىك رووى تىدەكرىت كە سەرچاوەىەكى دىكە بوونى نەبىت كە بخىتتە بەردەمى جەماوەر، دىسان سادىزم بۆ لە ناو بردنى دوژمنىش سودبەخشە.

(۲) "سى و تار سەبارەت بە ئارمۆ جنسىيەكان" لە نوسىنى فرۆيد.

بیولوژیکی و غەریزهکان لە گەل راستییە کۆمەلایەتیەکان
ئامانجی سەرەکی دەروونشیکارییە وەر دۆزینەو دیەك لە
 دەروونناسی تاک دواى ئەم ئامانجە دەکەوێت.

فرۆید لە سەرەتادا - تەنانت دواتریش - بایەخى بە دەروونناسی
 تاک دەدا. بەلام کە دەرکەوت غەریزهکان هیزی پالنەری هەلس وکەوتە
 پوالتییەکانی مرقن ونەست وەك ئایدۆلۆژیا و خەیاڵی هەلس وکەوتە،
 ئیدی دامەزێنەرانی دەروونشیکاری زیاتر لە پرسى تاک بە پرسى
 کۆمەلگە زیاتر لە دەروونناسی تاک بایەخیان بە دەروونناسی
 کۆمەلایەتی دا. ئەوان دەبوايە لە تەکنیکەکانی دەروونشیکاری بە
 مەبەستى دۆزینەو دی سەرچاوە شاراوەکانی خالە نالۆژیکییەکانی
 هەلس وکەوت لە ژيانى کۆمەلایەتیدا کەلکیان وەرگرتبایە - لە ئاین، لە
 خووەکان، لە سیاسەت و پەرودە و بارهیناندا. مەبەست رووبەر و
 بوونەو لە گەل گرفتگەلیک بوو کە بۆ ئەو دی لە هەریمی دەروونناسی
 تاکدا بوون دیار نەبوون.

بەلام ئەم گرفتانه لەم راستییەدا کە توێژینەو خوی ھۆکاریکی
 زانستى عاقلانەییە بۆ دەستپیکردنى دەروونشیکاری، گۆرانکاری
 دروست ناکەن. ئەگەر ژيانى غەریزی ونەست کلیلێ تیگەیشتنی لە
 هەلس وکەوتى مرقن بن، دەروونشیکاریش بۆ کەوتنە نیو و توویژی
 وروژینەرەکانی هەلس وکەوتى کۆمەلایەتی شیاو، چوونکە
 "کۆمەلگە" ی نەخۆش لە کۆمەلێک تاک دروست بوو و دەبێ هەمان

ياسايى دەروونناسى بۇ جىي بە جىي بىكرىت كە لە دەروونشىكارى تاكدە دۆزراوئەو و جىي بە جىي دەكرىت.

لەم رووئەو ھەلەيە ئەگەر كەسىك - بۇ نمونە ويلەم رايىش - دەروونشىكارى بە دەروونناسى سنووردار بىكاتەو و سەبارەت بە جىي بە جىي كەردنى لە نىو دىئاردە كۆمەلەيەتى (سياسى وزانىارى چىنەكان و...) گومانى ھەبىت^(۱).

بە دۇنيايەو لىكۆلەينەو لە سەر دىئاردە كۆمەلەناسى بەم بۇنەيەو نىيە كە ناتوانىن ئەو بابەتە لە چوارچىوئە دەروونشىكارى دا لە قەلەم بىدەين. (ھەر ھەكە تويژىنەو لە تايبەتمەندىيە فېزىكىيە جەستەيەكان لە سەر دەم تويژىنەو لە سەر تايبەتمەندىيە كىمىيەكانىشدا رىگر نابىت). مەبەست ئەمەيە كە لە ھەر دىئاردەكە ھۆكەرى دەروونى رۇليان ھەيە، دەروونشىكارى پىيەو سەرقال دەبىت. ئەوئە كە دەگوتىرت دەروونناسى تەنھا خەرىكى تەك دەبىت

^(۱) ئامانجى راستەقىنە دەروونشىكارى ژيانى رۇخى مۇقى كۆمەلەيەتى بوو، جەماوەر و كۆمەلەنى خەك كاتىك بايەخىان پىدەدرىت كە دىئاردەگەلىكى گرىندراوى تاكى تىدا ھەبىت (بۇ نمونە رۇبە) ھەر ھەكە كاتىك ئامارە دەروونىيەكانى جەماوەر - دىئەراوكن ، ترس، فەرمەنەرى و.... لە ناسىنى ئىمە سەبارەت بە تەك جىيا بوويەو، وادىارە كە دىئاردە ئاگاھى چىنەيەتى بە دۇزەرى بۇ دەروونشىكارى دەستەبەر دەبىت و پىرسەكانى كۆمەلەناسى (بىزئەو جەماوەر يىسەكان، سىياسەت و...) ناتوانن لە نىو شىئوزەكانى دەروونشىكارىدا جىي بگرن. (ويلەم رايىش)

بە بۇنەي گەنگى زانستى ئەم پىرسە مېتولۇژىكە، مەن جەخت لە سەر جىياووزى بۇچوونى خۇم لە گەل رايىش دەكەمەو، رايىش لە نوسراوەكانىرتى دابە شىئوئەيەكى سودبەخش روانگەي خۇي راست كەردوئەو. لە لاپەرەكانى داھاتوودا ئامارە بەو خالانە دەكەم كە تىدا لە گەل تويژىنەو ئەزمونىيە بە نرەكانى لە دەروونناسى كۆمەلەيەتىدا ھاپرام.

و کۆمه لئاسیش سهرقائی کۆمه لگا، هه له یه. چونکه دەروونناسی هه میسه سهرقائی تاکی کۆمه لایه تی کراو ده بیّت، که واته کۆمه لئاسی سهرقائی گروپیك له تاکه کان ده بیّت که پێویسته بونیادی دەروونی ومیکانیزمه کانیان هه سیب بکریّت. دواتر رۆلی هۆکاره دەروونیه کان له دیارده کۆمه لایه تییه کاندایک ده دینه وه به کاری دەروونناسی شی کردنه وه یی کۆمه لایه تییه وه سهرقال ده بین.

تیوری کۆمه لگه که دەروونشیکاری هه م گریډراویه تی و هه م زۆریش دژایه تی ده کات ماتریالیزمی میژوویییه.

دەروونشیکاری و ماتریالیزمی میژوویی له گه لیک شویندا پیکدا ده دن چونکه هه ردوو زانسته که ماتریالیستن. خالی ده سته پێکی ئەوانه ئەندیشه نییه، به لکوژیانی دونیاو پیداو یسته کانه. ئەو دوانه له هه لسه نگاندی ناخدا لیک نزیکن وهه ردوکیان هیژیکی پالنه ری لاوازتر له هیژه شاراو هکان له قه له م ده دریڤ. به لام بو ئەوه ی چیه تی هه ندیک هۆکار دینه ئاراو ه که به راستی هه سته مروّف شه رتی ده که نه وه له م روه وه ده بنه دو جه مسه ری دژ به یه ک له دو تیوری دا. ماتریالیزمی میژوویی هه ست، به شوینی ده رکه وتنی بوونی کۆمه لایه تی ده زانیّت. دەروونشیکاری، پالنه ره غه ریزییه کان به دیاریکه ری شیوازی بوونی کۆمه لایه تی له قه له م ده دات. لیڤه دا خسته نه رووی چه ند پرسیاریک پێویسته:

ئایا ئەم دوانه پیکه وه ناکوکن؟ ئەگه ر ناکوک نین چون پیکه وه گریډ ده دریڤ؟ ئایا به کاره یانی شیوازی دەروونشیکاری ده بیته هوی

دەولەتمەند بوون وبەھيژ بوونی ماتریالیزمی میژوویی؟ ئەگەر وایە چۆن دەبیئت؟

بەر لە خەریکبوون بەم باسەو، پێویستە گریمانە کۆنەکان کە دەروونشیکاری بۆ توێژینەوێ پرسە کۆمەلایەتییهکان ھەیەتی، تاقی بکەینەو. فرۆید قەت مەروۇفی گۆشەگیرو رزگار لە تیکرایی کۆت وبەندە کۆمەلایەتییهکانی نەکردە بابەتی دەروون شیکاری.

بە دُنیاپییهو دەروونناسی تاک گریڤراوی تاکەکانی مەروۇایەتی، و ئەو ریڤایە دەخاتە بەرباس کە مەروۇ بۆ دامرکاندن پالئەرەکانی دەیگریتە بەر. تەنھا لە ھەندیک نموونە نائاساییدا ئەم زانستە لە پەییوھندی تاک لە گەل کەسانی دیکە دور دەکەوێتەو. لە ژیاانی دەروونی تاکدا بە زۆری پێویستە کەسانی دیکە وەک، نموونە، ئامانج، یارمەتی دەر یان دژبەر لە قەلەم بدریڤ. کە واتە دەروونناسی تاک لە ھەمان سەرتاوە دەروونناسی کۆمەلگەشە.

لە لایەکی ترەو فرۆید تیوری دەروونناسی کۆمەلایەتی کە بابەتەکە ی گروپی وەک "کۆمەلگە" یان بابەتی کۆمەلایەتی یان "رۆحی کۆمەلانی خەلک" یان "رۆحی کۆمەلایەتی"، بیئت رەد کردەو. ئەو ھەمیشە پشستی بەم راستییە دەبەست کە گروپ تەنھا لە تاکەکان دروست بوو و تەنھا ئەم تاکانە بابەتی باسی دەروونین. فرۆید ھەر وەھا تیوری غەریزە کۆمەلایەتی قەبوول نەبوو. ئەو لەم پڕوایەدا بوو کە ئەو ی بە ناوی "غەریزە کۆمەلایەتی" ناوی دەبەن "غەریزەییەکی سەرەتایی و سەرەکی" نییە، بەلکۆ لە تەوھری بچوکتری وەک بنەمالەو سەری ھەلداو. بۆچوونەکانی ئەو ئەم دەرئەنجامە ی

لېدەكە ویتەو دە سەرچاوەی زیاد بوون وکەم بوونەو دەى تايبەتمەندییە
کۆمەلایەتییەکان لە چۆنایەتى کاریگەرى هەل و مەرجەکانى ژيان
و پەيوەندى ژینگە لە گەل غەریزە دا یە.

لە روانگەى فرۆیدەو دە بۆ ئەو دەى مەرقى کۆمەلایەتى بوو هەمیشە
بابەتى دەروونناسییە، لەم روو دەو ژینگە و هەل و مەرجى ژيانى مەرق بە
هۆکارىك دەزانیت كە رۆلێكى جیدى لە كامڵبوونى دەروونى مەرق
وتیگە یشتنى تیورىكى ئیلمە لە ئەستۆ دەگریت. فرۆید دان بە
کاریگەرى بیولوژیكى و فیزیولوژیكى غەریزەکاندا دەنیت. بەلام لە
سەر ئاستى راستکردنەو دەى ئەم غەریزانە جەخت دەکاتەو، و ژینگە
وراستییە کۆمەلایەتیەکان بە هۆکارى راست کردنەو دەزانیت.

لەم روو دەو وادیارە دەروونشیکارى ئەو گریمانە یەش لە خو
دەگریت كە شیوازەکانى بۆ توێژینەو کۆمەلایەتیەکان سودمەند
دەکات و هەر جۆرە ناکۆكى و دژایەتیەك لە گەل دەروونناسى دا رەد
دەکاتەو. دەروونشیکارى بە دواى تیگە یشتن لە نیشانە دەروونیە
هاوبەشەکان لە ئەندامانى گروپیكدا دەگەریت و شەرقە کردنى ئەم
نیشانانە بە گوێرەى ئەزموونە هاوبەشەکانى ژيانە بەلام ئەو
ئەزموونانەى ژيان لە هەریمى تاك یاخود سەروشتدا نین، بەلکۆ
هاوسەنگ و یەكسانە لە گەل رەوشى کۆمەلایەتى — ئابوورى گروپەكە.
لەم روو دەو دەروونناسى کۆمەلایەتى شى کردنەو دەى لە
گروپیكدا بە دواى دۆزینەو دەى ئورگانى غەریزى و هەلس و

كەوتى لىبىدۆيى وناوشيارانە دەگەپىت كە بە گوڭرەي
بونىادى كۆمەلايەتى - ئابوورى ئەو.

لىرەدا شياوہ ئەم نارەزايەتییە دەرىپردىت: دەروونشیکارى،
كاملبوونى غەرىزى بە گوڭرەي ئەزموونەکانى ژيانى سەردەمانى
سەرەتای مندالى بەیان دەکات، واتە سەردەمىك كە مروقتا رادەيەك
كارى بە كۆمەلگەوہ نىيە. بەلكو بە تايبەت لە نيو بنەمالەي خويدا
دەژى. كە واتە چۆن بە گوڭرەي تيورى دەروونشیکارى پەيوەندى
كۆمەلايەتى وئابوورى دەتوانى گرنگايەتییەكى بەم شيوەيە بە دەست
بەيىنىت؟

لەو بارەيەوہ بە هيچ شيوەيەك گرفت لە ئارادا نىيە. ھەلبەت
كارىگەرى قەيرانى سەرەتايى لە سەر مندالى لە ھالى گەشە لە لايەن
بنەمالەوہيە. بەلام بنەمالە، تىكپراي پەيوەنديە ناوخويى وسۆزدارى
وپەرورەدەيىيەکانى ئەوى، بە گوڭرەي پيشينەي كۆمەلايەتى
وچىنايەتى كۆمەلگە خوى شەرتى کردوہتەوہ. بە كورتى تىكپراي
ئەوانە لە ريگەي بونىادى كۆمەلايەتییەوہ كە ريشەي بنەمالەشى تىدايە
شەرتى كراوہتەوہ. (بۆ نموونە: پەيوەندى سۆزدارى نيوان باوك وكوپ
لە بنەمالەي بورژوازي باوكسالارىدا لە گەل پەيوەندى ھەمان بنەمالە لە
ژینگەيەكى دايكسالارىدا بە تەواوہتى ليك جياوازە). بنەمالە
ئامرازىكە كە لە ريگەي ئەوہوہ كۆمەلگەيان چىنى كۆمەلايەتى
كارىگەرى خوى لە سەر مندال - وبە ناچارى كەسانى پىگەيشتوو -
دادەنىت. بنەمالە ئازانسى دەروونى كۆمەلگەيە.

تا ئىستا زۆربەى ئەو دەروونشيكارانەى، كە ھەوليان داوھ دەروونشيكارېش لە پرسە كۆمەلايەتییەكاندا بە كار بەيّن، نەيانتوانیوھ پيويستییە گريّداوھكانى دەروونناسى كۆمەلايەتى شى كرىنەوھىيى دابىن بكەن. سەرنەكەوتنى ئەوان لە ھەلسەنگاندنى خوياندا لە ئەرك و كارى بنەمالەوھ دەست پيّدەكات. ئەوان بە روونى بۆيان دەرکەوتووھ تەنھا دەتوانن تاك بە بوونەوھريكى شەرتى كراو لە قەلەم بەدن. ھەروھما ئەم بابەتەشيان بۆ روون بوويەوھ كە تەنھا پەيوەندى منداڵ لە گەل ئەندامانى بنەمالە كارىگەرييەكى جىدى لە سەر كامببونى ئەو ھەيە، بەلام ئەو دەروونشيكارانە بە تەواوھتى ئەم راستيىيان لە بەرچاوانەگرت كە بنەمالە لە لايەنى دەروونى وبونىيادى كۆمەلايەتییەوھ، لە گەل تيكرای ئامانجە پەرورەدەيى وشيواوھ سۆزداريىيەكاندا، خوى دەستكەوتىكى بونىيادى كۆمەلايەتى چىنايەتى ديارىكراوھ و لە راستيدا تەنھا ئازانسى دەروونى كۆمەلگە يان چىنيك تيّدا جى دەگريّت. ئەوان خالىكى دەستپيكردى دىروستيان بۆ بەيانكردى كارىگەرى دەروونى كۆمەلگە لە سەر منداڵ دۆزيوھتەوھ، بەلام پييان نەزانىوھ.

چە دەرڤەتگەليك بوونى ھەيە؟ تويژىنەرەوانى دەروونشيكارى بە جورە پييش داوھرييەك ھەلخەلەتيّنران كە لە گەل تيكرای تويژىنەرە بورژواو تەنانەت پيشكەوتن خوازەكانيش تييدا بەشدار بوون. ئەوان كۆمەلگەى بورژوا- سەرمايەدارى بۆ ديكتاتورى گەپاندبووھ و كەم تا زۆر وشيارانە لەو بپروايەدا بوون كە ئەو كۆمەلگە "ئاسايى"

ۋە ھاسەنگ بوۋە ۋە ھەل ۋە مەرج ۋە ھۆكارە دەروونىيەكانى بە گشتى
نمۇنەيەكى راستەقىنەيە بۇ "كۆمەلگە".

ھۆكارىكى دىكە بۇ ھەلەي ئەم توپۇزئەرانە بوۋنى ھەيە. ئامانجى
توپۇزئەنەكانى ئەوان بەر لە ھەر شتېك توپۇزئەنە ۋە لە سەر ئەندامانى
نەخۇش ۋە تەندروستى كۆمەلگەي ئىدەئال بە تايبەت چىنى ناۋەرەست
بوۋ، بە كورتى تاكەكانى چىنى بورژوا پېشىنەيەكى لىكچوۋيان ھەيە.
لەم روۋە ۋە ئەۋەي بىنەماي جىاۋازى ژىيانى تايبەتتى ئەوان دروست
دەكات كەسايەتتى تاك ۋە لە روانگەي كۆمەلەيەتتە ۋە ئەزەمۇنە لە
ناكاۋەكانە كە بىنەماگەلېكى ھاۋبەشيان ھەيە. تېكپراي ئەۋ كەسانەي كە
لىكۇلئەنەۋەيان لە سەر كراۋە خاۋەن ھەمان تايبەتمەندى جىاكەرەۋە
بوۋن ۋە ئەم تايبەتمەندىيانە بەرەمەي كۆمەلگەيەكى دەسەلاتخاۋز بور
كە لە سەر بىنەماي بونىيادى چىننايەتتى ۋە لانى زۆرى (قازانچ)
رىكخراۋو.^(۱) جىاۋازى ئەۋان لە لايەن تايبەتمەندىيەكانەۋە تا ئاستىك
بوۋ كە بۇ نمۇنە كەسىك باۋكىكى ھەبىت كە لە مىندالىدا ترساندىيىتى،

(۱) لە لايەنى دەروونناسىيەۋە، دەبىت ئامازەگەلېك لە تاكدا كە نمۇنەي تېكپراي
كۆمەلگەيەلە گەل ئەۋ ئامازانە كە تايبەتمەندى ئەم چىنەيە لىك جىا بىكەينەۋە. بەلام بۇ
ئەۋەي بونىيادى دەروونى گشتى كۆمەلچەلە لايەن ھەندىك نىشانەي تايبەت لە سەر
چىنەكان دانراۋە، لەم روۋە تايبەتمەندىيە جىاكەرەۋەكانى تايبەت بە چىنىك، سەرپراي
گرىگىيەكەي، لە ھەمبەر تېكپراي كۆمەلگە لە پلەي دوۋەمى گرىگى دايە. لە راستىدا
يەككە لە تايبەتمەندىيەكانى كۆمەلگەي چىننايەتتى، لە بىن ناۋى ئايدۇلۇژيادا
شاردراۋەتەۋە، ناكۇكى نىۋان يەكسانى رېژەيى بونىيادى دەروونى چىنە جۇراۋجۇرەكان
ۋە قازانجى مادى ناكۇكى ئەۋانە. ھەرچەندە كۆمەلگە لە لايەنى ئابۋورى، كۆمەلەيەتتى
ۋە دەروونىيەۋە لاۋاز بىت، ھىزە دەسەلاتدارەكانى كۆمەلگە يان چىنى دەسەلات دار زياتر
ۋەن دەن ۋە جىاۋازى دەروونى لە نىۋان چىنە جۇراۋجۇرەكاندا زياد دەبىت.

ئەوى دىكە خوشكىكى گەرەى ھەبوو كە سەنتەرى خوشەويستى ئەو بوو، سىھەمىنيان، بە شىۋەيەك شەيداي دايكى بوو كە نەيدەتوانى پەيوەندىيە لىبىدۆيىەكانى لە گەل ئەودا بىچىرئىت.

بە دۇنيايىەو ئەو ئەزمونە تايبەتيانە گىرنگىرەن ھۆكارى كاملىبونى ھەركامەيان بوو. بە چارە سەر كىردنى پىرسە دەروونىيەكان كە لە ئەزمونە باسكراوەكانەو سەرچاوەيان گىرتبوو دەروونشيكارى ئەركى تەواوەتى خۇى ئەنجامدا، ونەخۇش تۋانى خۇى لە گەل دىسپاينى كۆمەلگەدا ھاۋئاهەنگ بىكات. ئامانجى چارە سەرى لەم قۇناغە زياتر پىش نەكەوت. بە داخەو تىگەيشتى تىۋرىكى ئىمەش لە تىكپراى پىگەكە زياتر پىش نەكەوت. بەلام ئەم بابەتە لە دەرووناسىدا ھەستىپىكراۋ نىيە. بەلام بۇ ئەو سەرى تۋىژىنەو لە دەرووناسى كۆمەلەيەتى ھات ئەو سەرى ھەلەيەكى نادىار وشاراۋ بوو، بوو بە سەرچاۋەى ھەلەيەك كە لە سەر تىكپراى كۆششەكان كارىگەرى دانا^(۱).

سەرنجى سەرەكى دەروونشيكارە لە سەر بونىادى كۆمەلگەى بورژوا وبەمالەى باوكسالارى، نىشاندەرى ئەم بىروايەيەكە كۆمەلگەو بىنەمالە بار دۇخىكى ئاسايى و ناۋەندىكراۋيان ھەيە. دۋاى دەرووناسى تاك، دەروونشيكارىش جىاۋازىيەكانى تاكى بە گۈيرەى

^(۱) مەن ئىدى لەم بىروايەدا نىم كە تەنھا ھەلەى شاراۋ دەيتتە ھۇى تىگەيشتەن لە تايبەتمەندىيە جىاكەرەو شەرتى بوۋەكان لە لايەن كۆمەلگەى نەخۇشەو، بە پىچەوانەو بە بى تىگەيشتەن لەم بابەتە ھۆكارە سەرەككىيەكان لە بونىادى كاراكتەرى نەخۇشدا شاراۋ دەمىنئەو،

ئازارە دەروونىيەكان كە تاك رووبەروى دەبىتتەو، دۆزىيەو. لە سەرتادا دەروونشيكاركان دياردە دەروونى و كۆمەلەيەتییەكانيان بە شىۋەيەكى لىكچوو بەيان كرد: ئەوان ئەم دياردانەيان بە گوێرەى ئازارە دەروونىيەكانى سەرچاۋەگرتوو لە روداۋە كۆمەلەيەتییەكان لە قەلەم دەدا. ئەم بۆچوونە لە شىۋازى شى كردنەوھىيى برەودار دا ئاستەنگى دروست كرد. چوونكە سرنجيان نەدايە جۆراوجۆرى ئەزموونەكانى ژيان- وجۆرەكانى دىكەى بونىيادى ئابوورى، كۆمەلەيەتى كۆمەلگە- لەم رووھە بونىيادى دەروونىيان بە گوێرەى ئەوھى بونىيادى كۆمەلەيەتى ديارى دەكات لە بەرچاۋ نەگرت، ولە باتى شىكردنەو، شىۋازى بەراورد كردن وشوبھاندنيان گرتە بەر. دەروونشيكارەكان، مرقۇ و كۆمەلگەيان بە تاك لە قەلەم داووميكانىزىمى تايبەتى ھەيى لە كەسانى ھاۋچەرخيان بۆ ھەر جۆرە كۆمەلگەيەك بە راست دەزانى و ديسان بونىيادى دەروونى ئەم كۆمەلگەيەيان بە بەراورد لە گەل ھەندىك لە دياردەكان (بە زۆرى لە جۆرى خەمۆكى دەروونى) كە لە تاكەكانى كۆمەلگەى خوياندا باو بوو پىناسە كرد.

بەم شىۋەيە ئەوان ئەو روانگەيەيان كە تەننەت بۆ دەروونناسى تاكيش لە لاين دەروونشيكارىيەو لە قەلەم دەدرا، لە بەرچاۋ نەگرت. وئەم راستىيەيان لە بىر كرد كە خەمۆكى دەروونى- لە نەخۆشىيەو بگرە تا كاراكتەر- لە ھاۋاھەنگى نەگونجاۋى وروژيئەرە غەريزيەكانى تاكى ئاناسايى^(۱) (ناھاوسەنگ) لە گەل راستىيەكانى ژىنگەى خۆى سەرچاۋە دەگريئ، بە دەربىرپىنكى دىكە كەسانى

(۱) Abnormal

تەندروسىت "توانای ئەم ھاوئاھەنگییەیان ھەيە. کە واتە دیاردەى سەرچاوەگرتوو لە توێژینەوہى دەروونناسى کۆمەلایەتى (یان جەماوەرى) ناتوانیىت لە گەڵ دیاردەى خەمۆکى دەروونیدا بەراورد بکریىت. بەلکۆ دەبى وەك ھاوئاھەنگى ئورگانى غەریزى لە گەڵ راستینەى کۆمەلایەتى لە قەلەم بدریىت.

نمۆنەى بەرچاوە سەرسۆرھینەرى ئەم شیوازەى رەھا کردن، گریى ئودیپە کە بوەتە میکانیزمى گشتى مرقۆ، سەرەپای ئەوہى کە توێژینەوہ کۆمەلایەتى و ئاکارییەکان نیشانى داوہ کە ئەم پەيوەندییە سۆزدارییە رەنگە تەنها تاییبەت بە بنەمالە باوکسالارییەکان بیىت. رەھا کردنى گریى ئودیپ فرۆیدی ناچار کرد تا تیكپرای كاملبوونى مرقوایەتى لە سەر میکانیزمى نەفرەت لە باوك و پەرچەکردارە سەرچاوەگرتووەکانیدا دابمەرزینیىت.^(١) بە بى ئەوہى سرنجىك بداتە ھەل و مەرجى ژيانى دایکسالارى ئەو گروپەى کە توێژینەوہى لە سەر دەکریىت.

بەلام بلیمەتییكى وەك فرۆید، ھەرچەندە لە روانگەى درۆینەى دەروونناسییەوہ دەستى بە کارەکەى کردوتوانى ھەندىك دۆزینەوہى بەنرخ و دیار ئەنجام بدات،^(٢) بەلام لە کارى دەروونشیکارەکانى دیکەدا

^(١) . Totem and Taboo

^(٢) فرۆید لە کتیبى "داھاتووى بیرکردنەوہییەك" دا ئەو تیورییەى کە راستى گۆرانکارییەکانى لە بەرچاوە نەدەگرت راست کردوہ. بە داننان بە گرنگى ھەل و مەرجى ئابوورى ئەو لە روانگەى دەروونناسى تاکەوہ و ئەوہى کە چۆن ئایین لە لایەنى دەرونى تاکەوہ پاساو دەدریىت (دوپات بوونەوہى ھەلس وکەوتى مندالەسەبارەت بە باوك) ھەرۆھا بە پرسى دەروونناسى کۆمەلایەتى کە بوچى ئایین لە لایەنى کۆمەلایەتییەوہ گونجاو

ئەم خالە درۆينەى دەستپيكردنه هەندىك ئەنجامى ليكەوتەوه كە
دەروونشيكارى لە روانگەى كۆمەلناسى وتيورى كۆمەلایەتییەوه
دەتوانيت لە گەل ماركسيستى دا سازش بكات.

بەهەر حال، رەخنە گرتن لە دەروونشيكارى ليڤرەدا كۆتايى
پينايت. لە راستيدا شيوازى كلاسكى دەروونناسى شى كردنەوهيى
تاك دەبى لە گەل شيوازى لۆژيكي لە دەروونناسى كۆمەلگەدا بە كار
برييت، تا دەر ئەنجامي ك بە دەست بخات كە ناپرەزايەتى ليڤنەكەويتەوه.

پيويستە، سەرقال دەبييت. ولأى فرؤيد ئەمەيه كە تا كاتي ك مرؤف پيويستى بە فيكرى
ئاييىن هەبوو، ئايىن بۆ گرنگ نيشان دانى ئەوانە لە هەمبەر سروشت پيويست بوو. بە
گەشە كردنى تەكنۆلۆژى وپيگەيشتنى مرؤف ئايىن زىادە وزيانبەخش لە قەلەم درا. لەم
كتيبەدا فرؤيد سرنجى داووتەئەركە كۆمەلایەتییەكانى ئايىن. بە تايبەت پەيوەندى نيوان
ئايىنە جۆراوجۆرەكان و بونىادى كۆمەلگەى لە بەر چا و نەگرتوو. بەلام لە شيواز
وناوهرۆكدا ئەم كتيبە زۆر لە دەروونناسى كۆمەلایەتى ماترياليستىك نيزىكە. رەستەيهك
لە ناوهرۆكى ئەم كتيبە دەهينەوه: "پيويستى بە ووتن نيبە كە ئەو كەلتووهرى كە
ژمارەيهكى زۆر لە ئەندامەكانى نارازى هيشتووتەوه، بۆ مانەوه، داهااتويەكى روناكى
نيبە، وسەبارەت بە دامركاندنى ئەندامەكانى خويشى كاريكى ئەوتۆ ئەنجام نادات."

كتيبەكەى فرؤيد كە لە گەل بۆچوونەكانى سەردەمى گەنجيتى ماركسدا كۆكەكە وەك
دروشم دەيووت: "هەلپنچاندى ئايىن كە ئامرازى هەلەى بەختەوهرى پرۆلەتەريايە،
بەختەوهرى راستەقينەى ئەم چينەى ليكەوتەوتەوه. بۆ لە ناو بردنى وەهەمەكانى چينى
پرۆلەتەر، سەبارەت بە بارودۆخى خو، دەبييت ئەو هەل و مەرجانەى كە ئەم وەهەمانەى
دروست كردووە لە ناو برييت. لە راستيدا رەخنە گرتن لە ئايىن، رەخنە لەو
شوينە فرميسكانەيه كە دين وەك هەورێك بە دەوریدا تەنراو."

فرؤيد لە نوسينهەكانى ديكەى خويدا، سەبارەت بە پرسەكانى دەروونناسى
كۆمەلایەتى(شارستانى و ناخوشييهەكانى) ئيدى بە دواى فيكرە كۆنەكەدا چە لە لايەنى
شيوازەوه و چە لە لايەنى ناوهرۆكەوه ناپرات، بەلكوو دەتوانين ئەم كتيبەوەك ئانتى تيزي ك
هەمبەر داهااتووى بىركردنەوهيهك لە قەلەم بدەين.

كەم و كۆپىيەكە لىڧدەدايەكە دامەزىنەرانى دەروونشيكارى لە گواستەنەوہى ئەم شىۋازە لە تاكەوہ بۆ گروپ و دياردەكان بە باشى كاريان نەكردوہ.

لىڧدەدا شىكردنەوہىەكى دىكە پىۋىستە . ئىمە لە سەر تواناى راست كردنەوہى (نەرمبوون) ئورگانى غەرىزى لە رىگەى دزەكردنى ھۆكارە دەرەككەيەكانەوہ (و كۆمەلايەتى) جەختمان كردەوہ . بەلام نابى ئەم راستىيەمان لە بىر بچىت كە ئورگانى غەرىزى، لە لايەن چەندايەتى و چۆنايەتییەوہ، بۆنەرمكردن و راست كردنەوہى بىولۆژىكى و فیزیولۆژىكى سنوورىكى ھەيە، ھۆكارە كۆمەلايەتییەكان تەنھا لە چوارچىۋەى ئەم سنوورەدا دەتوانن كاريگەرى لە سەر دابىنن. بە بۆنەى ھىزى سەرچاۋەگرتوۋ لەو راست كردنەوہ، و بە سرنجدان بەوہى كە ئورگانى غەرىزى خۆى ھىزىكى چالاكى توندە، لەم رووہوہ خواستى گۆرپانكارى ھەل و مەرجى ژيان لە زاتى ئەو ئورگانەدا و ئورگانى خزمەتگوزارى داين كردنى ئامانجە غەرىزىيەكاندايە.

لە رووبەروو بوونەوہى بونىادى غەرىزىيەكان و ھەل و مەرجى ئابوورى، بونىادە غەرىزىيەكان بە سەرھەل و مەرجى ئابوورىدائەولەويەتيان ھەيە. نە بەم واتايە كە ئەوان وروژىنگەلىكى بە " ھىز" ترن، بەلكو بەم بۆنەيەوہ كە دامركاندننى پاراستنى زات گرىڧدراوى بەرھەمھينانى مادى، واتە ھەمان ھەل و مەرجى ئابوورىيە، و دەفەتى راستكردنەوہى راستى ئابوورى سنووردارتر لە تواناى راست كردنەوہى ئورگانى غەرىزەيە - بە تايبەت غەرىزەى جنسى.

لە بەكار ھېنانى دەروونناسى شىكىردنەۋەيى لە دياردە
 كۆمەلەيەتتەكاندا بۇمان دەردەكەۋىت كە دياردە دەروونناسىيە
 كۆمەلەيەتتەكان دەپت پىرۇسەگەلىك لە قەلەم بىدرىن كە
 ھاۋئاهەنگىيە چالاك و فەرمانبەرەكانى ئورگانى غەرىزى لە
 گەل ھەلومەرجى كۆمەلەيەتى و ئابوورىيە. رۆلى ھۆكارە
 سەرەتايىيە چاككرەكان گىرداۋى ھەلومەرجى ئابوورىيە.
 بىنەمالە ئامرازىكى سەرەككىيە كە بارودۇخى ئابوورى لە
 رىگەي ئەۋەۋەكارىگەرى چاككرەرى خۇي لە ھەلومەرجى
 رۇخى تاكدا بە دەست دەھىنەت. ئەركى دەروونناسى
 كۆمەلەيەتى شىكىردنەۋەي شىۋازە ھاۋبەش و ئايدۇلۇژىكەكانە
 - بە تايىبەت رىشە ناۋشىارەكانىان - بە گۈيرەي دزەكردنى
 ھەلومەرجى ئابوورى لە سەر ھەۋلدانە لىيىدۇيەكان.

كە واتە، تا ئىرە وادىار كە شىۋازى شىكىردنەۋەيى دەروونناسى
 كۆمەلەيەتى كەگەل شىۋازى دەروونناسى تاكى فرۆيد ولە گەل
 پىۋىستىيەكانى ماترىالىزىمى مېژۋىيدا ھاۋ ئاهەنگە. بەلام بە
 شىۋەيەكى ھەلە كە لە تىورى ماركس كراۋە ھەندىك گىرفتى تازە
 سەريان ھەلداۋە: ئەم بىروايە كە ماترىالىزىمى مېژۋىيى، تىورىيەكى
 دەروونناسى، يان باشتىر بلىن دەروونناسىيەكى ئابوورىيە.

ئه‌گەر به‌هه‌مان شیوه‌ که "برترندراسل"^(۱) ئه‌لی: ئه‌مه‌ راسته‌ که مارکس "پاره" و فرۆید "خۆشه‌ویستی" به‌ وروژینه‌ری سه‌ره‌کی هه‌لس‌وکه‌وتی مروّف ده‌زانن له‌م رووه‌وه‌ به‌ گوێره‌ی پرواکه‌ی راسل نه‌ده‌بوايه‌ ئه‌م دوانه‌ ئاشتیا‌ن کردبایه‌. نمونه‌ی می‌ش له‌ تیورییه‌که‌ی راسل له‌ به‌رچاو بگرن. گریمان ئه‌م گیانله‌به‌ره‌ بتوانی بیر بکاته‌وه‌، پروا ناکه‌م هه‌مان ئه‌و شته‌ بلێ که راسل گوته‌وییه‌تی، به‌لکوو ئه‌و می‌شه‌ ئه‌لیت که راسل هه‌م ده‌روونشیکاری وه‌ه‌م مارکسیزمی خراپ راقه‌ کردوه‌. چونکه‌ ده‌روونشیکاری به‌ خو‌گونجاندنی هۆکاره‌ بیولوژیکییه‌کان (غهریزه‌کان) له‌ گه‌ل راستیه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کان سه‌رقا‌ل ده‌بی‌ت، مارکسیزم له‌ به‌ره‌تدا تیوری ده‌روونناسی نییه‌.

(۱) راسل له‌ پێشه‌کی کتێبه‌که‌ی خویدا به‌ ناوی "بۆ چی هه‌مووان بایه‌خ به‌ ده‌روونشیکاری ده‌ده‌ن؟" که‌ له‌ سا‌لی ۱۹۲۷ به‌لا‌و کراوه‌ته‌وه‌ ده‌نوسیت: هه‌لبه‌ت ده‌روونشیکاری له‌ گه‌ل مارکسیزمدا ناکۆکه‌، چونکه‌ مارکس پشت به‌ خواستی ئابووری ده‌به‌ستیت، ئه‌گەر گه‌شبین بین، په‌یوه‌ندی ته‌وا‌وی له‌ گه‌ل پاراستنی زات هه‌یه‌، به‌لام ده‌روونشیکاری له‌ سه‌ر خواستی بیولوژیکی و پاراستن زات له‌ رینگه‌ی زا‌وژی‌وه‌ جه‌خت ده‌کاته‌وه‌. ئاشکرایه‌ که‌ هه‌ر دوو روانگه‌که‌ یه‌ک لایه‌نه‌ن ورۆلیکیان هه‌یه‌. ده‌توانین به‌م نمونه‌یه‌ تیورییه‌که‌ی راسل روونتر بکه‌ینه‌وه‌: می‌ش له‌ قو‌ناعی "لارۆ" دا ته‌نها ئه‌ندامی خواردنی هه‌یه‌وله‌ قو‌ناعی پینگه‌یشتن ته‌نها ئه‌ندامی جووتگی‌ری. ئه‌م گیانله‌به‌ره‌ ئه‌گەر بیتوانییا بیر بکاته‌وه‌ چی ده‌لیت؟ راسل ئه‌لی "ئه‌م می‌شه‌ له‌ قو‌ناعی لارۆ دا مارکسیسته‌ وله‌ قو‌ناعی پینگه‌یشتندا فرویدیست". راسل دواتر ده‌لی "کرمی کتێبی مۆزه‌ی به‌ریتانیا" نوێنه‌ری فه‌لسه‌فه‌ی لارۆیه‌. ئه‌و خۆی به‌ فروید نزیکتر ده‌زانی، چونکه‌ فروید له‌ هه‌مبه‌ر خۆشه‌ویستی نواندن بێ هه‌ست نییه‌ وپرسه‌کان به‌ ده‌سته‌واژه‌ و به‌ گوێره‌ی "پاره‌ په‌یدا کردن" به‌یان ناکات، واته‌ به‌ گوێره‌ی ئابووری ئه‌ره‌زه‌دۆکس دارێژراوه‌ له‌ لایه‌ن پیره‌ پیاوانه‌وه‌ سیس‌اوه‌!!!

راسل تەنھا كەس نىيە كە ئەو دوو تيورىيە بە ھەلە لىك دەداتەو،
گەلىك لە تيورىسىنەكان لە تيورىيەكەى ئەودا ھاوبەشن.

ئەم بېوايە كە ماترىاليىزمى مېژووى، دەروونناسى ئابوورىيە، لە
لايەن "ھندريك دومەن" موە پشتىوانى لىكراو:

"ھە روھە كە دەزانن، ماركس خۆى قەت تيورى وروژاندنى مروۆى
دانەريژا. لە راستيدا ئەو قەت نەيگوت كە واتاى چىن چىيە؟ وكاتىك
ئەم بابەتە سىرنجى پاكىشا كە مەرگ مەجالى پىنەدا. بەلام گرىمانە
سەرەكىيەكان كە خالى دەستپىكردنى ئەون، گومانىيان تىدا نىيە.
تەنانەت گرىمانە ناراستەوخۆكانى ماركس لە چالاكىيە سىياسى
وزانستىيەكانى ئەودا بەر چاۋ دەكەويّت. ھەر تيورىيەكى ئابوورى
وھەر بۆچوونىكى سىياسى ماركس پشت بەم گرىمانە دەبەستىت
خواستە ويستىارىيەكان كە پىشكەوتنى كۆمەلەتتىيان بە دواى دىت،
لە لايەنى بەرژەوەندى ئابوورىيەو سەپىنراو. دەروونناسى
كۆمەلەتتى ھەنووكەى ھەمان ئەندىشە بە گوڭرەى كاريگەرى پالەنەرى
وەرگىراۋ لە ھەلسەكەوتى كۆمەلەتتى بەيان دەكات. ئەگەر ماركس
خۆى ئەم فورمۇل بەندىانەى بە زىادە لە قەلەم دەدا، بەم بۆنەيەو بوو
كە بە ئامانجى ئابوورى سىياسى سەردەمى خۆى لە قەلەم دەدا."

ھەنووكە ئەم "گرىمانە ناراستەوخۆ" يانە دەتوانى مەبەستى
تىكپراى ئابوورى ناسەكانى ھاۋچەرخى (بورژوا) لە خۆ بگريّت، بەلام بە
دۇنيايەو خودى ماركس ناگريّتەو چونكە ئەو لە زۆربەى خالەكاندا
لە گەل تيورىسىنەكانى سەردەمى خويدا ھاۋرا نەبوو.

برنشتاین له به‌رگری کردن له گ‌رنگی ماتریالیزمی می‌ژوویی به بی
په‌رده‌یی‌ه‌کی که‌م‌تره‌وه له‌م لی‌ک‌دانه‌وه دهر وونشیکاریانه‌ی نه‌و لایه‌نگری
ده‌کات:

" لی‌ک‌دانه‌وه‌ی ئابووری می‌ژوو به نا‌چاری به‌م واتایه نییه که‌ته‌ن‌ها
ده‌بی هی‌ژ وورژینه‌ره ئابوورییه‌کان سرنجیان پی‌بدریت، به‌ل‌کوو ده‌بی
بزاین که‌ ئابووری هه‌میشه هو‌کاری‌کی دیاری‌که‌ره و به‌ردی بنا‌غه‌ی
بزوتنه‌وه گه‌وره‌کانی می‌ژوو بووه."

له پشت نه‌م تیورییه‌وه نه‌م بو‌چوونه‌ش بوونی هه‌یه که‌ مارکسیزم
دهر وونناسییه‌کی ئابوورییه که‌ له لایه‌ن برنشتاینه‌وه پال‌اوته‌ ک‌راوه
و‌کام‌ل‌بووه.^(۱)

نه‌م تیورییه که‌ "پالنه‌ری مو‌ل‌ک‌داریه‌تی" وورژینه‌ری سه‌ره‌کی یان
بی وینه‌ی مرو‌قه، به‌ره‌می خه‌یاله‌کانی بورژوا- لیبرالیزمه، که‌ وه‌ک
باسی‌کی دهر وونناسی سه‌باره‌ت به‌ دهر‌فه‌تی ده‌سته‌به‌ر بوونی
سوسیالیزم به‌ کار دی‌ت.^(۲) شرو‌قه‌که‌رانی ورده بورژوازی مارکس
تیورییه‌که‌ی نه‌ویان به‌ دهر وونناسی ئابووری لی‌ک‌داوه‌ته‌وه. له راستیدا
ماتریالیزمی می‌ژوویی له تیوری دهر وونناسی بوون دهره، گ‌ریمانه‌

^(۱) Kautsky له سه‌رتای نوسینه‌که‌ی خو‌ی به‌ ناوی " ماتریالیزمی می‌ژوویی" لی‌ک‌دانه‌وه‌ی
دهر وونناسی به‌ توندی ره‌ت ده‌کاته‌وه، به‌لام دواتر ماتریالیزمی می‌ژوویی له‌ گه‌ل
دهر وونناسییه‌کی ئیده‌یالیزم، به‌و گ‌ریمانه‌ی که‌ پالنه‌ری کو‌مه‌لایه‌تی سه‌ره‌تاییی بوونی
هه‌یه، کامل ده‌بی‌ت.

^(۲) له راستیدا له‌ دژی به‌کار هی‌نانی ماتریالیزمی می‌ژوویی له بورژوازیدا که‌ له لایه‌ن
دژبه‌رانه‌وه هاتوه‌ته‌ نیو تیورییه‌که‌وه گه‌لیک نارمه‌زایه‌تی به‌رز بوه‌ته‌وه.

دەرووناسىيەكانى كەمە و ھەمووى لەم چەند رەستەيەدا كورت دەبيتەو: مەرقەھەكان خۆيان مېژووى خۆيان دروست دەكەن، پېداويسىيەكانى كار ۋەستەكانى مەرقەھە "برىستى و خۆشەويستى" دەورۇڭىنن، ^(۱) ئەم پېداويسىيەكانە بە درىژايى كامبەونى مېژووى، زىاد دەبن و دەرنەنجام دەبيتە ھۆى توندبەونەو و زىاد بونى چالاكى ئابوورى. ^(۲)

ھۆكارى ئابوورى لە پەيوەندى لە گەل دەرووناسىدا تەنھا تا ئاستى پېداويسىيەكانى مەرقەھە رۆلى ماتريالىزمى مېژووى دەگىرىت- بە پلەى يەكەم پېداويسىيە پارسىنى زات- بە شىۋەيەك كە ئەم پېداويسىيەكانە لە رىگەى بەرھەمەينانى كالاۋە تا ئاستىكى بەرز دابىن دەبن، بە درېزىنىكىتر پېداويسىيەكان ئامرازى وروژىنەرى بەرھەمەينانن. ھەلبەت ماركس ۋە ئەنگەلس جەختيان كەردەتەو كە پالئەرى پارسىنى زات لە پىشى پېداويسىيەكانى دىكەوئە، بەلام وردەكارى پالئەرىكان و پېداويسىيە جۇراو جۇرەكانيان شەرقە

^(۱) ئاشكرايە كە مەبەستى من لەخۆشەويستى فورمۇل بەندى سەرەتاي فرۆيدە. خۆشەويستى لە واتاي گىشت پەسەندىدا ھاوواتاي ئارەزۇ جنسىيەكانى ۋەك بەر لە سەردەمى زاۋزىيە: ئەگەر "پارسىنى زات و ئارەزۇ جنسىيەكان" م دەنوسى رونتەر دەپەوئە ۱۹۷۰.

^(۲) بە ھەمان شىۋە كە ئارزەل دەبن لە سەروشت كە پېداويسىيەكانى دابىن دەكات، رازى بىت وژيان و پىرۇسەى مندالبون و زاۋزى ى خۆى بپارىزىت، مەرقەھە پىشكەوتوش دەبن لە تىكپراى شىۋەكانى كۆمەلگە ۋە گەل تىكپراى ئامرازەكانى بەرھەمەينان دا ھەمان شىۋازى ھەبىت. ھەرچەندە مەرقەھە زىاتر كامل بىت و گەشە بكات، گۆرەپانى پېداويسىيە سەروشتىيەكانى فراواتر دەبىت، ۋە ناچارى تواناي بەرھەمەينانىش كە ئەم پېداويسىيەكانە دابىن دەكات فراوان دەبىت(كتىبى كاپىتال لە نوسىنى ماركس)

نەکرد. ^(۱) ئەوان قەت لافی ئەوەیان لی ئەدا که " پالنه‌ری مولکداریه‌تی " یان شه‌هوه‌تی به‌ دەست هی‌نان (کۆکردنه‌وه) وه‌ک ئامانج، ته‌نها پید‌اویستی سه‌ره‌کییه. گشت گیر کردنی ئەم پالنه‌ره به‌ واتای ره‌ها کردنی گه‌مژانه‌ی تایبه‌تمه‌ندییه‌کی ده‌روونییه که‌هی‌زیک‌ی نه‌ناسراوه له‌ کۆمه‌لگه‌ی سه‌رمایه‌داریدا.

مارکس و ئەنگلس داوین که‌سانیک‌ن که‌ ده‌توانین فیک‌ری گۆرپ‌نی روخساری بورژوازی و تایبه‌تمه‌ندییه جیاکه‌ره سه‌رمایه‌داریه‌کان به‌تایبه‌تمه‌ندییه ره‌هاکان، به‌ئەوان په‌یوند بده‌ین. ئەو دوانه به‌ باشی شاره‌زای ئەو پی‌گه‌یه بوون که‌ ده‌روونناسی له‌ کۆمه‌ل‌ناسیدا هه‌یبوو، به‌لام ده‌روونناس نه‌بوون و نه‌یانده‌ویست ببه‌ ده‌روونناس. دیسان جگه له‌م به‌لگانه له‌ ئەده‌بیاتی چه‌رخ‌ی رووناک‌گه‌ری فه‌ره‌نسا " به‌ تایبه‌ت ه‌لفتیوس " ^(۲) که‌ ناب‌ی که‌مبایه‌خ له‌ قه‌له‌م بدری‌ن، ئەوان له‌ ده‌روونناسی ماتریالیست ش‌تیکیان له‌ به‌رده‌ستدا نه‌بوو. ده‌روونشیکاری یه‌که‌مین سه‌رچاوه بوو که‌ ده‌یتوانی ئەم ده‌روونناسیه‌ی داب‌ین بکات. ده‌روونشیکاری نیشانی دا که‌ " پالنه‌ری مولکداریه‌تی " هه‌رچه‌ند گرنگه‌ ، به‌لام له‌ به‌راورد له‌ گه‌ل پید‌اویستییه‌کانی دیکه‌دا (زاو‌زی‌یی، سادیستیک و خو‌په‌ره‌ستی) رۆل‌یک‌ی به‌رچاوی له‌ چۆنایه‌تییه ده‌روونییه‌کانی مرو‌ف‌دا نییه. له‌ پ‌یوه‌ریکی فراواندا

^(۱) له‌ وتاری " به‌شداری مارکس له‌ ناسینی مرو‌ف‌ " دا ئەم تیورییه‌م راست کردوه‌ته‌وه و نیشانه‌م داوه که‌ مارکس، زۆر له‌وه زیاتر که‌ له‌ نوسینه‌کانیدا دیاره له‌ ده‌روونناسیدا پس‌پۆ‌ر بووه.

^(۲) Claud Helvetius (۱۷۱۵-۱۷۷۱). فه‌یه‌له‌سو‌فی فه‌ره‌نسی

"پالنهري مولكداريه تي" ھۆكارىكى گرنكى دامركاندنى پىداويستى به دەستھيئان يان خاونداريه تي شتەكان نييه، به لكوو نيشان دەري خۆپەرەستىيە تا تاك خۆى به كەسانى دىكە بناسيئيت. كۆمەلگەيەك كە ريزلە دەولەمەندەكان دەگرئيت وپيئاندا ھەلدەليئت، پىداويستى خۆپەرەستى ئەندامانى ئەو كۆمەلگەيە بەرھەو خاونداريه تييەكى زياتر وبى وئىنە رادەكيئشئيت. لە لاىەكى ترەوہ لە كۆمەلگەيەكدا كە خزمەتگوزاريه كان تايبەت بە چينيئكى تايبەتە نەك ھەمووان، وئەم تايبەتمەندييە خۆى بناغەى ريزى كۆمەلايەتييە، ھەمان خواستى خۆپەرەستى لە بن پەردەى "پالنەر"دا ئاشكرا دەبيئت. بۆ ئەوھى پىداويستىيەكانى خۆپەرەستى كە لە سەرەتاييترين وبە ھيژتريين ھەولدانە دەروونييەكانە، لەم روہوہ ئامانج (و ناوہرۆكى ھەست پيكرەوى ئەوان) گريئدراوى بونيادى تايبەتى كۆمەلگەيە. كە واتە رۆلى سەپيئراوى "پالنهري خاونداريه تي" بە پيوانەيەكى زۆر خاوەن برەوى دارايى وسامانە لە كۆمەلگەى بورژوازيەدا.

كاتيئك لە روانگەى دايكسالارى ميژووييەوہ لە ھۆكارە ئابووريە كان دەدوين-جگە لەو واتايە كە لە سەرەوہ باسماں كرد- مەبەستى ئابوورى لە چالاكى مرؤف، وروژيئەريئكى دەروونى وزەينى نييه. تيئكرەى چالاكييەكانى مرؤف ودامركاندنى تيئكرەى پىداويستىيەكان، گريئدراوى چيئەتى تايبەتى ھەلومەرجى سروشتى وئابوورى ژيئنگەيە، ھەر ئەم ھەلومەرجەيە كە شيوازى ژيانى مرؤف ديارى دەكات. لە روانگەى ماركسەوہ ئاگاھى مرؤف بە گويرەى چۆنايەتى

کومه لگه، به گویره ی ژيانی راسته قینه ی دونیایي که به پله یه کی له توانای سود به خشی دیاراکراوه شهرتی کراوه، هله ده سه نگی ندریت^(۱).

"به ره م هی نانی نه ندیشه کان، بیرکردنه وه وئاگاهیه کان، راسته وخو له گهل چالاکیه مادییه کانی مروقه گری دراو وتیکه لاوه، وچالاکی مادی نیشاندهری ژيانی راسته قینه ی مروقه. بیرکردنه وه ونه ندیشه ی عاقلانه ی مروقه سه رریژی راسته وخوی چالاکی مادییه. نه م ره وته له سیاست، یاسا، ئاکار، ئایین، میتافیزیک و.... یشدا راسته. مروقه کان بیرکردنه وه و بیرو پروا کانی خویان به ره مده هی نن، به لام ئیمه له سه ر مروقه راسته قینه ونائه بستر اکته کان ده دوی ن، که به شیوازیکی تایبته شهرتی کراون به شیویه که که توانا به ره م هی نانیان و دهرئه نجام گری دراو ه کان یان گه شه ده که ن وکامل ده بن. ئاگاهی جگه له ژيانی وشیارانه هیچی کی تر نییه و بوونی مروقه ژيانی راسته قینه وه هست پیکراوی نه وه^(۲)"

ماتریالیزمی میژووی، میژوو به پرۆسه ی پیکه وه گونجانی چالاک و فهرمان به ری مروقه له گهل هه ل و مه ر جی سروشتی ژینگه ی خو ی

^(۱) "نوسراوه وئا بووریه" کان له کاتی نویسی نه م وتاره دا هیشتا چاپ و به لاو نه کرابوه وه، مارکس به باشی نه م خاله روون ده کاته وه. نه و ده نویست ".... ته نه ا نه و تایانه ی که ئابووری سیاسی ده یان جو لئینیت، رق و چاو چنۆکیه ته نانه ت R. Tucker که بیرمه ندیکی گه شین بو و له بن کاریگه ری نه م بۆچونه دا بوو که مارکس رق و چاو چنۆکی وه ک وروژنه ری سه ره تاییی له قه له م ده دات، نه و له م قسه ی مارکسه که به زمانی نه لمانیه پینچه وانه تیگه یشتوه واته: "ته نه ا نه و تایانه ی که ئابووری سیاسی ده جو لئینیت رق و چاو چنۆکیه."

^(۲) Part Of Deutschen له نویسی مارکس ونه نگلس

دەزانىت. "كار بە پلەي يەكەم پرۆسەيەكە لە نىۋان مەرۇف و سىروشتدا، پرۆسەيەكە كە تىدا مەرۇف كارى بەرانبەرى خۇي لە گەل سىروشت لە رىگەي كارەكانى خۇيەو رىك و پىك و كونترول دەكات. بەم شىۋەيە مەرۇف لە ھەمبەر توخمەكانى سىروشت ھىزىكى سىروشتى لە قەلەم دەدرىت. ^(۱)"

مەرۇف و سىروشت دوو جەمسەرن كە بە شىۋەيەكى بەرانبەر كاردەكەن، يەكدى شەرتى و نەرم دەكەن و ياخود يەكدى دەگۆرن. پرۆسەي مىژۋويى ھەمىشە لە گەل سىروشتى مەرۇف ھەل و مەرجى سىروشتى ژىنگەي دەرەو دا پەيوەندى ھەيە. ھەرچەند ماركس جەختى لە سەر ئەم راستىيە كردەتەو كە مەرۇف بە درىژايى مىژۋو خۇي و سىروشتى گۆپىو، بەلام ھەمىشەش دووپاتى دەكاتەو كە ئەو گۆرانكارىانە گریدراوى ھەل و مەرجى سىروشتى بوو. ئەمە كوت و مت ھەمان خالە كە روانگەي ئەو لە ھەندىك ئىدەيالىست كە پروايان بە ھىزى بى سنورى وىستى مەرۇف ھەيە، جيا دەكاتەو. بە شىۋەيەك كە ماركس و ئەنگلس گوتويانە:

"ئەو پىش و ھەمانەي كە خالى دەستپىكى ئىمەن دوگمى رەسا نىن. بەلكو راستى گەلىكن كە تەنھا لە دونىاي خەيالىدا دەتوانى چاوپوشيان لى بكەيت. ئەوان كەسانى راستەقىنە وزىندو، كارەكانيان ھەل و مەرجى ژيانى مادى كە دەتوانن، يان دەبىت، پىكى بەيىنن، لە خۆدەگرن. لەم روو پىش و ھەمە باسكراوەكان لە رىگەي ئەزمونەو دەتوانن توژىنەو ھيان لە سەر بكەين."

^(۱) كاپىتال لە نوسىنى ماركس

"یەكەمین بېرگەى میژووی مروۋ، بوونی مروۋى زیندوہ . کہ واتە یەكەمین راستیەك کہ دەبى سرنجى پىبدريت ئورگانى جەستەى ئەم كەسانە و دەرنەنجامە سەرچاوە گرتوہكانە لە پەيوەندى ئەوان لە گەل سروششت. لیژەدا ناتوانین لە سەر سروششتى جەستەى مروۋ وىان ھەل و مەرجى لە حالى گۆرانی (ژیولوژیكى، ھەرىمى و ھتد) ژینگەى سروششتى ژيانى مروۋ بىر بکەینەوہ. ھەر شروۋفەيەكى میژووی دەبى بەم ئاستەنگە سروششتیانە، و گۆرانکارییەكانیان لە سەردەمى میژووی چالاكى مروۋفەوہ دەست پىبكات"^(۱)

دواى چارە سەر کردنى توند ترین لیك تیئەگەیشتنى لە پەيوەندى دەروونشیکارى و ماتریالیزمى میژوویى چە شتىكى دیکە روودەات؟ دەروونشیکارى دەتوانیست لە نمونەيەكى تايبەتدا چەمكى ماتریالیزمى میژووی دەولەمەند بکات. دەتوانى زانیارییەكى تیروتەسەل سەبارەت بە یەكێك لەو ھۆکارانەى کہ لە پرۆسەى کۆمەلایەتیدا چالاکن بە دەستەوہ بدات: سروششتى مروۋ. دەروون شیکارى ئورگانى غەریزەى مروۋ لە نیوان ھۆکارە سروششتیەكان کہ پرۆسەى کۆمەلایەتى نەرم دەکن و دەیانگۆپن جیگیر دەکات. ھەرچەند کہ ئەم نەرم کردن و گۆرانکاریەش سنوویكى ھەيە. ئورگانى غەریزەى مروۋ یەكێك لە ھەل و مەرجە "سروششتیەكانە" کہ بەشیک لە ژیرخانى پرۆسەى کۆمەلایەتییە. بەلام ئیمە سەبارەت بە ئورگانى غەریزەى "گشتى" یان شیوہى دەستکاری نەکراوای قسە ناکەین، چونکە ئەم

(۱) مارکس و ئینگلس ھەمان کتیب

ئورگانە تەنھا لە شىۋەيەكى "تايبەت" دا ئاشكرا دەيىت كە لە رىگەي كۆمەلەيەتتەيەو شەرتى كراو. دەروونى مەرۇف _ يان ھىزە لىبىدۇيىەكان وەك رىشەكانى _ بەشيك لەم ژيىرخانەن، بەلام بە پىچەوانەو ئەوانەي كە لە ھەندىك ليك دانەوہى دەروون ناسىدا گوتراو تىكراي ژيىرخان نين. دەروونى مەرۇف ھەميشە وەك دەروونىك دەمىنىتەو كە لە رىگەي پرۆسەي كۆمەلەيەتتەيەو گۆراني بەسەردا ھاتو. ماترياليزمى ميژوويى پىيوستى بە دەروون ناسى (زانستى بونيادى دەروونى مەرۇف) ھەيە. و دەروون شىكارى يەكەمين سىستەمەكە دەتوانى دەروونناسى پىيوست بۆ ماترياليزمى ميژوويى داين بكات.

بەم ھۆكارانەي خوارەو بەشداری دەروون شىكارى لە ماترياليزمى ميژوويىدا گرنگىيەكى زۆرى ھەيە: ماركس وئەنگلس گريدانى تىكراي پرۆسە ئايدۆلۆژىكەكانيان بە بونيادى ئابورىيەو بە پىيوست دەزانى. ئەوان داھىنانە دەروونى وزەنيەكانيان بە "بناغەي مادى عەكس كراو لە مېشكى مەرۇف" دا لە قەلەم دەدا. بە دلنایيەو لە گەليك نمونەدا ماترياليزمى ميژوويى دەتوانى بە بى پىيوستى بە گريمانە دەروونناسىيەكان، خۆي ولامدەرەوہيىت، بەلام تەنھا لە نمونە گەليكدە كە ئايدۆلۆژىكان دواين دەرپرې بەرژەوہنديە ئابورىيەكان بن، ويان لە شۆينىكدە كە ھەول دەدرىت پەيوەندى بەرانبەرلە نيوان ژيىرخانى ئابورى سەرخانى ئايدۆلۆژى گرى بدرىت. بە بۆنەي نەبوونى دەروونناسىيەكى تىروتەسەل ورازى كەر، ماركس وئەنگلس نەيانتوانى

ئەو شەرۋە بىكەن كە چۆن بنەماي مادى لە مېشك ودى مۇقدا
رەنگدەداتەو.

دەروونشيكارى نیشان دەدات كە ئايدۇلۇژىيەكانى مۇق بەرەمى
هەندىك لە خواست، پالئەرى غەرىزى، بەرژەوەندى وپيويستىيەكانە.
هەرەها دەروونشيكارى نیشان دەدات لە حالىكدا كە پالئەرى
غەرىزىيەكان كە لە سەر بنەماي ئەو غەرىزانەي كە بەشيوەي بيولۇژىكى
دروست دەبن، كامىل دەبن، بەلام چەندايەتى وناوەرۈكەكەيان بە توندى
لە بن كاريگەرى پىگە يان چىنى كۆمەلايەتى تاكدايە. ماركس دەلى كە
مۇقشەكان خويان ئايدۇلۇژىيە خويان دەخولقيىن، دەروونناسى
شىكردنەوەي كۆمەلايەتى دەتوانى بە شيوەي ئەزموونى پرۇسەي
دروست كردنى ئايدۇلۇژىيەكان وپەيوەندى بەرانبەرى ھۆكارە
سروشتى و كۆمەلايەتییەكان بسەلمىنىت. لەم روو دەروونشيكارى
نىشان دەدات كە چۆن بارودۇخى ئابوورى لە رىگەي پالئەرىكانى
مۇقشەو دەبىتە ئايدۇلۇژىيا.

خالىكى گىرگ كە دەبى سىرنجى پى بدىت ئەمەيە كە كارى
بەرانبەرى نيوان غەرىزەكان وژىنگە دەبىتە ھۆي گۇرپانكارى لە ناخى
خودى مۇقدا، بەھەمان شيوە كە كاريگەرى ژىنگەي دەرەكى، مۇق
توشى گۇرپان دەكات. بە شيوەيەك كە فرويد بە جارەن جەختى
كردوئەتەو كە ئەم خالە رىكخراوى "خۇ"ى مۇق وگەشەي توانايى
وبلىنگەرايى مۇقشە. لەم روو دەروونشيكارى رىگەمان پى دەدات كە
دروست بوونى ئايدۇلۇژىيە ھەك جۇرە (پرۇسەيەكى بەرەمەينان" چاۋ
لىبەكەين، بەھەمان شيوە كە متابولىزم) كارى سوتاندن ھەزمكردنى

خواردن لە نۆجەستەدا. -و-) لە جەستەدا پرۆسەییەکی دیکەیه لە نۆجەستەدا و سڕوشتدا . بابەتی روون و بەرچاوە ئەمەیه کە "سڕوشت لە ناخی مڕۆقدا یە نەك لە دەورووبەری ئەودا".

دیسان دەروونشیکاری شیواژەکانی دروست بوونی کۆمەڵگە لە رینگەیی ئەندیشه و ئایدۆلۆژیاکانەو بە ئیمە نیشان دەدات. ئەم زانستە دەتوانێت نیشان بدات کە چۆنایەتی رووبەر و بوونەو لە گەڵ ئەندیشهیهك لە بنەڕەتدا گرێدراوی ناوەرپۆکی ناوشیاری ئەو، کە گرێدراوی هەندیک پائەنرە ، بەم واتایە کە گۆیا چۆنایەتی توندی بونیادی لیبیدۆی کۆمەڵگەیه کە کاریگەری کۆمەڵایەتی ئایدۆلۆژیەك دیاری دەکات.

ئاشکرایە کە دەروونناسی شیکردنەوهیی کۆمەڵایەتی پلەیهکی بە نرخێ لە ماتریالیزمی میژووییدا هەیە، بەم شیوەیه دەتوانم بە بێ پەردە لافی ئەو لیبیدەم کە چارەسەر کەری خیرای ئەو گرفتەنەیه کە رووبەر و ماتریالیزمی میژوویی دەبیتهو.

هەنووکە ماتریالیزمی میژوویی بۆ هەندیک لە ناپەرەزایەتییهکان و لایمیکێ باشتی پێیه. بۆ نموونە هەندیک لە دژبەرەکان ئاماژە بەو رۆڵە دەکەن کە ئامانجەکان-خۆشەویستی بۆ هاوچەشن و ئارەزووی ئازادی- هەیانە. هەلبەت ماتریالیزمی میژوویی دەتوانێ ئەم جورە پرسانە وەك ئەوێ لە هەری می دەروونناسیدان رەد بکاتەو و خۆی بە شیکردنەوهی هەل و مەرجی بابەتی ئابووری کە لە سەر رووداوە میژووییەکان کاریگەری هەیه سنووردار بکاتەو. بەلام لە هەل و مەرجێکدا نەبوو کە، بە روونی چیهتی و سەرچاوهی ئەم هیژە راستەقینە و کاریگەرانی

مروۋ شروۋقە بکات یان بتوانیت ئەو روۋەى کە ئەم هیزانە لە پروسەى کۆمەلایەتیدا دەیگێرن وەسف بکات. دەروونشیکاری دەتوانی نیشان بدات کە وروژینەرە بە روالت ئامانجییەکان، ئاشکراکەری پیدایستییە لیبیدووییە لوژیکی کراوەکانە وناوەرۆک و سنووری پیدایستییە زالەکان لە سەر دەمی دیاریکراودا بە گوێرەى کاریگەرى بار و دۆخى کۆمەلایەتى - ئابووری لە سەر بونیادی غەریزی گروپی کە خولقینەرە ئایدۆلۆژیایە وەسف بکات. کە واتە دەروونشیکاری دەتوانیت بالاترین خواست وورژینەرە ئیدەئالیستی تا ئاستی لیبیدووی نزم بکاتەو بە بئ ئەو پیدایستییە ئابوورییەکان بە تەنها پیدایستى گرنگ لە قەلەم بدات.^(۱)

(۱) ئەبوونی دەروونناسى بە گوێرەى پێویست هەندیک لە لایەنگرانى ماتریالیزمى میژوویی ناچار کرد دەروونناسییەکی تایبەتى و ئیدەئالیستیکی روتلە شوینی بەتالى ئەودا دابنن. نمونەیکە "کاتسکییە Kautsky" کە هەلبەت نە بە بئ پەردەیی وشەفافی برنشتاین وکەسانى دیکە، گریمانە دەکات کە مروۋ "غەریزییەکی کۆمەلایەتى" هەیه، وپەيوەندى نیوان غەریزەى کۆمەلایەتى وپەيوەندى کۆمەلایەتى بەم شیوەیه وەسف دەکات: "مروۋ بە گوێرەى توندی و لاوازی غەریزەى کۆمەلایەتى خوێ بەرو لای "چاکە وخرپە" دەپوات، بەلام گرنگى هەل و مەرخى کۆمەلایەتى ژيان کە مەتر لە هەل و مەرجە باسکراوەکان لە هەلبژاردنى یەکیک لەو دوو خواستەیه. "ئاشکرایە کە غەریزەى کۆمەلایەتى کاتسکی جگە لە بنەچەى ئاکارى زاتى هیچیکى تر نییه. بۆچوونى ئەو لەو شیوازەى بەیانى دەکات لە گەل ئاکارى ئیدەئالیستیدا جیاوازه.

"بوخارین" لە "تیورى ماتریالیزمى میژوویی" دا برگەیهکی تەواوێ بۆ پرسى دەروونناسى تەرخان کردووه. ئەو دوپاتى دەکاتەو کە دەروونناسى چینیک لە گەل بەرژەوندییەکانى یەکیکە - و مەبەستى ئەو لە "بەرژەوندییەکان" بەرژەوندى گەلیکی راستەقینەى ئابوورییه. بەلام دەروونناسى توێژیک دەیت بە گوێرەى روۋى کۆمەلایەتى

بە كورتى:

۱- پالئەرهكانى مەرۇف ھىزىكى سىرۇشتىن وەك ھىزە سىرۇشتىھەكانى دىكە(بە پىت بوونى خاك ، ئاۋەدانى و....) يەكەك لە بەشە حاشاھەلنەگرەكانى پرۇسەى كۆمەلایەتییە. كە واتە شارەزا بوون لەم ھىزە پىۋىستە تا تىگەيشتىنىكى تەۋاۋەتى لە پرۇسەى كۆمەلایەتى مومكىن بىيىت.

۲- ئەو شىۋازە كە ئايدۇلۇژياكان لە رىگەيەۋە دروست بوون وكار دەكەن تەنھا كاتىك بە باشى دەناسرىن كە لە چۆنىيەتى شىۋازى كارکردنى سىستەمى پالئەرهكان شارەزا بىن. ۳- كاتىك كە ھۆكارە شەرتى كراۋە ئابوورىيەكان لە گەل ھەرىمى پالئەرهكاندا تىكەل بىيىت ھەندىك گۇرپانكارى روودەدات، پرۇسەى كۆمەلایەتى بە پىشت بەستىن بە كارىگەرى پالئەرهكان بە رەۋتىكى خىراترىيان ھىدى ترلەۋەى

ئابوورى ھەمان تويژ بىت. ئەو بۇ نمونە چۆنىيەتى ئاۋمىدى گروپ يان كۆمەلانىك دۋاى بن كەۋتن لە خەباتى چىنايەتيدا شىۋە دەكات: " شەپ و مەملانى لە لايەن وروژىنەرى شارۋەى لايەنەكانى مەملانىۋە بەرىۋە دچىت، ۋەنۋوكە خەباتكارەكان بن كەۋتون. ئەم بار و دۇخە سەرلىشۋان و ئاۋمىدى لىكەۋتۋەتەۋە ۋخەلك چاۋمپوانى موعجىزەيەك(پەرجۋ) دەكەن. " بوخارىن بەردەۋام دەيىت: " بە سەيرکردنى دەروونناسى چىنايەتى، دلىيائىن كە ئىمەروۋبەروۋى دياردەيەكى زۇر ئالۇز بوۋىنەتەۋە كە ناتۋانين لە سەر بنەماى بەرژەۋەندى روت ۋەسفى بكەين، بەلكۋ دەبى بە گۈيرەى بارودۇخى ھەستىپىكراۋ و كەلەكە بوۋى چىنەكە ۋەسفى بىرىت. "

بوخارىن دىسان ئەلى: " پرۇسەكانى ئايدۇلۇژى جۇرىكى تايبەتە لە كارى كۆمەلایەتى. بەلام بۇ ئەۋەى دەروونناسىيە كى گونجاۋمان لە بەر دەستدا نىيە ناتۋانين چىيەتى پرۇسەى كارە شىۋەبەكەين .

چاۋە پروان دەكرى كار دەكات، ئەگەر تېيىنىيە تيوريكييەكان سەبارەت بەھۆكارە دەروونىيەكان راست نەيىت.

لەم رووۋە بە كار ھىنسانى دەروونشيكارى لە ماتريالىزمى ميژووى بوەتە ھۆى ئەۋەدى كە زانىارىيەكى فراۋاتر لەو ھىزانەى كە لە پرۆسە كۆمەلەيەتييەكاندا كار دەكەن، بە دەست يىت، و دلىنارىيەكى زياتر لە تيگەيشتنى سوپرى ميژووى وپىشيبىنى داھاتوۋەكەى بە دەست دىت. بە تايبەت ئەم كارە زانىارىيەكى تەۋاۋى لە چۆنيەتى دروست بوونى ئايدۇلۇژياكان بە دەستەۋە داۋە.

ھەلبەت، سودمەندبوونى دەروونناسى شيكردنەۋەيى كۆمەلەيەتى گريڧراۋى گرنگى لىبيدۇيىيە لە پرۆسەى كۆمەلەيەتىدا. بۇ ئەۋەدى لەم بېرگەيەدا ناتۋانين بە تيروتەسەلى باسى ئەم بۋارە بكەين لەم رووۋە تەنھا ئامازە بە چەند خالىك دەكەم.

گريمان ئەم پرسىيارەمان لىدەكرىت: چە ھىزىك كۆمەلگە دەپارىزىت وچە ھىزىك دەيىتە ھۆى ھەژان و ويرانى؟ دەزانين كە گەشەى ئابوورى دەيىتە ھۆى سەقامگىرى وناكۆكى كۆمەلەيەتى دەيىتە ھۆى لىكترازانى كۆمەلگە. بەلام ھۆكارىكى وەھا كە، لە سەر بنەماى ئەو دوو مەرجە، گرنگترين توخمى بونىادى كۆمەلەيەتى، خواستە لىبيدۇيىيەكانە كە لە مروقتا بوونى ھەيە. سەرەتا كۆمەلگەيەكى تا رادەيەك سەقامگىر لە بەر چاۋ بگرن. ھۆكارى يەكبوون وپەيوەندى خەلك لە گەل يەكدى چيىە؟ چە شتىك دەرەتەى ئەۋەيان پىدەدا كە ھەست بە يەكبوون بكەن وخۇيان لە گەل رۆلى دەسەلاتدار وبى دەسەلاتدا ھاۋناھەنگ بكەن؟ بە دلىنارىيەۋە ئورگانى دەسەلاتى دەرەكى (پۇلىس، ياسا، دادگە، سوپاۋ....) ريگە نادات كۆمەلگايەك

لىكېترازىت. و بە دۇنيايىيەۋە بەرژەۋەندى لۇژىكى و خودگەرايى لە سەقامگىرى بونىيادىدا خاۋەن رۆلە. بەلام ئەگەر كۆششە لىبىدۇيىيە كانى خەلك بوونى نەبوو، نە ھىزە دەرەككىيەكان و نە بەرژەۋەندى لۇژىكى نەياندەتۋانى كارى كۆمەلگە گەرەنتى بكەن. ئەم ھەۋلەدەنە ۋەك چىمەنتۇيە كە بە بى ئەۋە كۆمەلگە ناتۋانىت يەكبوونى خۇى پپارىزىت. دىستان ئەۋ ھەۋلەدەنە لە دروست بوونى ئايدۇلۇژىيە كۆمەلەيەتى گرنگ لە ھەر كەلتورىكدا بەشدارى ھەيە.

ھەنۋەكە ئەم بىنەمايە سەبارەت بە تايىبەتمەندىيەكى كۆمەلگە بە كار بىبەين: پەيوەندى چىنايەتى. ھەر ۋەھا كە دەزانىن لە مېژۇۋدا كەمىنەيەك بە سەر زۆرىنەي كۆمەلگەدا ھوكمىيان كىردۈە. ئەم ھوكۈمەتە چىنايەتتىيە، دەرئەنجامى فىللىۋىزىرەكى نەبوۋە، بەلكوۋ دەرئەنجامى پپويسىتى بارۋدۇخى گىشتى ئابوۋرى كۆمەلگە ۋەھىزە بەرھەمەينەرەكانى بوۋە. بە شىۋەيەك كە " نىكر " ^(۱) نوسىۋىيەتى: " بە گۈيرەي ياساى مولكدارىيەتى، چىنى پىرۆلە تەرەھكۈمە لانى كەمى بەرھەمى كارەكەي خۇى ۋەربىگىرىت ". يان بە گۈتەي لىنگە ^(۲) تا ئاستىك ۋەك پلانگىپىيەك لە دژى مۇۋاىيەتى بوون بەلام نەيانتۋانى ھىچ بە ھىچ بكەن.

بىرمەندانى " سەردەمى رۋوناك گەرى " ^(۳) ئەم پەيوەندىيە گرىداراۋەيان شىرۇقە كىردۈە ۋەرخنەيان لىگرتوۋە، بەلام نەيانزانى كە ئەۋ گرىداراۋىيە بەرھەمى ئابوۋرىيە. لە راستىدا دەسەلاتى كەمىنە

^(۱) .Neker

^(۲) .Linguet

^(۳) Enlghenmant

راستىيەكى مېژووييە. بەلام چە ھۆكاريك بوەتە ھۆى سەقامگىرى ئەم
پەيوەندىە گرېدراووييە؟

ھەلبەت، لە سەرەتادا كەلك وەرگرتن لە ھىزى جەستە و دەرفەتى بە
كار ھىنانى لە لاين ھەندىك لە گروپەكانەو ھۆكاريكى ئەو گرېدراووييە
بوو، بەلام ھۆكاريكى گرنكى دىكەش بوونى ھەبوو: گرېدانە
ليبيدوييەكان - دلەراوكى، خوشەويستى، - متمانە - كە رۆحى
زۆرىنەى لە پەيوەندى لە گەل چىنى دەسەلاتدا پىركردبوو. ھەنووكە
ھەلس و كەوتى دەروونى بەرھەمى ئارەزۇيان رووداو نىيە، بەلكوو
نیشان دەرى پىكەو ھە گونجانى ليبيدوى خەلك لە گەل ھەل و مەرجى
داسەپاوى ژيان لە لاين پىويستى ئابووييە. تا كاتىك كە ئەم
ھەل و مەرجە حكومەتى كەمىنە بە سەر زۆرىنەدا مسۆگەر دەكات،
ليبيدو لە گەل بونىادى ئابوورى ھاو ئاھەنگ بوو و يەككە لە ھۆكارە
كانى سەقامگىرى پەيوەندى چىنايەتییە.

زياتر لە قەبوول كردنى ھەل و مەرجى ئابوورى، بونىادى
ليبيدوى، دەروونناسى كۆمەلایەتى نابى لە تويزىنەو سەبارەت بە
بنەپەرتى دەروونى ئەم بونىادە كەمتەرخەم بىت. ونەتەنھا ھۆكارى
پىويستى ھەبوونى ليبيدوى بەدۆزىتەو، بەلكوو دەبى روونى بكاتەو
كە لە لاينەى دەروونناسى ليبيدو چە دەرفەتەى بوونى ھەيە ولە
رېگەى چە ميكانيزمگەلىكەو كار دەكات. ھاوكات لە گەل گەران بە
دواى ريشەى پەيوەندىيە ليبيدوييەكانى زۆرىنە لە گەل كەمىنەى
دەسەلات، دەبىت دەروونناسى كۆمەلایەتى پەى بەو ببات كە بۆ چى

ئەم پەيوەندىيە تىكرار يان بەردەوامى شىۋازى دەروونى مىندال سەبارەت بە داىك وباوكى خۇى، بە تايبەت بە باوك، لە بنەمالەى بورژوايە^(۱)؟ ئىمە لە توانايى و عەقلى باوكدا تىكەلاويىكە لە پىدا ھەلەدان، ترس، باوەر، و متمانە دەبينىن. بە كورتى رەنگدانەوھىكە لە چۇنايەتییە ئاكاريیە عەقلىيەكانى ئەوھ كە بە شىۋەى چالاک شەرتى كراوھ. وھەر ئەم تايبەتمەندىيە كە لە كەسانى پىگەىشتوى كۆمەلگەى باوكسالارى لە ھەمبەر ئەندامانى چىنى دەسەلاتدار بەرچاۋ دەكەون. لە پەيوەندى لە گەل ئەم چۇنايەتییانە، چەند بنەمايەكى ئاكارى بوونى ھەيە كە ھەژارەكان رازى دەكات تا ئازار ورنەچ لە كارى خراپ بە چاكتر بزانن، وئەم بېروايەيان تىدا پەرورەدە دەكەن كە ئامانجى ژيانيان فەرمانبەرى لە دەسەلاتداران وپاپەراندنى ئەركەكانیانە. تەنانەت بېروا ئاكاريیەش، كە بۇ سەقامگىرى كۆمەلگا پىۋىستە، بەرھەمى ھەندىك پەيوەندى سۆزدارى يان كەسانىكە كە ئەم نەرىتانە دروست دەكەن و دەيانخەنە روو.

بە دۇنيايىيەوھە دروست بوونى ئەم نەرىتانە كوت وپەر ولە ناكاو نىن. يەككىك لە بەشە سەرەككىيەكانى ئورگانى كەلتوورى لە خزمەتى دروستكردنى ھەلس و كەوتى پىۋىستى كۆمەلایەتى بە شىۋازىكى سىستەماتىك و موتۇدىكدايە. يەككىك لە ئەركە گىرنگەكانى دەرووناسى

(۱) دەبنى بە بىرى بھىنمەوھەكە پەيوەندى باوك و مىندال خۇى لە لايەن كۆمەلگەوھە شەرتى

شەرۋقە كىردىنى كارەكانى تىكپراى سىستەمە پەرۋەردە
وسىستەمەكانى (وہك سزادان) لەم پرۆسە داىە.^(۱)

ئىمە سىرنجى خۇمانمان لە سەر پەيۋەندى لىبىدۋى نىۋان
كەمىنەى دەسەلاتدار وزۇرىنەى بى دەسەلات چىر كىرۋەتۈە، چوونكە
ئەم ھۆكارە ناۋەند وسەنتەرى كۆمەلايەتى و دەروونى ھەر
كۆمەلگەيەكى چىنايەتییە. بەلام ھەندىك پەيۋەندى كۆمەلايەتى
دىكەشمان ھەيە كە رەنگى لىبىدۋىان پىۋەيە. پەيۋەندى نىۋان
ئەندامانى چىنىك خاۋەن رەنگىكى دەروونى جىاۋازە لە گەل چىنى
ناۋەراسەتى خاۋەدەدا كە لە چىنى كىركاردا بەر چاۋ ناكەۋىت. يان
پەيۋەندى رىبەرى سىياسى كە رىگەى چىنەكەى خۇى يەۋە دىارى
دەبىت ۋە خزمەتى بەرژەۋەندىيەكانى داىە، تەنانەت كاتىك دەسەلاتى
چىنەكەشى بە دەستەۋەيە، لە پەيۋەندىيەكەيدا كە ئەۋ لە پۇستى
كەسىكى بە ھىزدا روۋبەروۋى چىنى خۇى دەبىتەۋەۋ وەك باۋە
گەۋرەيەك كە بە دەسەلاتى رەھا ھوكمىيان بە سەردا دەكات، جىاۋازە.^(۲)

^(۱) ئورگانى كەلتۈۋرى نەتەنھا ھىزە لىبىدۋىيەكان (بە تايبەت پالئەركانى خۇشەۋىستى
ۋېنىش زاۋىزىسى) بۇ ئاراستەى كۆمەلايەتى مەبەستى خۇيدا رىنۋىنى دەكات، بەلكو
دەبىتە ھۇى لاۋاز بوونى ھىزەكانى لىبىدۋ تا رادىيەك كە بۇ سەقامگىرى كۆمەلايەتى
ھەپەشە لە قەلەم نەدرىت. ئەم ھەلگەپرانەۋەى ھىزە لىبىدۋىيەكان بۇ بەر لە زاۋىزىيى يەكىك
لە خواستەكانى رەۋىشتى جنسى لە كۆمەلگەدايە.

^(۲) فرۇيد لە دەروونناسى جەماۋەر وشرۋقەى "خۇ" لە پەيۋەندى لە گەل سەرۋكدا پشت بە
ھۆكارى لىبىدۋ دەبەستىت. بەلام "رىبەر" و "جەماۋەر" لە واتاى ئىنتىزاعى بە كار دەبات،
ۋ بارو دۇخى ھەستى ژىنگە لە سەر ئەۋان لە بەرچاۋ ناگرىت. دەرئەنجام بۇ پرۆسە
دەروونىيەكان لايەنى گشتى لە بەرچاۋ دەگرىت كە لە گەل راستىدا نايەتەۋە. بە
دەربىرنىكى دىكە ئەۋ پەيۋەندىيەكى تايبەت لە گەل سەرۋك دەگەرپىنئىتەۋە بۇ پەيۋەندى
گشتى. يەكىكى دىكە لە پرسەكانى دەروونناسى كۆمەلايەتى، ئەمەيە كە پەيۋەندى
چىنايەتى، شوۋنى خۇى داۋەتە پرسىكى دىكە: پەيۋەندى دەسەلاتدار و كۆمەلانى خەلك.

جۇراو جۇرى پەيوەندى لىبىدۇيى لە گەل جۇراو جۇرى فراوانى پەيوەندى لە نىو كۆمەلگەدا ھاوسەنگە. لىرەدا تەنانەت ناتوانىن ئامازەيەكى كورتىشى پىبەكەين، چۈنكە خۇي پىويستى بە وتارىكى جياواز سەبارەت بە دەروونناسى شىكردنەويى كۆمەلەيتى ھەيە. بە بىرتانى دەھىنمەوہ كە ھەر كۆمەلگەيەك خاوەن بونىيادى لىبىدۇيى خۇيەتى، تەنانەت ئەگەر بونىيادى كەلتوورى، سىياسى، كۆمەلەيتى وئابوورى تايبەتەتە ھەيىت. ئەم بونىيادە لىبىدۇيى بەرھەمى كارىگەرى ھەل ومەرجى كۆمەلەيتى - ئابوورى لە سەر وروژىنەرەكانى مروڧە، ھەروەھا ئەم بونىيادە ھۆكارى گىرنگى شەرتى كردنى كاملبوونى سۆزدارى لە ئاستە جۇراو جۇرەكانى كۆمەلگە وناوەرۇكى سەرخانى ئايدۇلۇژىكىيە. بونىيادى كۆمەلگەيەك ھۆكارىكە كە لە رىگەي ئەوہوہ ئابوورى كارىگەرى خۇي لە سەر ئەزموونە عەقلى وزەينىيەكانى مروڧە دادەنىت.^(۱)

بەھەمان شىوہ كە بونىيادى ئابوورى وكۆمەلەيتى جىگىر نىيە بونىيادى لىبىدۇيى كۆمەلگاش، نەگۈرۈ ھەتايى نامىنىتەوہ. بەلام مادام كە بونىيادى كۆمەلەيتى لە ئاستى ھاوسەنگ دا بىت، بونىيادى لىبىدۇيش تارادەيەك جىگىرە - بە دەرىپىنىكى دىكە بە دىرژايى قۇناغى سەقامگىرى لە كامل بوونى كۆمەلگا. بە گەشە كردنى ناكۇكى و دەستدرىژىيە بابەتەيەكانى نىو كۆمەلگە، بەخىرا بوونى پروسەي ھەولدان، لە بونىيادى لىبىدۇيى كۆمەلگەشدا ھەندىك گۇرپانكارى دىتە

بەلام جىگىرى سىرنجە كە فرۆيد لەم نوسراوہى خۇدا، خواستى گشتى دەروونناسى بورژوازى كە دەيەويىت جەماوەر بى كەلك ومتمانە نىشان بدات، لە ھر چاودەگرىت.
^(۱) ئەوہى من لىرەدا بە "بونىيادى لىبىدۇيى" كۆمەلگە ناوہەم كردوہ، دەستەواژەي فرۆيدە. لە نوسىنەكانى دىكەدا من دەستەواژەي، كاراكتەرى كۆمەلەيتەم بە كار ھىناوہ، سەرھەپاي گۇرپانكارى لە تيورى لىبىدۇ چەمكەكان نەگۈر دەگىنەنەوہ. ۱۹۷۰.

ئاراو. روو له کز بوونی په یوه نندییه نه ریته کان که پاریزگاری سه قامگیری کومه لگایه ده بینن، له شیوازه سۆزداریه نه ریته کاندا گۆرانکاری پیک دیت. هیزه لیبیدوییه کان ئازاد دهن تاکاریکی تازه دهست پی بکه و دهرئه نجام کاری خویان بگۆن. ئیدی له خزمهتی پاراستنی کومه لگه دا نین، به لکو له دروست بوونی کومه لگای تازه دا به شداری ده که ن. ئیده وه "چیمه نتۆ" نین به لکو تایبه تمه ندی "دینامیتیان" ههیه.

هه نوو که ده گه پینه وه بۆ ئه و پرسه که سه ره تا باسما ن لیوه کرد: واته به هه ل و مه رجه بابه تییه کانی ژیان. بینیمان که دهر و نناسی شیکردنه وهی تاک کامل بوونی غهریزی به دهرئه نجامی پیکه وه گونجانی چالاک و فه رمانبه ری ئورگانی غهریزی له گه ل هه ل و مه رجه راسته قینه ی ژیان له قه له م ده دات. له لایه نی بنه ماییه وه هه مان په یوه ندی نیوان بونیادی لیبیدوی کومه لگا و هه ل و مه رجه ئابووریش راسته. مرو ف که له بن گوشاری پالنه ره لیبیدوییه کانی خویان دان، هه ل و مه رجه ئابوورییه کان سه راو بن ده که ن. هه ل و مه رجه ئابووری سه راو بن بوو ده بیته هوی دروست بوونی ئامانجگه لیکی تازه ی لیبیدوی که ده بی دابمرکی. خالی جیدی ئه مه یه که تی کرای ئه م گۆرانکارییه نه له کو تای دی دا له هه ل و مه رجه ئابوورییه وه سه رچا وه ده گرن، پالنه ر و پیداو یسته یه کان گۆرانکارییه ن به سه ردا ها تو وه و خویان له گه ل هه ل و مه رجه ئابووری ده گونجینن.

هه ل به ت دهر و نناسی شیکردنه وه یی له چوار چی وه ی ماتریالیزمی میژوو ییدا خا وه ن پیگه یه و چا و دی ری په یوه ن دییه کی نیوان

كۆمەلگا وسروشت دەكات. ھەرىمى پالئەرهكانى مروڤ، ورۆلى چالاک وناچالاک كە ئەم پالئەرانە لە چوار چىوھى پرۆسەى كۆمەلايەتيدا لە ئەستۆى دەگرن. لەم روھوھ دەروونناسى شيكردنەوھىيى چاودىرى ھۆكارىك دەكات كە رۆلى نابزىوانىكى جىدى لە نىوان بنەماى ئابوورى ورىزبەندى ئايدولۆژياكان دەگىرئىت. كەواتە دەروون ناسى شيكردنەوھىيى كۆمەلايەتى ئەو دەرڤەتەمان بو دەرەخسىنئىت كە بە باشى لە سەرخانى ئايدولۆژى بە گويرەى ئەو پرۆسەيەى كە لە نىوان كۆمەلگا وسروشتى مروڤدا بوونى ھەيە تىبگەين.

ھەنووكە دەتوانين بە ئاسانى زانىارىيە بە دەست ھاتوھكان لە تۆيژىنەوھكەمان سەبارەت بە شىواز و كارى دەروونناسى شيكردنەوھى كۆمەلايەتى كورت بكەينەوھ. شىوازەكە ھەمان دەروونشيكارى كلاسيكى فرۆيدە كە لە دياردە كۆمەلايەتییەكاندا بە كارھاتووھ. ئەم شىوازە خواستە دەروونىيە ھاوبە ش وگونجاوھ كۆمەلايەتییەكان بە گويرەى پرۆسەى پىكەوھ گونجانی چالاک وناچالاکى وروژىنەرهكان لە گەل ھەل و مەرجى ئابوورى و كۆمەلايەتى ژيانى كۆمەلگايە.

ئەركى دەروون ناسى شيكردنەوھىيى كۆمەلايەتى بە پلەى يەكەم شيكردنەوھى ھەولدانە لىبىدوييەكانى كۆمەلگايە، واتە وەسف كردنى بونىادى لىبىدووى كۆمەلگا، شوينى دەرکەوتنى ئەم بونىادە و كاركەى لە پرۆسەى كۆمەلايەتى. كەواتە يەككە لە توخمە گرنگەكانى ئەم كارە تيورىيەكە كە نیشان دەدات چۆن ئايدولۆژياكان لە دەرئەنجامى كارى بەرانبەرى ئورگانى دەروونى و ھەل و مەرجى ئابوورى _ كۆمەلايەتى سەرھەلدەدەن.

۹- ده‌روونشیکاری له خزمه‌تی

کاراکته‌ر ناسی

ویه‌یوه‌ندی له گه‌ل ده‌روونناسی

کۆمه‌لایه‌تی^(۱)

خالی ده‌ستپیککی ده‌روونشیکاری لایه‌نه چاره‌سه‌رییه‌که‌ی بوو. په‌شیوییه ده‌روونییه‌کان به‌ گویره‌ی کونترۆل کردنی وزه‌ی جینسی و گو‌پینی له‌ روانگه‌ی خه‌سار ناسییه‌وه له‌ هه‌ندی‌ک له‌ نیشه‌نه‌کانی نه‌خۆشیدا وه‌سف کرا، یان به‌رگرییه‌ک له‌ هه‌مبه‌ی بیرکردنه‌وه لیوانلیو له‌ لیبیدۆکان له‌ قه‌له‌م ده‌درا که نه‌یده‌توانی بکه‌ویته‌ نیو هه‌ستی وشیا‌ری تاکه‌وه. به‌رده‌وامبوونی لیبیدۆ به‌رگری له‌ ریگه‌ی سه‌رکوت کردنه‌وه ده‌رکه‌وتنی نیشه‌نه‌ی نه‌خۆشی، بآلی " ئاریادنی"^(۲) له‌

^(۱) ئەم وتارە یەكەمین جار لە ساڵی ۱۹۲۲ لە بە‌لا‌کراوه‌ی Zeitschrift fur sozial for

schung Hischfeld له‌ چاپ دراوه

^(۲) Ariadne ناوی کچیکه‌ له‌ میتۆلۆژی یۆنان که‌ په‌تیک‌ی دا به‌ خۆشه‌ویسته‌که‌ی Therseus که‌ یه‌کێک له‌ پالە‌وانه‌کانی یۆنان بو‌ تا به‌و په‌ته‌ بتوانیت له‌ تۆنێله‌ پیچ وپلۆچه‌کانی کریت هه‌لبێت. و.

تويژىنەنەۋەيى شى كىرەنەۋەيى سەرەتايى بو. بارودۇخى كەسانى نەخۇش - وزۇرەيان بە نىشانەكانى نەخۇشى جەستەيى - كە تويژىنەۋەي شى كىرەنەۋەيىيان لە سەر دەكراپەيۋەندىيان ھەيە بەۋ بەردەۋامىيە كە لە سەرەۋە باسما كىرە.

بۇ ئەۋەي دەروونشيكارى پەرەي سەندە و كامىل بوو پرسىياريكى دىكە بۇ ليكۈلەنەۋە خرايە روو: شوينى دەر كەۋتن و چەمكى ھەندىك لە تايەتمەندىيە دەروونىيەكان كە لە خەلكى تەندروست و نەخۇشدا بەرچاۋ دەكەۋىت كويىە و چىيە؟ ۋەك تويژىنەۋە سەرەتايەكان، ليكۈلەنەۋە لە سەر ئەم پرسىياريەش دەيەۋىست لە ريشەي غەريزە ليبيدۈيەكان پەردە ھەلمائىت. بەلام ھەنوۋكە بەردەۋامىيەكەي سەرەۋە لە سەر كوت كىرەنەۋە بۇ نىشانەي نەخۇشى بەردەۋام نابىت، بەلكۈۋە بالاۋونەۋە^(۱) "يان رىزبەندى پەرچە كىردارى"^(۲) بۇ تايەتمەندى رەۋشت^(۳) بەردەۋام دەبىت. ئەم تويژىنەۋە سودمەندىۋونى خۇيانىيان لە تيگەيشتنى ئىمە لە كەسانى نەخۇش و تەندروست سەلماندەۋە، لەم روۋەۋە پرسى تويژىنەۋە كىراۋ لە دەروونناسى كۆمەلەيەتىدا گىرنگىيەكى زۇرى پەيدا كىردەۋە.

بىناغەي گىشتى كاراكتەر ناسى لە ريگاي دەروونشيكاريەۋە سىرنجدانە بە ھەندىك تايەتمەندى ۋەك ب: "ۋون و رىزبەندى پەرچە كىردارى و ھەندىك پالئەرى سىكىسى لە ۋاتايەكدا بە كار ھاتوۋە كە فرۆيد پىي داۋە. ئەم كۆپىكىرەنە ژنتىكە دىياردەي دەروونى لە

(۱). Sublimation

(۲). Reaction formation

(۳). Character Trait

سەرچاوه لیبیدویی وئەزموونەکانی سەرەتای سەر دەمی مندالی
 بنەچەیهکی تایبەتی شێ کردنەوێه که کاراکتەر ناسی لە رێگەی
 دەررونشیکارییەو تێدا لە گەڵ تیوری خەمۆکی دەررونییدا هاوبەشە.
 بەلام لە حالیکدا تایبەتمەندییەکانی خەمۆکی دەررونی (یان کاراکتەری
 دەررون خەمۆک) دەرئەنجامی پێکەوێه گونجانی نیوێ وناچلی
 غەریزەکان لە گەڵ راستی کۆمەلایەتییه، ئەگەر پالێنەر لیبیدوییەکان لە
 گەڵ چۆنایەتی گونجاوی کۆمەلایەتی و تارادەیک بەردەوام
 حالەتەکهیان گۆڕانی بەسەر دا بێت دەتوانین لە کارەکتەریک بدوین که
 تووشی خەمۆکی دەررونی نەبوو. لە هەر حالەتیکدا دیاری کردنی
 جیاوازی نیوان کەسی هاوسەنگ و دەررون خەمۆک (ناهاوسەنگ) بە
 تەواوەتی لە گۆڕاندایە، و بە پلەیی یەکەم گرێدراوی پادەیی کەم وکۆپی
 پێکەوێه گونجانی کۆمەلایەتییه.

پێویستە بە بیرى بهێنینەوێه که فرۆید پرسى بالابوونى بە
 پالێنەر جنسییهکانى "بەر لە زاونى"^(۱) گرێداوێه. ئارەزو جنسییه
 دەمی، پاشی و سادیزمییهکان^(۲). جیاوازی بنەرەتی لە نیوان ریزبەندى
 پەرچەکردارى و بالابوون ئەمەیه که یەکەمینیان هەمیشە خۆپراگرى
 دەکات و لە بەر دەم پالێنەری سەرکووتکراوکه هیزی لیوەر دەگیریت

(۱). Pre- genital

(۲) (Orel, Anal, Sadism) لەم رووه وە دەتوانین روانگەى فرۆید لە هەمبەر زانینی
 بالابوون خراپ و هەلە لیک بدەینەوێه، بە هەمان شێوێه لە Schler لە کێبەکەى خۆیدا
 ئامازەى پێکردوێه.

رېڭرە، بەلام دوھەمىنيان نوپنەرى گۆرپانكارىيەكى راستە وخۆيە - " كاناليزە كردنى " پالئەرە غەرىزىيەكان.

يەكەم جار فرۆيد لە كتيبي " سى وتار سەبارەت بە تيورى سيكسى " ئامازەى بە ئارەزۆ پيش زاوژىيەكان كردوھ. تيورى لەم بپروايەوھ دەست پيڊەكات كە بەر لەوھى ئەندامى زاوژى لە مندالدا رۆلى خۆى بە دەستەوھ بگريت، ناوچەكانى دەم وپاش-وھك ناوچەى وروژيئەرى ئارەزۆ جنسييەكان-^(۱) سەنتەرى ھەنديك ھەستى چيزبەخشن كە لە گەل ناوچەى ئەندامى زاوژى دا شياوى بەراورد كردنە. لە سوپى گەشە وكاملبوونى مندالدا، ئەم ناوچانەى وروژيئەرى ئارەزۆ جنسييەكان بەشيك لە ھيزى خويان دەدەنە ئەندامى زاوژى، بەلام بەشيكي كەم لە شيوھى رەسەنى خۆى يان بە شيوھى بلندكراو (بالابوو) وريزبەندى پەرچەكردارى لە ناخى "خو"دا دەھيئيئەوھ.

بە گوپرەى ئەم ليكولينانە سەبارەت بە ئارەزۆ جنسييە بەر لە زاوژى كان، فرۆيد لە سالى ۱۹۰۸ وتاريكى كورتى بە ناوى "كاراكتەر وئارەزۆى سيكسى پاشى" بەلاو كردهوھ كە بوو بە بناغەى " كاراكتەرناسى لە ريگەى دەروونشيكارىيەوھ ". فرۆيد لەم ليكولينەوھ دەست پيڊەكات كە لە دەروونشيكايدا بە بەر دەوامى رووبەروى كەسيك دەبينەوھ كە "خاوھن تيگەلاوييەكى تايبەت لە كاراكتەرەكانە، ھەنديك كارى جەستەيى وئەندامەكانى ئەم ھۆكارە، شەيداي سەردەمى مندالين".

(۱).Erogenous Zones

له کهسانیکدا که ههستی چیژ وەرگرتن له بهتال کردنی ریخۆله له سهردهمی مندالی ئەواندا رۆلێکی سەرکی ههبووه، فرۆید سی تایبهتمهندی کاراکتهر دهبینیت: گوپرایهلی، رهزیلی و خۆپههستی. ئەو زۆر له سهر هاوسهنگی پاره و پیسایي که له کهسانی دەررون خه مۆک، ئەفسانهکان، خورافات، خه یال و چیرۆکی فریشتهکاندا دهبینیت، جهخت دهکاتهوه. له سهر بنه مای تووژینهوهی بنه پهرتی فرۆید ههندی که دامه رزینه رانی دەررونشیکاری له کاراکتهر ناسی له ریگهی دەررونشیکارییهوه به شداریان کردوه^(۱).

به لام له زۆربهی نوسینهکانی خۆیاندا خالێکیان روون نه کردوه تهوه، ئەم خاله بو تیگه یشتنی گهلیک پرس یارمه تیمان ده دات. مه به ستم جیاوازی نیوان ئامانجی جنسی و بابتهی جنسییه. یان جیاوازی نیوان "چیژی ئەندامی و په یوهندی بابتهی"^(۲).

له روانگهی فرۆیدهوه له نیوان هه لچوونه جنسییهکان و ناوچهکانی پالنه رێ ئاره زۆ جنسییهکان پیوه ندییه کی نزیک بوونی هیه،^(۳) ئەو له م

(۱) نوسینه به نرخی که ی Otto Fenichel بخوینهوه

(۲) . Orgon Pleasure And object relationship

(۳) به ئاسانی ده توانین تیگه ی که بوچی فرۆید بو ناوچهی وروژینه رکانی ئاره زۆی جنسی رۆلێکی ئەوه ند ه گرت دانه نیت. ئەم کاره نه ته نها دهر نه نجامی ئەزمونه کانی ئەوه، به لکو له گریمان ه تیورییه کانی ئەو، که روانگه یه کی میکانیکی و دەررونناسانه یان هیه، سه رچاو ه ده گرت. ئەو گریمانانه کاریگه ریه کی جیدیان له دروستبوونی دەررونشیکاریدا هه بوو. هه ر باسیکی سودمه ند سه باره ت به تیزه کانی دەررونشیکاری به ره خنه یه که رۆلی سه ره کی پیدراو به ناوچه وروژینه ره جنسییه کانه وه ده ست پیده کات ئیمه لیره دا ره خنه ناگرین، چوونکه ئامانجی ئیمه خستنه رووی ده سته که وته کانی دەررونشیکارییه. به لام به هه ر حال ئەمه پرسیکی گرنگه.

بېروايە دايە كە ھەلچوونە جنسىيەكان بە وروژاندنى ئەم ناوچانە دەكەونە جولە. لە قوئاغى يەكەمى ژيان ناوچەى دەم وکارەكانى - مژىن وقەپ گرتن - ناوەندى ئارەزوى جنسىيە. بەلام دواى قوئاغى شىرخواردن ئەم ئارەزوى دەگويزىتەوہ بو پاش وکارەكانى - بەتال کردنى پيسايى يان راگرتنى پيسايى، ولە تەمەنى ۳-۵ سالى بە دواوہ ئەندامى زاوژى گرنكى خوئى بە دەست دەھيئىت. فرۆيد ئەم يەكەمین بزيسكەى ئارەزوى جنسى زاوژىيە بە "قوئاغى فالىك"^(۱) ناو دەبات چوونكە لە روانگەى ئەوہوہ لە لاين ھەردوو رەگەزەوہ تەنھا ئەندامى زاوژى (يان بەشى دەرەوہى ئەندامى زاوژى ژانە)^(۲) كە لەم قوئاغەدا خاوہن گرنگىيە، وھاوتەريپ لە گەل ئەوہ دا خواستى ھەلچوون وويرانگەرى. دواى سەردەمىكى "خوشاردنەوہ" كە بە زورى تا سەردەمى پيگەيشتن دريژەى دەبيت، ئارەزوى جنسى زاوژىيى، لە گەل پيگەيشتنى جەستەيدا كامل دەبيت وراكيشانە جنسىيە بەر لە زاوژىكان شوينى خوئى بو ئارەزوى جنسى زاوژىيى چۆل دەكات.^(۳)

دەبى لە نيوان ئەم شەھوہە جنسىيە وپەيوەندى تاك لە گەل بابەتى مەبەستى ئەو جياوازى دابنن. دووہەمينيان خواستى تاك بەرەو خوئيان وکەسانى دیکەيە، بە دەرپرئينكى تر، ھەست و سۆزەكان

(۱). Phallic phase

(۲). Clitoris

(۳) ئەم وتارەش وەك دوو وتارەكەى دیکە ھى سالتەكانى ۱۹۲۲ و ۱۹۳۶، كە لەم كتيبەدا ھاتووە، لە روانگەى قەبوول کردنى تيورى لىبيدوىى فرۆيدوہ نوسراوہ. لەم رووہوہ لە گەل بۆچوونەكانى ئىستاي من نايەتەوہ. بەم حالەشەوہ لە پارەگرافەكانى سەردەوہدا ھەندىك رەخنە ھاتووە كە بنەرەتى پيداچوونەوہكانى منە لە تيورى كلاسيكدا. ۱۹۷۰.

وخواستەکان بەرەو جیهانی دەرەو ئاراستە کراوان. ئەم پەيوەندییە بابەتییە، سوپیککی کاملاً بوونی رێک و پیکیشی هەیە. لە روانگەى فرۆیدەو مندالی شیرە خۆرە شەیدای خۆیە (خۆپەرستە) و تەنھا لە دامرکەندنی پێداویستی وخواستەکانی خۆی دەگەرێت. لە سەرەتای سەر دەمی شیرەخۆرییەو قوناغیککی دوهم سەرەلەدات کە تێدا خواستی سادیستیک و دوژمنکارانە لە هەمبەر شت و مەک زیاد دەکات، هەر وەها ئەم خواستانە رۆلێکی گرنگیان لە قوناغی فالیکدا هەیە. تەنھا بە فراوان بوونی ئارەزووی جنسی زاوژیی لە قوناغی پیگەیشتندا خواستە ئەوینداری و دوستانەکان دەکەونە پیش شت و ئامانجەکانەو.

ئەم پەيوەندییە بابەتیانە پەيوەندییەکی زۆر نزیکیان لە گەڵ ناوچەکانی وروژێنەری ئارەزووی جنسی هەیە. کاتیەک پەى بەم پەيوەندییە دەبرێت کە سرنج بەدینە ئەم راستییە کە پەيوەندییە بابەتییەکان سەرەتا لە پەيوەندی لە گەڵ ناوچەکانی وروژێنەری ئارەزوو جنسیدا فراوان دەبن و کۆت و پەر و لە ناکاو نین. نامەوێت ئەم پرسیارە بخەمە روو کە ئایا نزیککی ئەم پەيوەندییە باس کراوە بە راستی بە هەمان رادەیه کە لە نوسراوە دەررونشیکارییەکاندا دەبینرێت، یان نا؟ هەر وەها نامەوێت لە سەر رادەى فراوان بوون و کاملاًبوونی پەيوەندییە بابەتییەکان بدویم. تەنھا دەبێ لە سەر گرنگی نیوان چیژی ئەندامی و پەيوەندی بابەتی جەخت بکەمەو.

لە قوناغی سەرەتایی ژياندا پالەنەرە سەرەکی جنسی، وروژاندنی دەمییه. مندال لە مژین چیژیکی زۆر دەبینیت، دواتر ئەم چیژە لە قەپ

گرتن، جووتن، وبە دەمدا بردنى شت و ئارەزۆى قووتدانىش بە دەست دىتن لىكۆلىنەۋەى تازەتر نىشانى داۋە كە ئەم كارانە قەت نىشانەى برسىتى نىن، بەلكوۋ چالاكىيەكانى مژىن، قەپ گرتن، وقووتدان خۇيان چىژبەخشن. دەتوانىن لەم نىشانانە بە مژىنى پەنجەى گەۋرەى دەست، جووتنى نىنۆك، ماچ كردن وجگەرەكىشان ئامازە بكەين.

بۇ ئەۋەى وروژاندنى دەمى لە شىۋە رەسەنەكەى خۇيدا نامىنىتەۋە ويا خود ھەندىك پالئەرى دىكەى جنسى شويئەكەى دەگرئەۋە، لەم روۋەۋە ئەم وروژاندنە بە شىۋەى بلىند بوون يان رىزبەندى پەرچەكردارى دەردەكەۋىت. لىرەدا نمونەيەكى بەرچاۋى ئەم بلىند بوونە دەھىنمەۋە: گواستەۋەى چىژى مژىن بۇ ھەرىمى عەقل. زانست شويئى شىرى داىك دەگرىتەۋە، (لە زمانى ئىنگلىزىدا) ئەم پەندەمان ھەيە: "مژىن لە مەمكى عەقل". ئەم ھاۋسەنگىيە سەمبۆلىكەى خواردنەۋە و ۋەرگرتن لە رىگەى عەقلەۋە لە زمان وچىرۆكى فرىشتەكانى نىۋ كولتورە جوراۋجۆرەكان وخەون، لە گەپانەۋەى نەخۇشەكانى دەروونشيكارىدا بەر چاۋ دەكەۋىت. رىزبەندى پەرچەكردارى دەتوانى بلىند نەبوو بمىنىتەۋە (ۋاتە بلىند نەبىت) ۋەك خۇدور گرتن لە خواردن، رىگرتن لە فىر بوون، كار كردن يان وردىبىنى.

پەيۋەندىيە بابەتتىيەكان كە لە قۇناغى سەرەتاي ژيانى مندالىدا دەردەكەون زۆر ئالۋزن. لە سەرەتادا مندال لە رادەبەدەر خۇپەرەستە. — ئەم توندىيە لە ۳ مانگى سەرەتاي ژياندا زياترە، وردە وردە مېھرەبانى و خواستى دۇستانە سەبارەت بە شتەكان ھاۋتەرىب لەگەل

خۆپەرستىدا پەرەدەسىنىت^(۱). شىۋازى مندال سەبارەت بەدايك (يان جىگىرى دايك) دۇستانەو دۇلقانانە، مندال چاۋەرۋانى خۇشەۋىستى وپشتىۋانىيە. دايك ژيانى ئەو گەرەنتى دەكات و خۇشەۋىستى ئەو (دايك) ھەستى بە ئاسايش دەخولقىنىت. بەدلىيايىەۋە دايك لەپىۋانەيەكى فراۋاندا ئامرازى دامركانى پىداۋىستىيەكانى مندالەو مېھرەبانى مندال تىكەلاۋىكە لەداخۋازى و ۋەرگرتن نەك پىدان. سەرەرپاي ئەمەش ئامازەكانى مېھرەبانى مندال و بايەخدانى بەشتەكانى دىكە لەقۇناغى سەرەتاي ژياندا گرنگن^(۲).

پەيۋەندىيە بابەتتىيەكانى مندال ۋرەدۋرە گۆپرانكارىيان بەسەردا دىت. داخۋازىيەكانى ھاۋتەرىب لەگەل گەشەي جەستەيى زىاد دەبىت. ھەر بەم بۇنەيەۋە بە بۇنەي ھەندىك ھۆكارى دىكەي ژىنگەي، ئەو رۇژ بەرۇژ زىاتر لە نىۋ جىھانى دەۋرەرى خۇيدا رووبەرۋى شىكست دەبىتەۋە. مندال لەبەرەمبەر ئەم شىكستانە بەتۈرەيەۋە پەرچەكردار نىشانىدەدات و گەشەي جەستەيى ئەو ھەل ۋەرجىك دەخولقىنىت تا ئەم پەرچەكردانە ئاسان بىكات. ھاۋتەرىب و لەباتى ھەلۋىستى دۇستانە سەبارەت بە شتەكانى دىكە، ھەستى دوزمىنكارانەي روو لەزىادىۋون دىتە ئارۋە. مندال كە خۇي بە ھىزتر دەبىنىت لەبەرەمبەر شىكستەكان

(۱) لەنوسراۋە دەروون شىكارىيەكاندا پىشت بە خواستى خۆپەرستى مندال بەستراۋە، بەلام بە شىۋازى دۇستانەي ئەو بايەخ نەدراۋە، لىزەدا ناكەۋمە نىۋ ئەم پىرسە گرنگەۋە تەنھا بە ھەبۋونى ئەم نىشانەي ھاۋرىيەتى لەگەل خواستى نەفەرت و سادىستىك ئامازە دەكەم.
(۲) ئاشىكرايە كە لەپىرۋسەي كاملىۋونى مۇقۇدا دەتۋانين لەزىادىۋون و كەمبۋونەۋەي خواستە جۇراۋجۇرەكان بدوئين، نەك گۆپرانكارى رىك ۋىپىكى بونىادە جۇراۋجۇرەكان.

تۆرە دەبىت و ئىدى بىرە بە دامرکاندى مىھربانەى خواستەکانى
خۆى ناکات، ئەو داخواریانەى که هیشتا چۆنایەتى زارەکیان (دەمى)
هەیه. ئىدى چاوەروانى دامرکاندىكى وەها ناکات، بەلکو هەولەدات
ئەوہى لىى بى بەشکراوە بە زۆر بە دەستى بهیئیتەوہ. دەم و ددان دەبنە
چەکی ئە و و خواستىكى توندوتیژنامیز پەیدا دەکات و بە چاوی
دورژمنایەتى سەیری شتەکان دەکات، دەیهویت هیژش بکاتە سەریان و
تیک و پیکیان بدات. ناکۆکی و پالەنەرە سادیستەکانى دەستدریژی،
شوینى هاوئاھەنگى ریزهیی که نیشاندهرى پەيوەندى منداڵ لەگەڵ
ژینگە بوو، دەگریتەوہ.

کەواتە کۆى ئەوہى لەسەرەوہ باسکرا ئامازەکانى هەلس وکەوتى
دەمى کەسانى پیگەیشتووە. لەلایەکەوہ خواستى، متمانە و دوستى
لەگەڵ کەسانى دیکە، ئارەزووى مىھربانى، خوشەویستى و
نازپەرەردەیی و، لەلایەکی ترەوہ هەلچوون و توندوتیژی.

((ئابراھام)) هەلویستى جیاوازی لەکاراکتەر ناسى منداڵ
بەدەستھێناوہ. لە یەکەمین هەلویستدا دامرکاندى دەمى منداڵ
دابىنکراوە و هیچ گىروگرفتیکى تیدا نەبووہ. لەهەلویستى دووہەمدا
ئەم دامرکاندنە تووشى گىروگرفت و شکست بووہ. واتە لە شیر
وەرگرتنى کتوپر، یان بەگوێرەى پەيوەندییە بابەتییەکان، تەنھا
مىھربانى لەلایەن دایک یان جیگرەکەى. ئەوانەى که بە هەلویستى
یەکەمى منداڵى گریڤراون، بەزۆرى لەو بىروایەدان کە دەبى هەمیشە
هەلومەرج بەدلیان بىت. هەمیشە بەگەشبینییەکی سەقامگیرەوہ
رووبەرووى ژيان دەبنەوہ، ئەم کارە دەبیتە ھۆى ئەوہى بگەنە ئامانجە

کردارییه کانی خویان. به لام بۆ ئه وانیش ئه گهری شکست بوونی ههیه. زۆربهی خه لکی ئهم چینه ده یانه ویت رو به رووی خه لکی باش و میهره بان ببنه وه، به دهر برینیک دیکه جیگیریک بۆ دایک، تا تیکرای پیداو یستییه کانی ژیان له ئه وه وه به ده سته یین، ئهم گه شبینی و ئومیده ده بیت هوی ئه وهی که چالاک نه بن. له م چینه دا خه لکی نازیه وه رده له مندالیدا ده بینرین، که هه لسه و که وه ته کانیان نیشاند هات ده یانه ویت هه میشه له سینگی دایک شت بخۆن و هه رگیز خویان هه ولناده ن، له گه لیک نمونه دا هه ولدانی تایبه تی به عه یب ده زانن.

له خه لکی چینی گریدراوی هه لویستی یه که م به زۆری نیشانه ی جوامیری و گه وره یی به دیده کریت. ئامانج و ئیده ئالی ئه وان دایکه که فیداکاری ده کات و هه میشه به م ئامانجه وه ده ژین.

ئهو که سانه ی که گریدراوی هه لویستی دووه من به قوولی گیرۆده ی په شیوی زهینی ده بن. له قوناغه کانی دواتری ژیاندا نیشانه ی دزی یان دادوشینی خه لکی دیکه یان تیدا ده بینریت. ئهم گروه خه لکه هه میشه ((ده میان)) ئاماده یه تا هه رچییه کیان بینی هه لیلووشن. ئه گه کاراکته ری ئه وان سادیزمیشی تیدا بیت ده بنه ئازهلک که ده یه ویت نیچره که ی پارچه پارچه بکات.

ئه وان هه میشه له هه لسه و که وه تی کۆمه لایه تیدا داخوای شت ده کن، یان به داواکاری یان به زۆره ملی. شیوازی داواکردنیان حاله تی دوشینی هه یه. راستی و ناره زایه تییه کان په شیمانیا ناکاته وه. به پیچه وانه وه پیداکری خویان به رده وام ده کن. وه ک گه نه به که سانی دیکه وه ده نوسین. هه ز له ته نیایی ناکه ن و به رامبه ری په رچه کردار

نیشاندەدەن، ھەرچەند تانیاییەکیان بۆماوھییەکی کورتیش بێت. ناشوکی و بێ سەبری لەم گروپەدا ئاشکرایە. لەھەندیکیاندا ئەم تایبەتمەندیانە توندترە. ھەلس وکەوتیان لەگەڵ خەڵک وەک ھەلس وکەوتی رۆح پیسەکانە^(۱) (ارواح خبیثە).

ئەو خەڵکانە ی کە لەگروپی یەکەمدا جیدەگرن، خەڵکی شەریف، شەرمەن، قسە خوێش، کۆمەڵایەتی و خۆشحالت. ھەلس وکەوتی گروپی دووھەم دوژمنکارانە یە و تانە و تەشەری تێدایە. ئەگەر داخوازییەکانیان دا بین نەبێت توپە دەبن و بەئەوانە ی کە بارودۆخیان باشترە ئێرەیی دەبن. راستییەکی دیکە کە لەلایەن ئابراھامەو، بایەخی پێدراو لەروانگە ی کۆمەڵناسانەو گرنگییەکی تایبەتی ھەیە: ئەو کەسانە ی کە خاوەن کاراکتەری دەمین، بۆ قبوڵکردنی بابەتی تازە ئامادەن، بەلام ئەوانە ی کە کاراکتەری پاشییان ھەیە محافیزەکارن و دژایەتی ھەموو جوۆرە داھینانیک دەکەن.

رۆلی و وروژاندنی پاشی (کۆم) دوا ی سەردەمی وروژاندنی دەمی دەستیپێدەکات. لەھەمان سەرەتاو بەتالکردنی ئازادانە ی پیسایە جەستە ی منداڵ لەگەڵ وروژاندنی کۆمدا یە. ھەروەھا پیسایە بەتالبوو- دەرکەوتنیان، بۆنەکیان، بەرکەوتنی لەگەڵ سیفونی W.C و بەدەستەوەرگرتنی. سەرچاوە ی بەھیزی ھەستیپێکردنی چیژە. منداڵ شانازی بە پیسایە خۆی دەکات، ئەو یەکەمین خاوەنداریتی و یەکەمین نیشانە ی بەرھەمھێنەر بوونی ئەو.

(۱) لەنوسینی ئابراھام.

به‌فیرکردنی چۆنیه‌تی به‌کاره‌ینانی W.C که پیو‌یستی به کاملبوون و کو‌ترۆلی کاری می‌زندان و، ماسولکه خره‌کانی شو‌ینی دانیشتن هه‌یه، گو‌رانکارییه‌کی بنه‌رته‌ی له‌مندالدا پیکدیت. که مندال خۆی له‌گه‌ل ناچاریه تازه‌کانی په‌روه‌ده بگونجینیت، و فیر بوو که چۆن پیسای خۆی رابگریت و له‌کاتی پیو‌یستدا به‌تالی بکات، راگرتنی پیسای و پرۆسه‌ فیزیۆلۆژیکییه‌کانی ده‌بنه‌ سه‌رچاوه‌ی تازه‌ی چیژ. خوشه‌ویستی سه‌ره‌تایی مندال بۆ پیسای شو‌ینی خۆی ده‌داته نه‌فره‌ت، به‌لام هه‌ست به‌ له‌خۆبایی بوونی سه‌ره‌تایی بۆ پیسای زیادی‌کردوه‌و ده‌بیته‌ شانازی سه‌باره‌ت به‌ به‌تالکردن له‌کاتی گونجاودا.

به‌شیک پالنه‌ره‌ پاشیه‌کانیش (کۆمیه‌کان)، وه‌ک پالنه‌ره‌ ده‌میه‌کان، تا سه‌رده‌می پیگه‌یشتن ده‌مینیته‌وه‌. ده‌توانین ئەم راستیه‌ به‌و په‌رچه‌کرداره‌ توندانه‌ی که زۆربه‌ی خه‌لک به‌بی حورمه‌تی یان گالته سه‌باره‌ت به‌ (کۆم) نیشانی ده‌دن، ببینین. کاریگه‌ری وروژینه‌ره‌ پاشیه‌کانی سه‌ره‌تا له‌ که‌سانیک که حه‌ز له‌پیسای خۆیان ده‌که‌ن و له‌کاتی هه‌ر جو‌ره‌ پاساودانی‌کدا ده‌رده‌که‌ویت ده‌بیزین. به‌لام به‌شیوه‌ی ئاسای به‌شیک سهره‌کی له‌ئاره‌زووی جنسی پاشی له‌گه‌ل بلن‌دبوون و ریزه‌بندی په‌رچه‌کرداری تیکه‌ل ده‌بیته‌.

کاملبوونی جنسی ئاره‌زووی پاش مندال له‌دوولایه‌ندا به‌ره‌مه‌دیت:

۱. له‌به‌رده‌وامی کاره سه‌ره‌تاییه‌کان که هه‌ست به‌خۆشی یان نه‌بوونی توانای راگرتن، کو‌کردنه‌وه‌ یان به‌ره‌مه‌یه‌نانی لیده‌که‌ویته‌وه‌و، یان گرنگتر له‌وه جیه‌جی‌کردنی دیسپیلین، کات ناسی‌وره‌زیلی لیده‌که‌ویته‌وه‌.

۲. لەبەردەوامى خۆشەويستى سەرەتايى بۇ پىسايى كە
دەركەوتنى خۆشەويستى مولكدارىتتايە. بەتايىبەتى ھەست بە ئەركو
بەپرسيارىتتى لەم قۇناغەدا فراوان دەبيت.

پەيوەندى بابەتى گرىدراوى قۇناغى پاشى، لە ناكۆكى روو لە
زىادبوون لە گەل جىھانى دەردەودا ديارى دەبيت. ھەنووكە بۇ يەكەمىن
جار منداڵ لەرىگە پىويستىيەكانەو ھەروەپرووى ژىنگە دەبيتەو، ئەو
پىويستىيانەى كە بەدەستخوشى لىكردن يان سزادان ناچار دەبيت
ئەنجامى بدات. كاتىك دايك داواى ئەنجامدانى كاريك لەمنداڵ دەكات،
ئىدى ئەو بوونەوەرە باشو فىداكارە نىيە كە خوشى و متمانەى پى
دەبەخشىت. بەلكو كەسيكە كە رىگەردەبيت و سزا دەدات. منداڵ
بەگويرەى خواستى دايكى پەرچەكردار نىشان دەدات، بەلام
لەخۆپەرستبوونى خۇيدا پىداگرى دەكات: كەمتەرخەمى. لەھەمان
حالا زىادبوونىكى ئاشكرا لەخۆپەرستى و سادىستكى دوژمنكارانە
لەبەرامبەر كەسانى دىكە بەرچاو دەكەويت. ديسان تورەيى منداڵ
بەنیشانەى بەرگرى لەدەستدرىژى بۇ ھەرىمى ژيانى ئەو يەككى
دىكەيە لەئامازەكانى خۆپەرستى.

بالابوون و رىزبەندىيە پەرچەكردارىيەكانى وروژانە پاشىيەكانو،
بەردەوامبوونى پەيوەندىيە بابەتتىيەكان كە لەم قۇناغەدا تىكەل
بەيەكەدەن تا تايىبەتمەندى كاراكتەرىك كە لە نوسراو
دەروونشيكارىيەكاندا نىشانەى تەندروستبوون يان نەخوش ئاسا
و ھەسكراو، دروست بكن. لىرەدا ئامازە بە چەند نىشانەيەك دەكەم كە
لەدەروونناسيدا گرنگن.

پیشتر یه که مین دۆزینه وه کانی کاراکته رناسی فرۆیدم باسکرد:
خۆشویستنی دیسپلین که جیبه جیکردنی یاسا تیورییه کانی
لیده که ویتته وه، خه رجنه کردن که له رژدو ته ماع نزیک ده بیته وه و
خۆپه رستی که تا ئاستی بی شهرمی پیشده که ویت. هه ندیک له
دامه زینه رانی دهروونشیکاری، به تایبته جونز و ئابراهام، گه لیک
تایبته مهندی دیکه یان بهم نیشانه زیاد کردوه. ئابراهام به چه ندین
شیوازی قه ره بوو کردنه وه و نه رمکردن و سه ریچی سه ره تای ئاماره
ده کات:

((به و قه ره بوو کردنه پاراستنی یاخیگه رانه ی خۆپه رستی
ده شاردریته وه، به لام هه ندیک جار ئەم په رده یه ل ده چیت، بیر له
هه ندیک له مندالان و که سانی پیگه یشتوو ده که مه وه که چاکه،
راستگویی، گوێرایه لیه کی تایبته له خویان نیشانداده ن، به لام
له و په ری ئەم چۆنایه تییه باش و گونجاوانه، خرۆشان و یاخی بوون
شاراوه یه، که له سه ره تای ژياندا سه رکوتکرا بوو))^(۱).

ئەم گروپه له خه لک شه یدای ئەوه ن شانازی به خۆ بکه ن وه ک
دیکتاتۆر هه لئس و که وت بکه ن و به گوته ی ((سادجر)) له و پر وایه دان که
((جگه له من که س به که لک نایه ت)) ماوه یه که له و خاوه نداریتییه چیژ
وه رده گرن که که سانی دیکه له و شتانه یان نه بیته که ئەوان هه یانه.
ئەوان هه موو شتیکی ژیان به چاوی مو لک و دارایی خویان سه یر ده که ن
و هه موو شتیکی له ده ستدریژی ده ره کی که پاریزراو و ((تایبته تییه))

^(۱) له کتییی ئابراهام.

دەپارىژىن. ئەم شىۋازە تەنھا سەبارەت بە پارە و دارايى راست نىيە، بەلكو تاك، ھەستەكان، بىرەۋەرى و ئەزمۇونەكانىش لەخۆدەگريئت. ھىزى خواستى لىيىدۆيى شاراوە كە گريئدراۋى خولقيئەرى دارايى يان چوارچىۋەيە دەتوانىن بەرپادەي ئەو تورەيىيە كە لە ئەنجامى دەستدريژى بۇ ژيانى تايىبەتى ئەوان (ئازادى) دەردەكەۋيئت. ھەلبەسەنگيئىن.

لەم بارەيەشەۋە نىشانەيەك ھەيە كە ئابراھام ئامازەي پيكردوۋە: ھەستىاريى كەسى خاۋەن كاراكتەرى پاشى لەبەرامبەر ھەر دەستدريژىيەكى دەركى: نابى كەس ((دەست وەربداتە كارەكانيان)). لەم پەيوەندىيەدا، ئامازەيەكى دىكە بوونى ھەيە كە سەرنجى جۈنزى راكيشاۋە: جىبەجىكردنى بەرنامەي خواردنى دەستكرد و سەپاندنى بەسەر كەسەكانى دىكەدا^(۱). ئەم گروپە لەخەلك لەبەرامبەر داپشتنى بەرنامەي راقى يان كاتى خوشحالى نىشانەدەن. گرنگترىن بابەت (كە ئابراھام جەختى لەسەر دەكاتەۋە) ئەمەيە كە خاۋەن كاراكتەرى پاشى بەشىۋەيەكى ناوشيار كارى پاش ۋەك چالاكييەكى بەرھەمەينەرى گرنگ و بالآتر لەكارى ئۆرگانىيى زاۋىيى لە قەلەم دەدات.

(۱) دايكىك بەزمانىكى ورنو رىكۋپىك بۇ كچەكەي دەنوسىت: بۇ نمۇنە بەرنامەي بەيانى

بەم شىۋەيە:

ا- ھەستان لەجىگەي نوستن.

ب- رۇيشتن بۇ W.C.

ج- شوشتنى دەم و چاۋ..... ھەندىك جار دىتەر بەر دەرگاي ژوورى كچەكەو پيى دەلى

((لەكۋىي بەرنامەكەدايت، ۋا چاۋەروان دەكات كچە بچوكەكە بلى)) (بەشى نۆھەم يان

پانزەھەم جىبەجىدەكەم)) بەم شىۋەيە دايك زۆر بەتوندى جىبەجىكردنى بەرنامەي

رۇژانەي كچەكەي كۆنترۆل دەكات).

پارە پەیداکردن، سامان پیکەوھەنان، کۆکردنەوھێ زانیاری پارچەپارچە (ھەر چەپکیک لەیالیک -وەرگیژ-) بەبێ ئەوھێ بۆ باشتکردنی بەرھەمھێنەر کاری پیکریت -تیکرای ئەمانە نیشانەدەری ئەو شیوازە-^(۱).

ئابراھام سەبارەت بە سامان پیکەوھەنانی ئەم گروپە لەخەلک دەلی:

((لەھەندیك نموونە ریزبەندی کاراکتەری پاشی بەزۆری تیکرای پەيوەندییەکانی ژیان وەك دەست پیوہگرتن و بەخشین لەقەلەم دەدریت، واتە بەگۆیرە سامان. قسەى نەستەقى ئەوان ئەمەيە: ((كەسیك كە شتیكم دەداتى دۆستى منەو ئەوھى شتیكم لیدەخوازیت دۆژمنى منە)). پەيوەندى خۆشەويستى ئەوان لەگەل ئەوانەى سەرەوہدا جیاوازییەكى ئەو تۆى نییە. لە كەسانى خاوەن کاراکتەرى كۆمیدا پیداوایستى و دامرکاندى ئارەزووى سیکسى یان لە ئاستیکى بەرزدايە یاخود لە ئاستیکى نزم. ریزەكەى گریدراوى بیانوى ئاکارى یان دلەپراوکیکانە. خۆشەويستى لەم جۆرە کەسانەدا شیوہیەكى تایبەتى ھەيە. ژن خۆشەويست نییە بەلکو ((داراییە)). ھەستى سۆزدارییان

^(۱) ئەم گروپە لەخەلک پارە بەخشین و ھەدیە دانانیان پێخۆشە. گەلیک لەوانە رۆلى خێرخوان دەگێن، بەلام لییدیژی ئەوان کەم تا زۆرلە ئامانجەکانیان دوورە، لەم روووە کارەکیان بەرھەمھێنەر نییە. بەدلتیایەوہ ئەمانە بێ سەبرو توانین - کە نیشانەى ھاوبەشى کەسانى خاوەن کاراکتەرى پاشییە- بەلام لەکارە نا بەرھەمھێنەرەکاندا بەکاریدین. بۆ نموونە رەنگە بەپیداگری ریکخراوى نابەرھەمھێن دروست بکەن. ئەگەر لەئەنجامی رووداویکی ناخۆشدا تیکرای قازانجەکیان لەناو بچیت بەو دیسپلینە دل خۆشدەبن کە لەنیو ریکخراوەکەدا دروستیان کردوہ.

سەبارەت بە خوشەوئىست دەك ئەو ھەستەيە كە سەبارەت بە دارايىيەكانى دىكەى خۇيان ھەيانە، واتە دەيانەوئىت زىاتر خاوەنى كەسى خوشەوئىستى خۇيان بن.

خواستى يەكەم (مولكداريئىتى تا ئەو پەرى توانا) لەكەسيكدا بەرچاۋ دەكەوئىت كە خاوەن تواناى خوشوئىستنى تەواۋە (كاملە). بەلام خوشەوئىستىيەكەى جۇرىكى دىكە لەشەھووت وروژاندە، يەككە لەنەخوشەكانى من ئەم خواستەى تىدا بوو. جانتايەكى ھەبوو كە تىكپراى بىرەوەرئىيەكانى چاپيئەكەوتنەكانى ژيانى تىدا دەپاراست. ژمارەشيان زۆر بوو: بەرنامەكانى شانۆ، بلىتى بەكارھاتو، نامەو....ھتد. خواستى دووھەم ((خاوەنداريئىتى لەئەوپەرى ئاستى توانا)) لەكەسيكدا دەبىنرئىت كە زۆر (غىرەتئىيە) و چاۋەپوانى ۋەفاداريئە.

لە گەل ئەم خواستەدا، ئەو كەسانەى كە خاوەن كاراكتەرى پاشىن زۆر ھەسوودن، ھىزى خۇيان بۆ چالاكى بەرھەمھيئ بەكارناھيئ، بەلكو بۆ ھەسوودى بە كەسانى دىكە بەكارى دىئن و لەسەرۋوى ھەموويانەۋە ھەسوودى بە دارايى خەلك دەبەن. ئەم كاراكتەرە ئىمە بۆ يەككى دىكە لەتايبەتەنەندىيەكانى دىكەى پاشى رىئوئىنى دەكات كە لە روانگەى كلىنكى و كۆمەلەتئىيەۋە زۆر گرنگە: پەيوەندى تايبەتى ئەوان لەگەل پارە، زىاتر لەوانە رەزىلى چاۋچنۆكى. ئەم

تایبەتمەندییە تایبەتە بە ئەزموونە دەروون شیکارییەکان کە سەلمیئندراوە و لەکتیپ و نوسراوەکای گریډراوی ئەم بابەتەدا ھاتووە^(۱).

^(۱) لیڤەدا ھەندیک لەگوتەکانی ئابراھام دەھینمەو: لەھەندیک نموونەدا پەییوەندی نیوان راگرتنی پیسای و رەزلی سیستەماتیک زۆر بەرچاوە. بانکدارییەکی دەولەمەند دەناسم کە ھەمیشە مەدالەکانی ناچارەکات تا دەتوانن پیسای خۆیان راگیرن تا لەو خواردنەدا کە خواردوویانە زیاتر بچیتە نیو جەستەیانەو.

ھەرەھا ئەم خالە جیگای سەرئەجە کە گەلیک لەو کەسانەدا گیرۆدەیی خەمۆکی دەروونین رەزلی خۆیان بەجۆریکی تایبەت لەخەرجکردن سنوردار دەکەنەو، لەنموونەکانی دیکەدا دەستکراوەن. بۆ نموونە ھەندیک نەخۆش ھەن کە پارە بۆ کالای نابەردەوام خەرج ناکەن. سەیری کۆنسیرت یان سەفرە پیویستی بەخەرجکردنی پارە ھەیە بەلام لەبەرانبەردا نابینە خاوەن شتی. کەسیک دەناسم کە ھەر بەم بۆنەییوە نەدەچوو ئوپرا بەلام لەکەرنی شەرتی مۆزیک درێخی نەدەکرد، چونکە شەرت کالایەکی ھەمیشەییە. ھەندیک لەوانەدا دەروون خەمۆک لەخەرجکردنی پارە بۆ خۆراک خۆ دوورەگیرن چونکە خواردن کالایەکی نییە بۆنییەتەو. ھەندیک دیکە بە پێچەوانەو بە ئاسانی بۆ خۆراک پارە خەرجدەکەن. ئەم کەسانە گەرنگی بە پاراستنی جەستەو کیشی خۆیان دەدەن و حەزەدەکەن بزانن لەوێ کە دەبخۆن چەندە وەک دارایی بۆیان دەمیئیتەو. ئاشکرایە کە ئەمانە ناوەرۆکی جەستە لەگەڵ پارەدا بەھاوسەنگ دەزانن.

لەھەندیک نموونەدا رەزلی ئەم گروپە لەخەلک تێکرای شیوازەکانی ژیان لەخۆدەگرت، بەشیۆیەک کە سەبارەت بە کەمترین رووبەر و بوونەوێ مادی نەرەحەت و توپە دەبن. کەسیک دەناسم کە لەمەلدا دوگمەکانی پانتۆلەکەدا نەدەبەست تا شوینی دوگمەکان کەمتر خراپ ببیت. دەتوانین بڵێین کە ھەندیک پالەنری دیکەش بوونیان ھەیە کە لەبن پەڕی کاراکتەری پاشیدا شاردراونەتەو.

لەگەلیک نەخۆشیدا جۆریکی تایبەت لە رەزلی بوونی ھەیە: لە W.C دا زۆر دەسمال (کلینیکس) بەکارناھێنن. لەم نموونەیدا ھۆکاری سەرەکی خۆ دوورگرتنە لەپیسکردنی شتیکی پاک.

رەزىلى و رەق تەنھا بە پارە يان بەھا پارەيىھەكان سنوردار نايىتتەوہ.
 كات و وزەش دەكەويىتە نىو ئەم شىوازەوہ، ئەم كەسانە نايانەويىت
 بەفېرۇي بىدەن^(۱). لەجىگاي خۇيدايە ئەگەر بەيىرتان بەيىنمەوہ كە
 خواستە پاشىيەكان بيانووھىنانەوہى زۆر لەخۇدەگريىت و ھەلبەت
 تىيىنىيە ئابوورىيەكان لەپلەي يەكەمى گىرنگىدايە. ھەرۈھەا ھاوتەريپ
 لەگەل ھەزى زۆر بۇ پاك و خاويىنى، رەزىلى، دىسپلين و كاتناسى،
 بەجاران روبەروى دەرگەوتنى كىتوپرى تايىبەتمەندى دژىش دەيىنەوہ كە
 بەريزبەندى پەرچەكردارى شاردرارەتەوہ. بە بۆنەي گىردراوى ئەم
 بابەتە لەگەل دەرۈونناسى كۆمەلەيەتى دەبى بە پىداويىستى تايىبەتى
 كاراكتەرى پاش بەنزىكى و (ھاوسەنگى گونجاو) كە ئابراھام ئامازى
 پىكردوہ، بايەخبەدەين.

ئارەزووى سىكىسى زاوژىيى لەبنەرەتدا تايىبەتمەندىيەكى
 جىاوازى لەلەيەن رىزبەندى كاراكتەر لەگەل ئارەزوو جىنىسيە دەمى و
 پاشىيەكان ھەيە. لەھالىكدا لەئارەزووكانى دوايى تەنھا رىژەيەكى
 كەم لەشىۋەي رەسەن و راستەوخۇ دواي سەردەمى مىندالى دەمىنىتتەوہ
 بەشى زۆرى لەبلىندبوون و رىزبەندى پەرچەكردارى لەقۇناغەكانى
 دىكەي ژياندا بەكارديىت. ئارەزووى جىنىسى زاوژىيى بەپلەي يەكەم
 لەريگەي بەتالكردى راستەوخۇي جەستەيىوہ كارەكات. بەھەمان

^(۱) زۆربەي كەسانى دەرۈون خەمۇك بەتوندى نىگەرانيى بەفېرۇچوونى كاتن. لەروانگەي
 ئەوانەوہ تەنھا كاتىك كە بۇ كارەترخانكرارە بەنرخە. ھەر ۋەستانىك لەكاردا پەريشانىيان
 دەكات. لەناچالاكبوون و سەيران بىزارن. فرىجى بەناوى ((دەرۈون خەمۇكەكانى يەك
 شەممە)) ناويان دەبات. ئەم نەخۇشانە لەكارە بچووكەكاندا كات بەفېرۇ نادەن و لەكارە
 گىرنگەكاندا بەفېرۇ دەدەن.

ئەندازە کە دەسەفکردنی ئامانجی جنسی ئارەزووی زاوژی ئاسانە، پیناسەکردنی ئامازەکانی کاراکتەری زاوژیی دژوارە. بەدەلنیاپیەوه ئەمە راستە کە پەییوەندی بابەتی گرێدراوی ئارەزووی جنسی زاوژیی، ھاوپیەتی و رزگاری ریزەییە لەدوو پیوەره بوون. بەلام نابیت لەبیرمان بچیت کە پەییوەندی جنسی ئاسایی لەلایەنی دەروونیەوه بەناچاری خواستی دەروونی خوشەویستی بەیان ناکات. لەروانگەیی دەروونناسییەوه ئەو پەییوەندییە رەنگە لەشیوەی خوشەرستی یان سادیستیکیدا تاقیبکریتەوه.

لەلایەنی کاراکتەناسییەوه، لەریزبەندی بۆندبوونەکانی ئارەزووی جنسی زاوژی، دروستبوونی ویستی یەکەمین ریزبەندی پەرچەکرداری گەرنە. سەبارەت بە بۆندبوونەکان لەو بڕوایەدام کە دەبی لە نیوان ئارەزوو جنسییەکانی ژن و پیاویدا جیاوازی دابنێن (بەلام نابێ لە بیرمان بچیت کە ھەموو کەسێک خواوەن ھەردوو پالەری نیرو مییە)^(۱).

زانایاری ئیلمە سەبارەت بە بۆندبوونی ئارەزوو جنسییەکانی ژن و پیاو زۆر کەمە. رەنگە پیشبینی بکەین کە ئارەزووی جنسی نێر زیاتر بەرھەو ھەولەدانی فیکری دەرواتی و سەنتیرو ئارەزووی جنسی می بەرھەو وەک یەکی، پشتیوانی، بەرھەمھێنان، خوشەویستی بی مەرجی دایکەنە ئاراستە دەبیت.

ئیمە بەکورتی بیلانچۆیەکمان لەتیۆری دەروون شیکاری سەبارەت بە فراوانبوون و کامبوونی ئارەزووی جنسی و پەییوەندییە بابەتییەکان

(۱) ۲) وتار سەبارەت بە ئارەزوو جنسییەکان) لەنوسینی فرۆید بخوینەوه.

نیشاندا. بەلام ئەوئى خرايە روو كەموكورت و لەزۆر لایەنەو
 گریمانەییە. تویژنەوئى شىکردنەوئى زیاتر دەبى ھەندىك خالى گرنى
 چاك بكا تەوئى زانیارى زیاترىشى پى زیاد بكا ت. بەھەر حال بیلانچوى
 نیشاندر او خالىكى دەستپىكە وئەو دەرفەتەمان بۆ دەرەخسىنىت كە
 بنەرەتى غەرىزى تايبەتمەندىيەكانى كاركاتەرى بناسىن و لەچۆنەتى
 كاملبوونى كاركاتەرتىبگەين.

ئەم كاملبوونە بە دوو ھۆكار، مەرجى (شەرتى) كراو كە ھەر
 كامەيان لە ئاراستەيەكى جياوازدا كاردەكەن. ھۆكارى يەكەم
 پىگەيشتنى جنسى تاكە كە مەبەست لىي گەشەى ئارەزووى جنسى
 زاوزىيى و كەمبوونەوئى رۆلى فیزیولوژیكى ئارەزوو دەمى و
 پاشىيەكانە، ھەرودھا ئەم ھۆكارە بەواتای پىگەيشتنى تىكپرای
 كەسایەتى و كەمبوونەوئى گریدراوى و دابىنكردنى دەرفەتى
 كاملبوون و فراوانبوونى ھاورپىيەتى و خۆشەويستى و مېھرەبانى
 لەھەمبەر كەسانى دىكەيە. ھۆكارى دووھەم كە لەپرۆسەى كاملبووندا
 بەشدارە، ھۆكارى دەرەكییە، كە تىكەلاویكە لەياسا كۆمەلایەتیيەكان كە
 لەرىگەى پرۆسەى پەرودەوئى، كە پىویستى بە چەپاندنى ئارەزووى
 جنسى بەر لە زاوزىيى لەپىوانەيەكى بەربلاودا ھەيەو دەرئەنجام رىگای
 بەرەوپىشچوونى ئارەزووى جنسى زاوزىيى دەكاتەوئى كار دەكات.

بەلام ھەندىكجار بەرەوپىشچوونى ئارەزووى جنسى زاوزى كاملاً
 نییە، دەرئەنجام ئارەزووى جنسى بەر لەزاووزى بەھەمان شىوئى
 خویان بلىد بوو زۆر بەھیز دەمینیتەوئى. دوو ھۆكار بۆ بەھیزبوونى

ئارەزووی جنسی بەر لەزاووزی بوونی ھەییە: ۱. جیگیربوون^(۱) — بە بۆنەى دامرکاندن یان دوورخستنه‌وه‌ی توند لەسەر دەمی مندالیدا، ئارەزووی بەر لەزاووزی بەرامبەر پڕۆسەى پیگە‌یشتن خۆپاگرى دەکات و ھیزی خۆی دەپاریزێت. ۲. گەپانە‌وه بۆ رابردوو^(۲) — دواى ئە‌وه‌ی پڕۆسەى ئاسایی کالمبوون کۆتایی ھات، ھۆکاریکی بى کاریگەرکەرى ناوەکی یان دەرەکی تایبەت تاک لە خۆشە‌ویستی و ئامادەیی زاووزی بۆ قوناغی بەر لە زاووزی دەگەرپێنێتە‌وه. لەراستیدا جیگیربوون و گەپانە‌وه بۆ رابردوو ھاوکات و پیکە‌وه‌ن. جیگیربوون نیشانە‌هری خواستیکیە کە لەپیکە گونجاوێکاندا بە‌ئاسانى دەبیته ھۆی گەپانە‌وه.

بەسەرئێجدا بە‌بنەرەیی لیبیدۆیی تایبەتمەندییەکانى کاراکتەر، کاراکتەرناسى لە رینگای دەروون شیکارییە‌وه دەتوانیت ئیمە بۆ پە‌یبردن بە‌کارى دینامیکی ئە‌و تایبەتمەندیانە وەک ھیزی بەرھەمھێنەرى کۆمە‌لگا یارمەتى بدات. لە لایەکی ترە‌وه ئە‌وان دەتوانن خالى دەستپێکی دەروونناسییەکی کۆمە‌لایەتى بن کە نیشانە‌هات چۆن تایبەتمەندییەکانى کاراکتەر کە لە زۆربەى ئەندامانى کۆمە‌لگادا ھاوبەشە، بە تایبەتمەندى کۆمە‌لگا شەرتى (مەرجى) کراو.

کاریگەرى کۆمە‌لگا کە دروستبوونی کاراکتەر بە پلەى یەکەم و لەرینگەى بنەمالە‌وه جیبەجی دەبییت. بنەمالە ناوېژیوانى سەرەکی ئاراستە وەرگرتنى دەروونی مندال بەرەو کۆمە‌لگایە. ریزە و چۆنایەتى

(۱). Fixation

(۲). Regression

سەرکوتکردن يان توندبونەوہى راکيڭشانی بەر لەزاوزیى مندالو شیوازی وروژاندنی بلندگەرایی يان ریزبەندى پەرچەکردارى لەبنەپەتدا گریدراوى پڕۆسەى پەرورەدەيە. کە نیشاندەرى بونیادی گشتى دەروونى کۆمەلگایە.

دیسان کاریگەریی کۆمەلگا لەدروستبوونی کاراكتەر بۆ ئەو پەرى سەردەمى مندالی دەگەریتەوہ. ھەندیک: لەتایبەتمەندییەکانى کاراكتەر لەچوارچێوەى بونیادی چینیایەتى يان کۆمەلایەتى و ئابورى زۆر سوود بەخشن و لەپیشکەوتنى تاکدا رۆلیكى گرنگیان ھەيە. ئەم تايبەتمەندییانە خاوەن شتیکن کە ئیمە بەناوى ((پاداشتى کۆمەلایەتى))^(۱) ناوى دەبەین. کارى ئەم پاداشتە پیکەوہ گونجانى کاراكتەر لەگەل ئەوہى کە لەبونیادی کۆمەلگادا بە ((ئاسایى و تەندروست))^(۲) ناوى دەبەین داين دەکات. لەم رووہوہ کاملبوونى کاراكتەر پیکەوہ گونجانى بونیادی لیبیدووى لە گەل کۆمەلگا لەخۆ دەگریت. سەرەتا لەریگەى بنەمالەوہو دواتر لەریگای رووبەروو بوونەوہى راستەوخۆ لە گەل ژيانى کۆمەلایەتى.

لیرەدا ئاکارى جنسى کۆمەلگا رۆلیكى زۆر بەرچاوى ھەيە. بەھەمان شیوہ کە گوتمان بەشى سەرەكى راکيڭشانە بەر لەزاوزیيەکانى

(۱). Social reward

(۲) جیاوازی نیوان تايبەتمەندییە کاراكتەرییەکانى (تەندروست) (ئاسایى) و خەمۆكى دەروونى لەپێوانەییەكى بەربلۆدا لەریگەى ھۆکارە کۆمەلایەتیییەکانەوہ شەرتى دەبنەوہ، دەبیت لەکۆمەلگایەكى دیاریکراودا توێژینەوہیان لەسەر بکريت: ھەر بونیادی کاراكتەریک کە لەگەل کۆمەلگای خۆى نەگونجیت ((نەخۆشە)). کاراكتەرى بازرگانەکانى سەرمایەدارى سەدەى ۱۹ لەروانگەى کۆمەلگایەكى فیودالەوہ نەخۆش بوو و بەپێچەوانەوہ.

تاك شويىنى خۇى بۇ ئارەزووى جنسى زاويزيى چۆلدەكات. تا ئاستيىك
 كه رهوشتى جنسى كۆمەلگا دامركاندنى جنسى سنوردار دەكاتەوه،
 دەبى بۇ پالنه ره بهر له زاويزييه كان يان تايبه تمه ندييه كانى كاراكتەرى
 ئەوانيش سنوريك بوونى هەبىت. ئەگەر لەسەر بهرگرتن لە دامركاندنى
 زاويزيى پيداگرى بكرىت، لىبيدۇ بۇ دواوه بۇ ناوچەى بهر لەزاويزى
 دەگەرپىتەوه و لەژيانى كۆمەلگا كاريگەرى كاراكتەره دەمى و پاشييه كان
 دەردەكەويىت.

بۇ ئەوهى تايبه تمه ندييه كانى كاراكتەر گریدراوى بونىادى
 لىبيدۇيىه، لەم رووه وه به شيوه يەكى رىژەيى سەقامگىر و جيگىر
 دەمىنپىتەوه. ئەم تايبه تمه ندييه كانە خۇيان لەگەل بونىادى ئابوورى و
 كۆمەلایەتى دەگونجىنن بەلام هاوتەرىب لە گەل گۆرانكارىيه كان ون
 نابن. بونىادى لىبيدۇيى كە تايبه تمه ندييه كاراكتەرىيه كان لەوه وه
 سەرچاوه يان گرتووه، چەندىن پىوهرى هەيه، گۆرانكارى لە بونىادى
 لىبيدۇيى و تايبه تمه ندييه كاراكتەرىيه كانى گریدراوى، پىويىستى به
 پىكەوه گونجانىكى درىژخايەن لەگەل هەل و مەرجى ئابوورى تازه
 هەيه. هەر بەم بۆنەيه وه سەرخانى ئايدۇلۇژيىكى كە لەسەر
 تايبه تمه ندييه كانى كاراكتەرى كۆمەلگا دامەزراوه هیدىتر لەسەر خانى
 ئابوورى گۆرانكارى بەسەردا دىت.

لىرەدا هەولدهم دۆزىنە وه كانى كاراكتەرناسى لەرىگای دەروون
 شيكارىيه وه لەپرسىكى كۆمەلایەتى بابەتيدا بەكاربەينم. بابەتەكانى من
 تەنها بە مەبەستى نیشاندانى رىگايەكى هەلەيه كە گىراوتە بهر، نەك
 وه لامىكى جدى و مسۆگەر بۇ پرسىك كە بۇ يەكەمىن جار دەخرىتە پوو.

پىرسى رۇخ^(۱) -يان بىنەماي دەروونى - سەرمايەدارى بە دوو ھۆكار
نمۇنەيەكى گەنجاۋە. ھۆكارى يەكەم ئەۋەيە كە كاراكتەرناسى
لەرىگاي دەروونشكارىيەۋە بۇ پەيىردىن بە رۇخى بۇرژۋازى - تىۋرى
كاراكتەرى پاشى - كاملىتىن شىۋازە. دوۋەم، گەلىك نوسراۋى
كۆمەلناسى كە نىشانىدەرى روانگەيەكى تازەن لەبەردەستدايە.

مەبەستى من لەرۇخى سەرمايەدارى (يان كۆمەلگاي بۇرژۋازى)
چىيە؟ مەبەستم كۆمەللىك تايىبەتمەندى كاراكتەرىكە كە تايىبەت بە
تاكەكانى ئەم كۆمەلگايەيە - جەختكردنەۋە لەسەر كارى دىنامىكى
كاراكتەر. من لىرەدا وشەى ((كاراكتەر)) لەۋاتايەكى بەربلاۋدا
بەكاردەھىنم و، لەسىستەمى ئابۋورى بۇ پىنئاسە ((سومبارت))
لە((رۇخ)) كەلك وەردەگرم. ئەۋ بەم شىۋەيە رۇخ پىنئاسە دەكات:
((كۆمەلە تايىبەتمەندىيەكى دەروونىيە كە چالاكى ئابۋورىشى تىدايە.
تىكپراى نىشانەكانى ژيانى فىكرى و تىكپراى تايىبەتمەندىيەكانى
كاراكتەرىك كە ھەلسۈكەۋتى ئەۋ خەلكەى كە لەچالاكى ئابۋورىدا
بەشدارن، لەخۇدەگرىت و ئەۋ چالاكىيانە رىكۋىپىك دەكات)).

بەلام ئەۋ مەبەستەى كە من لەرۇخى كۆمەلگا يان چىن ھەمە
پىنئاسەكەى بۇ سەرۋەى پىنئاسەى رۇخى چالاكى ئابۋورى فراۋان
دەبىت و تايىبەتمەندىيە دەروونىيەكانى تاكەكانى كۆمەلگا
لەخۇدەگرىت. دىسان بەپىچەۋانەى سومبارت من سەرەتا بايەخ بە
"بىنەما" و "ھوكمە بەھايىيەكان" نادەم، بەلكو ئەۋ كاراكتەرە پلەى
يەكەمى گرنگى لاي من ھەيە كە سەرچاۋەى ئەم دۋانەيە.

(۱). Spirit

ئىمە بەپرسى پەيوەندى نىوان رۇخى بۇرژوازى و پىرۇتستانىزم و
 ئايىنزاى پىرۇتستان سەرقال نايىن. ئەم پرسە ئەوەندە ئالۇزە كە
 تەنەت چاوپىداخشاندېكى خىرا لە بابەتەكە دورمان دەخاتەوہ. ھەر
 بەم بۆنەيەوہ بەدواى دۆزىنەوہى ريشە (ئابورىيەكانى) كۆمەلگاي
 سەرمایەدارىدا ناگەپىم. ئەم بېرىارەى ئىمە لە روانگەى مېتۇدىكەوہ
 رىگەى پىدراوہ، چونكە لىرەدا تەنھا دەمانەوېت كاراكتەرى تايىبەتى
 كۆمەلگا شىبەكەينەوہ و ئەم پرسە لىكەدەينەوہ كە چۆن ئەم كاراكتەرە
 نىشانەى بونىادى لىبىدۇيى تايىبەتى- ھىزىكى بەرھەمەينەرە كە
 لەكاملبوونى كۆمەلگادا بەشدارە. تويژىنەوہىيەكى تەواوى كۆمەلناسى-
 دەروونناسى دەبى بەكەك وەرگرتن لە راستىيە ئابورىيەكانەوہ
 دەستىيىبات و نىشانى بدات كە چۆن بونىادى لىبىدۇيى خۇى لەگەل
 ئەم راستىيانەدا دەگونجىنىت.

دىسان لەپرسىكى ئالۇزى دىكە كە بابەتى چىيەتى مېژوويە چاو
 پۇشى دەكەم: واتە لە چ شويىنىك لەمېژووەوہ دەتوانىن سەبارەت بە
 رۇخى سەرمایەدارى و بۇرژوا- سەرمایەدارى قسە بكەين. ئىمە بەم
 گرىمانەيە دەست پىدەكەين كە رۇخىكى وەھا بوونى ھەيە و
 تايىبەتمەندىەكى جىگىر و يەك چەشنى ھەيە- ئەگەرچى لەسەدەى (۱۵)
 لە فلۇرانس بىت (بەگویرەى گوتەى سومبارت) يان لەسەدەى (۱۷)
 لەبەرىتانىا بەگویرەى قسەى دقۇ، بنىامىن فرانكلين يان ئەندىرېو
 كارىينج و يان بازىرگانەكانى سەدەى (۱۹).

دەتوانىن چىيەتى تايىبەتى رۇخى بۇرژوا- سەرمایەدارى، بەئاسانى
 لەھەل و مەرجى نىگەتېف و دژ، بەسەرنجدان بە رۇخى سەردەمى بەر

لەسەرمايەدارى (بۇ نمۇنە چاخەكانى ناوەرەست) كە ھەنووكە ناوچوۋە، ۋەسەف بىكەين. بەھرەمەندى لەشادى و چىژ لەژيان ئىدى ئامانجىكى مسۆگەرى بۆرژۋازى نىيە، ئىدى مەبەستىك بوۋنى نىيە كە چالاكىيەكانى دژ، بە تايبەت ئابوورى، خزمەتى پىبكات. ئەم نمۇنەيە لەگفت وگۆ سەبارەت بە خوشگوزەرانى و رابواردنەكانى چىنى فىودال، ئەو بەختەۋەرى و خىروبيىرەى كە كلىسا بەشۈينكەۋتوانى بەلىنى داۋە، يان چىژىك كە لەفىستىقالە پەر خەرجهكان، شىۋەكارىيە جوانەكان، كۆشكە رازاۋەكان و رۆژانى جەژن و شادى ھەستى پى دەكرىت، راستە. ئاشكرايە كە مەۋە مافىكى زاتىي بۇ شادى، بەختەۋەرى و خوشگوزەرانى ھەيە، ئەم مافە ئامانجى گونجاۋ و دروستى چالاكى مەۋە لەقەلەم دەدرىت، چ ئابوورى بن چ نەبن.

رۇخى بۆرژۋازى گۆرانكارىيەكى جدى لەم چۆنايەتتىيەدا دروستكرد: ئىدى شادى و بەختەۋەرى ئامانجى بى قەيد و مەرجى ژيان نەبو و بەھايەكى دىكە شۈينەكەى پەرگەدەۋە: ئەرك. "كراوس"^(۱) ئەم كارە بەيەكىك لەجىاۋازىيە دىيارىيەكانى نىۋان خواستى سكولاستىك و^(۲) كالفىنىزم دەزانى. ((ئەۋەى كارى كالفىن لە سەردەمى سكولاستىك جىادەكاتەۋە، ھەلگرتنى شىۋازىكە كە بەگوپىرەى ئەۋە راستەوخۇ بەرو ئامانچ دەپۇى و دىسان جەختكردنەۋە لەسەر فەرمانبەرى ئاشكرا لەپىۋىستىيەكانى ژيان ئامرازى ئەو بو. ئىدى خودى ئەو كارەى كە

^(۱). Kraws

^(۲) سكولاستىك بەۋاتى رىياز و قوتابخانەيەكە كە گرندراۋى مامۇستاكانى چاخەكانى

ناوەرەست يان لۆژىكى ئەۋانە. و.

ئەنجام دەدرا گرنگ نەبوو. دیسپلینی ئاسنین پێویست بوو تا کار بەگوێزەیی هەستی قوولی فەرمانبەری و ئەرك بێت)). کراوس سەرەپرای ناکۆکی زۆری لەگەڵ ((ماکس فێر)) لەم خاڵەدا لەگەڵ ئەو ھاوراپاھە: ((فێر بە دڵنیاوییەو لەم گوتهیەیی خۆدا کە لەکلیسای سەرەتایی و چاخەکانی ناوەرەستدا ھەرگیز ئەم بڕواپاھە پەیدا نەبووبوو کە راپەراندنی ئەرك لەکارو پیشەیی دونیاییدا بەرزترین شیوەی خۆپێکخەری ئاکارییە، راستگوێبوو)). ئەرك (لە باتی شادی و بەختەوهری) وەك بەرزترین بەھا لەکالفینیزمەوہ بو تیکرایی ھەریمی بیرى بۆرژواری بڵاوبووێوہ- لەزانستی خواناسی یان لۆژیک.

ئیدی گۆرانیکاری کاتیك روودەدات کە ئەرك وەك سەنتەر و ناوھند لەقەلەم بدریئت. ئیدی ئامانجی خەلك لەچالاکییە ئابوورییەکان بەدەستھێنانی بژێوی ژیاانی گونجاوی نەریتی نەبوو، بەلكو مولكدارییتی و كۆكردنەوہ بووبوہ نەریتیکی ئاکاری، بەبێ سەرنجدان بەوہی کە ئایا لەم داراییە كەلك وەردەگیریئت یان نا؟ جگە لە باسکردنی چەند نمونەییەکی دیکە، شیکردنەوہییەکی دیکە بەپێویست نازانم.

سومبارت ((دەفتەری حساباتی)) بنەمالەیی ئالبرتی وەك نموونەییەکی ھەژینەر لەبەھاییەك کە بەكۆكردنەوہ و كەم خەرجکردن درابووناوژەد دەكات. چەند دێرێك لەو دەفتەرە دەھینمەوہ: لەزۆر خەرجکردن خو دوور بگرە بەھەمان شیوہ لەتاعون خو دوور دەگریئت. خەرجکردنیك کە پێویستیەکی رەھای نەبێت، شیتتیەتیە.

ھەرچەندە كەم خەرجكردن و خەرجكردن شەككى باشە،
خەرجكردنى بېھودە، ناشىرىن، نەفرەتبارە.

خەرجنەكردن زىيان بە كەس ناگەيەنىت و يارمەتى بىنەمالە دەدات.
عەقل مۇچەي بەرەكەتە.

ئايادەزانن زىاتر چ كەسانىكەم خۇشەدەوئىت؟ ئەو كەسانەي كە
تەنھا بۇ پىيۇستى رەھا خەرجدەكەن و پاشماۋەكەي پاشەكەوت دەكەن،
من ئەوانە بەكەسانىك دەزانم كە خارەن عەقلى مۇچەن.

ئالبرتى ھەروەھا خەرجنەكردنى وزەي تاكيش دۇوپات دەكاتەۋە:
((لەبەكارھىنانى سى شت كە ھى ئىمەيە دەبى وردىبىنن: ۱- رۇحمان.
۲- جەستەمان. ۳- لەھەمۇي گىرنگىر كاتمان.))

((بەمەبەستى خۇ دۇورگىرتن لەبەفېرۇدانى كاتى بەنرخ ئەم
ياسايەي خوارەۋە جىبەجىدەكەين: ھەرگىز تەسلىمى تەمبەلى نابىن، تا
ماندۇۋىي ھىلاكم نەكات ناخەم... لەم روۋەۋە بەدانانى ھەندىك ئەرك
بۇ خۇم خۇم لەتەمبەلى و خەو رىزگار دەكەم. كە لەجىگەي نۇستىن
دەركەۋەم بەرنامەي كاتى كارە پىيۇستەكانى رۇژ دادەپىژم. بۇ ھەر
كارىك كاتىك تەرخاندەكەم و بۇ بەيانى و عەسرو شەۋ بەرنامە دادەپىژم.
بەم شىۋەيە بەبى ھىچ گىرقتىك كارەكانم رىك وپىكە. شەۋ بەر لەنۇستىن،
ئەۋەي بەدرىژايى رۇژ ئەنجاممداۋە لەزەيندا دۇوبارەي دەكەمە. ئامادەم
خەۋ لەخۇم حەرام بەكەم بەلام كاتم بەفېرۇ نەدەم.))

هەر ئەم رۆحی ئاکاری ((پیورتین))^(۱)، قسە نەستەقەکانی بنیامین فرانکلین و هەلس وکەوتی شارنشینەکانی سەدەدی نۆز دەیه میشی پرکردوو.

لەگەڵ ئەم خواستی مولکداریتییە، تایبەتمەندییەکی دیکەش لەرۆحی بۆرژوازییدا بوونی هەیە: گرنگی گریڤراوی بەناوچەیی تایبەتی. بە چاوپۆشی لەناوەڕۆکەکەیی که رەنگە ماددی یان مەعنەوی بێت نارچەیی تایبەت شتیکی پیروژە، هەر جۆرە دەستدریژییەکی بۆ سەر ئەم ناوچەییە تاوان و بێ حورمەتییهکی گەورە (پەرچەکردارە کاریگەرە بەهێزەکان لەهەمبەر سۆسیالیزم، تەنانت لەلایەن ئەو کەسانەشەو کە هیچیان نییە، دەتوانی لەپیوهریکی فراواندا ئەم راستییە جێبەجێ بکات کە سۆسیالیزم هەرەشەییە بۆ سەر ناوچەیی تایبەتی).

چ جۆرە پەيوەندییهکی لەگەڵ کەسانی دیکە لەتایبەتمەندییهکانی ((رۆحی)) سەرمايه داری بۆرژوایه؟ سنوردارکردنەوێ توندی چێژی جنسی کە ئاکاری جنسی بۆرژواي داسەپاند. ئاکاری کاسۆلیکیش لەگەڵ چێژیکی وەها دا نییە، بەلام بێگومان لەکرداردا هەلس وکەوتی جیهانی بۆرژوا- پڕۆتستان بەتەواوەتی لەگەڵ ئاکاری دونیای بەر لەبۆرژوازی دا جیاوازه. بەلگەکانی پیاویک وەک بنیامین فرانکلین نە تەنها رەنگدانەوێ

^(۱) Puritan بایکی نایزای پڕۆتستانە.

نەرىتىكى ئاكارى، بەلكو رەنگدانەۋەى كردارى بۇرژوازىشە. ئەۋ لەپىناسەكەى خۇى سەبارەت بە بالابوون، داۋىن پاكى و پاك و خاۋىنى ۋەھا دەلى: ((تەنھا بەمەبەستى تەندروستى و زاۋى لەچىژى جنسى خۇتان دوورېگرن. لەكارىكى جنسى كە لاۋازى خۇتى لىبكەۋىتەۋە يان ئاسايش و ئۇقرەىى ھەر كەسىكى دىكە تىكېدات خۇ دوور بگرن))^(۱).

بى قەدرو قىمەتكردنى چىژى جنسى بە تجسد (جەستەىى كردن) گرېدراۋى تىكراى پەيوەندىيە مروىيەكانى كۆمەلگە بۇرژوازىيە. بەتايبەت پەيوەندى خۇشەۋىستى كە ملكەچى تىبىنىيە ئابوورىيەكان بوو. لەگەل ئەم جەستەيىكردنەدا، كەمتەرخەمى بۇ چارەنۋوسى ھاورەگەز بووبەيەكىك لەتايبەتمەندىيەكانى پەيوەندى لەجىھانى بۇرژوازىدا. ھەلبەت مەبەست ئەمە نىيە كە لەسەردەمى سەرمایەدارىدا كەمتەرخەمىكى ۋەھا بوونى نەبوۋە يان توندوتىژنەبوو. خالەكە لىرەدايە كە كەمتەرخەمى بۇرژوازى تايبەتمەندى تايبەتى خۇى ھەيە: لەم رىبازەدا بەرپرسىارىتى سەبارەت بە چارەنۋوسى كەسانى دىكەۋ تۇزقالىك خۇشەۋىستى بى مەرج بەرچاۋناكەيت^(۲).

(۱) بنىامىن فرانكلين - ئوتوبىيوگرافى.

(۲) فرانكلين ئەم كارە باشۋبالايانە گرنگتر لە قەلەم دەدات: كەم گوتن، دىسپلېن، رىزبەندى، كۆلنەدان، عەقلى موۋچە، سەبر، گەرم وگورپى، بى كىينەيى، بى لايەنى، سەقامگىر بوون، داۋىن پاكى و خاكى بوون. بەشئۆيەك كە دەبىنن يارمەتى، خۇشەۋىستى ۋ مېھرەبانى باسى لىۋە نەكراۋە.

((دەفۆ)) پیناسەیهکی کلاسیکی لەم کەمتەرخەمی بۆرژوازییە
 ھەیه، ئەو ھەژاران بە جەماوەریکی ھاوارکەر دەزانیت کە قەت کاریکی
 باش ئەنجام نادن و باریکی نەگونجاون لەسەر شانی کۆمەڵگا،
 یاسایەکی تایبەتیان پێویستە. ھەروەھا کە دەبینن سەرمایەداری ئەم
 ئایدۆلۆژیایە جێبەجێکرد، بەتایبەت لەسەدە (۱۸-۱۹)دا. تەنانەت
 تا سالی ۱۹۱۱ تراستی توتونی ئەمریکا بە ھەبوونی ھەمان شیوزا
 تاوانبا. دەرگا. بەگوتە ی سومبەرت: ((لەھەریمی رکه بەرایەتیدا مروقە بێ
 بەزەییانە بەلاوەنرا بوو)). ژيانى زۆربەى ریبەرانى پیشەسازى
 ئەمریکا بەلگەى ئەم لافەن.

لەھەستى بۆرژوادا ئەم نەبوونی گشتیی دلسۆزی و بەزەییە، قەت
 بەشتیکی بەدرەوشتی لەقەلەم نەدەدرا. بەپێچەوانەو، ئەم کارە
 تەنانەت پشتی بە چەمکە ئاینییەکان دەبەست. لەباتی بەختەوهری
 گەرەنتی کراو بۆ ئەو کەسانەى کە منداڵانى باوەرمەندى کلێسا بوون،
 لەروانگەى بۆرژوازییەو شادومانى پاداشتی راپەراندنى ئەرك لەقەلەم
 دەدراو، ئەم تیۆرییە کە لەسیستەمى سەرمایەداریدا سەرکەوتن سنوور
 ناناسیت، بیروپروای ناو ھاتووى بەھێز دەکرد.

ئەم بەتالبونەى بۆرژوازی لەبەزەیی، نیشانەدری پیکەو
 گونجانیکی پێویست لەگەڵ بونیادی ئابووری سیستەمى سەرمایەداری
 بوو. بنەچەى کێبەرکی ئازادو بیروپروای پێویست بەو سەبارەت بە
 مانەوہى گونجاوتر پێویستی بە کەسانیک بوو کە لەکاروکاسبی

خۇياندا پابەندى بەزەيى و ھارپەگەز دۆستى نەين، ھەرچەندە بەزەيى كەتر بىت سەرکەوتن زياترە.

لەكۇتايىدا دەبى ئامازە بە تايىبەتمەندىيەكى دىكەش بىكەم كە گەلىك نووسەر لەسەر گرنگى ئەو جەختيان كىرەتەو: ئاوردانەو لەخو، بىنەچەى ھەسابگەرى و ئامانچ گەرى. لەپوانگەى مەنەو ئەم ەقلىگەرايى بۆرژوازيە، كە ھىچ پەيۋەندىيەكى بەشپۈەكانى دىكەى چالاكى ەقلىيەو نىيە، لەگەل چەمكى دەروونى دىسپلىن كە پىشتىر شىرۇقەمانكرد پەيۋەندى ھەيە.

ئۆتۈبىۋگرافى فرانكلين كە گەلىك نىمۇنەى كاملى لەم ((دىسپلىنى و ەقلىگەرايى))ى بۆرژوازي تىدايە^(۱).

^(۱) نىمۇنەيەكى بەرچاۋ لەم دىسپلىنە بەرنامەى رۇژانە فرانكلينە كە لەئۆتۈبىۋگرافىيەكەيدا ھاتوۋە: دىسپلىن ۋا دەخۋازىت كە ھەر بەشك لەچالاكى من كات و شويىنى گونجاۋى خۇى ھەبىت. لەم روۋەو ئەم بەرنامەيەى خوارەوۋم بۇ سەرانسەرى رۇژ داپىژاۋە. سەعات (۵) ھەستان لەخو، خۇشوشتن، رىۋەسىمى نوپىژ، بەرنامەپىژى. سەرەتاي بەيانى دەبى چ كاريكى باش ئەنجامبەدەم؟ . (۶) چاۋخشانەو بەكارەكان، خواردنى ناننى بەيانى و.....

(۷)

(۸)

كار تا

(۱۲)

خويندەنەو، چككردنى ھسابەكان و خواردنى ناننى نيوپ تا كاتژمىر (۱).

كار تا ەسەر

(۵)

بەكورتى: تايىبەتمەندى سەرەكى سەرمایەدارى بۆژوازى كە پىيى
ئاشنا بووين برىتتىن لە:

۱. سنوردارى رۆلى چيژ وەك ئامانچ و مەبەست. (بەتايىبەت چيژى
جنسى).

۲. ھەلگەرەنەۋە لەخۇشەويستى و گرنگيدان بە بەدەستىھەنانى،
مولكدارىتى و كۆكردنەۋە وەك مەبەست و ئامانچ.

۳. ئەركى تايىبەتى وەك بەرزترىن بەھا.

۴. جەختكردنەۋە لەسەر (ديسپلين) و گوینەدان بە بەزەيى و
ھاۋخەمى دەربىرىن لەگەل ھاۋرەگەن.

ئەگەر ئەم تايىبەتمەندىيانە لەگەل نیشان تايىبەتمەندىيەكانى پاشى
كە پىشتىر باسما نكردوۋە بەراۋرد بكةين، بەئاسانى بۆمان دەردەكەۋىت
كە گەلىك ليكچوون و لەھەقھاتن لەنيوانياندا بوونى ھەيە. ئەگەر ئەم
لەھەقھاتنە راستىيت، كەۋاتە مافى ئەۋەمان ھەيە بلىين كە بونىيادى
ليبيدوى كەسى بۆرژوا خاۋەن ليبيدوى پاشى توندبوۋە.
تويژىنەۋەيەكى تەۋاۋ وەسفكردنىكى كاملى و دەروون شىكارانەى لە
تايىبەتمەندىيەكانى كاراكتەرى بۆرژوا سەرمایەدارى ئاشكرا كردوۋە و

سەرەتاي شەۋە، چ كارىكى باشم ئەنجامداۋە (۶) تا (۹) ھەموو شتىك لەشويىنى خۇي
دەبىنمەۋە، شىۋ بۆم، گوى لەمۆزك بگرم جەسىمەۋە، قەسەبكەم، چاۋىك بە بەرنامەكەى
رۇژدا بخشىنمەۋە.

(۱۰) شەۋ تا (۴) بەيانى خەۋ

فرانكلين ھەرۋەھا لىستىكى (۱۳) كارى باش و بالاي ئامادەكردوۋە كە خاۋەن ھەمان
ديسپلىنى مەبەستى ئەۋە.

نیشانەدات كە چۆن و تا چ ئاستىك ئەم تايبەتمەندىيانە لەگەڵ
پىۋىستە ئابوورىيەكانى سەرمایەدارىدا دەگونجىت، لەلایەكى ترەو
ورۆژنەرە پاشىيەكانى دىكە خۇيان وەك ھىزىكى بەرھەمھىنن لە
كاملېوونى ئابوورى سەرمایەدارىدا^(۱).

بەھەمان شىۋە كە پىشتەر گوتمان لەم وتارەدا باس لەمىژووى
دەستپىكردنى سەرمایەدارى و رۆحى سەرمایەدارى ناكەم. بەلام بۆ
دوركەوتنەو لەھەندىك نادىارى و لىلى دەبى بەفراوانبوونى
سەرمایەدارى پاوانخوازنە بايەخىك بەدەين. ئاشكرایە كە تايبەتمەندى
كاراكتەرى بۆرژوازى سەدەى (۱۹) وردە وردە لەناوچوو، ھەرەھا
سەمىيەدارى خۆ پىگەيشتووى كلاسىك كە ھەم بەرپرس و ھەم خاوەن و
ھەم بەرپۆھبەرى رىكخراوەكەى خۆى بوو لەھالەتى لەناوچووندايە.
تايبەتمەندىيەكانى كاراكتەرى مامەلەچى پىشوو زياتر لەبەردەم
سەرمایەدارى تازەدا ئاستەنگە نەك يارمەتیدەر. شرۆفەكردن و
شىكردنەو رۆحى سەرمایەدارى نوێ لەسەرمایەدارى ھەنووكەيىدا
لەناوچەى دەروونناسى كۆمەلایەتى و دەروونشيكارىدايە.

^(۱) پىشتەر گوتمان كە لەلایەنى تىزى سەركىيەو ئەم وتارە گرنگىيەكى ئەو قۆى نىيە، كە
بەگوێزەى تىزى لىيىدۆ قسە بكىت يان بەھەمان شىۋە كە مەن لەسەلەكانى دواتردا
ئەنجامدا، دەستەواژەى جۆش و خرۆشەكانى لىوانلىو لەوزە بەكاربىرت. دەبى دوپاتى
بەگەمەو كە وەك مەن پىناسەى كاراكتەرى پاشىم لەفرۆيدو نوسەرەكانى دىكەو
وەرگرتوو بە توێژىنەو كلىنىكى سەلمىنراو. پىداچوونەو مەن لەكتىبى، "مروۋ بۆ
خودىتى خۆى" كە تىيدا دەستەواژەى (Hoarding) مەلەباتى كاراكتەرى پاشى دانائو
تەنھا ئامارەكانى نەخۆش وەسف دەكات نەك لەناوچەى ئارەزوو پاشىيەكاندا رىشەى
داكوتابىت..... ۱۹۷۰.

بەلام لەچينيكي كۆمەلگادا تايىبەتمەندىيەكانى كاراكتەرى پيشوو ماوتەتەو: لەچيني ناوهراستى خوارەوهدا. لەولاتە پيشكەوتوو سەرمایەدارىيەكاندا، وەك ئەلمانىا، ئەم تويژە هيژى سياسى و ئابورى خوى لەدەستداو، بەلام بەم حالەشەو ئەركە ئابورىيەكانى خوى لەشيوى لەبرەوكتوو سەرمایەدارە كۆنەكان (لەسەدەى ۱۸-۱۹) رادەپەرپين. لەورە بۆرژوازي هەنووكەيدا هەمان تايىبەتمەندى كاراكتەرى پاشى كە دەگوتريت تايىبەتى رۆحى سەرمایەدارىيە دەبينريت^(۱).

وا ديارە چيني كريكار كەمتر لەچيني ناوهراست و خوارو خاوەن ئەم تايىبەتمەندىيە پاشيانە بن يان كەمتر نيشانى دەدن. ئەم جياوازيە بەباشى هەستى پى دەكرىت، بەو مەرجەى كە وا گريمانە بكەين كە پيگەى كريكار لە پرۆسەى بەرهەمهيناندا ئەم تايىبەتمەندىيانە رەتدەكاتەو. دژوارترين پرسىيار ئەمەيە: بۆچى ئەندامانى پرۆليتاريا و

^(۱) شيكردەو كاراكتەرى چيني ناوهراستى خوارو لەئەركە گرنگە دەروونناسى و كۆمەلەيەتيەكانە. خواستى شۆرشگەرانەى ئەم چينەش شاىستەى تويژىنەو. ئەم خواستى ياخيبيون و حورمەت بەكەسانى پلەوپايەدارى باوك ئاساو ديسپلين لەتايىبەتمەندىيەكانى كاراكتەرى پاشييە. ياخيبيون لەهەمبەر پلەى باوكى نيبە كە سەرمەراى هەموو شتيك وەك خوى ماوتەتەو. ئەم خواستە دوو پيۆهرەييە بابەتەكانى دامركاندن دكاتە دوو بەشەو. بايەخدان بە سەرچاوەى دەسەلات بەرەو ريبەرى بەهيژ ئاراستە دەييت، بەشەكەى دى سيمای باوكى رووبەرووى ياخى بوون دەييتەو. جياوازي نيوان چيني خواروى بۆرژوازي و چيني سەرەو لەنوكتەكانى ئەم دوو چينەدا بەرچاو دكەويت كە يەكەمينيان لەمەيخانەكاندا نوكتەى گریدراوى پاش دەليئەو و دووھەمينيان لەهۆلەكانى خواردنەو دا نوكتەى زاوژي دەگيرنەو.

چىنى ناوەرپراستى خواروو، كە نە سەرمايەيەكيان ھەيە و نە پاشەكەوتىك، ھېشتا نىشانەي پاشىيەكان لەخۇيان نىشان دەدەن و بەئایدۆڭياكەي پابەندىن^(۱)؟ بەپرۋاي من ھۆكارى رازىكەر ئەمەيە كە بونىادى لىبىدۆيى لەبن ئەم نىشانانەدا لەرىگەي بىنەمالەو ھۆكارە فەرھەنگىيەكانى دىكەو ھەشەرتى (مەرجىكراو)^(۲) و لەم روو ھەخاوەن كىش و قورسايىيەو ھىدى تر لەھەل و مەرجى ئابوورى ئاماژە پىكراو گۆرانى بەسەردا دىت.

گرنگى و واتاي ئەم جۆرە دەرووناسىيە كۆمەلەيەتتەيە بۆ كۆمەلناسى چىيە؟ يەكەمىن بەھا لەم راستىيەدا شاراوەيە كە دەرفەتى

^(۱) پرسىيارىكى گرنگى دىكە ئەمەيە كە تا چ ئاستىك دەتوانىن سەبارەت بە زىادبوونى تايبەتمەندىيەكانى كاراكتەرى زاوژىيى لەنىو چىنى ناوەرپراستى سەرەو ھەقە بەكەين؟ وەلامى ئەم پرسىيارە دۆرە چونكە كاراكتەرى زاوژىيى لەدەرووناسى تايبەتى و كلىنىكى بەگۆيرەي پىنويست توژىنەو ھى لەسەر نەكراو.

^(۲) ئاشكرايە كە شىكردنەو ھەك لەتايبەتمەندىيە جياكەرەو ھەكان كاراكتەرى پىرۆلىتارىا بۆ تىگەشتن لەھۆكارەكانى سەركەوتن يان بن كەوتنى سۆسىيالىزم لەنىو ئەم چىنەدا گرنگە. لىزەدا تەنھا بەناكۆكى نىوان بۆچوونەكانى ماركس (كە بالابوونى ئازادى مەو ھەسەرۋى چالاكى ئابوورىيەو دەبىنىت و، مافى بى شەرت و مەرجى شادى و خۆشخالى مەو ھەگەيەنىت و لەپەيوەندىيە مادىكراو ھەكانى مەو ھەگەل سەرمايەدارىدا رەختە دەگىرت و) تايبەتمەندىيە پاشىيەكانى رۆحى بۆرژوازى كە بەھەلە ماركسىزم بەرژىمىك بۆ دابەشكردنى يەكسانى داھات دەزانى ئاماژە دەكەم.

پرسىيارىكى دىكە لەپەيوەندى لەگەل ئەم بابەتەدا بوونى ھەيەو ئەويش سەبارەت بە پاشەكەشى ھىزى باوك ئاسا لەئاستى دەروونى و دەركەوتنى نىشانەكانى دايك سالارىيە. بۆ نمونە زەوى دايكى خىزخاۋو فىركارە بۆ مىندالان. لەھالىكەدا كە ئازادى ئىن خراوەتەرۋو، تايبەتمەندىيە فاشىستىيەكانى چىنى ناوەرپراستى خواروو ھىشتا پىشت بە دەسلەتتى پىياو بىندەستى ئىن دەبەستىت. پەيوەندى ناسىئونالىزم لەگەل بونىادىكى باوك سالارى فاشىزىمىش بۆ خۆي جىگاي پرسىيارە.

ئەو دەرمان پێدەدات تا بەهێزە لیبیدۆییەکان لەکاراكتەر و روۆی ئەوان وەك
 ھۆکار گەلیك كە كاملبوونی كۆمەلایەتی كۆمەلگا و ھێزە
 بەرھەمھێنەرەكانی بەرھ و پیش دەبات (یان ئاستەنگ دەكات) تیبگەین.
 لەم روووە دەرفەتێك دەرەخسێت تا واتایەکی ھەستپێکراو لەلایەنی
 زانستییەو کۆت و مت بۆ واتای "روۆح" سەردەمیك تەرخان بکەم. ئەگەر
 چەمکی روۆحی كۆمەلگا بەم شێوەیە دەرک بکریت گەلیك ناکۆکی كە
 لەنوسراوە دەر وونناسییەکاندا بوونیان ھەیە لەناو دەچن. چونکە
 زۆربەیی ئەم ناکۆکییانە لەم راستییەو سەرچاوە دەگرن كە چەمکی
 "روۆح" نامازە بە ئایدۆلۆژی دەكات نەك تایبەتمەندیەکانی کاراكتەر كە
 دەتوانی بەجۆراو جۆرییەکی زۆرەو لە ئایدۆلۆژیا جۆراو جۆرەکاندا و
 تەنانت دژە واتایەك پەیدا بکات. بەکارھێنانی دەر وون شیکاریی گەلیك
 روانگەیی سودبەخش لەتوێژینەو پرسەکاندا پیش بە كۆمەلناسان
 دەكات و، ھەر وەھا لەبەردەم بەکارھێنانی نارەخنەگرانی بابەتە
 دەر وونناسییە درۆینەکان ئاستەنگ دروست دەكات^(١).

^(١) کاری بابەتە دەر وونناسییە درۆینەکان و ئاستێك كە سۆمبارت دیایکردووە. ئەو باسی
 مرۆقی سەردەمی بەر لەسەرمایەداری دەكات: ((ئەو مرۆقی سەروشتییە، ھەمان ئەو
 مرۆقی كە خوا خەلقیکردووە.... شێوازە ئابورییەکی لەپیش چاوی ئیمە، كە
 لەسروشتی مرۆقەو سەرچاوەی گرتووە)).

ئەم رووھەکی بوونە لەشیکردنەوھەکی ئەو لەروۆحی سەرمایەداری رژیمی سەرمایەداری كە
 بەگوتەیی ئەو وەك منداڵە، بەرچاودەكەوێت: ((بەھای كۆتایی ئەم جۆرە كەسانە نیشانەدەری
 كەمبوونەوھێ پڕۆسەیی شیکردنەوھێ تا سادەترین توخمەکانە.... گەرانیوھەك بۆ قوناغی
 سادەیی روۆحی منداڵی. رێگەم بەدەن ئەم بابەتە بەسەلمینم. چوار كۆمەل بەھای سەرھتایی
 بەسەر ژیانی منداڵدا زالە: (١) بەژن و بالا. (٢) جموجۆلی خێرا. (٣) نوێبوون. (٤)
 ھەستکردن بەھێز. ئەم بەھایانە، دووپاتی دەكەمەو تەنھا ئەم بەھایانە، لەسیستەمی
 بەھای مرۆقی ھەنووكەییشتا بەرچاودەكەوێت)).

دوايىن وقە

لەم كىتەبەدا باسى قەيرانى دەروونشيكارىمان كرد. بەلام دەبى
بزانىن كە ئەم قەيرانە خۇي لەقەيرانىكى گەرەترەو سەرچاوەى
گرتوو. ئايا ئەم قەيرانە گەرەيه لەكۆمەلگەى ھەنووكەيىدايە؟ ئايا
لەمرۆڧدايە؟

سەرەراى ئەوھى وەلامى ھەردوو پرسىارەكە پۆزەتەيە، بەلام
قەيرانى راستەقىينەى ھەنووكەى قەيرانىكە كە لەمىژووى مەوقايەتەيدا
بى وىنەيه: **ئەويش قەيرانى خودى ژيانە**. ھەلبەت ئەوانەى كە
دەزانن و بايەخەدەن دەيانەويت تىگەيشتنەكانى خويان رووتر بەيان
بكەن. ئىمە رووبەرووى ئەم ئەگەرە بووينەتەو كە لەماوھى (۵۰)
سال و- يان رەنگە زووتر- ژيان لەنيو ئەم ھەسارەيەدا لەناوبچىت، نەك
تەنھا بەشەرىكى ناوھكى، كىمىيائى، بيولوژىكى (پيشكەوتنى
تەكنۆلوژىكى كە ھەر سالىك چەكى كوشندەترو روخىنەرتەر دروست
دەكات) بەلكو: پيشكەوتنى پيشەسازى خاك، ئاو و ھەواى پيس
كردوو، پاراستنى ژيان لەرىگەى ئەم سى توخمەو نامومكىن دەكات.
ئايا دەروونشيكارى بەم قەيرانەى ژيانەو پەيوەندى ھەيه؟

رەنگە نا! و رەنگە چارەنووسى حاشاھەلنەگر، ئەمە بىت كە
رەبەرانى جىهان و شوينكەوتووكانيان لەكارىگەرى رق، بەرزەفرى، نا

وردبینی و دۆگمایى فکرى خویان به رهو کاره ساتیک دەرپۆن که که مینه، که ده بینین چاره نووسیکی رهش به ریگه وهیه، له بهرام بهر ئه وانه وهك گۆرانی بیژهکانی درامی یۆنانی: ده توانم مه ترسییه که رابگه یه نن به لام توانای گۆرینیان نییه.

به لام تا کاتیک ژیان بوونی ههیه کی ده توانیت نا ئومید بییت؟ مادام ملیۆنان مروقه ده ژین، هه ناسه ده ده ن و پی ده که نن، ده گرین و هیوادارن، کی ده توانی بی ده نگ بمی نییت؟ زین ده وه رناسان، کیمیا ناسان، ده رون دسان، جیل ناسان⁽¹⁾، ئابووری ناسان، پزیشکان، فه یله سووفه کان، کۆمه ل ناسان و فیزیۆلۆژیسته کان سه باره ت به و هه ره شهیه دوا ون، دیسان ده دیۆن، به لام نه زۆر به یان، به لکو هه ندیک یان. ده روونشیکار ده بی له روانگه ی خۆیه وه قسه بکات، ئه ویش، وهك کهسانی دیکه ده زانی که کات کورته و ده بی پرسه سه ره کییه کان بخاته پروو.

له م باره دا من ته نها ده توانم پشت به وه ببه ستم که له پروانگه ی فیکری خۆمه وه گرنگه و، هه ول م دا وه بۆ چوونه کانی خۆم له م وتارانه دا بخه مه پروو. ره نگه با سکردنی کورته یه کیان له کۆتایی ئه م وتارانه دا سو د به خش بییت: یه که م ئه وه ی که ده روونشیکاریی سه رقائی زانیاری قه یران ده بییت، له خه یاله کوشنده و لۆژیکی کردنه کان که هیزی کار ئی فلیج ده که ن په رده هه لده مالن. دیسان له م بر وایه دام گرنگترین باب ه تیک که ده روونشیکاریی ده توانی تییدا به شدار بییت پرسى تیگه یشتن

(1). Geneticist

لەخودى ژيان و شيوازه كانىيەتى. لىرەدا دەبى دەرونشيكارىي لەفرۆيد جىبابىتەو، ئەو لەنيوۋى دووھەمى ژيانى خۇيدا لەو بېروايەدابوو كە جۆش و خرۆشى مەرگ و ويړانكەرى وەك ھەولدان بۇ ژيان بەشيكى بنەپەتى و نەگۆپى كاراكتەرى مړوڤە. ئەوانى دىكە وەك "لوزتز" لافى ئەوھيان لىداو، كە ھەرچەند لەپروانگەى تيۇرېكى جىاوازهو، توندوتىژى و دەستدرىژى مړوڤە زاتىيەو كۆنترولكردنى دژوارە.

لەم ھەزو سەرنج و دۆزىنەوۋى تايبەتمەندى زاتى ويړانگەرى (كە بۇ لۆژىكىكردنى رىكۆردو كەمتەرخەمى سەبارەت بە مەترسى شەپ زۆر گونجاو بو) ھىچ كارىك بۇ جىاكردنەوۋى بەشە جۆراوجۆرەكانى توندوتىژى ئەنجام نەدراو. توندوتىژى پەرچەكردايى لەخزمەتى ژيان و وەك بەرگرييەكە لەھەمبەر ھەرەشە راستەقىنە - يان ئەگەرى لەسەر بەرژەوھندييە ژيانىيەكان، سادىزم، ئارەزووى دەسەلاتى رەھاو كۆنتروللى تەواوۋەتى مړوڤە، ويړانگەرىي، نەفەرت لەژيان و ئارەزووى لەناوبردنى. بۆچى كەسيك ناتوانى لەنيوان جۆرە جۆراوجۆرەكانى توندوتىژىدا جىاوازی دابنىت؟ ھەلبەت ناتوانى تەنانەت ھەلومەرجى دەرکەوتن و توندبوونى ھەر كامەيان لىكېداتەوۋە رىڭگای كەمكردنەوۋى توندىيەكەيان بدۆزىتەو.

لەپروانگەى مەنەو، بنەپەتى ترين پرس، ناكۆكى نيوان جۆش و خرۆشى ژيان و جۆش و خرۆشى مەرگە. ئەم دوانە خواستى ھاوتەرييى بىولۆژىكى نىن، بەلكو يەكدەكى (على البدل) يەكەين. (جۆش و خرۆشى مەرگ پەيوەندييەكى نزيكى لەگەل كاراكتەرى پاشى بەدخويى فرۆيد ھەيە). ھەردوو خواستەكە بەزۆرى لەكاتىكدا كۆدەبنەو، ئەوۋى

گرنگ و شايانى سەرنجدانە توندی ھەر كام لە جۆشانەيە. زۆربەى خەلك جۆش و خرۆشى مەرگىيان نىيە^(۱). بەلام لەكاتى قەيراندا دەكەونە ژيەر كارىگەرى جۆشى مەرگەو، ئەوانەى كە جۆش و خرۆشى مەرگيان ھەيە، ھەميشە ئائوميدن. رەنگە خەلك بەكەونە ژيەر كارىگەرى دروشم و ئايدۆلۆژياكانى خويان، ھەلبەت ئامانجى راستەقینە واتە ويّرانگەرى شاردرادويەو عاقلانە دەرکەوتوون. شەيدايانى مەرگ بەناوى شانازى، ديسپلين، دارايى و رابردوو دەدوين. بەلام ھەندىك جاريش بيانوويان داھاتو، ئازادى و دادپەرورەيىيە. دەروونشيكارى فيرماندەكات كە گومان لەقسەكانى خەلك بەكەين، چونكە قسەكانى ئەوان تەنھا ناوەرپۆكى ھەستى ئەوان لەخۆدەگریت. ھەرودھا فيرمان دەكات كە چۆن ئەوھى لەنيوان ديپرەكاندا نوسراوہ بخوينينەو، چۆن بەگوچكەى "سيھەم" ببيستين، چۆن لەئامازەكانى سەرودەست و شوينەكانى ديكەى جەستە لەناخى خەلك ئاگاداربينەو.

دەروونشيكارى دەتوانيت يارمەتى خەلك بەدات تا شەيدايانى مەرگ لەپشت دەمامكە ئايدۆلۆژيكەكانى ئەوانەوہ بوەستين و، چيەتيەكەيان ببينن نەك تەنھا قسەكانيان ببيسن، ديسان با شەيدايانى ژيان، نەبەقسەكانيان، بەلكو بەبوون و چيەتيەكەيانەوہ پەى ببەن گرنگتر ئەمەيە كە دەروونشيكارى يارمەتيمان دەدات تا

(۱) مايكل ماكۆبى نيشانى داوھە نزيكەى ۱۰٪ خەلكى ئەمريكا و مەكسيك جۆش و خرۆشى مەرگيان ھەيە.

جۆش و خرۆشى ژيان و جۆش و خرۆشى مەرگ لەبوونی خۆمادا
 بدۆزینەو، مەملانیی نیوان ئەو دووانە ببینن و خوازیاری سەرکەوتنی
 جۆشی ژيان، بە سەر دوژمنەکیدە واتە جۆشی مەرگ یین. قسەکردن
 بەدروشم گەلیک بە ناوی وێژدان، ئاشتیی، مەوقایەتی نادیارو بی
 کاریگەرن، مەگەر بەدروشمیک کە قسەکردن بەو دەست پی بکات و
 کۆتایی پێبێت: "بەناوی ژيان".